

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА

ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА

Процена ризика од прања новца

Радна група за ажурирање националне процене ризика
од прања новца и финансирања тероризма

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА
Процена ризика од прања новца

Издавач

Министарство финансија
Управа за спречавање прања новца
Ресавска 24, Београд

Уредник

Радна група за ажурирање националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма
Одлука Владе РС о изменама Одлуке о образовању радне групе за
ажурирање националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма,
05 Број: 02-5487/2024 од 20. јуна 2024. године
Јелена Пантелић, председник Радне групе – координатор националне процене ризика

Лектура и коректура

Јасна Алибеговић

Дизајн корица

Ивана Зорановић

Припрема

Досије студио, Београд

Штампа

Jovšić Printing Centar

Тираж

50

ISBN 978-86-81546-15-4

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Напомене:

Овај документ је припремљен уз подршку пројекта „Сузбијање економског криминала у Србији”, који финансира Шведска коју заступа Шведска агенција за међународну развојну сарадњу и спроводи Савет Европе. Садржај документа је искључива одговорност институција које су учествовале у његовој изради и усвајању и не представља нужно званичне ставове Шведске ни Савета Европе.

Ставови изречени у овом тексту припадају искључиво ауторима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а у Србији.

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА

ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД
ПРАЊА НОВЦА

Новембар, 2024

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА

- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА
- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ПРАВНИХ ЛИЦА И ПРАВНИХ АРАНЖМАНА
- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА
- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ЗЛОУПОТРЕБЕ НЕПРОФИТНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У СВРХУ ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА
- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА У СЕКТОРУ ДИГИТАЛНЕ ИМОВИНЕ
- ▶ ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД ФИНАНСИРАЊА ШИРЕЊА ОРУЖЈА ЗА МАСОВНО УНИШТЕЊЕ

СВЕОБУХВАТНИ ПРИКАЗ

Непосредни исход 1 (*Financial Action Task Force – FATF*)¹ усмерен је на то да обезбеди да земље детаљно разумеју своје ризике од прања новца и финансирања тероризма и да то рефлектују на своју националну политику и стратегију. ФАТФ наглашава важност динамичног, свеобухватног и инклузивног приступа борби против прања новца и финансирања тероризма, имајући у виду сталне промене које су присутне у борби против прања новца, финансирања тероризма и финансирања ширења оружја за масовно уништење.

Разумевање државе сагледава се кроз свеобухватне политике и стратегију СПН/ФТ и процесе које спроводи. Одлуке државе морају бити флексибилне и треба да се прилагођавају изазовима окружења – ризицима од прања новца, финансирања тероризма, пролиферације, ризицима у вези са сектором дигиталне имовине, злоупотребима правних лица и правних аранжмана, могућностима злоупотребе цивилног сектора и њиховог коришћења за нелегалне активности.

Кроз стално преиспитивање ризика сагледавају се претње и рањивости државе и ресурси које држава ангажује за борбу против нелегалних радњи, на који начин држава расподељује ресурсе, које механизме користи како би елиминисала и/или умањила ризике да се могу „ставити под контролу” и пратити. Сагледава се колико су законодавне, регулаторне и оперативне мере државе сразмерне утврђеним ризицима.

Пратећи овај приступ, Србија стално унапређује своје оквири за СПН/ФТ и кроз редовно трогодишње спровођење процеса процене ризика покушава да благовремено идентификује претње и открије слабости система. Циљ државе је да се ефикасно супротстави свим облицима финансијског криминала и нелегалних активности и омогући да имовина нелегалног порекла буде одузета.

Кроз редовно процењивање ризика омогућава се стална евалуација система и обезбеђује се да оквири за СПН/ФТ остану прилагодљиви условима који се у систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма стално мењају. Препознавање нових изазова, претњи и промена у финансијском, нефинансијском и регулаторном окружењу, од суштинског су значаја за одржавање ефикасности и делотворности државе.

Србија у 2024. години преиспитује процењене ризике у систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма државе из 2021. године и спроводи :

Процену ризика од прања новца

Процену ризика од финансирања тероризма

Процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине

Процену ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење

Процена ризика злоупотреба непрофитног сектора у сврху финансирања тероризма

Процену ризика правних лица и правних аранжмана

¹ Радна група за финансијску акцију (*Financial Action Task Force – FATF*) – међународно тело које поставља стандарде у борби против прања новца, финансирања тероризма и финансирања ширења оружја за масовно уништење.

У складу са идентификованим ризицима Србија ће донети план мера и активности како би заштитила свој финансијски и нефинансијски систем од криминала.

Та побољшања ће помоћи Србији да делотворније испуни препоруке ФАТФ и ојача свој општи оквир за СПН/ФТ.

Организација процеса ажурирања процене ризика

Дана 20. 6. 2024. године Влада Републике Србије донела је Одлуку о образовању Радне групе за израду Националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма и финансирања ширења оружја за масовно уништење. Задатак Радне групе је да преиспита ризике утврђене претходном проценом ризика и утврди постојање евентуалних нових ризика, као и изазове који су детектовани у систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма, пролиферацији, цивилним друштвима, присутне ризике за привредне субјекте и правне аранжмане и ризике својствене сектору дигиталне имовине.

Одлуком Владе већином су именовани представници институција који су учествовали у проценама ризика у претходном периоду што са једне стране доприноси бољем разумевању процеса процене ризика и разумевању система, а са друге стране допринело је конзистентности и ефикасности процеса.

За Националног координатора целокупног процеса израде процена ризика и председника радне групе именована је Јелена Пантелић, финансијски форензичар у Јавном тужилаштву за организовани криминал.

За потребе израде процена ризика формиране су подгрупе: Претње, Рањивост националног система, Рањивост финансијског и нефинансијског сектора и Финансирање тероризма којима су руководили представници институција.

За координаторе сепаратних делова система који су били предмет ажурираног процењивања формиране су групе:

1. Претње систему (Миљко Радисављевић, заменик тужиоца, Републичко јавно тужилаштво и Јасмина Милановић Ганић, заменик тужиоца, Јавно тужилаштво за организовани криминал);
2. Рањивост националног система (Маријана Симић Вујашевић, виши саветник, Јавно тужилаштво за организовани криминал и Тајјана Јеросимић, Управа за спречавање прања новца);
3. Рањивост финансијског система (Виолета Бојић, виши супервизор, Народна банка Србије и Горан Купрешанин, секретар, Комисија за хартије од вредности);
4. Рањивост нефинансијског система (Данијела Танић Зафировић, виши саветник, Управа за спречавање прања новца);
5. Процена ризика од финансирања тероризма и пролиферације (Владимир Стевановић, виши саветник, Јавно тужилаштво за организовани криминал и Сања Дашић, виши саветник, Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података).

У оквиру група формиране су и мањи тимови (подгрупе) којима су координирали:

- Подгрупа за оцену ризика правних лица и правних аранжмана (Јасмина Милановић Ганић, Јавно тужилаштво за организовани криминал);
- Подгрупа за оцену ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине Србије (Филип Савић, самостални стручни сарадник, Народна банка Србије и Александар Божовић, виши саветник, Комисија за хартије од вредности);
- Подгрупа за оцену ризика злоупотребе непрофитног сектора у циљу финансирања тероризма (Драгана Видаковић, главни саветник, Безбедносно информативна агенција).

Чланови Радне групе за израду националне процене ризика поред наведених руководилица процеса били су и представници Врховног суда, Министарства унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције и Министарства правде.

Поред чланова Радне групе у раду на ажурирању ризика учествовале су и друге релевантне институције, представници Агенције за привредне регистре, Пореске управе, Министарства привреде, Министарства финансија, Републичког завода за статистику, Високог савета судства, Високог савета тужилаштва, Јавнобележничке коморе, Адвокатске коморе, Министарства унутрашње и спољне трговине, Министарства информисања и телекомуникације, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом, Управе царина и др.

Подршку у процесу пружили су и међународни експерти на радионицама за израду стратешких докумената и кроз размену идеја, независном приступу закључцима у вези са анализама ризика, приоритизацији података и начину сагледавања истих.

У читавом процесу било је ангажовано више стотина учесника (*stakeholder*), како из јавног тако и из приватног сектора (обвезници, удружења, коморе, организације цивилног друштва и др.).

У процес су укључени и академски закључци и анализе, као и анализе релевантних међународних организација и удружења.

Учешће приватног сектора

Партнери из приватног сектора имали су једну од кључних улога у унапређењу делотворности мера и откривању ризика у систему за спречавање прања новца и финансирање тероризма.

Уз подршку Привредне коморе Србије, цивилног сектора (представници НПО) и преко других секторских удружења (Удружење банака, Удружење осигуравача, Удружење посредника у сектору некретнина, ЈУТА – Удружење туристичких организација и др.) остварена је директна комуникација са лицима из приватног дела система који је на овај начин имао могућност да објективно и непристрасно искаже своје мишљење и закључке о промени ризика у претходном периоду. У том смислу поред непосредних састанака, коришћени су и бројни упитници за процену претњи, рањивости, финансирања тероризма, пролиферације и сектор дигиталне имовине. Упитници су коришћени и за питања која се односе на транспарентност података, а питања са приватним

сектором разматрана су и за правни оквир, институционални оквир, транспарентност података, регистрацију привредних субјеката и утврђивање стварног власништва.

Јавно приватно партнерство у систему за спречавање прања новца и финансирање тероризма нарочито долази до изражаја у процесу преиспитивања и утврђивања ризика, где су учесници из приватног сектора равноправан партнер у доношењу закључака.

Коришћене методологије и профилисање ризика

За процену ризика од прања новца и финансирања тероризма коришћена је методологија Светске банке, која је коришћена и за процену ризика привредних субјеката и правних аранжмана и процену ризика злоупотреба НПО сектора у сврху финансирања тероризма.

За процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине коришћена је методологија Савета Европе, док је за процену ризика од спречавања ширења оружја за масовно уништење коришћена методологија коју је Србија развила користећи ФАТФ методологију и Смернице ФАТФ за пролиферацију, али и искуства која има из претходне процене ризика за коју је коришћена Руси методологија.

У току рада одређени критеријуми из методологија су допуњени на начин да се уважи специфичност државе – правни институти који су успостављени, геополитичка локација, географска позиција Србије, положај Србије у међународном окружењу, те су извесни критеријуми из методологије, како је наведено, претрпели одговарајућа прилагођавања да би се ризик што објективније проценио.

На овај начин уважен је јединствен економски, геополитички и културолошки контекст државе.

Такође, Стручни тим Координационог тела за преиспитивање ризика од прекограничних претњи формиран 2019. године допунио је критеријуме из методологије Светске банке који се односе на прекограничне претње, узимајући у обзир географску позицију државе, међународну сарадњу, структуру клијената и ризичности по резидентности код обвезника и размену података. Та иновирани листа критеријума користила се и за процену прекограничних претњи и у процени ризика 2021. године, уз методологију Светске банке, као и у актуелној процени ризика.

Поред наведеног, представници Радне групе за процену ризика (национални координатор и руководиоци група) у току спровођења процене ризика 2018. године развили су сопствене критеријуме за процену ризичних форми привредних друштава узимајући у обзир правни и институционални оквир и процес регистрације и пословања привредних субјеката у Србији, како би ризици карактеристични за земљу били откривени и објективно процењени. У овој процени ризика коришћени су и ови критеријуми за коначну оцену ризичности.

Прикупљање, анализа и управљање подацима

Ово је четврта по реду Национална процена ризика од прања новца и финансирања тероризма, трећа по реду Процена ризика привредних субјеката и правних аранжмана, а друга по реду Процена ризика у сектору дигиталне имовине и процена ризика од спречавања ширења оружја за масовно уништење.

Од кључне важности за успешно реализовање процеса јесте ефикасно прикупљање и управљање подацима. Укључени су детаљни подаци из различитих извора, и то: подаци финансијских и нефинансијских институција, регулаторних тела, органа кривичног гоњења, полиције, тужилаштва, судова, регистратора, ресорних министарстава, надлежних инспекцијих служби и цивилних организација.

О свим прикупљеним подацима и начину коришћења биће више елаборирано у самом документу, а овде наводимо само неке од података који су коришћени у сврху процењивања ризика:

- како би се утврдила претња од прања новца прикупљани су и анализирани подаци о кривичним поступцима за прање новца: висина процењене имовинске користи, вредности имовине укључене у прање новца, вредности одузете имовине, подаци о броју пријављених, истраживаних, оптужених и осуђених лица, као и укљученост организованог криминала, подаци о „тамним бројкама”, привремено и трајно одузетој имовини из предикатних кривичних дела, подаци о кривичним пријавама, извештаји о сумњивим активностима, повратним информацијама и домаћој сарадњи, међународној сарадњи, преносу новца преко државне границе, прекограничним претњама, приливима и одливима новца из државе у чије се порекло сумња, модалитетима прања новца, начинима извршења прања новца и др.
- прикупљани су подаци о производима и услугама које се могу употребити/злоупотребити у сврху прања новца финансирања тероризма и финансирања оружја за масовно уништење и они повезани са сектором дигиталне имовине, подаци о финансијским трансакцијама, услугама, платном билансу државе, корпоративне информације, трансакције у вези са дигиталном имовином, пословним односима, коришћеним секторима, укљученим правним лицима, регистрованим привредним субјектима, резидентима, нерезидентима у финансијском и нефинансијском систему и сектору дигиталне имовине, подаци цивилних друштава итд.
- у процени ризика финансијског, нефинансијског сектора дигиталне имовине у првом кораку вршена је процена критеријума и прикупљани подаци који су у вези са контролним механизмима за спречавање прања новца (свеобухватност правне мреже за спречавање прања новца; ефективност надзорних процедура и праксе; расположивост и примена управних и казних мера; расположивост и примена санкција за учињено кажњиво дело; расположивост и ефикасност улазних контролних механизма; интегритет запослених у посматраном сектору; ниво знања запослених у посматраном сектору у вези са спречавањем прања новца; ефикасност функције усклађености пословања; ефикасност праћења и пријављивања сумњивих активности; расположивост и приступ информацијама о стварном власништву; доступност поуздане идентификационе инфраструктуре и расположивост независних извора информација). У другом кораку извршена је процена укупне величине/обима сектора, профил клијената, географска изложеност, производи и услуге, трансакције, канали испоруке и др. Затим је за сваки сектор процењиван преостали ризик који настаје након што су примењени напори за ублажавање ризика, тј. процењивано је да ли постоји резидуални ризик. У ту сврху је процењивана ефикасност система управљања ризиком од прања новца код свих институција и квалитет напора за смањење ризика.
- прикупљени су и анализирани подаци о институционалном и правном оквиру и променама које су уследиле у односу на претходни период државе, успостављеним механизмима сарадње, радним телима и групама, стручним тимовима, подаци који се односе на пореску транспарентност, ниво формализације економије, ефективност контрола граница и царинских контрола, кадровским капацитетима и интегритету запослених у институцијама у систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма, транспарентности података у систему, институтима ревизије који функционишу у држави, стварном власништву и др.
- анализирани су спроведене активности и предузете мере у претходном периоду као резултат акционог плана државе за умањење и отклањање ризика, активности које и даље чекају на реализацију или нису спроведене у пуној мери, као и активности које нису дале резултате, па је потребно ревидирати их и променити приступ.

Коришћени су и подаци из научних и академских студија. Консултована су академска истраживања, релевантни закључци међународних организација, анализе и истраживања организација грађана и др.

ВРЕМЕНСКИ ПЕРИОД

Ново процењивање ризика обухвата период од три године, од 1. 1. 2021. године, када је урађена претходна процена ризика до 31. 12. 2023. године.

Нарочиту захвалност за помоћ и стручну подршку у процесу националне процене ризика надлежни органи исказују Привредној комори Србије и међународним донаторима Мисији ОЕБС-а у Србији, Пројекту за спречавање прања новца и финансирања тероризма у Србији који финансира Краљевина Шведска, а спроводи Савет Европе, Пројекту УНДП „Подршка јачању теничких капацитета и институционалном развоју Министарства финансија и координација у области економског управљања” и Канцеларији за дрогу и криминал (*United Nations Office of Drugs and Crime*) везано за разумевање Препоруке број 1 ФАТФ и питања која се односе на процену ризика од прања новца, финансирања тероризма и финансирања ширења оружја за масовно уништење.

ОСНОВНИ ПОЈМОВИ

Процена ризика у контексту прања новца, финансирања тероризма и финансирања ширења ОМУ захтева структурирани приступ који укључује разумевање материјалности, контекста, претњи, рањивости и резултирајуће вероватноће и последица.

- „**Материјалност**” је полазна тачка процене и односи се на значај различитих сектора у финансијском систему и економији и њихову релевантност за потенцијалне ризике од ПН/ФТ/ФП. У то су укључени изложеност прекограничним трансакцијама, регионални утицаји и међусобно повезане финансијске институције у земљи. Процена материјалности помаже да се одреди које области захтевају више фокуса и контроле у ширем оквиру процене ризика.
- „**Контекст**” обухвата шире регионалне и националне околности које обликују пејзаж ризика, укључујући геополитичке факторе, регионалну нестабилност и прекограничне утицаје који могу утицати на склоност ка активностима ПН/ФТ/ФП у Србији. Регионални фактори, као што су близина зона сукоба, економске везе са суседним државама и обрасци миграција доприносе укупном контексту у којем се могу појавити кривична дела финансијског криминала. Ово разумевање контекста пружа информације неопходне за идентификацију специфичних претњи – као што су криминалне мреже, терористичке групе или актери укључени у ФП, које могу представљати ризик за финансијски систем и националну безбедност.
- **Претње** укључују појединце, групе, ентитете и активности са потенцијалом да нанесу штету држави, друштву или финансијском систему криминалним или другим незаконитим средствима. То укључује криминалне актере, организоване криминалне групе, појединачне терористе или терористичке организације, професионалне пераче који делују као појединци и у организованим групама, појединце или организације које подлежу циљаним финансијским санкцијама, који настоје да прикрију незаконите приходе или да каналишу легалне приходе у незаконите сврхе, често користећи софистициране шеме и сложене структуре.
- **Рањивости** идентификују слабости у финансијским и институционалним системима који могу бити искоришћени од стране претњи. Рањивости могу варирати од неадекватног регулаторног надзора и слабих контрола до карактеристика специфичних за сектор, као што су карактеристике одређених финансијских производа, који се могу користити у незаконите сврхе.
- **Вероватноћа** сценарија за ПН/ФТ/ФП је производ ових фактора и одражава вероватноћу да ће претње искористити идентификоване рањивости у датом контексту и секторској материјалности.
- **Последица** је утицај или штетно деловање које активности ПН/ФТ/ФП могу имати, а обухватају потенцијалну штету по економију, социјалну стабилност, финансијски сектор, међународни финансијски положај, домаћу, регионалну и међународну безбедност.

Дакле, **ризик** у овом оквиру постаје функција начина на који последице активности ПН/ФТ/ФП утичу на стратешке циљеве Србије у различитим областима развоја и безбедности. Процењом материјалности, контекста, претњи, рањивости, вероватноће и коначним утврђивањем ризика од активности ПН/ФТ/ФП, држава може да одреди приоритете међу мерама за делотворно ублажавање таквих ризика, јачање безбедности и пружање подршке свеобухватним националним развојним циљевима.

СИСТЕМ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

Стратешки оквир

Влада Србије узима своју политику СПН/ФТ као критичну компоненту својих ширих националних развојних и безбедносних стратегија. Ове стратегије, артикулисане у кључним документима као што су Стратегија националне безбедности Републике Србије, Ревидирана фискална стратегија за период 2023–2025. и Програм економских реформи за период 2023–2025. постављају примарне циљеве земље за економску стабилност, управљање и безбедност. СПН/ФТ циљеви су интегрисани у ове шире националне приоритете, јер играју виталну улогу у заштити интегритета економског система, социјалне сигурности и стабилности. Влада признаје да би неконтролисано прање новца и финансирање тероризма могло поткопати ове шире стратешке циљеве, представљајући значајне ризике за дугорочну стабилност и националну безбедност Србије. Стога интегрисањем мера за спречавање прања новца и финансирања тероризма у ове шире оквире, Србија даје приоритет ублажавању ризика од прања новца и финансирања тероризма који би могли угрожити њен економски развој и безбедносне циљеве. На основу овог приступа, српске власти су дале приоритет бројним контекстуалним циљевима из ових стратегија како би осигурале да напори у области прања новца и финансирања тероризма буду усклађени са ширим националним развојним и безбедносним циљевима. Израда процене ризика је стога фокусирана на процену како и у којој мери су ови шири циљеви угрожени од стране прања новца.

Следећи свеобухватни циљеви су стога идентификовани и повезани са ризиком од прања новца:

РИЗИЦИ ОД ПН ЗА КЉУЧНЕ СТРАТЕШКЕ ЦИЉЕВЕ СРБИЈЕ

Висок ризик	<p>Циљ: Смањење економског раслојавања у Србији (Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.6. Економски развој и укујни просјеритијет)</p> <p>Објашњење:</p> <p>Привредни напредак Србије у последње три године праћен је незапамћеним растом у изградњи, развоју сектора непокретности и тржишту некретнина, који су од суштинског значаја за егзистенцију домаћег становништва. Такви позитивни трендови морају бити заштићени снажним мерама како би се осигурала праведна економска конкурентност и спречили неправедни поремећаји на тржишту који имају за резултат негативне социјалне последице. У ту сврху Србија треба да да приоритет акцијама за спречавање интеграције опраних средстава која потичу од домаћег и страног криминалног капитала у тржиште, што може погоршати тржишне услове и социјално раслојавање. Стога, ова процена ризика даје приоритет свеобухватним мерама за борбу против претњи које представљају одређене професије (gatekeepers) које служе овом тржишту, као и другим аспектима српске привреде.</p>
Висок ризик	<p>Циљ: Спречавање криминализације привредне активности (Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.6. Економски развој и укујни просјеритијет)</p> <p>Објашњење:</p> <p>Недавни трендови организованог економског криминала указују на све већу софистицираност финансијских техника, укључујући професионалне канале прања новца којима управљају припадници одређених професија (gatekeepers). Стално се дешавају покушаји кршења превентивног режима за СПН/ФТ како би се створили сигурни и стабилни канали за прање имовинске користи од криминала кроз српску привреду са утицајем на домаћи и међународни финансијски систем. Стога је императив да се такви покушаји непрестано решавају и да се појачају ресурси за превенцију и спровођење закона.</p>
Средње до висок ризик	<p>Циљ: Јачањем професионалне етике и превентивним антикорупцијским активностима повећаће се поверење грађана у државне институције и степен њиховог демократског развоја (Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.2. Очување унутрашње стабилности и безбедности Републике Србије и њених грађана)</p> <p>Објашњење:</p> <p>ПН представља ризик по антикорупцијске циљеве Владе Србије када софистициране технике прања спречавају откривање прихода од претходних кривичних дела у вези са корупцијом, посебно када се покуша кршење система за СПН/ФТ уз учешће корумпираних функционера који делују у дослуху са обвезницима из ЗОСПН/ФТ.</p>
Средње до висок ризик	<p>Ризик од ПН за фискалну стабилност и јавне финансије (Програм економских реформи и ревидирана фискална стратегија (2023–2025))</p> <p>Објашњење:</p> <p>У току ове процене ризика утврђено је да ПН генерише значајне количине незаконитих прихода од утаје пореза, што представља значајан ризик за циљеве Владе у обезбеђивању фискалне стабилности и ресурса за јавне финансије. Иако постоји смањење сиве економије, добици у овој области могу се потрети ако се ресурси за спречавање прања новца не повећају како би се спречила координирана кршења превентивних система за спречавање прања новца од стране софистицираних криминалаца који имају за циљ стварање стабилних путева за утају пореза.</p>

РИЗИЦИ ОД ПН ЗА КЉУЧНЕ СТРАТЕШКЕ ЦИЉЕВЕ СРБИЈЕ

<p>Средњи ризик</p>	<p>Финансирање тероризма представља средњи ризик за очување унутрашње стабилности и безбедности Републике Србије и њених грађана.</p> <p>Финансирање тероризма представља средњи ризик за циљеве Србије да спречи подстицање, организовање и учешће својих грађана у ратовима или сукобима у иностранству, као и да сузбије пораст насилног екстремизма у региону.</p> <p><i>(Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.2. Очување унутрашње стабилности и безбедности Републике Србије и њених грађана)</i></p> <p>Објашњење:</p> <p>Бројне претње у вези са тероризмом манифестовале су се унутар и око Србије и суседних региона, укључујући саморадикализоване појединце, етно-сепаратистичке покрете, идеолошки и верски екстремизам, регионалне мреже, борце на страним ратиштима и стране сукобе – све то потенцијално подупиरे активности финансирања тероризма кроз бројне канале по избору финансијера тероризма (платне институције, мењачнице, финансијске технологије и непрофитне организације), који би могао делимично да продре у финансијски систем Србије. Одмеравајући амбијент инхерентне претње и постојеће контроле, финансирање тероризма представља средњи ризик за стабилност и безбедност Србије и њених грађана, као и за напоре за спречавање тероризма у суседним регионима.</p>
<p>Средњи ризик</p>	<p>ПН представља средњи ризик за стварање услова за стране и домаће инвестиције и економски развој</p> <p><i>(Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.6. Економски развој и укујни просјеритијет)</i></p> <p>Објашњење:</p> <p>Директна страна улагања у Србију, предвођена великим међународним и европским инвестицијама у реалну економију, у посматраном периоду су у стабилном порасту. Имајући у виду побољшану репутацију Србије засновану на реформама у систему за СПН/ФТ, транспарентности стварног власништва (у контексту СПН и Пореске управе) и смањењу сиве економије, смањени су ризици од прања новца на домаће и стране директне инвестиције. Свака будућа промена у финансијском профилу Србије (нпр. повећање обима шпекулативног финансирања) оправдала би преиспитивање овог фактора у средњорочном периоду.</p>
<p>Средњи до низак ризик</p>	<p>Ризик од прања новца за развој тржишта капитала у Србији</p> <p><i>(Стратегија развоја тржишта капитала у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године)</i></p> <p>Објашњење:</p> <p>С обзиром на неразвијеност тржишта капитала у Србији услед макрофинансијских фактора, ризик од прања новца тренутно игра занемарљиву улогу у питању развоја овог тржишта. Међутим, потребно је извршити припреме како би се спречили потенцијални поремећаји на тржишту у вези са ПН уколико тренд развоја тржишта капитала постане изражен у наредном извештајном периоду.</p>
<p>Низак до средњи ризик</p>	<p>ФП представља низак до средњи ризик за допринос Србије очувању мира и стабилности на глобалном нивоу</p> <p><i>(Циљ Стратегије националне безбедности из 2021. године, одељак 4.4. Очување мира и стабилности у региону и свету)</i></p> <p>Објашњење:</p> <p>Имајући у виду профил материјалности, ниво инхерентних претњи и делотворности контрола, Србија не представља повољно окружење за финансијере ширења ОМУ, иако и даље постоји ниска до средња вероватноћа ретких, једнократних трансакција правних лица која се баве пословима реекспорта користећи као камуфлажу одређене рањивости и прање новца засновано на трговини.</p>

**ПРОЦЕНА РИЗИКА
ОД ПРАЊА НОВЦА**

САДРЖАЈ

СКРАЋЕНИЦЕ.....	25
СТРАТЕШКИ ОКВИР ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА	27
Контекст	27
Географски фактор.....	27
Транспарентност и ниво корупције	28
Сива економија.....	29
Материјалност: општа и упоредна анализа.....	31
РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ У СВРХУ УМАЊЕЊА ПРОЦЕЊЕНИХ РИЗИКА 2021–2024. ГОДИНЕ	34
Свест и ширење резултата националне процене ризика.....	34
Сарадња и координација.....	34
Унапређење правног и регулаторног оквира	34
Институционалне реформе и развој система.....	35
Приоритизација случајева прања новца	35
Јачање националне и међународне сарадње.....	36
Изградња капацитета и обука.....	37
УОЧЕНИ РИЗИЦИ (<i>EMERGING RISKS</i>).....	39
Залагаонице	39
Инвеститори.....	39
Групно финансирање (Crowdfunding).....	40
Криптовалуте	41
НОРМАТИВНИ ОКВИР И РЕЛЕВАНТНИ АКТЕРИ У СИСТЕМУ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА.....	42
Институционални оквир.....	42
Надзор и обвезници	44
Главни закључци	45
ПРЕТЊА ОД ПРАЊА НОВЦА	
Примењена методологија.....	47
Преглед предикатних кривичних дела као претње од прања новца	47
Висина откривене, процењене и одузете имовине.....	47
Анализа предикатних кривичних дела у предметима прања новца.....	50
2.3. Учесталост предикатних кривичних дела	51
Листе кривичних дела која представљају претњу од прања новца.....	52
КРИВИЧНА ДЕЛА ВИСОКОГ СТЕПЕНА ПРЕТЊИ	53
Пореска кривична дела.....	53

Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 КЗ	55
Кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица из члана 227 КЗ	57
Кривична дела корупције у јавном сектору	58
Кривично дело превара из члана 208 КЗ	60
Кривична дела организованих криминалних група	61
Анализа процесуираних предмета организованог криминала	61
Организоване криминалне групе мафијашког типа	63
Организоване криминалне групе локалног домета	65
Специјализоване логистичке организоване криминалне групе	67
КРИВИЧНА ДЕЛА СРЕДЊЕГ СТЕПЕНА ПРЕТЊЕ.....	71
Кривична дела фалсификовања	71
Кривично дело недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ	72
Закључак:.....	72
Кривично дело трговина људима из члана 388 КЗ.....	73
Кривично дело недозвољена трговина из члана 235 КЗ.....	74
Кривично дело превара у обављању привредне делатности из члана 223 КЗ.....	76
Грађење без грађевинске дозволе из члана 219А КЗ.....	77
КРИВИЧНА ДЕЛА НИСКОГ СТЕПЕНА ПРЕТЊЕ.....	78
РАСТУЋЕ ПРЕТЊЕ.....	78
Кривична дела против животне средине.....	78
Кривична дела неовлашћеног кредитирања грађана.....	79
РЕЗИМЕ ПРЕТЊИ:.....	80
УОБИЧАЈЕНИ НАЧИНИ ПРАЊА НОВЦА.....	82
МОДАЛИТЕТИ ПРАЊА НОВЦА	86
Стратешке анализе УСПН	90
Реекспорт – ризици и изазови.....	90
Анализа online приређивача игара на срећу.....	91
СЕКТОРСКЕ ПРЕТЊЕ	93
Банкарски сектор	93
Сектор некретнина	97
Сектор приређивача игара на срећу	101
Сектор рачуновођа	103
Адвокати.....	105
Сектор јавних бележника.....	107
Сектор посредника у промету непокретности.....	109
Сектор мењача	109
Сектор трговине.....	111
Сектор трговине аутомобилима.....	112
Сектор залагаоница.....	112
Платне институције и институције електронског новца.....	113
Сектор ревизора.....	113

Сектор пружаоца услуга повезаних са виртуелним валутама.....	113
Сектор услуга.....	113
Сектор пољопривреде.....	114
Поштански оператори.....	115
Друштва за животно осигурање.....	115
Сектор тржишта капитала.....	115
Сектор факторинга.....	116
Сектор даваоца финансијског лизинга.....	116
Сектор друштва за управљање добровољним пензијским фондовима и добровољни пензијски фондови.....	116
Закључак за остале секторе:.....	116
ПРОЦЕНА ПРЕКОГРАНИЧНИХ ПРЕТЊИ ОД ПРАЊА НОВЦА.....	119
ГЛАВНИ ЗАКЉУЧАК:.....	120
Увод.....	120
Опште информације.....	121
ПРЕТЊЕ.....	123
Модалитети прања новца – препозната сценарија.....	123
Прање прихода стечених криминалном делатношћу извршеном у иностранству.....	123
Трансфери новца кроз банкарски сектор.....	124
Физички пренос преко државне границе готовине која потиче из криминалне делатности извршене у иностранству.....	125
Прање у другим јурисдикцијама прихода који су стечени криминалном делатношћу у Србији.....	130
Прање прихода у Србији који су стечени предикатним делом извршеним у Србији и другим јурисдикцијама.....	133
Прање прихода непознатог порекла.....	134
Нове сумње.....	134
НАЦИОНАЛНА РАЊИВОСТ	
Квалитет политике и стратегије за спречавање прања новца.....	137
Ефективност дефиниције кривичног дела прање новца.....	138
Свеобухватност Закона о одузимању имовине.....	139
Вођење паралелних финансијских истрага.....	140
Квалитет прикупљања и обраде информација финансијско-обавештајне службе – АПМЛ.....	141
Систем извештавања о сумњивим и готовинским трансакцијама.....	141
Размена података са другим државним органима.....	145
Повратне информације надлежних државних органа Управи.....	146
Капацитети и ресурси за истраживање финансијског криминала.....	146
Интегритет органа за истраживање финансијског криминала (укључујући одузимање имовине).....	147
Капацитети и ресурси за кривично гоњење финансијског криминала.....	148
Интегритет и независност за кривично гоњење финансијског криминала.....	148
Капацитети и ресурси за судске процесе.....	149

Интегритет и независност судија	150
Квалитет механизма за контролу државне границе.....	151
Свеобухватност царинског система по питању новца и сличних инструмената	152
Ефективност царинских контролних механизма по питању новца и сличних инструмената	152
Ефективност домаће сарадње.....	153
Ефективност међународне сарадње	155
Доступност независне ревизије	156
Ревизија јавних средстава.....	157
Ниво финансијског интегритета.....	158
Ефективност спровођења пореских закона	159
Пореска контрола.....	160
Ниво формализације економије.....	160
Доступност поуздане инфраструктуре за идентификацију	160
Доступност независних извора информација.....	161
Доступност и приступ информацијама о стварном власнику.....	162
Примена одредаба закона које се односе на стварног власника из угла обвезника	165
Надзор над применом одредаба о стварном власнику и изречене санкције	165
Надзор Управе за спречавање прања новца.....	165
Надзор НБС.....	165
Надзор Тржишне инспекције.....	166
РАЊИВОСТ ФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА	
ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР ПОД НАДЗОРОМ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ.....	167
Банкарски сектор	169
Општи опис сектора и структура (материјалност).....	169
Фактори рањивости.....	169
Правни оквир и надзор	176
Производи и услуге	178
Подаци о квантитету и квалитету извештаја о сумњивим активностима	180
Пример откривене сумњиве активности.....	181
Обуке и интегритет запослених у банкама	181
Закључак.....	181
Сектор финансијског лизинга.....	182
Општи опис сектора и структура (материјалност).....	182
Фактори рањивости.....	183
Правни оквир и надзор	185
Оцена производа	186
Подаци о квантитету и квалитету извештаја о сумњивим активностима	186
Обуке и интегритет запослених у даваоцима финансијског лизинга	187
Закључак.....	187
Сектор других пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца – платне институције, јавни поштански оператор који пружа платне услуге и институције електронског новца.....	187

Величина и структура сектора (материјалност)	187
Фактори рањивости.....	188
Лиценцирање и надзор.....	188
Платне услуге и електронски новац.....	190
Извештаји о сумњивим активностима.....	192
Други фактори рањивости	193
Закључак.....	194
Сектор овлашћених мењача	194
Општи опис сектора и структура (материјалност).....	194
Фактори од утицаја на рањивост система	196
Извршен надзор, резултати надзора и утврђене неправилности	197
Ризик	198
Подаци о квантитету и квалитету извештаја о сумњивим трансакцијама	199
Обуке	199
Интегритет запослених.....	199
Ризик производа.....	200
Закључак.....	200
Тржиште животног осигурања.....	201
Општи опис сектора и структура (материјалност).....	201
Фактори који су од утицаја на рањивост система.....	202
Извршен надзор и његови резултати.....	202
Ризик – странке	203
Ризик – производи.....	204
Откривене сумњиве активности и извештавање о њима	204
Закључак.....	205
Друштва за управљање добровољним пензијским фондовима.....	205
Општи опис сектора и структура (материјалност).....	205
Фактори који су од утицаја на рањивост система.....	206
Извршен надзор и његови резултати.....	206
Ризик – странке	206
Ризик – производ	207
Интегритет и потреба за обукама.....	208
Закључак.....	208
СЕКТОР ТРЖИШТА КАПИТАЛА.....	210
Основни подаци о тржишту капитала и обвезницима по Закону о СПН/ФТ који су у надлежности Комисије и њиховој материјалности у финансијском систему земље	210
Утврђени степен рањивости производа на тржишту капитала	214
Структура рањивости сектора према активностима обвезника и клијената	214
Ефикасност функције надзора.....	217
Коначна оцена рањивости сектора за хартије од вредности.....	218
РАЊИВОСТ ОЗНАЧЕНИХ ПРАВНИХ И ФИЗИЧКИХ ЛИЦА НЕФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА	
СЕКТОР ИГАРА НА СРЕЋУ.....	225
Надзор у сектору игара на срећу	226

Играчнице	226
Пријава сумњивих активности.....	228
Ризик производа.....	228
Игре на срећу преко средстава електронске комуникације – <i>online</i>	228
Надзор.....	230
Производи и услуге	231
Извештај о сумњивим активностима	231
РАЧУНОВОЂЕ И РЕВИЗОРИ.....	233
Надзор.....	234
Сумњиви извештаји	235
РЕВИЗОРИ.....	237
Ризик професије и ризик производа.....	240
Надзор.....	240
Пријаве сумњивих активности.....	242
АДВОКАТИ.....	244
Надзор над применом ЗОСПНФТ.....	244
Извештаји о сумњивим активностима.....	245
Едукације.....	246
ПОСРЕДНИЦИ У ПРОМЕТУ И ЗАКУПУ НЕПОКРЕТНОСТИ	247
Анализа клијената.....	247
Закључак.....	248
Надзор.....	249
Извештај о сумњивим активностима	250
Едукације.....	250
ЈАВНИ БЕЛЕЖНИЦИ	252
Надзор.....	254
Сарадња	255
ПОШТАНСКИ ОПЕРАТОРИ	257
Ризик производа/услуга	259
Надзор.....	260
Извештаји о сумњивим активностима.....	260
ДРАГОЦЕНИ/ПЛЕМЕНИТИ МЕТАЛИ	265
ПРОМЕТ АУТОМОБИЛА.....	267
РЕЗИМЕ ЗА ОЦЕНУ РИЗИКА СЕКТОРА.....	269
СПИСАК ПРЕДСТАВНИКА ИНСТИТУЦИЈА УКЉУЧЕНИХ У ПРОЦЕС НАЦИОНАЛНЕ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА.....	279

СКРАЋЕНИЦЕ

- АПР – Агенција за привредне регистре
АСК – Агенција за спречавање корупције
БДП – Бруто друштвени производ
БИА – Безбедносно-информативна агенција
БНД – Бруто национални доходак
ВСС – Високи савет судства
ВСТ – Високи савет тужилаштва
ГТИ – Глобални индекс тероризма
ДИ – Дигитална имовина
ДРИ – Државна ревизорска институција
ЗДИ – Закон о дигиталној имовини
ЗОРИ – Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење
ЗСПНФТ – Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма
ЗППА – Закон о пореском поступку и пореској администрацији
ИСА – Извештај о сумњивим активностима
ЈТОК – Јавно тужилаштво за организовани криминал
ЈФИ – Јединица за финансијске истраге
КД – Командитно друштво
КЗ – Кривични законик
ЈУТА – Национална асоцијација туристичких агенција
КХОВ – Комисија за хартије од вредности
КУС – *Know Your Customer*
МСП – Министарство спољних послова
МУП – Министарство унутрашњих послова
МУСТ – Министарство унутрашње и спољне трговине
НАЛЕД – Национална алијанса за локални економски развој
НБС – Народна банка Србије
НПО – Непрофитне организације
НПР – Национална процена ризика
ОЕЦД – Организација за економску сарадњу и развој
ОКГ – Организована криминална група
ОМУ – Оружје за масовно уништење
ПДВ – Порез на додату вредност
ПН – Прање новца

Процена ризика од прања новца

- ПИБ – Порески идентификациони број
- ПУДИ – Пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином
- САР – Извештај о сумњивој активности (*Suspicious Activity Report*)
- СБПОК – Служба за борбу против организованог криминала
- СВ – Стварни власник
- СПН/ФТ – Спречавање прања новца/финансирање тероризма
- СУК – Сектор унутрашње контроле
- УКП – Управа криминалистичке полиције
- УСПН – Управа за спречавање прања новца
- ФАТФ/FATF – Радна група за финансијску акцију/*Financial Action Task Force*
- ФП – Финансирање ширења оружја за масовно уништење
- ФТ – Финансирање тероризма
- ФОС – Финансијско-обавештајна служба
- ФШОМУ – Финансирање ширења оружја за масовно уништење
- CDD – *Customer Due Diligence*
- ЦЕСВ – Централна евиденција стварних власника
- ЦФС – Циљане финансијске санкције

СТРАТЕШКИ ОКВИР ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА

У Републици Србији постоји политичка опредељеност и подршка борби против прања новца која се огледа у постојању механизма националне координације и сарадње, чињеници да механизмом координације руководи представник Владе на високом нивоу¹ и континуираном стратешком планирању у овој области у складу са налазима националне процене ризика.

Тренутно се примењује Стратегија за борбу против прања новца донета за период 2020–2024. године, док је Акциони план за спровођење стратегије² ажуриран након усвајања Националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма 2021. године и у њега су имплементирани резултати процене.

Праћење примене Стратегије и Акционог плана 2022–2024. је задатак Координационог тела за спречавање прања новца и финансирања тероризма, које је образовала Влада Републике Србије у циљу остваривања ефикасне сарадње и координације послова надлежних органа у овој области, а његова сталност утврђена је и загарантована Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма.

Политика борбе против прања новца и финансирања тероризма заснована је на актуелној, формалној и свеобухватној националној процени ризика од прања новца и финансирања тероризма у чијој изради учествује најшири круг актера из државног и приватног сектора.

Национална процена ризика се ажурира једном у три године, док се у међувремену спровode анализе ризика чији се резултати узимају у обзир и приликом ажурирања националне процене ризика. На основу националне процене ризика су, као и након претходне три (2013, 2018, 2021. године), надлежни органи и обвезници приступили усклађивању свога рада и аката са њеним резултатима. Наиме, обвезници су сачињавали сопствене процене ризика, да се ускладе са националном проценом и предузимали кораке ка ублажавању ризика од прања новца. Испуњење те обавезе испитују надзорни органи утврђени Законом о СПН/ФТ, који предвиђа и одговарајуће санкције за неиспуњавање тих обавеза.

Контекст

Географски фактор

Србија је балканска, средњеевропска континентална земља која обухвата површину од 88.361 km² и са том површином заузима 12. место у Европи.

Србија се граничи са осам држава – Мађарском, Румунијом, Бугарском, Северном Македонијом, Албанијом, Црном Гором, Босном и Херцеговином и Хрватском. На границама Србије (дужине око 2.400 km) има укупно 80 међународних граничних прелаза.

Република Србија има изузетно повољан саобраћајно-географски положај. Све важније саобраћајнице из Северне, Западне и Средње Европе ка југоистоку Европе и Азији, прелазе преко

1 Координационим телом је од оснивања до 4. јула 2019. године председавао министар унутрашњих послова и потпредседник Владе када га је, одлуком Владе Републике Србије на седници од 4. јула 2019. године, у председавању заменио министар финансија.

2 Влада РС је дана 17. марта 2022. године, на предлог Министарства финансија, усвојила нови Акциони план за спровођење Стратегије за период од 2022–2024. године.

територије Србије. Најважнија саобраћајница је Коридор 10 који се спаја са краком који долази са севера из Мађарске и даље наставља преко Северне Македоније ка Грчкој, с тим да се један крак коридора у Србији одваја у правцу Бугарске ка Турској.

Процењен број становника у Републици Србији 1. 1. 2024. године је 6.605.168³.

Транспарентности и ниво корупције

Према оцени ОЕЦД-а (Интегритет на Западном Балкану/ОЕЦД), Србија је остварила значајан напредак у јачању својих правних и институционалних система за борбу против корупције и повећање транспарентности. Закон о спречавању корупције, који се примењује од 2020. и који је измењен 2021. године, успоставио је снажнији оквир за решавање питања као што су сукоб интереса и пријава имовине и прихода јавних функционера. Развијени су и механизми за заштиту узбуњивача, који покривају и јавни и приватни сектор и пружају заштитне мере за оне који разоткривају коруптивне активности. Ови механизми функционишу, са значајним бројем узбуњивача који се јављају. Сектори као што су енергетика и индустрија, који су посебно рањиви због опсежних инвестиција и јавних набавки, све су више на мети антикорупцијских напора. Имајући у виду значај ових сектора за привреду Србије, повећање њихове транспарентности је од суштинског значаја како за национални раст, тако и за циљ земље да се придружи ЕУ.

Најновији извештај ГРЕКО (GRECO) о Србији указао је на напредак у сузбијању корупције на највишим извршним позицијама. Кључни фактор је ојачана улога Агенције за спречавање корупције (АСК), која сада има шире надлежности, укључујући надгледање планова интегритета у јавним институцијама, извештаје о имовини и приходима и регулисање лобистичких активности. Повећана овлашћења АСК, према Закону о спречавању корупције, повећала су транспарентност и одговорност у државним органима. Поред тога, израда Оперативног плана за превенцију корупције у областима од посебног ризика представља значајан корак у формализацији антикорупцијских политика на највишим нивоима управљања. Још један позитиван развој је повећан фокус на извештаје о имовини и приходима и улогу АСК у решавању сукоба интереса. ГРЕКО наглашава да Закон о лобирању предвиђа формална правила за лобирање, укључујући обавезна писмена обавештења и вођење евиденције о лобистичким интеракцијама са носиоцима јавних функција, подстичући транспарентније односе између лобиста и владиних званичника. Међутим, изазови и даље постоје, као што су ограничења која представљају имунитети, недовољна транспарентност у вези са неформалним лобирањем и недостатак провере интегритета за именована на кључне јавне функције. Стратегија за борбу против корупције за 2024–2028. настоји да реши ове недостатке свеобухватним реформама. Кривична дела повезана са корупцијом као предикатна за прање новца су приоритетно питање (деталније објашњено у одељку „Претње”).

У Додатку Другом извештају о усклађености Републике Србије са ГРЕКО препорукама у оквиру Четвртог круга евалуације констатовано је да је Србија на задовољавајући начин испунила или адресирала десет од тринаест препорука садржаних у Извештају о Четвртог кругу евалуације. Три препоруке остају делимично испуњене. Недавно усвојени уставни амандмани су омогућили Србији да испуни већину ГРЕКО препорука које се односе на судије и јавне тужиоце. Састав Високог савета судства (ВСС) сада чини већина судија које бирају њихове колеге, а укинута је чланство по службеној дужности представника извршне и законодавне власти. ВСС је по Уставу признат као независно тело, што гарантује независност судова и судија. Предузете су мере за јачање транспарентности његовог рада и буџетске аутономије. Такође, знатан део чланова Високог савета тужилаштва (ВСТ) сада су тужиоци које бирају њихове колеге, а чланови које именује Народна скупштина именују се поступком који јача плурализам мишљења и обезбеђује извесну деполитизацију у овим именованима. ВСС је 2021. године увео механизам заштите од недозвољеног утицаја, који је додатно формализован 2023. кроз правилник. Од 2021. до 2023. године, 21 судија је затражио заштиту од недозвољеног утицаја, а Савет је у три случаја утврдио недозвољен утицај.

3 Процене су засноване на резултатима Пописа становништва, домаћинства и станова 2022. године и резултатима годишње статистике природног кретања и унутрашњих миграција становништва, и не обухватају АП Косово и Метохију. Видети на: <https://www.stat.gov.rs/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/>.

По оцени Светске банке у оквиру Светских индикатора управљања⁴, оцена владавине права показује узлазни тренд и оцењена је са 49,06, што је нижа оцена од Словеније (82,55) и Хрватске (61,32), али виша од Црне Горе (48,58) и Босне и Херцеговине (41,51).

Сива економија

Последња анализа о обиму сиве економије у Србији из 2022. године коју је НАЛЕД спровео уз подршку Немачке развојне сарадње⁵ показала је да је обим сиве економије смањен у претходних пет година међу регистрованом привредом са 14,9 на 11,7% БДП-а. Реч је о суми од чак 6,5 милијарди евра, колико предузећа годишње обрну захваљујући непријављивању запослених, исплати дела плата на руке и скривању профита. Процене су да је свако четврто предузеће укључено у сиву економију, док је пре пет година то било свако треће⁶. НАЛЕД је у циљу обезбеђивања што веће поузданости налаза, проценио обим сиве економије и по другом, монетарном методу, који поред легалне прати и део финансијских токова у нерегистрованој привреди. И налази ове студије показали су тренд пада сиве зоне – са 22,2 на 20,1% БДП-а у протеклих пет година. Према студији, заједно са тзв. црном економијом, вредност пословања мимо прописа достиже готово 11 милијарди евра.

Делатност која је најпорознија на појаву сиве економије је грађевинарство где је свако пето предузеће у сивој зони (као и у прерађивачкој индустрији) и чак 13% радника неформално ангажовано (на другом месту је пољопривреда). У целокупној легалној привреди удео запослених на црно опао је са 11 на 8,5% у протеклих пет година и број неформално ангажованих радника смањен је за 200.000 што је још једна потврда пада сиве зоне.

Координационо тело за сузбијање сиве економије је наставило континуитет у раду на основу одлуке из децембра 2022. године. Ово тело координира рад органа државне управе и усмерава активности које се односе на припрему, ревизију и имплементацију Програма за сузбијање сиве економије, са пратећим акционим планом, као и извештавање о спроведеним активностима. Мере Програма 2023–2025. су усаглашене са Фискалном стратегијом, кроз наставак спровођења мера економске и фискалне политике које са своје стране доприносе борби против пореске евазије и сиве економије.

Као што је објашњено у претходној процени ризика у сузбијању сиве економије врло значајну улогу имају инспекцијски органи и Пореска управа. Један од начина на који се остварују планирани циљеви је заједнички усклађени рад на сузбијању сиве економије кроз координиране и заједничке инспекцијске надзоре над нерегистрованим субјектима од стране више инспекцијских служби у оквиру формираних радних група.

Како непријављивање запослених, односно делимична или потпуна исплата зарада у готовини, представља доминантан облик сиве економије, фокус мера јавне политике и даље је био на смањењу неформалног запошљавања. Према подацима Републичког завода за статистику у 2023. години дошло је до пораста регистроване запослености за 2,2%, чиме је настављен вишегодишњи тренд повећања формалне и пада неформалне запослености. Стопа неформалне запослености у посматраној години је износила 12,5%, што је разлика од скоро 4 процентна поена у односу на 2020. годину када је стопа неформалне запослености на нивоу свих делатности износила 16,4%. Део раста се дугује отварању нових радних места, али је део резултат борбе против рада на црно.

4 <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access>.

5 <https://boljinacin.rs/filemanager/Siva-ekonomija-u-Srbiji-u-2022.pdf>.

6 Резултати истраживања показују и следеће:

- Ангажовање радника на црно и исплата дела плате на руке и даље су кључни елементи сиве економије и од 100 динара које фирме зараде у сивој зони, 64 стекну на овај начин, а 36 динара од непријављивања профита.
- Већу склоност ка активностима сиве економије имају предузећа и предузетници који су покренули бизнис пре највише три године, предузећа са повезаним лицима и фирме без запослених. Знатно је повећана вероватноћа да ће фирме које су у финансијским тешкоћама да посегну ка сивој економији.

Пореска управа је спроводећи контролу лица која обављају нерегистровану делатност извршила у периоду од 2021. до 2023. године контроле обављања нерегистроване, односно непријављене делатности код 304 лица. Неправилности су утврђене код 223 лица, што представља 75% од укупног броја извршених контрола, а при том је утврђена пореска обавеза у укупном износу од 336.025.330 динара.

Као једна од карактеристичних активности на плану сузбијања сиве економије спроведене су контроле **евидентирања промета преко фискалних каса**. Ова контрола извршена је код 23.873 пореских обвезника на територији Републике, при чему је вршена и провера радноправног статуса ангажованих радника. Том приликом су по ова два основа изречене мере привремене забране обављања делатности у 10.121 објекту (42,39% у односу на укупан број контрола). У 2022. и 2023. години извршено је више контрола јер је од 2022. године уведен нови пословни модел евидентирања промета преко фискалних каса – еФискализација.

На плану сузбијања сиве економије Пореска управа се бавила и контролом промета акцизних производа. Укупна вредност одузетих акцизних производа од стране Сектора пореске полиције Пореске управе износи 646.423.752,90 динара у периоду на који се односи ова процена ризика.

Сектор пореске полиције је у предузимању мера и радњи из своје надлежности у временском периоду од 2021. до 2023. године поднео надлежним тужилаштвима укупно 1.540 кривичних пријава. Наведеним кривичним пријавама су привремено одузета разна добра (акцизни производи – резани дуван, дуван у листу, цигарете, алкохолна пића, нафта и нафтни деривати и кафа) у укупној вредности од 330.372.315,60 динара, као доказ извршења кривичног дела.

Сектор пореске полиције је на основу извршене процене ризика и на основу сопственог оперативног рада идентификовао већи број привредних субјеката основаних са преварним намерама у циљу избегавања плаћања јавних прихода, а који се на основу претходно утврђених критеријума могу квалификовати као тзв. „фантом” и „перач” предузећа која су највећи генератор сиве економије. У наведеном временском периоду, укупно су идентификована 1.279 тако квалификованих привредних субјеката.

Изгледи да ће се предузетници наћи у сивој економији су више него двоструко већи у односу на привредна друштва, али се они смањују ако је реч о предузетницима који подносе финансијске извештаје. Стога је Стратегијом за сузбијање сиве економије за период 2020–2025. године предвиђен низ мера усмерен на предузетнике.

Резиме:

Србија има стратешки географски положај који служи као кључна транзитна рута за везе Европе и Азије. Остварен је одређени напредак у борби против корупције и повећању транспарентности кроз Закон о спречавању корупције и повећани надзор од стране Агенције за спречавање корупције (АСК). Реформе у независности правосуђа и јача правила о пријави имовине и прихода, побољшали су транспарентност у јавним институцијама. Упркос овим побољшањима, изазови као што су неформално лобирање и политички имунитети и даље постоје, иако Стратегија за борбу против корупције за 2024–2028. има за циљ унапређење стања у овој области. Сива економија се смањила, доприносећи смањењу нерегулисаних финансијских активности, што помаже у смањењу ризика од прања новца.

Фактори који указују на већу вероватноћу прања новца:

Дугачке границе: Са дугачким границама и великим бројем прелаза постоје изазови у спречавању незаконитих криминалних активности преко граница.

Политички имунитети: Формални имунитети за одређене носиоце јавних функција могу ограничити одговорност и ометати напоре у борби против корупције.

Неформалне праксе лобирања: Недостатак транспарентности у неформалном лобирању ствара могућности за неоткривене финансијске послове који би се могли искористити за прање новца.

Преостала сива економија: Упркос смањењу, сива економија и даље чини значајан део БДП-а Србије, посебно у секторима високог ризика као што је грађевинарство.

Фактори који указују на мању вероватноћу прања новца:

Ојачан правни оквир: Закон о спречавању корупције и побољшани механизми надзора АСК побољшавају транспарентност и смањују могућности за прање новца у вези са корупцијом.

Реформе правосуђа: Уставни амандмани који побољшавају независност судија и тужилаца помажу да се обезбеди непристраснији правни систем који је од кључног значаја за решавање предмета прања новца.

Смањена сива економија: Опадајућа сива економија смањује проток нерегулисаних финансијских активности.

Извештаји о имовини и приходима и надзор лобирања: Повећан фокус на извештаје о имовини и приходима јавних функционера и формализована правила лобирања ограничавају путеве за незаконите финансијске активности.

Заштита узбуњивача: Механизми за заштиту узбуњивача подстичу пријављивање коруптивних пракси, помажући у спречавању и решавању проблема прања новца.

Материјалност: ошћиа и ујоредна анализа

Бруто друштвени производ (БДП) у 2023. години износио је 8.817.763 милиона динара (приближно 75 милијарди евра). Уколико се упореди са претходном годином, БДП је номинално већи за 18,2%, а реално већи за 3,8%. Дакле, Србија показује једну од највећих стопа раста БДП-а у Европи, вођену уравнотеженом економском политиком, снажним напорима у пореској транспарентности, што је резултирало значајним приливом страних директних инвестиција из водећих светских економија. Сличне или повећане стопе раста очекују се у наредним годинама због низа великих инфраструктурних пројеката који су у току у Србији и повећане инвестиционе атрактивности након недавног повећања инвестиционог рејтинга Србије.

Упркос изузетно позитивној динамици привредног раста, укупна величина привреде Србије остаје релативно мала у поређењу са другим привредама ЕУ. На пример, вредност привреде Мађарске је износила око 180 милијарди евра, а БДП Чешке је био преко 300 милијарди евра. Веће економије, као што су Пољска са више од 700 милијарди евра и Немачка са преко 4 трилиона евра, додатно истичу малу величину српске привреде упркос њеном значајном расту.

Финансијски сектор Србије, иако је релативно стабилан и расте, по билансној суми значајан у односу на друге земље у окружењу, истовремено је мали у односу на друге европске земље, тако да нема дубину нити међународни домет неопходан да подржи врсту финансијских трансакција које су присутне у светским финансијским центрима.

Од 2023. године укупна актива српског банкарског сектора износила је приближно 50,71 милијарди евра, што је скромно у поређењу са финансијским секторима етаблираних европских финансијских центара попут Лондона, Франкфурта или Париза. На пример, укупна актива банкарског сектора у Немачкој премашује 9 билиона евра, а у Уједињеном Краљевству премашује 10 билиона евра. Чак и у поређењу са регионалним играчима као што је Пољска, где средства банкарског сектора износе око 600 милијарди евра, финансијски систем Србије је знатно мањи.

Овај ограничени обим финансијског сектора одражава се и на берзанске активности у земљи. Београдска берза, која је примарна берза у Србији, има низак обим трговања и ограничену тржишну капитализацију, што је чини незнатним играчем на светским финансијским тржиштима.

Српски банкарски сектор, иако добро капитализован и профитабилан, нема дубину нити међународни домет неопходан да подржи врсту финансијских трансакција које се виђају у светским финансијским центрима. Сектором доминира неколико великих домаћих банака и подружница страних банака, при чему банке у страном власништву држе око 75% укупне активе. Међутим, ове банке првенствено служе локалном тржишту и региону Западног Балкана, уз ограничено учешће у глобалним финансијама.

Кредитна тржишта у земљи су релативно неразвијена, са укупним домаћим кредитима у приватном сектору који износе око 45% БДП-а, у поређењу са просеком Европске уније од преко 100%. Поред тога, у банкарском сектору су и даље у фокусу углавном традиционални банкарски производи и услуге, а не сложени финансијски инструменти или услуге, који су типични за велике финансијске центре. Одсуство значајних тржишта деривата, ограничена трговина девизама и минимално присуство међународних финансијских институција додатно наглашавају незнатну улогу Србије у глобалном финансијском систему.

Сектор осигурања у Србији, иако је стабилан и расте, такође одражава укупан скромни обим финансијске индустрије у земљи. Од 2023. године српско тржиште осигурања је остварило премије од око 1,3 милијарде евра, што је релативно мало у поређењу са другим европским земљама. На пример, у суседној Хрватској, годишње премије сектора осигурања износе око 1,5 милијарди евра, док на развијенијим тржиштима попут Пољске годишње премије премашују 15 милијарди евра.

Тржиштем осигурања у Србији доминира неколико великих компанија, при чему првих пет осигуравача чини преко 70% тржишног удела. Сектор се првенствено фокусира на производе неживотног осигурања, као што су осигурање моторних возила и осигурање имовине, који чине већину зарачунатих премија. Животно осигурање, и поред тога што расте, и даље представља мањи део (0,5%) тржишта у односу на развијеније економије. Стопа пенетрације осигурања у Србији, мерена као однос бруто фактурисане премије према БДП-у, износи око 2%, што је испод просека Европске уније, што указује на даљи простор за раст.

Међутим, ограничени обим и фокус на основне производе осигурања значи да сектор осигурања у Србији нема дубину нити разноврсност потребну да значајно допринесе томе да се земља сматра глобалним финансијским чвориштем.

Трговински профил Србије такође одражава њену позицију мање, регионално фокусиране привреде, а не глобалног трговинског чворишта. У 2023. укупан обим трговине Србије, укључујући увоз и извоз, износио је око 85 милијарди евра. Иако је ово значајно у односу на БДП Србије, мало је у поређењу са великим европским земљама. На пример, немачки обим трговине премашује 2 билиона евра годишње, а чак и мање земље ЕУ попут Мађарске и Чешке имају обим трговине који премашује 200 милијарди евра.

Трговина Србије је у великој мери усмерена на Европску унију, са око 60% укупне размене. Извозна база земље је релативно уска, и нема разноврсност трговине великог обима која је неопходна да би се сматрала главним увозно-извозним чвориштем.

У поређењу са државама у региону, финансијски сектор и обим трговине у Србији показују релативну снагу, иако су и даље скромни по европским стандардима. Хрватска, на пример, има напреднији финансијски систем, са банкарском активом која је приближно 79 милијарди евра, што је знатно већа цифра од 50,71 милијарди евра у Србији. Насупрот томе, Северна Македонија и Црна Гора имају много мање финансијске системе, са активом банкарског сектора у Северној Македонији од око 10 милијарди евра а у Црној Гори од око 6,7 милијарди евра. Ове економије такође показују мањи обим трговине, при чему Северна Македонија бележи годишњу вредност трговине од око 15 милијарди евра, а Црна Гора око 3 милијарде евра.

Албанија и Босна и Херцеговина на сличан начин имају мањи финансијски и трговински обим. Банкарски сектор Албаније, на пример, има средства од око 19 милијарди евра, док обим трговине износи око 9 милијарди евра годишње. Босна и Херцеговина, иако је већа од Албаније, и даље заостаје за Србијом и Хрватском, са банкарском имовином од око 22 милијарде евра и обимом трговине од око 18 милијарди евра. Ове бројке стављају Србију у јачу, али не и најјачу позицију на Западном Балкану.

Секторска анализа материјалности показује да банкарски сектор представља око 90% укупног биланса финансијског сектора Србије, док преосталих 9% покрива сектор осигурања, финансијског лизинга и добровољних пензијских фондова.

Финансијски сектор, банкарски систем и трговински профил Србије више одговарају економији средње величине, домаћој и у извесној мери – регионално фокусираној економији, а не глобалном финансијском или трговинском чворишту.

Све у свему, профил материјалности Србије одражава позитивну динамику привредног раста и тренд транспарентности улагања, иако и даље, са занемарљивим утицајем на међународне, па чак и европске финансијске системе. Ово, с друге стране, указује на то да су инхерентни структурни и макро ризици у смислу прања новца или финансирања ширења оружја за масовно уништење који потичу из Србије мањи, у поређењу са потенцијалним инхерентним ризицима већих европских и глобалних економија.

За детаљну анализу материјалности за секторе, погледајте део о секторској рањивости.

Резиме:

Што се тиче компаративне материјалности, српска привреда је у 2023. години забележила снажан раст, али је и даље мала у поређењу са средњим и већим европским економијама. Српски финансијски сектор, са скромном банкарском имовином и ограниченим глобалним дометом, фокусира се првенствено на локална тржишта. Сектори осигурања, хартија од вредности и трговине такође су неразвијени у поређењу са већином европских држава. Иако је српски финансијски систем мањи од неких, он остаје јачи од финансијских сектора других држава у региону Западног Балкана. Све у свему, ограничена величина финансијског сектора Србије и претежни фокус на локално тржиште резултирају нижим инхерентним ризицима од прања новца у поређењу са средњим и већим европским економијама.

Фактори који указују на већу вероватноћу прања новца:

Растућа директна страна улагања и велики инфраструктурни пројекти: Иако директне стране инвестиције у Србију подстичу економски раст, оне такође могу привући актере који се баве незаконитим активностима, а који желе да оперу новац кроз улагања у некретнине или уделе у великим грађевинским пројектима.

Фактори који указују на мању вероватноћу прања новца:

Мала економија и ограничени финансијски сектор: Скромна економска и финансијска снага Србије ограничава њену изложеност великим ризицима од прања новца.

Банкарство фокусирано на домаће тржиште: Банкарство првенствено служи локалним тржиштима, смањујући изложеност прекограничним ризицима.

Традиционални финансијски производи: Фокус на основне банкарске услуге минимизира изложеност прању новца које користи софистициране финансијске инструменте.

Уска трговинска база: Фокус на регионалној трговини минимизира велике ризике од прања новца заснованог на трговини.

Ограничена глобална финансијска улога: Финансијски систем Србије је на глобалном нивоу мали, што смањује изложеност међународном прању новца.

Нема карактеристика глобалног финансијског чворишта: Недостатак сложених финансијских тржишта и институција ограничава вероватноћу појаве сложеног прања новца.

РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ У СВРХУ УМАЊЕЊА ПРОЦЕЊЕНИХ РИЗИКА 2021–2024. ГОДИНЕ

У тачкама у наставку описане су мере које је Србија предузела, а које имају за циљ читав спектар ризика идентификованих у НРА 2021.

Свесћ и ширење резултата националне процене ризика

- Након усвајања Националне процене ризика од ПН/ФТ са њеним резултатима је упознат широки круг представника јавног и приватног сектора који су део система за спречавање ПН/ФТ. У већем броју градова у Србији су одржане радионице за представнике државних органа и обвезнике по Закону о СПН/ФТ на којима је дистрибуирана штампана верзија документа.
- Резултати националне процене ризика представљени су и на стратешком нивоу координационим телима који се не баве само спречавањем прања новца, већ и областима инспекцијског надзора (Координационој комисији за инспекцијски надзор), борбом против тероризма (Национално координационо тело за борбу против тероризма) и борбом против ширења оружја за масовно уништење (Национално координационо тело за спречавање ширења оружја за масовно уништење).
- Резултати Националне процене ризика представљени су на седници Владе РС.

Сарадња и координација

- Појачана сарадња и координација између надлежних органа, укључујући информисање руководиоца ових органа у погледу резултата националне процене ризика допринела је бољем разумевању утврђених ризика, подизању свести о значају овог процеса, као и утврђивању приоритета у раду сваког органа на основу резултата процене ризика – ажурирање аката (смернице, одлуке и др.), упитника, израда плана надзора, индикатора за препознавање основа сумње да се ради о прању новца и др.
- Координационо тело је основало девет стручних тимова у циљу спровођења активности из Акционог плана 2022–2024. које се односе на идентификоване рањивости у систему за спречавање прања новца. Ови интерресорни стручни тимови су о својим резултатима рада континуирано обавештавали Координационо тело, али и све заинтересоване стране у систему за спречавање прања новца. Такође, велики допринос раду стручних тимова остварују и представници приватног сектора кроз учешће у њиховом раду, али и кроз пружање података и информација на основу којих су спроведене анализе неопходне за извршење задатака стручних тимова.

Унапређење јавног и регулативног оквира

- Донете су и објављене ажуриране Препоруке за обавештавање УСПН о сумњивим активностима, које имају за циљ да помогну обвезницима у примени мера за СПН/ФТ, а нарочито за правремено откривање, спречавање, односно пријављивање сумњивих активности.

- Израђена је *Процена ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору некретнина* као посебна процена ризика у овом високоризичном сектору и представља покушај представника приватног и државног сектора да утврде разлоге високе оцене ризика у сектору некретнина са једне стране, а са друге стране да дају предлог решења за елиминацију, односно умањење ризика кроз препоруке о активностима које је у наредном периоду потребно спровести.
- Стручни тим који је формирало Координационо тело је 2023. године израдио *Тийологије прања новца* које су објављене, јавно представљене и дистрибуиране свим категоријама обвезника и надлежним државним органима у циљу њиховог лакшег препознавања.

Институционалне реформе и развој система

- Израђена је веб платформа која има за циљ вођење једнообразних евиденција за предмете прање новца и финансирање тероризма, а која омогућује праћење кретања предмета прања новца и финансирања тероризма од иницијалне информације до правноснажне пресуде. Веб платформа се примењује од половине 2024. године.
- Урађена је анализа правног оквира којим се регулише пренос физички преносивих средстава плаћања преко границе у којој су дате препоруке за превазилажење уочених рањивости. Поред тога, Управа царина је унапредила постојећу листу индикатора за препознавање сумњивих активности у вези са пријављеним и непријављеним прекограничним преносом инструмената плаћања.
- Стручни тим који је формирало Координационо тело извршио је анализу процена ризика коју спроводе обвезници из финансијског и нефинансијског дела на нивоу институције (примена чл. 6 ЗОСПНФТ) и израдио листу препорука за унапређење анализа ради сагледавања објективног стања у институцијама које спроводе радње и мере из ЗОСПНФТ.
- Донета је Одлука о облику, садржини и начину коришћења образаца платних налога за извршење платних трансакција у динарима ради идентификовања и ефикасног праћења свих трансакција у банкарском систему извршених у вези/по основу плаћања/наплате за некретнине и дигиталну имовину.
- Проценом ризика из 2021. године утврђена је потреба за унапређењем нормативног оквира који регулише одузимање имовине. Стога је спроведена анализа нормативног оквира за привремено и трајно одузимање имовине и имовинске користи у кривичном поступку и поступку за одузимање имовине проистекле из кривичног дела, а нарочито њихове усклађености са препорукама ФАТФ и достављена Министарству правде. Полазећи од резултата анализе, министар правде је образовао радну групу за припрему текста Закона о изменама и допунама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Планирано је да се текст измена и допуна наведеног закона изради до краја 2024. године.
- Акционим планом за спровођење Стратегије за СПН/ФТ предвиђена је измена Закона о Централној евиденцији стварних власника којом ће се унапредити садржина Централне евиденције (увођење обавезе евидентирања стварног власника регистрованог субјекта по сваком од основа, обавезе учитавања (*upload*) докумената и шематских приказа власничке структуре у Централну евиденцију стварних власника) и са тим у вези развој/унапређење софтверске апликације. У септембру 2023. године спроведена је јавна расправа о Нацрту закона о Централној евиденцији стварних власника и очекује се усвајање овог закона.

Приоритизација случајева прања новца

- Јавни ужилац за организовани криминал је 2022. године издао Обавезно упутство о приоритизацији предмета прања новца и финансирања тероризма. Посебна одељења за сузбијање корупције виших јавних тужилаштава у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву у годишњим плановима и програмима рада као приоритетну активност наводе поступање у предметима прања новца.
- Ажуриране су 2022. године обавезна инструкција МУП, Дирекције полиције о доследном предузимању кривичног гоњења правних лица укључених у вршење кривичних дела ПН/

- ФТ, као и инструкција о поступању по сазнању да је извршено кривично дело и инструкције о оперативним поступцима вођења финансијских истрага.
- Одлуком главног јавног тужиоца за организовани криминал у ЈТОК је формирана Стална ударна група за откривање и процесуирање припадника организованих криминалних група који су извршили кривично дело прање новца.
 - Формирана служба финансијске форензике и расположиви механизми пружања међународне правне помоћи помогли су у периоду од 2021. до 2023. године надлежним органима Србије да изврше заплене имовине окривљених и са њима повезаних трећих лица у Црној Гори и Шпанији.

Јачање националне и међународне сарадње

- Потписани су бројни споразуми о сарадњи државних органа, укључујући и споразум између Управе царина и Врховног јавног тужилаштва. Овај споразум довео је до кривичног поступка против 12 лица због преноса физички преносивих средстава плаћања у вредности од 16.843.289,00 евра у периоду од 2021. до 2023. године.
- Континуирана размена информација између надзорних органа и УСПН, посебно у вези са сумњивим активностима, довела је до санкционисања неколико обвезника. Захваљујући овој сарадњи и добијеним информацијама од УСПН код једне банке и приређивача игара на срећу је утврђен велики број неправилности у поступању, једној мењачници је привремено одузето овлашћење за обављање мењачких послова, у другом случају је мењачко место привремено затворено и поднета је пријава за привредни преступ, а против другог приређивача игара на срећу је, такође, поднета пријава за привредни преступ. Поред тога, лицу које је користило лични рачун за неовлашћено пружање услуга повезаних са дигиталном имовином изречена је забрана обављања послова повезаних са дигиталном имовином у делу пословања који се односи на виртуелне валуте и новчана казна.
- Поред тога, споразум Народне банке Србије (НБС) и Комисије за хартије од вредности (КХОВ) допринео је, између осталог, унапређењу ефикасности улазних механизма у сектор дигиталне имовине. У поступцима поводом захтева за добијање дозволе за пружање услуга повезаних с дигиталном имовином, али и у другим поступцима одлучивања у управним стварима у области дигиталне имовине, НБС и КХОВ редовно и без препрека размењују информације у складу с овим споразумом. НБС је Комисији у периоду између две процене, упутила 67 дописа у складу са наведеним споразумом.
- Унапређењу оперативне сарадње НБС и јавних тужилаштва у погледу кривичних и других поступака у вези са дигиталном имовином, у складу са потписаним споразумом, допринело је одржавање четири радионице у Београду, Крагујевцу, Новом Саду и Нишу. С тим у вези, Народна банка Србије је поднела и кривичну пријаву јавном тужилаштву због неовлашћеног пружања услуга у вези са дигиталном имовином.
- Сарадња између надзорних, инспекцијских и других релевантних органа и надлежних полицијских јединица и јавних тужилаштва задужених за процесуирање кривичних дела прања новца остварена је кроз одржавање редовних састанака. Посебно су разматрани модалитети и поводи могуће сарадње.
 - Као резултат ове сарадње Управа за игре на срећу је поднела 19 кривичних пријава надлежним јавним тужилаштвима.
 - Јавнобележничка комора континуирано поступа по захтевима за доставу података и документације Министарства унутрашњих послова, односно захтевима за пружање потребних обавештења достављеним од стране јавних тужилаштва. На основу ових захтева Комора одређује и спроводи ванредне надзоре над радом јавних бележника и о резултатима обавештава органе који су захтеве упутили. У периоду на који се процена односи МУП је Комори упутио 5 захтева, а виша јавна тужилаштва 10 захтева⁷, по којима је поступљено.
- У претходном периоду потписан је низ споразума између надлежних државних органа Републике Србије и других држава у циљу унапређења међународне сарадње у областима

7 Више јавно тужилаштво у Београду – 4 захтева, у Нишу – 2 захтева, у Новом Саду – 2 захтева и Више јавно тужилаштво у Краљеву – 2 захтева.

кривичног гоњења и пружања међународне правне помоћи, али и унапређења међународне сарадње надзорних органа.

- Надзорни органи су у периоду након усвајања претходне процене ризика од ПН/ФТ спроводили контролу поступка утврђивања идентитета стварног власника клијената обвезника, али су и спроводили надзор над тачношћу и ажурирањем евидентираних података и чувањем података и докумената. Циљане надзоре спроводио је Одсек за надзор УСПН, Тржишна инспекција, Управа за игре на срећу, а у склопу својих контрола посебну пажњу и овим питањима посветиле су НБС и КХОВ. Ови надзори су довели до покретања поступка за привредне преступе и прекршаје, али и до изрицања казни од стране надзорних органа, о чему ће више бити речи у варијабли 2.22.

Изградња капацитета и обука

- Текући напори за изградњу капацитета фокусирају се на јачање људских и техничких ресурса, као и на побољшање знања о идентификованим ризицима. Ови напори укључују континуирану едукацију учесника у систему за спречавање прања новца.
- У претходном периоду реализован је низ обука⁸ надлежних за откривање, кривично гоњење и суђење у кривичним поступцима за финансијски и привредни криминал, укључујући и прање новца, на различите теме из ове области, као и на тему одузимања имовине. Континуирано се спроводе и посебне обуке за судије привредних и прекршајних судова⁹, али и надзорних органа.

Оцена ризика различитих сектора, као и листа кривичних дела која представљају виши степен ризика, мењала се у последње три процене ризика што се може видети из графике која следи.

2018		2021		2024	
B	Банке	B	Некретнине	B	Некретнине
	Онлајн приређивачи игара на срећу		Онлајн приређивачи игара на срећу		Адвокати
	Некретнине		Банке		Рачуновође
CB	Казина	CB	Рачуновође	CB	Банке
	Рачуновође		Мењачи		Мењачи
	Мењачнице		Казина		Јавни бележници
C	Јавни бележници	C	Посредници у промету непокретности		Посредници у промету непокретности
	Адвокати		Адвокати		Онлајн приређивачи игара на срећу
CH	Тржиште капитала	CH	Факторинг друштва		Пружаоци услуга дигиталне имовине
	Платне институције и институције електронског новца		Тржиште капитала		Казина
	Ревизори		Платне институције и институције електронског новца	C	Поштански оператори
H	Добровољни пензијски фондови		Ревизори		Ревизори
	Друштва за осигурање		Јавни бележници		Платне институције и институције електронског новца
	Даваоци финансијског лизинга	H	Даваоци финансијског лизинга	HC	Тржиште капитала
			Друштва за осигурање	H	Факторинг друштва
			Добровољни пензијски фондови		Даваоци финансијског лизинга
			Поштански оператори		Друштва за осигурање
					Добровољни пензијски фондови

Графика 1: Приказ степена ризика различитих сектора

Сектор некретнина је процењен највишим ризиком од прања новца од 2018. године, а тако је и у завршеној процени ризика за 2024. годину. Значајан промет готовине, улагања прљавог новца и његова интеграција, као и размере активности повезане са сектором некретнина утичу да он годинама не губи на атрактивности када се ради о прању новца. Посредници у промету и закупу непокретности и јавни бележници непосредно повезани са овим сектором такође су оцењени вишим ризиком. На исти начин оцењени су и други учесници у нефинансијском сектору. Имајући у виду сет радњи и мера које су предузете и ефикасно откривање и гоњење лица запослених код

8 Активности 2.3.13., 2.3.14., 3.1.8., 3.1.9., 3.1.10., 3.1.11., 3.1.12., 3.1.13., 3.1.14., 3.1.15. Акционог плана.

9 Активност 2.3.12. Акционог плана.

Процена ризика од прања новца

обвезника у финансијском делу система утицало је и на промену ризика банкарског сектора у нешто нижи ниво ризика. Тржиште капитала носи нешто виши ризик у односу на остале финансијске институције које су оцењене нижим ризиком. Ризици у нефинансијском сектору бележе раст. Учесници у нефинансијском делу система, рачуновође и адвокати, користе професионалне вештине које користе за осмишљавање модалитета прања новца. Број сумњивих извештаја, имајући у виду број обвезника у секторима, које су доставили рачуновође, посредници у промету непокретности и адвокати је незнатан или их нема.

2018		2021		2024	
В	Пореска кривична дела	В	Злоупотреба положаја одговорног лица	В	Пореска кривична дела
	Злоупотреба положаја одговорног лица		Пореска кривична дела		Злоупотреба положаја одговорног лица
	Злоупотреба службеног положаја и		Злоупотреба службеног положаја		Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога
	Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога		Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога		Злоупотреба службеног положаја
	Кривична дела извршена од стране организованих криминалних група.		Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи		Кривична дела извршена од стране организованих криминалних група
С	Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи.		Кривична дела извршена од стране организованих криминалних група		Превара
	Тешка крађа	С	Превара	С	Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи
	Разбојништво		Кривична дела фалсификовања исправа (чл. 355 и чл.357 КЗ)		Кривична дела фалсификовања исправа (чл. 355 и чл.357 КЗ)
	Превара		Трговина људима		Трговина људима
	Изнуда		Посредовање у вршењу проституције		Недозвољена трговина
	Недозвољена трговина		Недозвољена трговина		Превара у обављању привредне делатности
	Кривична дела у вези са корупцијом		Недозвољено складиштење робе из члана 176а ЗПППА		Грађење без грађевинске дозволе

Графика 2: Приказ кривичних дела високог и средњег степена претње од прања новца

Пореска кривична дела, злоупотреба положаја одговорног лица, злоупотреба службеног положаја, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и кривична дела извршена од стране организованих криминалних група у последњим проценама ризика из 2018. и 2021. године су сврстана у кривична дела високог степена претње, што је тренд који је остао непромењен и код ове процене ризика. Кривично дело недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи је Проценом ризика из 2021. године оцењено као кривично дело високог степена претње, као последица врхунца „мигрантске кризе” и чињенице да се у претходном периоду, Република Србија нашла на главној балканској рути кретања миграната, па је неминовно њена територија била захваћена и активностима организованих криминалних група које су биле укључене у ове нелегалне активности. У актуелном периоду бележе се мањи приходи из ове криминалне делатности, њихово трошење за свакодневне животне потребе, као и чињеница да су припадници организованих криминалних група које се баве овом криминалном активношћу на најнижим нивоима организованости и у питању су *ad hoc* формиране групе. Такође, бележи се и пад у фреквентности и броју миграната. Све су ово били фактори који су од утицаја да ово кривично делу у процени ризика из 2024. године буде сврстано у средњи степен претње.

УОЧЕНИ РИЗИЦИ (*EMERGING RISKS*)

Залагаонице

У претходном периоду препознат је ризик који представљају залагаонице за прање новца с обзиром да се у периоду на који се односи ова процена ризика овај сектор појављује у предметима прања новца.

Залагаонице нису обухваћене Законом о СПН/ФТ као обвезници. За вршење послова у сектору залагаоница није потребна посебна лиценца, већ је довољно да се привредно друштво или предузетник региструје у Агенцији за привредне регистре. У претходном периоду залагаонице су биле углавном регистроване у форми друштава са ограниченом одговорношћу и као предузетници, што представљају високоризичне форме у складу са резултатима претходне процене ризика. Њихов број, као и укупни приходи, из године у годину расте. Инспекцијски надзор над овим сектором је врло ограничен и своди се на контролу од стране Тржишне инспекције, која је спроводи само у случајевима када залагаонице врше откуп предмета од драгоцених метала.

Посебно забрињава уочена пракса која не спада у делатност залагаоница, а то је да врше откуп чекова грађана за мањи износ од оног који је наведен на чеку, као и да дају кредите у форми административних забрана. На овај начин, залагаонице преузимају улогу банака, те се баве недозвољеним кредитирањем грађана.

Народна банка Србије је овим поводом дала мишљење у ком је навела да није забрањено да неко физичко лице, предузетник или правно лице у одређеној ситуацији позајми новац другом лицу (и закључи уговор о зајму, којим ће уговорити и наплату камате), али је **бављење** кредитирањем (или позајмљивањем новца уз камату) не само забрањено већ представља и кривично дело по члану 136 Закона о банкама, без обзира на то који се термин користи за ту делатност и без обзира на то како се именују уговори које лица која се незаконито баве овом делатношћу закључују с грађанима којима новац стављају на располагање. Народна банка Србије сматра да се залагаонице не могу у виду делатности бавити давањем позајмица уз камату и уновчавањем чекова уз провизију, без обзира на облик, односно правну форму у којој су регистроване.

Стога је неопходно у наредном периоду посебну пажњу посветити детаљнијем регулисању ове области, као и контроли сектора, како би се спречиле последице које непостојање јасно дефинисаних правила за функционисање залагаоница може изазвати по систем за спречавање прања новца.

Инвеститори

Процена ризика од прања новца у сектору некретнина указала је на растућу претњу у сектору некретнина која се односи на посебну категорију субјеката, који немају статус привредних субјеката – физичка лица – инвеститори. Ова лица, према анализи Пореске управе, ако нису регистрована у систему ПДВ, односно нису пријавила грађевинску делатност у Агенцији за привредне регистре, најчешће настоје да избегну плаћање пореза. Ради се о лицима која након изградње објекта, продају стамбени или пословни простор, а новац од продаје не пријављују пореским органима, већ задржавају за себе, без плаћања јавних прихода.

Ризик од прања новца кроз нефинансијски сектор је у делатности некретнина, посебно када се узме у обзир то да се у Србији бројна физичка лица у систему ПДВ појављују као инвеститори и затим продавци новосаграђених некретнина. Број таквих физичких лица која су предавала ПДВ

пријаву је у сталном порасту из године у годину. У периоду од 2019. до 2023. године код физичких лица – инвеститора у изградњу стамбених и нестамбених зграда је приметан раст промета. Промет остварен у 2023. години већи је од промета у 2019. години за 46,94%.

Делатност градње некретнина носи повећан ризик од прања новца јер се плаћање грађевинског материјала може обављати у готовини. Оно што такође повећава ризик је недовољна законска регулисаност овог сектора. Тачније Закон о ПДВ је омогућио **физичким лицима – инвеститорима** да се региструју за ПДВ систем, а да при томе не морају да буду регистровани као порески обвезници – предузетници.

Дакле, физичка лица у систему ПДВ се не региструју у АПР нити другој надлежној организацији, већ подносе пријаву за евидентирање у систем ПДВ Пореској управи, у складу са Законом о ПДВ. Ова лица немају обавезу подношења финансијских извештаја нити отварања пословног рачуна. Све трансакције које се односе на градњу објекта (набавка производа и услуга, као и промети од продаје) евидентирају се на приватним текућим рачунима тих физичких лица. Пореска управа располаже само подацима који су исказани у ПДВ и ПОПДВ пријавама, што отежава препознавање ризичних обвезника због недостатка података о пословању.

Такође, до маја месеца 2022. године физичка лица у систему ПДВ нису била у обавези евидентирања промета преко фискалних каса. Увођењем електронске фискализације у Србију постоји обавеза евидентирања физичких лица у систему ПДВ у систем еФискализације.

Имајући све наведено у виду неопходно је спровести свеобухватну анализу правног оквира, начина и услова пословања, надзора и контроле пословања за физичка лица – инвеститоре и увести обавезу за физичка лица која су у систему ПДВ-а и која се баве изградњом грађевинских објеката-инвеститори, да отворе наменски рачун и своје пословање обављају преко тог рачуна. Поред тога, неопходно је дефинисати активности институција у складу са спроведеном анализом.

Групно финансирање (Crowdfunding)

Рањивост од ПН/ФТ повезана са групним финансирањем у РС, произлази из одсуства специфичног правног режима за регулисање ове области, примене флексибилног модела финансирања од стране пружаоца услуга¹⁰ који тренутно послују на тржишту и присуства платформи за групно финансирање са седиштем у иностранству¹¹. Ово је закључак Анализе групног финансирања спроведеног у оквиру процеса израде ове процене ризика од ПН/ФТ.

Наиме, област групног финансирања до сада није била свеобухватно регулисана у Републици Србији што може утицати на повећани број злоупотреба у сврхе ПН/ФТ. Групно финансирање се може дефинисати као алтернативни облик организованог и јавности доступног финансирања пословних или других комерцијалних активности, које се обавља преко платформе за групно финансирање и то путем прикупљања новчаних средстава од великог броја међусобно независних улагача.

Тржиште групног финансирања на глобалном нивоу бележи тенденцију раста, а процењена вредност овог тржишта на светском нивоу крајем 2023. године је износила 19 милијарди долара. Европско тржиште је најразвијеније. Уколико се упореди са глобалним и европским тржиштем групног финансирања, може се закључити да је тржиште Србије још увек у фази развоја.

У Србији највећу заступљеност имају инвестициони и зајмовни модели групног финансирања. На тржишту тренутно послују два пружаоца услуга групног финансирања. За период од 2020. до 2024. године у Србији је реализовано укупно 22 пројекта групног финансирања, уз инвестиције у

10 Флексибилни модел финансирања тренутно је присутан код само једног пружаоца услуга групног финансирања у РС. Како флексибилни модел групног финансирања, омогућава задржавање прикупљених средстава, у случају неуспеха пројекта, може представљати значајан ризик због неадекватне контроле над уложеним средствима, посебно ако носилац пројекта није подложен строгим захтевима у погледу извештавања и обелодањивања информација о пројекту.

11 Активност страних платформи на тржишту РС, у овом тренутку није у великој мери значајна, с обзиром да ове платформе грађанима РС омогућавају искључиво улагање средстава у мала/средња предузећа ЕУ, и могућност да буду носиоци пројекта (покрену пројекат) у оквиру њиховог портфолија пројекта, а ради прикупљања средстава највећим делом у личне и креативне сврхе.

висини од 120.091.852,00 динара, уплаћених од стране 1.065 инвеститора, из чега произлази да је тржиште групног финансирања у Србији још увек у развојној фази у поређењу са другим тржишним учесницима финансијског сектора.

На иностраним платформама из САД, Велике Британије и Швајцарске, грађани Србије налазе се у улози носиоца пројекта на укупно 544 отворена пројекта, што захтева даљу пажњу у будућем периоду, с обзиром да активности на овим платформама могу бити изван опсега надзорних органа Републике Србије.

У Србији је, у периоду од 2021. до 2023. године, укупно извршено 4.079 трансакција повезаних с групним финансирањем, у вредности од 129.606.783,99 динара, од којих је десетоструко више извршено преко платних институција и институција електронског новца (3.720) него преко банака (359), али са значајно мањом укупном вредношћу трансакција.

Обвезници су препознали да се рањивост сектора огледа у немогућности адекватног спровођења мера познавања и праћења странке и праћења порекла средстава уложених у пројекат, као и немогућност утврђивања основе учешћа инвеститора у пројекту и његових веза са носиоцем пројекта. Ризици од ПН/ФТ повезани с групним финансирањем у Републици Србији, дакле, произлазе из недовољног препознавања модела групног финансирања и трансакција повезаних с њима, као и могућих злоупотреба.

Свеобухватно регулисање групног финансирања неопходно је извршити у наредном периоду, након што се определи начин и обим супервизије и регулације који је потребно применити, а који ће узети и резултате процене ризика од ПН/ФТ. Посебан акценат потребно је ставити на мере за СПН/ФТ, што је од суштинског значаја за очување интегритета финансијског система земље.

Криптовалуте

Растући ризик у погледу прања новца представљају криптовалуте. Иако криптовалуте нису нужно намењене коришћењу за криминалне активности, њихова анонимност, децентрализованост, непостојање довољне контроле, лака доступност, брзина и једноставност коришћења чини их веома атрактивним за криминалне трансакције, тј. плаћање криминалних производа и услуга. Нелегално стечени приходи већ могу бити у форми виртуелних валута или могу лако бити конвертовани у ове валуте.

Употреба виртуелних валута за трговање производима чији је промет забрањен бележи значајан пораст, док се готово сва плаћања на дарквебу врше посредством криптовалута.

Иако је регулатива у овој доскора нерегулисаној области напредовала, па је и у Србији од 2021. године у примени Закон о дигиталној имовини, државе се и даље суочавају са низом тешкоћа у праћењу трансакција повезаних са криптовалутама и њиховом запленом.

Припадници криминалног миљеа за прање новца у области дигиталне имовине, поред традиционалних структурираних уплата за куповину криптовалута преко криптомата (*smurfing*) и непосредне купопродаје (*peer to peer*), данас углавном користе услуге миксера (*mixers/thumblers*), децентрализоване платформе и мењачнице за конверзију једне валуте у другу, у циљу прикривања порекла новца и везе са конкретним криптоновчаником, односно са лицем које га користи. С друге стране, не примењују све јурисдикције тзв. *Travel rule* процедуре што отежава утврђивање идентитета корисника криптовалута и трансакција.

Више информација о овом растућем ризику може се видети у Процени ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине.

НОРМАТИВНИ ОКВИР И РЕЛЕВАНТНИ АКТЕРИ У СИСТЕМУ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА

Србија има врло широк нормативни оквир који се бави уређењем различитих области које су релевантне за политику спречавања прања новца, али су следећи закони од највећег значаја:

- Закон о спречавању прања новца
- Кривични законик
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела

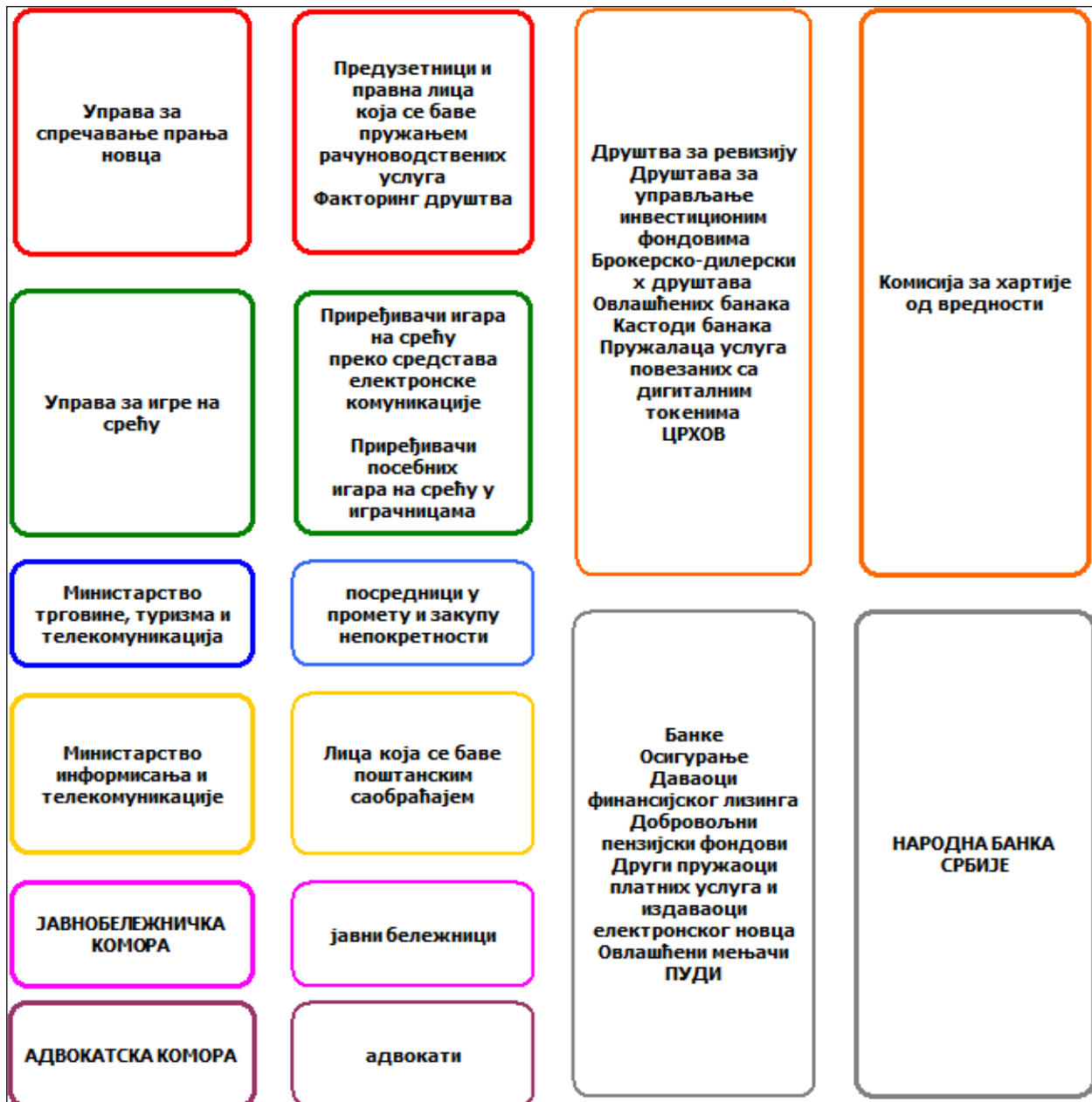
Институционални оквир

Институција	Улога	Промене у периоду 2021–2024.
Координационо тело за СПН/ФТ	<ul style="list-style-type: none"> – доноси одлуку о потреби израде стратегије, формулише је, координира њено спровођење и отклања застоје у реализацији стратешких циљева – анализира најзначајнија питања за функционисање система за СПН – координира и предлаже мере надлежним органима за унапређење система – утврђује методологију и спроводи националне процене ризика – редовно преиспитује делотворност механизма домаће и међународне сарадње и размене информација, али и прати и координира коришћење програма техничке помоћи и обуке – одговорно Влади РС 	<ul style="list-style-type: none"> – Повећан број институција укључених у рад Координационог тела – Формирано девет интерресорних стручних тимова у циљу умањења идентификованих ризика и реализације активности из Акционог плана
Управа за спречавање прања новца	<ul style="list-style-type: none"> – орган управе у саставу министарства надлежног за послове финансија – обавља финансијско-информационе послове: прикупља, обрађује, анализира и прослеђује надлежним органима информације, податке и документацију коју прибавља у складу са Законом о СПН/ФТ и врши друге послове који се односе на спречавање и откривање прања новца – један од координатора активности битних за систем спречавања прања новца 	<ul style="list-style-type: none"> – Континуирана размена информација између надзорних органа и УСПН – Одржавају се редовни састанци са јавним тужилаштвима у циљу унапређења сарадње и размене информација – Прешло се на нови начин пријава сумњивих извештаја
Дирекција полиције – УКП – Служба за борбу против организованог криминала (у оквиру које је и Јединица за финансијске истраге) и Одељење за борбу против корупције	<ul style="list-style-type: none"> – проналажење учинилаца кривичних дела – откривање и обезбеђивање трагова кривичних дела финансијског криминала – прикупљање доказа у предистражном поступку – спровођење финансијских истрага паралелно са кривичним истрагама 	<ul style="list-style-type: none"> – Донети унутрашњи акти о приоритизацији предмета прања новца – Повећани капацитети – Континуирана едукација се спроводи

Нормативни оквир и релевантни актери у систему за спречавање прања новца

Институција	Улога	Промене у периоду 2021–2024.
Јавно тужилаштво за организовани криминал	<p>Гоњење учинилаца</p> <ul style="list-style-type: none"> – кривичних дела организованог криминала – високе корупције – кривична дела против привреде ако вредност имовинске користи прелази 200 милиона динара, односно вредност јавне набавке прелази 800 милиона динара – прања новца уколико имовина која је предмет прања новца потиче из поменутих кривичних дела – тероризма и финансирања тероризма – кривично дело убиства представника највиших државних органа и оружане побуне 	<ul style="list-style-type: none"> – Донето упутство о приоритизацији предмета прања новца – Формирана интерресорна ударна група којом руководи тужилац за откривање и процесуирање припадника организованих криминалних група који су извршили кривично дело прање новца – Формирана Служба финансијске форензике која је укључена у финансијске истраге и праћење токова новца – Прате се токови новца у иностранству који су резултирали запленама – Унапређена сарадња са другим органима
Посебна одељења за сузбијање корупције виших јавних тужилаштава у Београду, Новом Саду, Краљеву и Нишу	<ul style="list-style-type: none"> – кривична дела против привреде ако вредност имовинске користи не прелази 200 милиона, односно вредност јавне набавке не прелази 800 милиона 	<ul style="list-style-type: none"> – У годишњим плановима и програмима рада као приоритетна активност наведено поступање у предметима прања новца – Континуирана едукација и јачање капацитета
Посебно одељење за организовани криминал и Посебно одељење за сузбијање корупције Вишег суда у Београду, посебна одељења за сузбијање корупције виших судова у Новом Саду, Краљеву и Нишу	<ul style="list-style-type: none"> – суђење у првом степену за кривична дела из надлежности ЈТОК, односно посебних одељења виших јавних тужилаштава 	<ul style="list-style-type: none"> – доношењем Акта о промени Устава Републике Србије којим су значајно унапређени нормативни оквири и механизми заштите независности и интегритета судија – континуирана едукација
Апелациони суд у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу	<ul style="list-style-type: none"> – суђење у другом степену 	
Надзорни органи	<ul style="list-style-type: none"> – Надзор над применом радњи и мера за спречавање и откривање прања новца – улога у поступку регистрације или лиценцирања, односно давања дозвола за рад – доносе препоруке, односно смернице за примену одредаба овог закона, којима су имплементирани ризици утврђени националном проценом ризика – покрећу поступке, а поједини надзорни органи изричу и казне због кршења одредаба Закона о СПН/ФТ 	<ul style="list-style-type: none"> – Донете су и објављене ажуриране <i>Прейорукe за обавештавање УСПН о сумњивим активностима</i> – ажурирани акти у складу са проценом ризика (смернице, одлуке и др.), упитници, израђени планови надзора, индикатори за препознавање основа сумње да се ради о прању новца – унапређена сарадња између надзорних органа, као и надзорних органа са представницима репресивних органа
Обвезници	20 категорија обвезника	Нови обвезник Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности

Надзор и обвезници

Главни закључци

КЉУЧНИ ЗАКЉУЧЦИ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА	
Профил прања новца у Србији	У укупном профилу прања новца у Србији доминирају пласмани криминалних прихода који потичу из предикатних кривичних дела почињених у Србији. Постоје и прекогранични случајеви прања новца са регионалним и европским прекограничним елементима. Када је реч о изложености великим и сложеним шемама прања новца, оне нису заступљене у Србији пре свега због усредсређености економије на домаће тржиште и финансијском систему који нема развијене, сложене, иновативне ни ефикасне финансијске услуге. За Србију су карактеристични једноставнији модели прања новца. Актуелни тренд привредног раста Србије праћен је одговарајућим растом ризика од интеграције нелегалних средстава.
Карактеристике пласмана	На пласман прљавог новца у Србији значајно утиче положај земље која се налази на балканској рути, преко чије територије транзитирају илегалне робе и средства која дистрибуирају организоване криминалне групе. Зараде од криминалних активности у другим јурисдикцијама, посебно од кријумчарења и трговине наркотицима, тешких крађа и превара улазе у српски финансијски систем кроз готовинске прекограничне трансфере и друге готовинске трансакције.
Карактеристике раслојавања	Фазу раслојавања прљавог новца у Србији карактерише коришћење симулованих пословних активности и фантомских компанија. На тај начин се ствара привид регуларних пословних трансакција како би се прикрило незаконито порекло средстава. Криминалне мреже оснивају привредна друштва и успостављају структуру међусобно повезаних ентитета, као што су <i>shell</i> компаније у пољопривреди или трговини секундарним сировинама које олакшавају вишеструке трансфере користећи лажне фактуре и документацију. Ови трансфери су по правилу у округлим износима и омогућавају одвајање средстава од њиховог незаконитог извора. Након тога се преко физичких лица, перачких предузећа или предузетничких радњи, намењених за даље раслојавање, средства пребацују на крајње примаоце. У ту сврху се користе и услуге професионалаца из реда професија које су обвезници у систему за спречавање прања новца, као што су рачуновође.
Карактеристике интеграције	Тржишта некретнина и робе високе вредности у Србији посебно су подложна интеграцији, јер се незаконита средства реинвестирају у некретнине, луксузна возила и другу вредну имовину. Често се користе повезана и блиска параван лица на која се региструје имовина.
Приход од криминала и економски губитак	Откривена имовинска корист стечена извршењем кривичних дела је имовинска корист наведена у кривичним пријавама поднетим против познатих и непознатих починилаца (сиви бројеви) и износила је 619.785.776,23 ЕУР за посматрани период. У просеку, по једној години она износи 206.595.259 ЕУР. Износ процењене укупне претње од прања новца у Србији од 1.563.275.393 ЕУР представља незаконито стечену имовину која води порекло, посредно или непосредно из криминалне активности и обухвата, поред откривене имовинске користи и тамне бројке, одузету имовину као и имовину из замолница за пружање правне помоћи. Висина тамних бројки је процењивана на основу обављених научних истраживања, јавно објављених радова и стратешких докумената, а у њиховом недостатку на основу професионалног искуства чланова радне групе у вези са њиховим професионалним ангажманима и учешћу у израдама стратешких докумената и акционих планова у области спречавања прања новца и финансирања тероризма.
Прекогранични модалитети прања новца	Најчешћи прекогранични модели прања новца су: физички пренос преко државне границе готовине која потиче из криминалних активности у иностранству; прање незаконито стечених средстава у иностранству путем трансакција у вези са реекспортом робе и услуга и симулираним пословима. Преовлађујућа типологија је самостално прање новца <i>stand alone</i> (МЛ без предикатног кривичног дела). Прање новца углавном обављају држављани Србије. На основу анализе, извршено је рангирање земаља према степену прекограничне претње на висок, средњи или низак ризик.

Процена ризика од прања новца

Начини прања новца	<p>Доминантни начини прања новца у Србији су:</p> <p>Симуловане пословне активности: Прање новца кроз непостојеће или увећане пословне активности и извлачење средстава преко повезаних лица, често укључује предузетнике, пољопривредна газдинства и пружаоце услуга.</p> <p>Међусобно повезани пословни трансфери: Мрежа субјеката повезаних власничком структуром, која преноси средства на основу лажне пословне документације како би се прикрило незаконито порекло средстава.</p> <p>Трансфери на рачуне физичких лица: Средства се на крају трансферишу са рачуна предузећа на рачуне физичких лица, често по основу куповине секундарних сировина или пољопривредних производа.</p> <p>Фантомска предузећа: Предузећа основана и намењена искључиво за прање средстава без стварне економске активности, често се називају перачка или фантомска предузећа.</p> <p>Употреба предузетничких радњи: Физичка лица отварају предузетничке радње, посебно како би се олакшало подизање готовине која је укључена у прање новца.</p>
Кривична дела високог степена претње	<ul style="list-style-type: none"> – Пореска кривична дела – Злоупотреба положаја одговорног лица – Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога – Кривична дела корупције – Кривична дела организованог криминала – Превара (ново кривично дело у категорији високог ризика)
Кривична дела средњег степена претње	<ul style="list-style-type: none"> – недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи – кривична дела фалсификовања – трговина људима – недозвољена трговина – превара у обављању привредне делатности – грађење без грађевинске дозволе
Врсте прања новца	<p>Поређење са претходном Проценом ризика од прања новца показује значајан пораст предмета самосталног прања новца без предикатног кривичног дела (<i>stand alone</i>) који су завршени правоснажним осуђујућим пресудама. У актуелном периоду, више од половине (62,87%) од 132 осуђена лица за прање новца било је укључено у самостално прање новца што је значајан пораст у односу на период 2018–2020, када је та бројка била мања од четвртине (23,81%). Поред тога, посматрано по висини средстава која су била укључена у прање новца, највеће вредности у правоснажним пресудама – 76,59% – биле су у предметима самосталног прања новца, што је несумњиво много већи проценат од имовине укључене у прање новца која води порекло из предикатних кривичних дела.</p>
Сектори високог ризика	<ul style="list-style-type: none"> – Сектор некретнина + посредници у промету и закупу непокретности – Рачуновође – Адвокати
Сектори средњег ризика	<ul style="list-style-type: none"> – Јавни бележници – Мењачнице – Банке – Онлајн приређивачи игара на срећу – Казина – Јавни бележници – Трговци аутомобилима
Ризици у настајању – Растуће претње	<p>Залагаонице, крипто валуте, групно финансирање (<i>crowdfunding</i>), инвеститори у некретнине</p>

ПРЕТЊА ОД ПРАЊА НОВЦА

Примењена методологија

Као и претходне три националне процене ризика од прања новца, Србија је процену и за период 2021–2023. године радила по методологији Светске банке.

До закључака о претњама од прања новца у Републици Србији дошло се анализом података о:

1. Кривичним делима чијим се извршењем стиче противправна имовинска корист (потенцијална предикатна кривична дела);
2. Предикатним кривичним делима поводом којих је покренут поступак и за кривично дело прање новца;
3. Учесталости извршења предикатних кривичних дела;
4. Висини откривене/процењене/одузете имовине из предикатних кривичних дела и имовини укљученој у прање новца;
5. Укључености организованих криминалних група у извршење кривичних дела;
6. Обиму сиве економије;
7. Вредности имовине која је била предмет прања у замолницама за пружање правне помоћи;
8. Информацијама Управе за спречавање прања новца.

Најзначајнији подаци за процену претњи прикупљени су непосредним увидом у предмете јавних тужилаштава и судова, јер су они довољно бројни и репрезентативни да пруже реалан увид у функционисање система, да покажу његову снагу и слабости.

Приликом рангирања кривичних дела према степену претње од прања новца, примарни критеријуми били су висина процењене имовинске користи и вредност имовине укључене у прање новца. Поред тога, као додатни и корективни параметри коришћени су подаци о вредности одузете имовине, број пријављених, истраживаних, оптужених и осуђених лица, као и укљученост организованог криминала. Коришћени су и објављени подаци из научних студија и истраживања. Финална оцена је резултат свих поменутих фактора. Било је драгоцено и искуство чланова радне групе стечено у раду на претходним проценама ризика, као и њихово професионално искуство у раду на предметима прања новца.

Преглед предикатних кривичних дела као претње од прања новца

На самом почетку идентификовано је укупно 120 кривичних дела која по својим законским обележјима могу бити предикатна кривична дела, тј. чијим се извршењем стиче, посредно или непосредно, противправна имовинска корист – незаконита имовина која може бити предмет прања новца.

Њиховом анализом дошло се до закључака о висини процењене имовинске користи откривене имовинске користи, „тамним бројкама”, привремено и трајно одузетој имовини из предикатних кривичних дела, броју пријављених, истраживаних, оптужених и осуђених лица.

Висина откривене, процењене и одузете имовине

Српске власти константно прате ефикасност и ефективност режима за спречавање прања новца са аспекта одузимања имовинске користи и средстава. Резултати рада репресивне компо-

ненте за спречавање прања новца могу се процењивати на годишњем нивоу, као и у односу на поједина предикатна кривична дела.

Главни извор претњи за прање новца представља имовина која има незаконито порекло.

На првом кораку извршено је диференцирање различитих извора и врсте нелегално стечене имовине која представља претњу од прања новца.

Резултат таквог приступа је да се под имовином која представља претњу од прања новца подразумева:

Имовинска корист стечена извршењем кривичног дела	Имовинска корист повезана са кривичним делом
– Откривена имовинска корист стечена извршењем кривичних дела	– Имовина посредно повезана са криминалом – имовина проистекла из кривичног дела
– Имовинска корист стечена извршењем кривичних дела која нису откривена (тамни бројеви)	– Имовина у замолницама за пружање правне помоћи због кривичног дела прање новца, која је била предмет анализе у вези са прекограничним претњама
– Процењена имовинска корист стечена извршењем кривичног дела	

За потребе ове процене ризика, коришћени појмови повезани са имовином и прањем новца имају следећа значења:

Имовинска корист дефинисана је Законом¹² као добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво и исправа у било ком облику којом се доказује право или интерес у односу на такво добро. Имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или помешана.

Откривена имовинска корист стечена извршењем кривичних дела је имовинска корист наведена у кривичним пријавама поднетим против познатих, као и против непознатих учинилаца (сиви бројеви) и она је за посматрани период износила **619.785.776,23 ЕУР**.

Табела: Предикатна кривична дела по висини откривене имовинске користи

Кривична дела	Висина откривене имовинске користи
Пореска КД	173.081.492
Тешка крађа	159.879.260
Злоупотреба положаја одговорног лица	111.109.446
Превара	28.778.903
Корупција у јавном сектору	19.188.299
Превара у обављању привредне делатности	19.630.206
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	63.833.964
Недозвољена трговина	7.112.749
Проневера у обављању привредне делатности	7.099.690

За процену претње била је значајна и имовинска корист стечена извршењем кривичних дела која нису откривена (тамни бројеви).

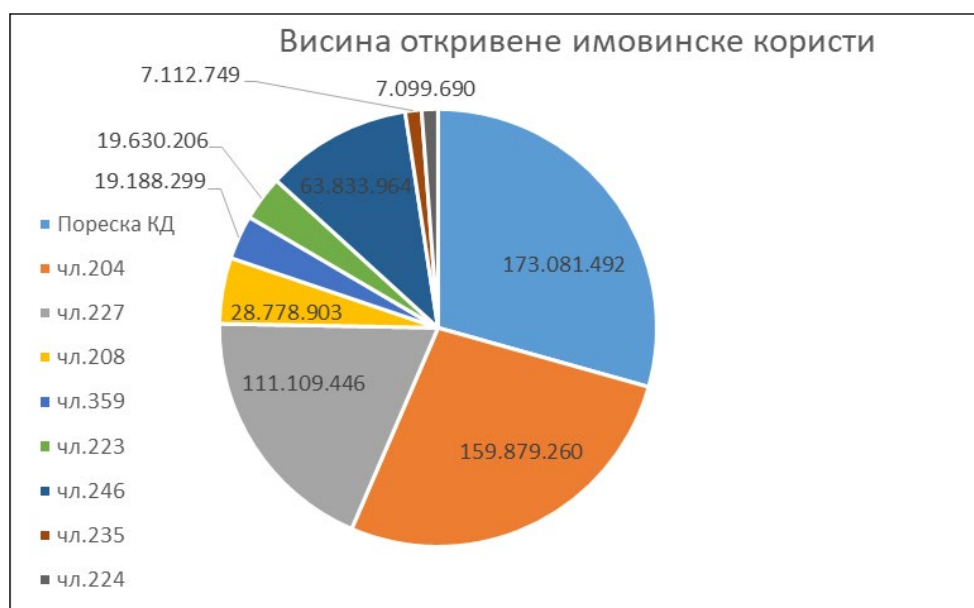
Под тамном бројком се подразумевају кривична дела која су извршена али нису пријављена нити откривена али свакако представљају претњу за прање новца јер је њиховим извршењем стечена незаконита имовина. Ради што објективније процене обима овог криминалитета прикупља-

12 Кривични законик, „Службени гласник РС”, бр. 85/05 и др., чл. 112, ст. 3–6.

ни су подаци пре свега из објављених истраживања и научних радова. Пошто је пронађен ограничен број таквих извора, они су коришћени приликом анализе појединих кривичних дела попут кријумчарења миграната. За одређена кривична дела коришћени су подаци из документа „Процене ризика од тешког и организованог криминала у Србији”¹³ и професионално искуство чланова тима за процену претњи, пре свега из репресивног дела система, полиције, Царине, пореских органа, Управе за спречавање прања новца, јавног тужилаштва и судова.

Висина имовинске користи из „тамних бројки” износи 452.770.357 ЕУР.

До висине процењене имовинске користи из кривичних дела од 1.072.556.133 ЕУР као првог критеријума за рангирање кривичних дела по степену претње од прања новца, дошло се збрајањем висине откривене имовинске користи и имовинске користи из „тамних бројки”.

Табела: Предикатна кривична дела по висини процењене имовинске користи

Кривична дела	Висина откривене имовинске користи
Пореска утаја	360.677.992
Тешка крађа	199.849.075
Злоупотреба положаја одговорног лица	166.664.170
Превара	35.973.628
Злоупотреба службеног положаја	33.579.523
Превара у обављању привредне делатности	29.445.308
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	127.667.928
Недозвољен промет акцизних производа	17.930.156
Недозвољена трговина	10.669.123
Проневера у обављању привредне делатности	10.649.535

Кривично дело тешка крађа, друго по висини процењене имовинске користи, није степеновано у рангу домаће претње јер је просечна висина прибављене имовинске користи по извршеном кривичном делу ниска, није била предмет прања у покренутим поступцима и најчешће се троши на уобичајене животне потребе.

Висина укупне претње од прања новца у Србији утврђена је на основу података о процењеној имовинској користи стеченој извршењем кривичних дела, привремено и трајно одузетој имовини применом мере безбедности одузимања предмета, одузимања имовинске користи стечене извршењем одређеног кривичног дела, имовине одузете у поступку проширеног одузимања имовине по посебном закону као посредно повезане са кривичним делом и вредности имовине повезане са прањем новца из замолница за пружање правне помоћи које су упућене Србији у вези са екстрадицијом, уступање кривичног гоњења, проверама рачуна отворених у Србији и одузимања имовине.

Према мерама безбедности одузимања предмета одузета је имовина у вредности од **120.915.961 ЕУР** док је висина одузете имовинске користи **16.359.653 ЕУР**.

Када је реч о проширеном одузимању имовине која се врши према посебном закону, укупна вредност износи **27.903.320 ЕУР**.¹⁴

Укупна вредност одузете имовине по свим основама износи 165.179.934 ЕУР.

Имовина у замолницама за пружање правне помоћи у предметима прања новца, укупне вредности од **325.539.326 ЕУР**¹⁵ је имовина која је у замолницама означена као имовина укључена у прање новца, поводом којих је од Србије захтевана сарадња и пружање правне помоћи у виду екстрадиције окривљених, уступања кривичног гоњења, проналажења и одузимања имовине и провере рачуна у банкама.

Закључује се да претња од прања новца у Србији представља имовина незаконитог порекла у вредности од **1.563.275.393 ЕУР** што представља 0,80% БДП Србије.

У односу на исказану висину претње, удео трајно одузете имовине у кривичним поступцима од 165.179.934 ЕУР представља 10,56% укупне претње од прања новца.

Анализа предикатних кривичних дела у предметима прања новца

У истрагама покренутим због прања новца вредност имовине укључене у прање новца износила је 95.596.085 ЕУР, од чега из предикатних кривичних дела потиче 64.027.939 ЕУР а 31.568.146 из прања новца као самосталног кривичног дела.

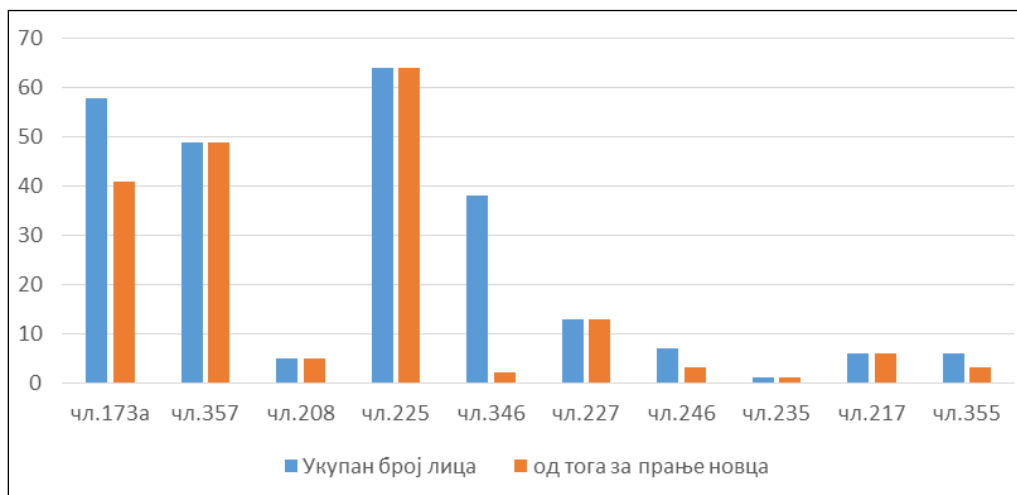
На основу података органа из репресивног система за спречавање прања новца – полиције, тужилаштва и суда, утврђено је да је **истрагама покренутим у предметима прања новца**, за прање новца и предикатно кривично дело процесуирано укупно 770 лица, од чега због кривичног дела прање новца 648 лица.

Укупна вредност имовине која је била укључена у прање новца по оптужним актима је 70.531.480 ЕУР, од чега из предикатних кривичних дела **22.009.761 ЕУР** а у самосталном прању новца **48.521.719 ЕУР**, што је значајно више у односу на претходну процену (23.195.539,93 ЕУР).

Оптужено је укупно 526 лица за прање новца из предикатног кривичног дела, од којих су 335 лица оптужена за прање новца.

14 Имовином проистеклом из кривичног дела сматра се имовина власника која је у очигледној несразмери са његовим законитим приходима.

15 Ови подаци су анализирани у делу прекограничних претњи.

Табела: Предикатна кривична дела у оптужењима за прање новца

Када је реч о правноснажним пресудама због прања новца и ту се бележи напредак. Донете су против 140 лица у односу на 133 у ранијој процени. Осуђујуће пресуде су донете против 132 лица, а ослобађајуће пресуде у односу на 8 лица. Ови подаци указују не само на повећање броја осуђених лица у предметима прања новца већ и на стабилне трендове у репресији прања новца у свим фазама кривичног поступка.

Вредност имовине укључене у прање новца у правноснажним осуђујућим пресудама је **16.989.919 ЕУР**. Од тога, из предикатних кривичних дела **5.804.416 ЕУР** а из самосталног прања новца **11.185.503 ЕУР**.

Закључено је да су пореска кривична дела најбројнија предикатна кривична дела у предметима прања новца, док је у претходној процени то била злоупотреба положаја одговорног лица.

2.3. Учесталост предикатних кривичних дела

За мерење учесталости кривичних дела коришћена је статистика полиције, јавних тужилаштава и судова: број пријављених лица, покренуте истраге, оптужена лица, осуђена лица.

Према броју осумњичених лица, најфреквентнија су кривична дела тешка крађа, превара, фалсификовање исправе, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и злоупотреба службеног положаја.

Процена ризика од прања новца

*Листе кривичних дела
која представљају претњу од прања новца*

Као резултат примене наведених критеријума формиране су две листе предикатних кривичних дела по степену претње од прања новца, висок, средњи, док су сва преостала кривична дела сврстана у низак степен претње.

КРИВИЧНА ДЕЛА ВИСОКОГ СТЕПЕНА ПРЕТЊИ

Кривична дела високог степена претње за прање новца су: пореска кривична дела, злоупотреба положаја одговорног лица, неовлашћења производња и стављање у промет опојних дрога, кривична дела корупције у јавном сектору, кривична дела организованих група и превара, као ново кривично дело високог степена претње. Закључак је да се ради о готово истим кривичним делима као и у претходној процени ризика од прања новца.

Пореска кривична дела

Три кривична дела, пореска утаја, превара у вези са порезом на додату вредност и недозвољени промет акцизних производа, представљена су као пореска кривична дела у ажурираној Процени ризика и сврстана у висок степен претње од прања новца.

Висина откривене имовинске користи која је еквивалентна висини штете причињене јавним средствима по основу избегнутих пореских обавеза износи 259.622.237 ЕУР, а процењена имовинска корист у вези са овим кривичним делима износи **360.677.992 ЕУР**¹⁶. Ради се о врло значајној вредности која мерено у односу на укупан износ процењене имовинске користи представља 24,26%. Поредишће податке о вредности имовине која је била укључена у прање новца од 23.573.182 ЕУР у односу на процењену имовинску корист стечену пореским кривичним делима од 360.677.992 ЕУР закључује се да је 6,53% процењене имовинске користи процесуирано у предметима прања новца.

У погледу начина вршења прања новца из пореских кривичних дела бележи се значајно учешће прања познатог као „*third party*”, као и учешће професионалних перача. Користе се сложенији методи прања који укључују такозване „фантоме и пераче”, привредне субјекте основане са циљем коришћења у процесу прања новца. По правилу, у процесу прања новца из пореских дела се користе такозвани „подизачи” – лица која у пословним банкама отварају рачуне на које се дозначавају новчана средства од ускраћених пореских обавеза, подижу и враћају власницима правних лица.

За пореска кривична дела као предикатна је карактеристично да се прање незаконитих прихода врши кроз више сектора. Пре свих сектор банака је незаобилазан. То је и логично јер ентитети који избегавају плаћање пореских обавеза имају отворене рачуне у банкама на којима се налазе средства генерисана ускраћивањем јавних прихода. Други, такође врло присутан чинилац у процесу прања новца су пружаоци рачуноводствених услуга.

Финална интеграција се најчешће врши уплатом кеша на рачун правних лица као позајмица оснивача, повећање оснивачког улога или се користи за куповину вредних добара за финалну потрошњу власника, а неретко и за плате запослених које се не евидентирају у пословним књигама и не плаћају порези и доприноси.

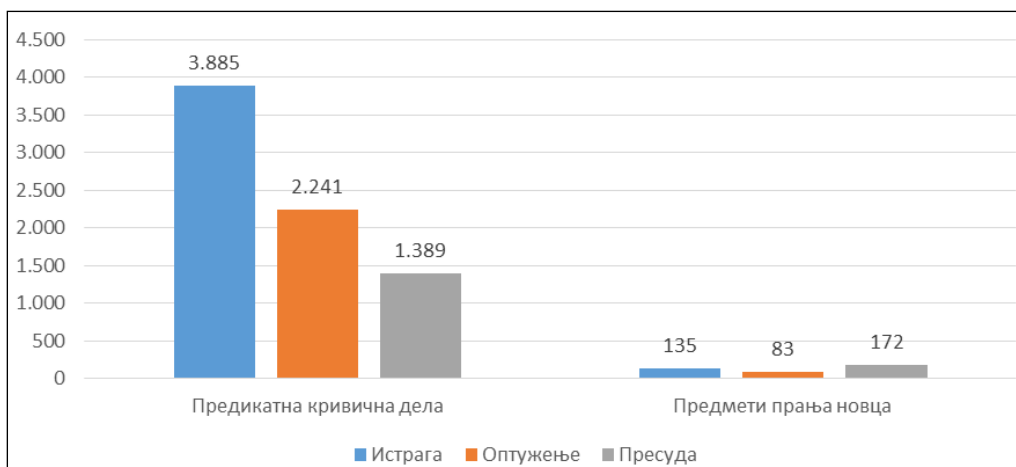
Везано за проблематику пореских кривичних дела као предикатних прању новца свакако треба напоменути да се ова кривична дела врше кроз тзв. „сиву” економију, тј. кроз нерегистроване

16 Према статистичким подацима Сектора пореске полиције и Министарства унутрашњих послова.

активности чија је импликација избегавање плаћања пореских обавеза на приходе из таквих активности, у чему значајну улогу имају „фантоми и перачи”. Ради се о регистрованим субјектима који сачињавају фиктивну документацију (рачуне, отпремнице и сл.), на основу које се симулирају пословне активности у циљу избегавања пореза. Сектор пореске полиције је у периоду од 2021. године до 2023. године идентификовао 881 овакав привредни субјект.

Истраживањем сиве економије у Србији у 2023. години бавио се Економски факултет у Београду – Фондација за развој економске науке. Резултати истраживања објављени су у раду „Процена висине и динамике сиве економије у Србији”¹⁷. У истраживању су коришћене две методе, прва заснована на макроекономским подацима која сиву економију процењује на основу „збира непријављеног дохотка (сива економија у домену дохотка)”, и други заснован на модификованом монетарном моделу. Процена заснована на макроекономским подацима показује да је сива економија у Србији у периоду од 2009. до 2023. године у просеку износила 23,6% БДП-а, крећући се од максималних 29,1% БДП-а у 2013. години, до минималних 17,9% БДП-а у 2021. години. У 2023. години укупан ниво сиве економије у Србији процењен је на 21,1% БДП-а, што је вредносно приближно 14,7 милијарди евра. Резултати добијени на основу модификованог монетарног модела показују да је у периоду од 2010. до 2023. године сива економија у Србији у просеку износила 31,8% БДП-а. У 2023. години сива економија у Србији процењена монетарним моделом је у просеку износила око 23,6% БДП-а.

За анализу претње од пореских кривичних дела узети су у разматрање и подаци Управе за спречавање прања новца из 283 информације о сумњивим активностима укупне вредности **75.368.916,54 ЕУР**, које су упућене Сектору пореске полиције са сумњом на пореска кривична дела. На основу извештаја Управе за спречавање прања новца, Пореска управа је у посматраном периоду извршила 240 контрола и донела 166 решења (70% контрола) у којима су утврђене неправилности. На основу напред поменутог инспекцијског надзора који је поводом информација Управе за спречавање прања новца обавила Пореска управа укупан износ новооткривених пореских обавеза износи 35.467.554 ЕУР.

Табела: Подаци о броју лица у кривичним поступцима због пореских дела, као предикатних, прања новца

Вредност укупне трајно одузете имовине, пореклом из пореских кривичних дела је 3.835.904 ЕУР а привремено одузете 1.581.321 ЕУР.

На основу напред поменутог инспекцијског надзора који је поводом информација Управе за спречавање прања новца обавила Пореска управа укупан износ новооткривених пореских обавеза износи 35.467.554 ЕУР.

17 Доступно на: <https://boljinacin.rs/filemanager/Publikacije/Siva%20ekonomija%20u%20Srbiji.pdf>.

Аутори истраживања су професори Економског факултета у Београду Саша Ранђеловић, Милојко Арсић и Светозар Танасковић.

Износ опраног новца према оптужењима за пореска предикатна кривична дела износи 11.081.940 ЕУР, а у правоснажним пресудама 4.232.370 ЕУР.

Пореска кривична дела	Пореска кривична дела		Прање новца из пореских кривичних дела	
	Процењена имовинска корист	360.677.992 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	23.573.192 ЕУР
Привремено одузета имовина	1.581.321 ЕУР			
Трајно одузета имовина	3.835.904 ЕУР			
Истрага	2.141		90	
Оптужење	805		66	
Пресуда	297		17	

Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 КЗ

Кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и у ажурираној Процени ризика сврстано је у ред кривичних дела високог степена претње за прање новца. Бројни су разлози за то. Пре свега, у односу на претходну Процену ризика забележен је пораст броја пријављених и истрагом обухваћених лица и благи пад броја оптужених и осуђених због овог кривичног дела. Сумарно, бележе се стабилни трендови у погледу фреквентности овог кривичног дела. Међутим, када је реч о имовини повезаној са овим кривичним делом, уочена је већа вредност откривене и процењене имовинске користи, као и одузете имовине, што подржава став о потенцијалу овог кривичног дела као претње за прање новца.

Приликом процене претње, посебна пажња је посвећена процени вредности илегалног тржишта наркотика у Србији. Узете су у обзир и специфичности земаља Западног Балкана па и Србије, у вези са нелегалним прометом наркотика. Наиме, организоване криминалне групе чији су чланови и држављани суседних земаља профилисале су се као значајни добављачи и транспортери опојне дроге кокаин, са подручја Јужне Америке ка илегалном тржишту Западне Европе. Све чешће се појављују и као произвођачи и дистрибутери канабиса. Из ових нелегалних бизниса остварују високе приходе и представљају озбиљну прекограничну претњу. Приходе остварене у земљама чланицама Европске уније делом пребацују у Србију, најчешће као непријављене прекограничне преносе готовог новца.

У периоду 2021–2023. године због овог кривичног дела пријављено је 5.354 лица, истрага је покренута против 5.126 лица, оптужено је 3.481 лице, а правоснажно осуђено укупно 2.417 лица.¹⁸

Висина откривене имовинске користи код кривичног дела **неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога** износи 63.833.964,00 ЕУР. Према професионалном искуству чланова радне групе, тамна бројка је најмање једнака откривеној имовинској користи, па је процењена имовинска корист код овог кривичног дела 127.667.928,00 ЕУР.

Поредећи њену висину са укупном претњом за прање новца у износу 1.563.275.393 ЕУР закључено је да је то око 8% од тог износа.

У покренутим кривичним поступцима због наведеног кривичног дела одузета су новчана средства у износу од 4.930.288 ЕУР. Поред тога, заплењене су и одузете значајне количине различитих наркотика почев од хероина, кокаина до синтетичких дрога. Њихова вредност на илегалном тржишту је 76.997.518 ЕУР. Највеће количине и вредност заплењених наркотика бележе се у вези са канабисом. Вредност одузете имовине износи укупно 81.927.806 ЕУР. У поређењу са укуп-

¹⁸ Према обједињеним подацима МУП РС, Врховног јавног тужилаштва, Јавног тужилаштва за организовани криминал и судова.

Процена ризика од прања новца

но одузетом имовином у кривичним поступцима од 165.179.934 ЕУР произлази да се готово 50% односи на имовину одузету у кривичним поступцима због илегалног промета наркотика.

Посматрано по регионима закључујемо да је највише пријављених, истраживаних, оптужених и осуђених лица било на територији у и око Београда, затим у Војводини па у Југоисточној Србији а најмање у централној Србији, што је у складу са бројем становника.

Поред анализе кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из члана 246 КЗ као потенцијалног предикатног кривичног дела, разматрани су и предмети прања новца у којима је наведено кривично дело било предикатно. Упоредни подаци приказани су у табели.

Члан 246 КЗ	Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога		Прање новца из неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога	
	Процењена имовинска корист	127.667.928 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	840.000 ЕУР
Привремено одузета имовина	962.466,00 ЕУР			
Трајно одузета имовина	3.967.822 ЕУР у новцу и 76.997.518 ЕУР вредност заплених наркотика на илегалном тржишту – укупно 80.965.340 ЕУР			
Истрага	5.126		9	
Оптужење	3.481		3	
Пресуда	2.417		13	

Нелегални приходи из овог предикатног кривичног дела се најчешће перу у сектору некретнина, кроз куповину вредне робе почев од скупочених аутомобила, сатова, накита. Сектор некретнина се користи за раслојавање као и за коначну интеграцију имовине стечене кроз нелегалан промет наркотика. При томе заступљено је самопрање нелегалних прихода али и прање од стране трећих лица, најчешће чланова породица, рођака и других блиских особа на чија се имена граде или књиже некретнине. Важан параметар за високо рангирање овог кривичног дела на лествици претњи условљен је значајним учешћем организованог криминала. Као што је већ напоменуто, највећи део илегалних прихода који долазе из других јурисдикција по правилу су приходи организованих криминалних група у вези са прометом наркотика.

Када је реч о организованом криминалу, у једном предмету Јавног тужилаштва за организовани криминал у коме се истрага водила против 6 лица од којих против 2 лица и за прање новца, илегални приходи у износу од 235.000 ЕУР од трговине наркотицима остварени су у Шпанији. Трансфер новца је вршен у Србију где је даље обављено улагање новца у куповину некретнина.

У другом предмету са чак 13 чланова организоване криминалне групе против којих се истрага води због трговине наркотицима, против 4 лица се истовремено водила истрага због прања новца у укупном износу од 635.410,00 ЕУР. Новац стечен трговином опојним дрогама највећим делом улаган је непосредно и преко најближих сродника у некретнине, путничка возила, расне коње, пољопривредна газдинства, а део је држан у готовини.

Иначе 28% свих оптужених лица од стране ЈТОК су лица процесуирана за кривично дело **неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога**. Ово кривично дело са 81 осуђеним чини удео од 13,34% свих осуђених због организованог криминалитета.

Закључак: Показатељи изражени као број пријављених и процесуираних лица, константност и учесталост извршења кривичног дела у укупној структури кривичних дела, значајно учешће организованих криминалних група, висина прибављене користи и процењена вредност тржишта наркотика у Србији, као и значај транзитне руте и тренд раста броја откривених учинилаца утичу на то да је ово кривично дело извор константне претње за прање новца, јер оно за резултат има стицање велике количине новца.

Кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица из члана 227 КЗ

Кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица представља типично кривично дело привредног криминалитета. У правни оквир Србије је уведено 2013. године, када је дошло до измене кривичног дела против службене дужности тако што су злоупотребе које врше одговорна лица у правним лицима стипулисане као кривично дело из члана 227 КЗ. Ово кривично дело се примењује на обвезнике у приватном сектору (рачуновође, банке, посреднике у промету непокретности, одговорна лица у друштвима за осигурање, лизинг кућа...). Посебном одлуком Републичког јавног тужиоца ово кривично дело је сврстано у ред коруптивних кривичних дела и има третман корупције у приватном сектору. У претходне две националне процене ризика оцењено је као дело са високим степеном претње од прања новца, а такав третман има и у ажурираној Процени ризика 2024. године.

Кључни аргумент за овакав закључак су подаци о имовини која је повезана са поменутиим кривичним делом. Они се односе на процењену и откривену имовинску корист, вредност имовине која је била укључена у прање новца и висину одузете имовине. Наиме, у претходној процени висина откривене имовинске користи била је 48.240.000,00 ЕУР а сада је висина откривене имовинске користи у кривичним пријавама полиције 111.109.446,81 ЕУР. Са тамном бројком од 55.554.723,40 ЕУР, процењена имовинска корист код овог кривичног дела износи 166.664.170,21 ЕУР.

Поредећи наведену вредност са укупном претњом за прање новца од прихода који потичу из криминала од 1.563.275.393 ЕУР закључује се да је процењена имовинска корист повезана са овим кривичним делом чини 10,66% укупне претње.

У вези са овим кривичним делом бележи се и значајна вредност трајно одузете имовине од 11.624.624 ЕУР што је повећање у односу на претходну процену ризика. Овај износ представља око 7% укупно одузете имовине у кривичним поступцима.

Такође, бележе се и значајни износи у погледу вредности имовине укључене у прање новца у покренутиим кривичним истрагама од 22.507.963 ЕУР. Поредећи ову вредност са процењеном имовинском коришћу за ово кривично дело произлази да је 13,50% те вредности обухваћено истрагама за прање новца из поменутог кривичног дела.

Бележи се и велика вредност трајно одузете имовине која је износила 11.624.624,00 ЕУР, што је повећање у односу на претходну процену ризика (7.208.249,4 ЕУР).

Члан 227 КЗ	Злоупотреба положаја одговорног лица	Прање новца из злоупотребе положаја одговорног лица	
Процењена имовинска корист	166.664.170 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	22.507.963,00 ЕУР
Привремено одузета имовина		1.791.810,00 ЕУР	
Трајно одузета имовина		11.626.674,00 ЕУР	
Истрага	1.199	74	
Оптужење	291	31	
Пресуда	235	14	

За прање новца из овог предикатног кривичног дела најчешће се користи сектор банака, трговине и рачуновођа, пре свега због чињенице да се ради о прању прихода из нелегалних пословних активности, које се доминантно одвијају на територији Србије. Заступљено је прање сопствених нелегалних прихода – самопрање као и прање трећих лица.

На оцену претње од овог кривичног дела утицала је значајна укљученост организованог криминала. У предметима Јавног тужилаштва за организовани криминал вредност имовине која је била укључена у прање новца износила је 7.765.645,00 ЕУР у истрагама, док је та вредност по поднетим оптужним актима износила 8.724.677,00 ЕУР. Даљим разматрањем предмета истог тужи-

лаштва установљено је да је, за ово предикатно кривично дело, покренута истрага против укупно 4 лица, а исто толико и за кривично дело прање новца, против 18 лица је поднет оптужни акт због оба ова кривична дела.

Закључак: Имајући у виду висину процењене имовинске користи за ово кривично дело, висину имовине укључене у прање новца, висину одузете имовинске користи, али и учесталост његовог извршења закључено је да оно и даље представља високу претњу за прање новца. При томе је узета у обзир и околност да се новац из овог кривичног дела пере на комплексније начине, а често и кроз високоризичне секторе банака и рачуновођа. Коначно, и експонираност организованог криминала код овог кривичног дела у великој мери је допринела његовој укупној непромењеној оцени.

Кривична дела корупције у јавном сектору

Кривична дела корупције у јавном сектору обухватају групу кривичних дела против службене дужности чији су учиниоци службена лица – јавни функционери, и то злоупотреба службеног положаја, превара у служби, проневера, трговина утицајем и примање мита. У ову групу кривичних дела сврстано је и кривично дело злоупотреба у вези са јавном набавком.

Када је реч о претњи за прање новца од криминалних прихода која потичу из кривичних дела корупције њихова висина је 42.461.532 ЕУР. Ради се о 2,71% укупне претње за прање новца од прихода који потичу из криминалних активности. Највећа претња се бележи од кривичног дела злоупотреба службеног положаја код ког је процењена имовинска корист која се стиче вршењем тог кривичног дела 33.579.524 ЕУР.

Висина процењене имовинске користи код коруптивних кривичних дела

Кривично дело	Висина процењене имовинске користи
Злоупотреба службеног положаја	33.579.523 ЕУР
Превара у служби	1.263.093 ЕУР
Проневера	3.890.184 ЕУР
Трговина утицајем	476.245 ЕУР
Примање мита	337.052 ЕУР
Злоупотреба у вези са јавном набавком	2.915.435 ЕУР

Имовина у вредности од 6.606.458 ЕУР имала је порекло у кривичним делима корупције и била је повезана са прањем новца у покренутих кривичних истрагама. То представља 15,55% укупне имовине која потиче из кривичних дела корупције у јавном сектору. И у погледу овог податка у највећој мери је експонирано кривично дело злоупотреба службеног положаја у вези са којим су покренуте кривичне истраге због прања имовине у вредности од 5.605.109 ЕУР.

Поред поменутог кривичног дела као предикатног из групе кривичних дела корупције у јавном сектору, кривичне истраге због прања новца су покренуте и у вези са кривичним делима примање мита, трговина утицајем и преваре у служби.

Због коруптивних кривичних дела покренуте су истраге против укупно 3.079 лица. Убедљиво највише истрага је покренута поводом кривичног дела злоупотреба службеног положаја, укупно 2.051 лице, затим због кривичног дела проневера 294 лица и кривичног дела давање мита.

Оптужни акти су подигнути против 968 лица. Највећи број лица је оптужен због кривичног дела злоупотреба службеног положаја 520, проневера 67 и трговина утицајем 63. Значајан број лица оптужен је и због примања мита.

Због корупције у јавном сектору донете су 803 пресуде од којих је највише пресуда донето због кривичног дела злоупотреба службеног положаја – 380 лица, давање мита 124, примања мита 105.

Кривична дела корупције у јавном сектору		Предмети прања новца	
Процењена имовинска корист	42.461.532 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	6.606.458 ЕУР
Привремено одузета имовина		508.252 ЕУР	
Трајно одузета имовина		805.379 ЕУР	
Истрага	3.079	13/11	
Оптужење	968	/	
Пресуда	803	/	

Сагледано са аспекта географске заступљености, највећи број пријављених, оптужених и осуђених лица због ових кривичних дела гравитира на територији главног града, који је центар извршне власти, административни, политички и културни центар, у ком се налазе седишта најважнијих државних институција.

Према подацима Агенције за спречавање корупције која води Регистар јавних функционера, почетком 2024. године у Републици Србији је активно 44.675 јавних функционера. У временском периоду од 1. 1. 2019. до 30. 6. 2024. године пословне банке су пријавиле 23 извештаја о сумњивим трансакцијама у којима су предмет пријаве функционери. Од тога, 21 пријава се односи на домаће функционере а 2 пријаве на стране функционере.

У контексту сарадње Управе за спречавање прања новца и надлежних јавних тужилаштава у вези са кривичним делима корупције бележи се да је Управа кроз своје извештаје о сумњивим активностима доставила информацију о сумњи у прање новца из области јавних набавки, преноса средстава преко повезаних лица, трошења средстава без реалног основа, сумње у прање новца која се односи на домаће (21 лице) и стране функционере (2 лица). Јавна тужилаштва су кроз своје иницијативе у раду на предметима корупције прикупљала податке преко канала Управе за спречавање прања новца у 14 предмета.

Пример:

Јавно тужилаштво за организовани криминал дошло је оптужницу против С. С., која је била вршилац функције помоћника министра просвете, њеног сина Љ. С., његовог сина Д. С., иначе банкарског службеника у „У” банци а.д. Београд, Ж. Д., власника привредног друштва „W.D.C.W.” ДОО, Д. М., службеника за јавне набавке у наведеном привредном друштву и Ч. Д., председника комисије за јавне набавке, а поводом злоупотребе у вези са јавном набавком која се тицала набавке радова на изради студијског центра у С. и прања нелегално штампаног новца из ове кривичне дела. Како би прилагодила услове јавне набавке фаворизованом понуђачу, С. С. је примила обећање поклона у виду непокретности, и то једног стана у Београду, у вредности од око ЕУР 159.000,00, који ће бити пренет у њену својину или својину лица на чије име буде одлучила. Након што је С. С. добила захтевани новчани износ за кувовину непокретности од Ж. Д., а како би прикрила његово порекло исти је предала свом сину Љ. С. који је и закључио уговор о купопродаји стана, а затим је тај новац предавао свом сину, Д. С., који је, знајући да се ради о нелегалном новцу, као банкарски службеник вршио улажење овог новца на текући рачун свој оца без његовог присуства и без овлашћења, а пошто тако примљени новац путем електронског налога мобилног банкарства, претходно неовлашћено повећавајући лимит за пренос новчаних средстава, улаживао на текући рачун наводног продавца „А.Ц.С.”, ради стварања привид да је осумњичени Љ. С. извршио исплату купопродајне цене стана, при чему наведеним станом стварно располаже осумњичена С. С.

Закључак: Висок износ откривене и процењене имовинске користи номинује ова кривична дела као високо ризична. Такође и околност да је приход из ових кривичних дела у вредности од 6.606.458 ЕУР био предмет прања новца значајно доприноси таквој оцени. Предмет злоупотребе код ових кривичних дела по правилу су јавна средства и имовина, тако да су последице које ово кривично дело производи врло озбиљне и одражавају се на функционисање система, владавину права и последично, стандард свих грађана. Такође је посебно цењена околност да је корупција

као извор незаконито стечене имовине присутна и у другим земљама региона Западног Балкана са којима постоји интензивна сарадња и вишеструко повезани робни, трговински, финансијски токови, али и лични, породични и пријатељски односи који се могу злоупотребити и за прање новца.

Кривично дело превара из члана 208 КЗ

Ово кривично дело се по први пут појављује у групи кривичних дела високог степена претње од прања новца. Опредељујући критеријум за високо рангирање преваре као претње за прање новца је висина процењене имовинске користи од 35.973.629,00 ЕУР и обухвата откривену имовинску корист из поднетих пријава од 28.778.903 ЕУР и тамну бројку од 7.194.725,77 ЕУР. Други фактор у високом рангирању преваре је вредност имовине укључене у прање новца од 2.346.182,00 ЕУР, а трећи трајно одузета имовина од укупно 821.922,00 ЕУР, што такође представља значајан пораст у односу на претходну процену. Укупна вредност привремено одузете имовине у вези са поменутиим кривичним делом је 268.593 ЕУР.

Као значајан податак вреднована је чињеница да је у вези са овим кривичним делом коришћена дигитална имовина-виртуелна валута као предмет кривичног дела али и као средство прања нелегалних прихода стечених из преваре као предикатног кривичног дела. На основу пријаве сумњиве трансакције пословне банке поводом трансфера значајних износа на рачун физичког лица коришћењем електронског банкарства а потом коришћења средстава за куповину виртуелне валуте преко овлашћеног посредника, откривено је да је банкарски службеник неовлашћено скидао са рачуна клијената банке а потом искористио за куповину виртуелне валуте у вредности од око 500.000 ЕУР.

Када је реч о фреквентности кривичног дела мерене према броју пријављених и процесуираних лица, запажено је смањење броја пријављених лица и драстично повећан број лица под истрагом и оптужених. Против чак 6.797 лица донета је наредба о спровођењу истраге (раније 382), а 2.496 лица оптужено (раније 1.422). Када је реч о правоснажним пресудама 1.965 лица је правоснажно осуђено, (незнатно смањење у односу на претходну процену 2.013 лица). Највише пријављених лица (3.793), лица против којих је вођена истрага (2.458) и која су оптужена (887) је на подручју Београда.

Подаци из кривичних поступака због кривичног дела превара и из кривичних поступака због прања новца у којима је превара била предикатно кривично дело показују следеће резултате у погледу броја лица у поступцима и имовине повезане са поменутиим кривичним делима:

Члан 208 КЗ	Предикатна кривична дела	Предмети прања новца	
		Вредност имовине укључене у прање новца	
Процењена имовинска корист	35.973.629,00 ЕУР	2.346.182,00 ЕУР	
Привремено одузета имовина		268.593,00 ЕУР	
Трајно одузета имовина		821.922,00 ЕУР	
Истрага	6.797		18
Оптужење	2.496		5
Пресуда	1.965		0

Вредност имовине укључене у прање новца који потиче из овог кривичног дела из оптужних аката износи 244.483,00 ЕУР, док правоснажних пресуда није било.

Закључак: На високо рангирање преваре утицали су кривични поступци покренути због вршења превара у вези са дигиталном имовином. Висина процењене имовинске користи која бележи раст код овог кривичног дела, такође говори о његовој претњи. Томе треба додати и значајну вредност имовине укључене у прање новца стечену кривичним делом преваре.

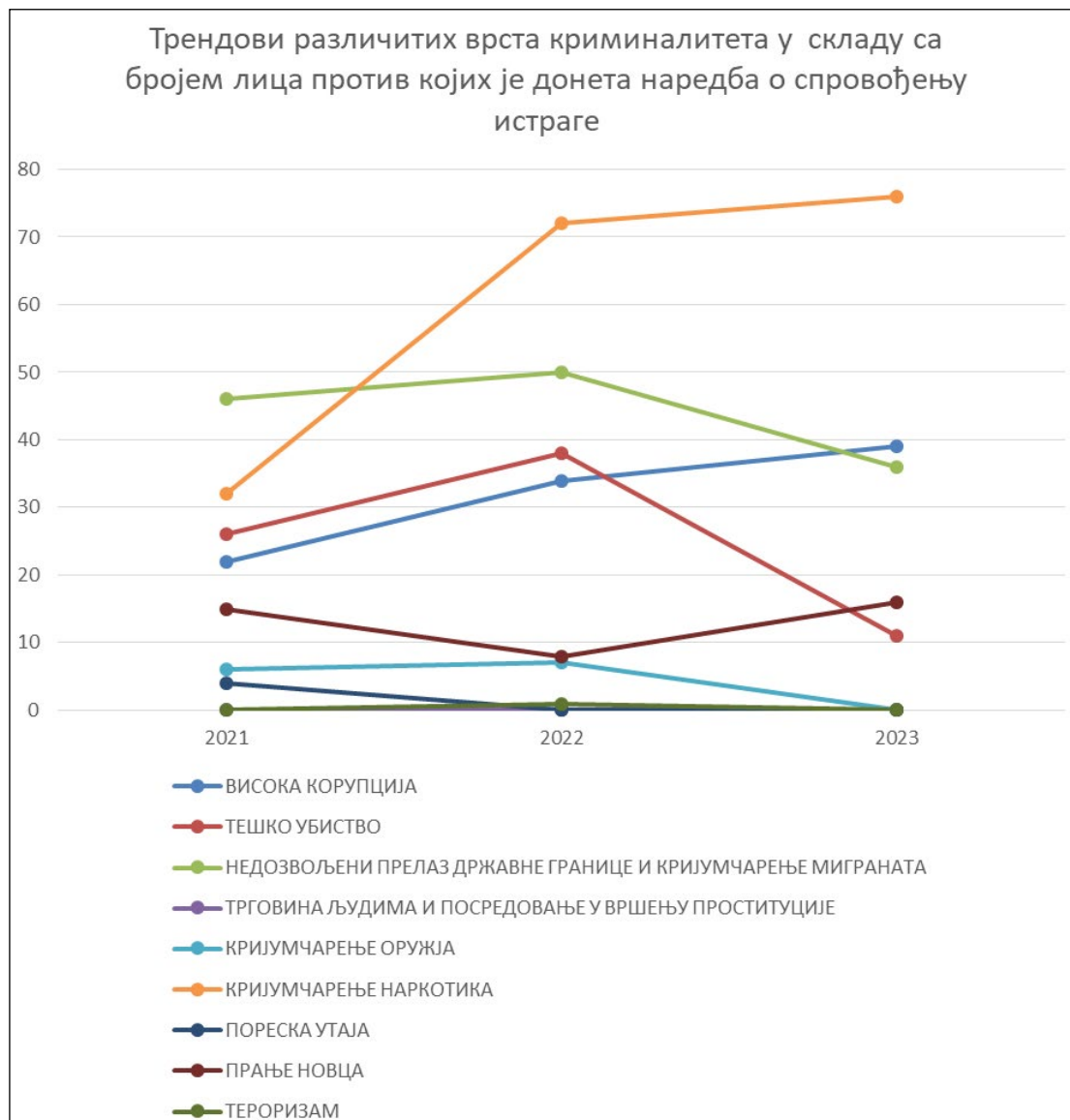
Кривична дела организованих криминалних група

Анализа йроцесуираних йредмета организованої криминала

Нова архитектура светског економског и друштвеног поретка чије су се промене одразиле на нове појавне облике извршења кривичних дела донела је у претходној деценији још комплексније изазове у борби против организованог криминала, тероризма и корупције. За разлику од некадашњег организованог криминала, чији је примарни и готово једини мотив био стицање профита без много рада, савремене организоване криминалне групе финансијску моћ желе да искористе за сваку могућу врсту утицаја на легалне политичке, економске и привредне структуре државе.

Организовани криминал сваког дана доживљава еволутивне промене и поприма нове облике, усмеравајући све своје капацитете на остваривање пресудног утицаја на доношење одлука у кључним сферама друштва, како на локалном тако и на државном нивоу, стога он и даље представља претњу за стабилност државе.

Удруживање ради вршења кривичних дела у складу са надлежношћу Јавног тужилаштва за организовани криминал подразумева вршење криминалне активности које се одвијају кроз деловање организованих криминалних група које имају за циљ стицање што веће имовинске користи

као извора прихода, имају висок степен организованости, формирају се ради континуираног деловања, са тачно опредељеним улогама и високим степеном контроле својих чланова представљају кривично дело вишег степена ризика по прање новца.

У периоду од 2021. до 2023. године у Републици Србији се као доминантни појавни облици организованог криминала јављају неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, трговина људима и посредовање у вршењу проституције, фалсификовање новца и јавних исправа, тешке крађе, кријумчарење возила и акцизне робе, убиства и тешка убиства, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја, те прање новца.

Када се посматрају подаци из годишњих извештаја Јавног тужилаштва за организовани криминал и врсте криминалитета које су биле доминантне у кривичним поступцима које је у периоду од 2021. до 2023. године покретало ово тужилаштво, уочава се и даље пораст броја лица против којих је покренута истрага због извршења кривичних дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, прање новца и кривичних дела која се могу категорисати као коруптивна, било по функцији извршиоца у органима јавне власти, било по износу прибављене противправне имовинске користи.

С друге стране, кривично дело недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење миграната, после континуираног раста, бележи благи пад у 2023. години, као и кривична дела тешко убиство и недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја, које се везују за организоване криминалне групе које су постале познате по својој бруталности у обрачунима са својим противницима.

Када се посматрају подигнути оптужни акти, статистика је мало другачија, вероватно као резултат чињенице да се фаза оптужења углавном везује за каснији период и, сходно томе, одражава трендове који су у истрази детектовани у ранијем периоду, укључујући и претходне године. Тако се у оптужним актима уочава пораст броја лица која се терете за кривично дело

неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење миграната, коруптивна кривична дела, прање новца, пореска утаја и тешко убиство.

Анализом предмета идентификована су три начина деловања организованих криминалних група:

1. Добро структуриране организоване криминалне групе „мафијашког” типа са разгранатом мрежом чланова и добром повезаношћу са међународним организованим криминалним групама које делују транснационално и претежно се баве кријумчарењем наркотика и користе насиље;
2. Организоване криминалне групе чије су активности локалног домета везане за подручје Западног Балкана, а које се најчешће везују за кријумчарење миграната или акцизних производа (нпр. цигарета), односно производњу опојних дрога за локално и регионално тржиште (марихуана, синтетичке дроге);
3. Организоване криминалне групе које пружају услуге како другим организованим криминалним групама, тако и појединцима из криминалног миљеа, у виду фалсификовања личних докумената, различитих исправа или издавањем фиктивних фактура.

Организоване криминалне групе мафијашког типа

Организоване криминалне групе мафијашког типа карактерише добра повезаност са припадницима транснационалних организованих криминалних група које врше производњу, транспорт и дистрибуцију наркотика. Припадници ових организованих криминалних група укључени су у све фазе кријумчарења наркотика – од контакта са произвођачима, најчешће са подручја Латинске Америке, преко организације транспорта дроге до Европе и, касније, њене дистрибуције на европском континенту.

Организатори и припадници ових организованих криминалних група су претежно држављани Републике Србије и земаља са ширег подручја Балкана.

Ове организоване криминалне групе усавршавају начине за кријумчарење кокаина на европско тржиште коришћењем све софистициранијих начина за његово скривање на прекоокенаским бродовима и избегавање детаљне царинске контроле у одредишним лукама, као и начине дистрибуције опојних дрога и новца у оквиру европског континента, користећи посебно адаптирана транспортна путничка моторна возила, једрилице и авионски транспорт. За скривање опојних дрога користе се различити индустријски и пољопривредни производи (нпр. бетонски блокови, производи хемијске индустрије и банане). Организоване криминалне групе које се баве овим обликом организованог криминала предњаче у коришћењу најновијих доступних технолошких начина за прикривање своје комуникације.

Поред најзаступљенијих криминалних активности – кријумчарење наркотика – често се баве и другим недозвољеним делатностима чија је лепеза изузетно широка, а које су суштински усмерене на обезбеђивање доминантне улоге у криминалном окружењу. Овај облик организованог криминала, поред штетног утицаја опојних дрога, а ради превласти на тржишту генерише и најтеже облике кривичних дела, као што су убиство и тешко убиство припадника супарничких организованих криминалних група и то не само на територији Србије и земаља региона, већ и Европе и Јужне Америке, као и вршење кривичних дела трговина утицајем и прање новца.

Организатори организованих криминалних група продају кокаина на територији Републике Србије углавном користе за држање на окупу својих припадника и финансирање група које користе за извршење најтежих кривичних дела са елементима насиља против припадника конкурентних организованих криминалних група. Организоване криминалне групе које се баве овим видом организованог криминала, припаднике регрутују међу млађом популацијом, већином члановима навијачких група који су се већ „истакли” у вршењу насиља на спортским приредбама или у насилним сукобима са ривалским навијачким групама, те млађим осуђеним лицима након издржане казне затвора за учињена кривична дела са елементима насиља. И једни и други као животни позив бирају припадништво организованим криминалним групама.

Међу окривљенима у кривичним поступцима налазе се и полицијски службеници, међу којима су и припадници Службе за борбу против организованог криминала и Службе за криминалистичко-обавештајне послове Управе криминалистичке полиције МУП.

Без обзира што предметне организоване криминалне групе углавном своје операције кријумчарења опојних дрога спроводе ван територије Републике Србије, крајњи резултат њиховог деловања је убацавање дела финансијске добити од стране организатора и високорангираних припадника у легалне токове кроз кривично дело прање новца куповином непокретности, улагањем у изградњу грађевинских и других објеката, куповину возила, луксузне робе (сатови, накит) или улагање у легалне послове, док ниже рангирани припадници стечена финансијска средства троше на издржавање породица и решавање основних егзистенцијалних проблема. Стога овај облик организованог криминала носи велики ризик по прање новца.

У циљу прањења токова новца и идентификовања имовине припадника организованих криминалних група у иностранству јавни тужиоци за организовани криминал користе и расположиве механизме међународне сарадње и пружања међународне правне помоћи. Тако је по захтевима за пружање међународне правне помоћи ЈТОК 2022. године у једном предмету заплена имовина једног окривљеног, два трећа лица и једног правног лица у Црној Гори, 2023. године је у 4 предмета идентификована и заплена имовина окривљених и једног трећег лица у Црној Гори, а у 2024. години донете су одлуке о заплени имовине једног окривљеног у Шпанији, као и три окривљена и једног трећег лица и Црној Гори.

Метаморфоза организованог криминала настала развојем дигитализације и глобализацијом утицала је и на промене у видовима међусобне комуникације организованих криминалних група. Коришћењем криптоване електронске комуникације, изналажењем нових начина прања новца кроз криптовалуте, као и промене рута и начина кријумчарења коришћењем најмодернијих технологија како би се обезбедила тајност и прикривеност криминалних активности, криминалци су покушали да своје активности оставе „испод радара” истражних органа.

Разгранатост криминалних мрежа ових група и обим њиховог деловања захтевао је формирање посебне Ударне групе за борбу против организованог криминала и других посебно тешких кривичних дела чијим радом је откривено и процесуирано 11 организованих криминалних група у 13 кривичних поступака с 189 окривљених, које су деловале на територији Републике Србије, региону и у међународним размерама.

Студија случаја I: Балкански картел

Јавно тужилаштво за организовани криминал донело је 12. маја 2023. наредбу о спровођењу истраје против 20 осумњичених због постојања основане сумње да су извршили кривично дело неовлашћена производња и сављање у промет опојних дрога. Чланови ове организоване криминалне групе изв. „Балкански картел” је у периоду од децембра 2019. до августа 2020. године деловао на подручју Јужне Америке, Арубе, Грчке, Западне Европе и Републике Србије.

Ова организована криминална група се ширећи да је учествовала у међународној трговини више од седам тона кокаина. Највећа заплена је била на Аруби где су надлежне власти те земље заилениле преко 5 тона кокаина, који су финансирани, набавили и транспортовали припадници „Балканског картела”. У Краљевини Белгији је заилењено 1,2 тоне кокаина, док је 743 килограма заилењено у Краљевини Холандији.

Радње извршења свих кривичних дела предузимане су на територијама различитих земаља, у којима су поред окривљених учествовали и други идентификовани странци држављани, али и мнобројни непознати саизвршиоци. Ради извршења кривичних дела обезбеђивани су различити бродови и закључивани симуловани правни послови којима је прикриван стварни шовар кокаина. Окривљени су у ту сврху закључивали фиктивне правне послове, да се бродовима којима се иначе превозила опојна дрога превозе челични отпад или љуске какаа. Ради реализације својих планова ангажовали су морнаре, странце држављане. Тако је шовар дроге од преко 5 тона кокаина који је заилењен током фебруара месеца 2020. године на броду „Ареса”, у Аруби, прикриван симулованим правним послом, наводном куповином челичног шовара из Венецуеле.

Из доказа који су прикуљени произлази да су припадници „Балканског картела” иначе држављани Републике Хрватске и Краљевине Белгије посредством привредног друштва са седиштем у Краљевини

Белгији, чији је директор такође сирани држављанин, са компанијом из Венецуеле уговорили куповину челичног отпада ради обезбеђења неопходне документације за прикривање трансјорна отпадне дроге кокаин прекоокеанским бродом, о чему је припадник, држављанин Републике Хрватске путем кријтоване апликације „Sky Esc” извештавао организатора и слао му локације на којима треба преузети „челични отпад”.

Део ове документације пронађен је приликом преледа возила којим је управљао држављанин Краљевине Белгије, који је учествовао и у финансирању 1,2 тоне кокаина за употребу „Балканској картели”, а трансјорн кокаина је прикриван наводном набавком какао љуски.

Овој организованој криминалној групи стављена је на терет илегална трговина оружјем. Велика количина различитог аутоматског, полупутоматског оружја, али и муниције и експлозивних направа велике разорне моћи пронађена је у једном од стана на територији града Ниша, који су чланови ове организоване криминалне групе кували средствима која потичу из илегалне трговине наркотицима.

Приликом претреса стана и других објеката чији су осумњичени власници или корисници пронађена је велика количина новца на различитим локацијама. Код једног осумњиченог пронађен је новац сакривен у бурадима закопан у земљу у износу од 3 милиона евра, а поводом чега се потписао једног броја припадника „Балканској картели” води и кривични поступак за кривично дело прање новца.

Овај новац пронађен је на основу садржаја италијанске суорганизатора из затвора у Републици Перу са припадницима „Балканској картели” и инструкције да се новац у износу од око 3 милиона евра који ће служити за финансирање кокаина чува у кући његовог рођака. Приликом претреса стана окривљених пронађена су и друга новчана средства различитих валута, чији износ прелази неколико стотина хиљада евра.

Поред новца и оружја, приликом претреса одузети су и скупоцени сатови и накит (брендова „Cartier”, „Dior”, „Rolex”) као и 10 луксузних возила. У поступку проширене одузимања имовине Јавно тужилаштво за организовани криминал одмах је блокирало рачуне, сефове, сву покретну и непокретну имовину – станове, куће и возила осумњичених лица.

Финансијска историја је окренута према 20 окривљених, донете су наредбе о забрани располања имовином према 37 физичких и 18 правних лица. Замрзнута је следећа имовина: 52 стана, 8 апартамана, 52 каталонске парцеле, 33 пословна простора, 34 гараже, 15 породичних стамбених зграда, 15 помоћних стамбених зграда, 19 пословних зграда, 11 аутомобила, 3 мотоцикла, 1 трактор и 1 теретно возило, новац који је пронађен на рачунима, укључујући блокиран новац на рачунима износо је 2.207.312,02 евра, 103.924.579,79 динара и 66.664,19 долара.

У поступку међународне правне помоћи у Црној Гори је запленачено 7 пословних простора у Црној Гори, 1 апартаман (Будва), 2 каталонске парцеле (Кошор), 5 стамбених простора, 2 породичне стамбене зграде, 1 помоћна зграда, 1 гаража и 1 базен, који се налазе у Републици Црној Гори (Кошор, Бијело Поље, Тиват, Херцег Нови и Будва), а у Сједињеним Америчким Државама је на рачуну окривљеног блокиран износ од 1.786.232,64 евра.

Акција, која је успешно сprovedена на територији Србије, извршена је и у сарадњи са ЕУРОПОЛ-ом, ЕВРОЈАСТ-ом и Париским трибуналом односно Одељењем задуженим за борбу против организоване, финансијске и високотехнолошке криминала „ЈУНАЛЦО”, у којој су учесници докази са Скај апликације путем међународне правне помоћи као и други докази који су неопходни за поступак Јавног тужилаштва за организовани криминал. Поред тога, у овом предмету је остварена међународна сарадња са надлежним органима Холандије, Белгије, Шпаније, Арубе и Перуа, Републике Хрватске и Босне и Херцеговине.

Организоване криминалне групе локалног домаћинства

Организоване криминалне групе чије се активности везују углавном за подручје Републике Србије и Западног Балкана, најчешће се баве активностима кријумчарења миграната, производњом опојних дрога намењених тржишту Србије и окружења (марихуана и синтетичке дроге), као и кријумчарењем акцизне робе (цигарета). Карактерише их добра повезаност са организованим криминалним групама из земаља окружења.

Ратна дешавања у Сирији, Авганистану и Украјини донела су суочавање с последицама избегличке кризе, бројним криминалним групама специјализованим за кријумчарење људи – иле-

галних миграната на путу ка земљама Европске уније. Србија се, поред других земаља региона, налази на мигрантској рути, па је сарадња организованих криминалних група из Србије и других земаља које су на мигрантској рути представљала полазну основу за уједињавање у деловању и подели профита.

Република Србија је транзитно подручје за илегалне мигранте из Сирије, Авганистана, Пакистана, Марока и других афро-азијских земаља, који су претходно прошли преко турско-грчке границе, а на нашу територију углавном улазе преко тзв. зелене границе са Републиком Бугарском и Републиком Северном Македонијом. Мањи број илегалних миграната је злоупотребио безвизни режим уласка у Републику Србију како би се домогао циљних – најразвијенијих земаља Европске уније.

У последње три године око 20% од укупног броја оптужених лица на територији Републике Србије за кривично дело недозвољени прелазак државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ РС, дело су извршили као организатори или припадници организованих криминалних група.

Кријумчарење људи се од границе са Републиком Бугарском и Републиком Северном Македонијом одвија на такав начин што ОКГ организују прихват илегалних миграната на територији Републике Србије који пролазе уз помоћ „водича” граничну линију и транспортују их најчешће комбијима до одређене тачке у Републици Србији, док се кријумчарење људи према земљама ЕУ најчешће одвија посебно адаптираним путничким моторним возилима и комбијима.

Подаци указују да се тренд броја процесуираних лица у последње три године одржава у односу на претходни период, што значи да је овај вид организованог криминала и даље актуелан. Међутим, припадници организованих криминалних група које се баве овим обликом организованог криминала, за разлику од оних који се баве трговином наркотицима и вршењем насилних кривичних дела, у великом броју случајева нису изабрали криминал као животни позив, већ као прилику за брзу зараду и решавање свакодневних финансијских проблема, због чега казна политика и рехабилитација осуђених лица може да има, поред општих међународних мера за смањивање илегалних миграција, кључну улогу у смањењу овог облика организованог криминала, па самим тим и ризика од прања новца.

У периоду од 2021. до 2023. године идентификовано је 18 организованих криминалних група које су се бавиле кријумчарењем миграната са 134 осумњичена лица која се терете за кријумчарење 1.915 миграната, које су процесуиране као резултат рада Ударне групе за борбу против кријумчарења људи.

Студија случаја 2: Кријумчарење миграната

Јавно шјужилаштво за орјанизовани криминал йокренуло је кривични йосћујак йрошћив орјанизоване криминалне йрује која се у йериоду од 1. 1. 2021. йодине йа до айрила 2021. йодине, на шјерийшорји Републике Србије и шю у Београду и Сомбору, као и на шјерийшорји Мађарске бавила кријумчарењем миранаша.

План деловања ове орјанизоване криминалне йрује йодразумевао је да се за финансијску користи йлејалним миранашима орјанизује недозвољени йрелазак државне йранице Србије, њихов йрихвати на йросћору Мађарске и шю у реону места Томша, а зашћим и недозвољени йтранзитт йреко Мађарске у Аустрију и даље ка земљама Зайадне Евроје.

Са шјројшћом окривљених су у фази йрећходној йосћујка закључени сйоразуми о йризнању кривичној дела, док су двојица окривљених у Мађарској осуђени за кривично дело кријумчарења йлејалних миранаша.

Модус ойеранди ове орјанизоване криминалне йрује односио се на йроналажење йлејалних миранаша заинћересованих за недозвољени йрелаз државне йранице на йросћору Сомбора, йребащивање йешке у Мађарску йреко зеленој йојаса. Прийадници орјанизоване криминалне йрује изнајмљивали су возила у rent-a-car аенцијама у Београду и одвозили их у Мађарску, йде су вршили йрихвати йлејалних миранаша, а зашћим и недозвољени йтранзитт кроз Мађарску до йранице са Аустријом. Од изнајмљивања возила до йранице са Аустријом йриядници ОКГ су вршили координацију крещашања возача изнајмљених возила и йшв. „чисщача”, којима су коришћенењем инћернетт айликације йреношене щачне локације на којима се йлејални миранашт налазе и рушју йредвиђеној крещашања. На овај начин йриядници орјанизоване криминалне йрује омојућили су недозвољен йтранзитт за 41 йлејалној миранаша.

У ирешкривичном иосиуику осйварена је размена иодатака са иолицијским службеницима Мађарске, као и сарадња са официром за везу амбасаде Мађарске у Београду. У оквиру иосиуика међународне иравне иомоћи од мађарских иравосудних и иолицијских орјана ирибављени су докази о радњама двојице окривљених који су у Мађарској осуђени за кривично дело кријумчарење људи.

Правноснажном иресудом Айелационој суда у Београду Посебно одељење за орјанизовани криминал, двоје окривљених је осуђено на казне затвора од 4 године и 6 месеци, односно на казну затвора у ирајању од 3 године.

Поред кријумчарења миграната, овај тип организованих криминалних група бави се и прозводњом и дистрибуцијом наркотика.

Ове организоване криминалне групе узгајају марихуану на територији Републике Србије, углавном за локално тржиште, користећи адаптиране објекте и концентрисане су на подручју већих градова и то првенствено Београда, Новог Сада, Ниша, Крагујевца, Краљева, Новог Пазара и Врања.

Преко успостављене мреже дистрибуирају и хероин и хашиш, те марихуану коју производе у вештачким условима. Један број ових група производњом марихуане се бави и у посебно опремљеним лабораторијама на простору Европе (Финска, Шпанија, Аустрија и др.).

За кријумчарење хероина се све мање користи традиционална централнобалканска рута, а критичне тачке су гранични прелази према Бугарској, Северној Македонији и Црној Гори, као и гранични прелази према Републици Хрватској и Републици Мађарској, те административни прелази према АП Косову и Метохији, док су за кријумчарење марихуане критичне тачке административни прелази према АП КиМ и гранични прелази према Црној Гори и Републици Северној Македонији.

Трговина људима представља један од профитабилнијих облика организованог криминала, који карактеришу висок профит и низак ризик, као и висока тамна бројка. У посматраном периоду вођена је истрага против припадника једне организоване криминалне групе од шест чланова која је успоставила однос сличан ропском углавном са малолетним лицима и деце ромског етничког порекла и користила их за вршење кривичних дела и просјачење. Једна малолетна особа женског пола продата је у Републику Француску, а две, такође малолетне особе женског пола, продате су у СР Немачку.

Наведени пример указује да су радна и сексуална експлоатација доминантни облици трговине људима и представљају озбиљну претњу када их врше организоване криминалне групе. Жртве радне експлоатације су великом већином особе мушког пола, док су жртве сексуалне експлоатације углавном великом већином особе женског пола. Овај облик организованог криминала уско је повезан са кривичним делом посредовање у вршењу проституције, уз примену суптилних метода за начин врвовања жртава, особа женског пола, и у остваривању односа зависности код жртава и стварања лажног поверења, кроз наводну бригу и обезбеђивање довољно средстава за подмиривање животних потреба, без употребе класичних насилних метода. Узимајући у обзир профитабилност ових облика организованог криминала и мали износ пронађене и одузете имовинске користи у посматраном периоду финансијска истрага је покренута против више од 86% лица против којих је покренута истрага за извршење овог кривичног дела, јер је ризик од прања новца од стране организатора у складу са Националном проценом ризика од прања новца и финансирања тероризма од 2018. до 2020. године средњи.

Сйецијализоване лоісйичке орјанизоване криминалне ирује

Посебан тип организованих криминалних група представљају оне које се првенствено баве пружањем логистичке подршке како другим организованим криминалним групама, тако и појединцима из криминалног миљеа, у виду фалсификовања личних докумената, различитих исправа, или издавањем фиктивних фактура.

Анализа постојећих предмета показује да одређене криминалне групе и окривљени, као и појединци из криминогене средине, често користе фалсификоване исправе приликом извршења

кривичних дела и да такве исправе за њих сачињавају организоване криминалне групе које су у потпуности опремљене свим потребним техничким и материјалним средствима за израду таквих докумената.

У предметима покренутим као резултат рада Ударне групе за борбу против кривичних дела против правног саобраћаја са елементима организованог криминала откривено је више нелегалних штампарија у којима су израђиване лажне исправе Србије и других земаља. Проактивним радом извршено је пресецање криминалних делатности како у Србији тако и у другим земљама.

Јавно тужилаштво за организоване криминал је у периоду од 2021. до 2023. године покренуло кривичне поступке против припадника 5 организованих криминалних група због извршења кривичног дела фалсификовање исправе из члана 355 КЗ.

Студија случаја 3: Фалсификовање исправе

Организована криминална група је обезбеђивала оригинална биометријска докумената, али на лажна имена, најчешће најчешће припадницима српској и црногорској подземља, од којих су неки били чланови „Кавачкој” клана.

Организована криминална група је деловала у Београду, Ужицу, Чајетини и Чачку, вршећи кривична дела фалсификовање исправе из члана 355 КЗ и злоупотреба службеној положаја из члана 359 КЗ. Ова група међу својим припадницима имала је и службена лица – полицајској службеника из Ужица и мајичара из општинине Сурчин, као и 4 припадника чији је задатак био да прибављају податке о лажним идентитетима и да заинтересованим лицима пружају поједину логистичку подршку до момента добијања оригиналних биометријских докумената на основу лажних података о идентитету.

Припадници ове групе су за новчану надокнаду у износу од 4.000 до 16.000 евра, заинтересованим лицима обезбеђивала лажне јавне исправе, са лажним или неостојећим личним подацима других лица, како би им омогућили да на основу оваквих података добију оригиналне биометријске личне исправе – личне карте и јавне исправе. Овакве исправе су заинтересованим лицима у крајњем омогућавале прикривање идентитета – јер су поседовали оригиналне докуменате на лажно или неостојеће име. Припадници организоване криминалне групе су заинтересованим лицима обезбеђивали и сву неопходну логистичку подршку при одношењу захтева за издавање личних исправа Републике Србије, оглазећи са заинтересованим лицима у полицајску станицу, попуњавањем захтева за издавање пребивалишта, захтева за издавања биометријске личне карте и јавне исправе са лажним личним подацима, праћење и прибављање информација о току и исходу поступка по поднеском захтеву.

Свако од припадника групе је предлањао једну од карика са тачно одређеном улогом, па је тако полицајски службеник проналазио, прибављао и достављао личне податке неопходне за израду лажних јавних исправа, вршио периодичне провере преко информационој система МУП-а Републике Србије да ли су лични подаци неопходни за израду лажних јавних и других исправа и даље подобни за коришћење, проверавао ток и исход поступка по поднеском захтевима за издавање оригиналних биометријских јавних исправа. Он је пружао логистичку подршку приликом одношења захтева за издавање јавних исправа заинтересованим лицима. Задатак мајичара био је да прибави оригиналне обрасце извода из мајичне књиге рођених и уверења о држављанству. Остали припадници ове организоване криминалне групе су били задужени како за послове логистике – да прикуљају фотографије заинтересованих и да их са лажним личним подацима доставе припаднику који би израдио лажне исправе, коришћене за одношење захтева о издавању личних докумената тако и за одржавање контаката са појединачним корисницима ових исправа.

Ова организована криминална група је за заинтересована лица, најчешће из криминалне средине, припадника разних кланова, па и тзв. „Кавачкој”, својим деловањем креирала лажне идентитете, набавила лажне јавне и друге исправе и омогућила им прикривање идентитета.

Сви припадници ове организоване криминалне групе једнако су осуђени на казне затвора у распону од 8 месеци до 3 године и 6 месеци. Осуђенима је од стране суда одузета имовинска корист прибављена извршењем кривичних дела, а полицајском службенику и мајичару су изречене и мере безбедности забране вршења послова, делатности и дужности.

Један број организованих криминалних група је користио пословне структуре привредних друштава под својом контролом за издавање фиктивних фактура, рачуна, отпремница ради симулације пословног односа који служи као основ за остваривање права на повраћај ПДВ, пореску утају и извлачење готовинских средстава са рачуна привредних субјеката са реалним пословањем.

Ове организоване криминалне групе суштински делују као професионалне перионице новца с обзиром да привредна друштва под њиховом контролом не обављају никакву пословну делатност, постоје само у детерминисаном временском периоду за обављање симулованих пословних активности којима се омогућује организаторима и припадницима прибављање противправне имовинске користи у виду провизије од износа исказаног на лажним фактурама и пословној документацији.

Када је реч о статистичким подацима, укупна **процењена имовинска корист** код кривичних дела организованог криминалитета износи **89.381.337 ЕУР**, што представља 6% од укупне процењене имовинске користи као претње за прање новца у Србији.

Као кривична дела са највећом процењеном вредношћу имовинске користи издвајају се злоупотреба положаја одговорног лица и пореска кривична дела.

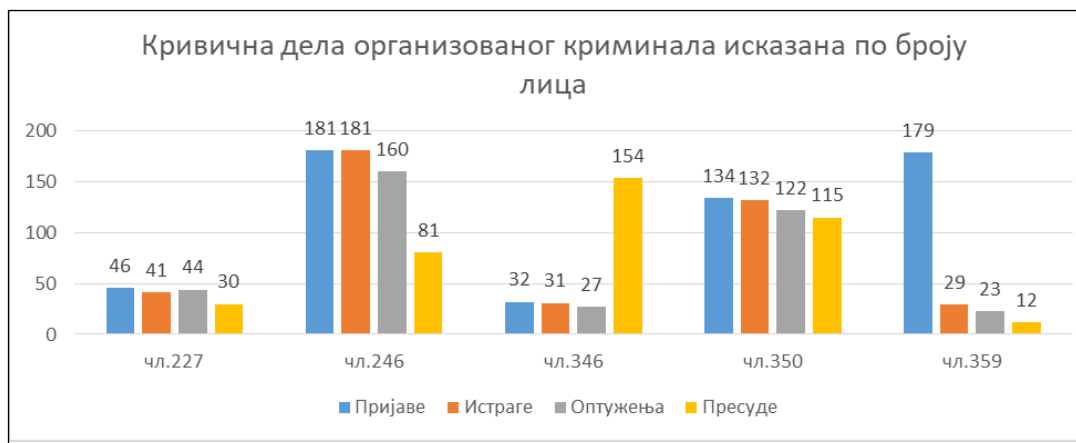

У предметима кривичних дела организованог криминала, **трајно је одузета имовина** у вредности од 16.499.049 ЕУР, што у односу на укупну процењену имовинску корист код кривичних дела организованог криминала представља 18%. Највећи износи трајно одузете имовине у предметима организованог криминала, бележе се код кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица у износу од 9.711.838 ЕУР, што је 33,33% процењене имовинске користи за ово кривично дело.

Јавном тужилаштву за организовани криминал у периоду од 2021. године до 2023. године поднете су пријаве против 803 лица, донето је 543 наредби о спровођењу истраге а оптужено је укупно 569 лица, док је у односу на 591 лице донета пресуда. Код процесуираних кривичних дела организованог криминалитета, учача се мало смањење броја окривљених од почетних до завршних фаза кривичног поступка, а што је готово уобичајена појава код процесуирања овог криминалитета.

Према пријавама 101 лице је било члан укупно 20 организованих криминалних група, а највећа организована криминална група обухватала је 34 лица.

Према броју процесуираних лица најфреквентнија су кривична дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење миграната, док се по броју покренутих истрага високо котира и кривична дела корупције.

ОК	Кривична дела организованог криминалитета	Прање новца из кривичних дела организованог криминала	
Процењена имовинска корист	89.381.337 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	8.232.749 ЕУР
Привремено одузета имовина	4.512.189 ЕУР		
Трајно одузета имовина	16.499.049 ЕУР		
Истрага	543	55	
Оптужење	569	64	
Пресуда	591	18	

С обзиром да по дефиницији, организовани криминалитет представља вршење кривичних дела од стране организованих криминалних група, значајни су подаци и о броју процесуираних лица због кривичног дела удруживање ради вршења кривичних дела из члана 346 КЗ. У овом сегменту анализирано је кривично дело удруживање ради вршења кривичних дела као посебно кривично дело. У вези са кривичним делом удруживања ради вршења кривичних дела трајно је одузета имовина у вредности од 1.205.254 ЕУР. Привремено је одузета имовина у вредности од 4.512.189 ЕУР.

У посматраном периоду, поднете су кривичне пријаве против 39 лица, донете су 34 наредбе о спровођењу истраге, оптужено је 27, а правноснажно осуђено 154 лица.

У предметима организованог криминала донето је 16 осуђујућих и 2 ослобађајуће пресуде због кривичног дела прање новца (2,64% у односу на укупан број донетих пресуда за ОК). Вредност имовине укључене у прање новца у предметима истраге износила је 8.232.749 ЕУР, што представља 9,2% процењене имовинске користи кривичних дела организованог криминала.

Подаци о конкретним кривичним делима која су вршена од стране организованих криминалних група (имовина, број лица, истраге, оптужења, пресуде и др.) дати су у оквиру појединачних анализа за свако од кривичних дела.

Закључак: Анализом наведених предмета установљено је да су учиниоци кривична дела вршили у групама и да су деловали организовано са јединим циљем стицања финансијске користи, те је из наведених разлога свако кривично дело које је извршено на наведени начин представљало управо високоризично кривично дело за прање новца, а нарочито имајући у виду да се извршењем истих генерише велика материјална корист. Имајући у виду бројност радњи које се предузимају у оквиру организованих криминалних група, тежину кривичних дела која врше, број процесуираних организованих криминалних група (20) и бројност чланства у њима (најбројнија 38), чињеница да се у већем броју случајева организоване криминалне групе баве трговином наркотицима и другим тешким кривичним делима као и висину противправне имовинске користи коју организоване криминалне групе прибављају, кривична дела организованог криминала представљају кривична дела високог степена претње за прање новца.

КРИВИЧНА ДЕЛА СРЕДЊЕГ СТЕПЕНА ПРЕТЊЕ

У групу средњег степена претње за прање новца, сврстана су следећа кривична дела: недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ, кривична дела фалсификовања која обухватају фалсификовање исправе из члана 355 КЗ и фалсификовање службене исправе из члана 357 КЗ, трговина људима из члана 388 КЗ, кривично дело недозвољена трговина из члана 235 КЗ, превара у обављању привредне делатности из члана 233 КЗ и грађење без грађевинске дозволе из члана 219а КЗ.

Кривична дела фалсификовања

Кривична дела фалсификовање исправе из члана 355 КЗ и фалсификовање службене исправе из члана 357 КЗ спадају у групу кривичних дела против правног саобраћаја и њихово обележје је велики број пријављених и процесуираних лица, а у значајном броју јављају се и као предикатна кривична дела у поступцима за прање новца.

Карактеристично за ова кривична дела је да посредно омогућавају стицање противправне имовинске користи и управо је то разлог због ког су сврстана у групу кривичних дела која могу бити предикатна прања новца.

Уколико анализирамо технике прања новца, можемо закључити да се у готово свим случајевима користе лажне исправе, тј. да су кривична дела фалсификовања врло често вршена приликом прања новца.

Откривена имовинска корист према подацима из поднетих кривичних пријава износи 491.588 ЕУР. Међутим подаци о вредности имовине укључене у прање новца код ових кривичних дела у истражним предметима је 1.626.965 ЕУР, а у оптужењима 1.251.743 ЕУР. Очигледно је да су „тамне бројке” код овог кривичног дела високе па је она процењена у односу на укупну вредност откривене имовинске користи и вредност имовине укључене у прање новца и опредељена је на 2.365.197 ЕУР, а процењена имовинска корист на 4.730.394 ЕУР.

Укупна вредност трајно одузете имовине одузетих средстава по правноснажним судским одлукама износи 21.018 ЕУР, а привремено одузета имовина 50.000 ЕУР.

Подаци Врховног јавног тужилаштва, Врховног касационог суда и Министарства унутрашњих послова указују на велики број процесуираних и осуђених лица за ова кривична дела, па су тако за три године истраживана 8.839 лица, оптужена су 2.899 лица, а правноснажне осуђујуће пресуде донете су према 2.860 лица. Према свим параметрима ова кривична дела показују тренд раста у структури кривичних дела.

Специфичност ових кривичних дела је и у томе што се у анализираним предметима прања новца јављају у значајном броју предмета као предикатна кривична дела. Истраживана су 63 лица, оптужена 52 лица док је 10 лица осуђено за прање новца у којима су кривична дела фалсификовања била предикатна. Вредност имовине укључене у прање новца у предметима за предикатно кривично дело фалсификовања из истрага износила је 1.626.965 ЕУР, а из оптужења 1.251.743 ЕУР.

Члан 355 и 357 КЗ	Кривична дела фалсификовања		Прање новца из кривичних дела фалсификовања као предикатних	
	Процењена имовинска корист	4.730.394	Вредност имовине укључене у прање новца	1.626.965
Привремено одузета имовина	50.000 ЕУР			
Трајно одузета имовина	21.018 ЕУР			
Истрага	58		63	
Оптужење	2.899		52	
Пресуда	2.860		9	

Управо чињеница да је имовинска корист посредна последица извршења овог кривичног дела, а посебно да је у посматраном периоду поводом овог кривичног дела било више кривичних поступака за прање новца са значајном имовином укљученом у прање, да је било случајева извршења овог кривичног дела и од стране организованих криминалних група, а нарочито да је забележена велика фреквентност и пораст вршења овог кривичног дела, представљају кључне аргументе на основу којих је исто сврстано у категорију средњег ризика за прање новца.

Кривично дело недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи из члана 350 КЗ

У процени су посебно анализирани „тамне бројке”, за шта су коришћени подаци Глобалне иницијативе за борбу против транснационалног организованог криминала (*Global initiative against transnational organized crime (GI-TOC)*).¹⁹ Према овој студији, вредност тржишта кријумчарења миграната кретала се између 8,5 и 10,5 милиона евра за прелазак између Србије, Мађарске и Румуније, а такође се у истој наводи да ниске стопе откривања и кривичног прогона подстичу учешће обичних грађана у пословима кријумчарења, што додатно нарушава локалну економију.²⁰ Усвојена је вредност тамне бројке од 9.000.000 ЕУР тако да процењена имовинска корист код овог кривичног дела износи 9.500.000 ЕУР.

Током анализираних периода пријављено је укупно 973 лица, истрага је вођена против 814 лица, оптужено их је 638, док је правноснажно осуђено 389 лица.

Покренуте су 84 финансијске истраге које су омогућиле привремено и трајно одузимање имовине.

Још један од индикатора за потенцијалну претњу од овог кривичног дела као предикатног представља и чињеница да се исто великим делом врши од стране организованих криминалних група. На то указује податак да су, од укупног броја поднетих пријава (815 лица), Јавном тужилаштву за организовани криминал, поднете кривичне пријаве против 134 лица, истраге покренуте против 132 лица, а оптужено 122 лица.

Закључак:

Неспорно је Р. Србија због своје географске позиционираниости погодна за вршење криминалних активности које се подводе под кривично дело из члана 350 КЗ, а такав тренд се уочава дужи временски период, што бележе и извештаји међународних невладиних организација. У претходној процени ово кривично дело сврстано је у групу високог степена претње, за шта су постојали бројни аргументи попут врхунца „мигрантске кризе”, броја организованих криминалних група

19 *Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC)*, „Кључни покретачи и актуелни трендови – Илегални финансијски шокови у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији”, јануар 2022. године, стр. 34–38. Достапно на: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/01/IFFs2-BCMS.pdf>.

20 *Ibid.*

процесуираних за ово кривично дело, стварања нових криминалних група које су сарађивале са криминалним групама из других земаља, те имовинска корист која је откривена и одузета од извршилаца овог кривичног дела. Актуелна процена је показала да је дошло до смањења броја миграната, пада броја организованих криминалних група и нижим нивоима криминалних структура које се у међународним размерама баве овом криминалноом активношћу. Ово кривично дело врше, по правилу, *ad hoc* криминалне групе. Због укључености територије Србије у мигрантску руту, било је неминовно укључивање особа са овог подручја у кријумчарске ланце а њихова улога је била да мигранте са југа Србије пребаце од места „А” на север до места „Б”. Лица која врше ово кривично дело то чине у циљу решавања егзистенцијалних проблема, остварујући минималне криминалне износе од пар стотина евра, а користе их за плаћање комуналних и сличних трошкова. Сви поменути фактори, као и географска позиционираност Србије, били су од утицаја да ово кривично дело буде оцењено у овој Процени ризика као кривично дело средњег степена претње за прање новца.

Кривично дело трговина људима из члана 388 КЗ

Кривично дело трговине људима представља једну од најзначајнијих и најпрофитабилнијих криминалних активности на глобалном нивоу с циљем стицања финансијске користи, посебно у контексту трговине људима ради проституције и других облика сексуалне и радне експлоатације. Карактерише га постојање изузетно високе „тамне бројке”, односно велики број неоткривених кривичних дела и учинилаца, а самим тим и прибављене имовинске користи овим кривичним делом. Ово кривично дело вршила је и организована криминална група ради експлоатације малолетних лица.

Због постојања основа сумње да је учињено ово кривично дело поднете су кривичне пријаве против 176 лица, покренуто 118 истрага, а оптужено 75 лица, док је правноснажно осуђено 28 лица.

Запажено је да се ово кривично дело учесталије врши на подручју Београда и Новог Сада, што показују подаци о броју пријављених, истраживаних и оптужених лица.

Откривена је имовинска корист у кривичним пријавама полиције због овог кривичног дела у износу од 105.012,50 ЕУР. Обим неоткривених кривичних дела је тешко утврдити, па је и у погледу овог кривичног дела она опредељена на 50% откривене имовинске користи, тако да је процењена имовинска корист 157.519,00 ЕУР. У вези са овим кривичним делом спроведено је 14 финансијских истрага али је висина откривене и одузете имовине мала. Јавном тужилаштву за организовани криминал поднете су кривичне пријаве против 6 лица. Против 6 лица покренуте су и истраге.

Кривично дело трговина људима из члана 388 КЗ као предикатно кривично дело није се јавило у предметима прања новца.

Подаци референтне организације у овој области АСТРА²¹, говоре о томе да је у Србији у 2021. идентификовано 46 жртава трговине људима, међу којима је 17 деце (16 девојчица). Имајући у виду да је број званично идентификованих жртава трговине људима 2020. године износио 57, чини се да је на пољу борбе трговине људима 2021. године дошло до смањења броја откривених дела,²² јер се из извештаја АСТРЕ за 2022. годину види да су у Србији идентификоване 62 жртве трговине људима, међу којима је 25 деце (20 девојчица). Број идентификација повећан је за преко 35% у односу на претходну годину. Процент деце међу жртвама је изузетно висок и износи 40% и забрињавајући су његов пораст, као и узраст жртава. Такође, уочен је и даље тренд раста обима радне експлоатације. Током 2023. године, према извештају АСТРА, уочени су слични трендови.

Република Србија је усвојила и спроводила Стратегију превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017–2022. године, сходно којој је успостављен нормативни оквир, стратешки оквир и издвојени посебни циљеви у борби, између осталог, и против илегалних миграционих токова кроз Републику Србију, као земљу транзита.

21 *ASTRA Antitrafficking Action* се бави проблемом трговине људима између осталог и превенцијом и едукацијом, пружањем директне помоћи жртвама трговине људима, њиховом реинтеграцијом, као и истраживањем и извештавањем у вези трговине људима.

22 Годишњи извештај АСТРА за 2021. годину, стр. 6–8. Доступно на: <https://astra.rs/godisnji-izvestaji/>.

Ово кривично дело је у пракси често блиско повезано са кривичним делом посредовање у вршењу проституције за које су поднете кривичне пријаве против укупно 102 лица. Против 66 лица је донета наредба о спровођењу истраге, док су против 61 лица поднети оптужни акти, а укупно 59 лица је правоснажно осуђено за наведено кривично дело.

Пред надлежним тужилаштвом у Београду води се истрага против 5 лица због организовања проституције, од којих су 2 лица медијски експонирана као особе које поседују вредну имовину – скупоцене спортске аутомобиле.

Током 2021. године оптужена су два лица за самостално кривично дело прање новца из криминалне делатности при чему је вредност имовине укључене у прање новца износила 58.750 ЕУР. Као порекло спорне имовине означена је криминална делатност повезана са сексуалном експлоатацијом, па у ширем смислу и са трговином људима и посредовањем у вршењу проститутције. У сваком случају, права слика стања ствари у овој области са аспекта претње од прања новца може се добити уколико се наведена кривична дела посматрају заједно.

Закључак: Оно што номинује ова кривична дела у групу средњег степена претњи од прања новца је процењена имовинска корист (од укупно 157.519,00 ЕУР) имајући у виду да је износ имовинске користи за око 30% већи него у периоду претходне процене ризика. У годишњим извештајима невладиних организација, указује се да је Србија земља порекла жртава. Процењује се да је организовање њихове експлоатације везано за овај простор и да се приходи по том основу сливају у Србију. Наведено је поткрепљено и подацима о броју жртава које из године у годину расте, те да „тамна бројка” вишеструко превазилази званичне податке о статистици везано за ово кривично дело.

Кривично дело недозвољена трговина из члана 235 КЗ

Илегалним прометом робе баве се физичка лица, правна лица (углавном друштва са ограниченим одговорношћу) и предузетници.

Из анализе објављене у документу „Кључни покретачи и актуелни трендови – Илегални финансијски токови у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији” коју је сачинила Глобална иницијатива за борбу против транснационалног организованог криминала у јануару 2022. године проистиче да Србија, Црна Гора и Босна и Херцеговина, имају живописно неформално тржиште, на којем су кријумчарена легална роба (храна, делови за аутомобиле, стока – чак и опрема за риболов) и илегално произведени или производи којима се илегално тргује (фалсификована одећа, дуван).²³

На илегална тржишта у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији, фалсификовани производи улазе у регион преко луке Бар у Црној Гори и преко Бугарске и Румуније.

Узимајући у обзир да је обим сиве економије, на високом нивоу, да је у 2019. години Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) проценила трговину фалсификованом и пиратском робом на 3% глобалне трговине (што укључује кријумчарену или сиву робу)²⁴, те да илегална трговина доноси високе приходе по основу промета робе широке потрошње и робом веће вредности, а посебно специфичности и историјско наслеђе везано за развој „црног тржишта” у време економских санкција, створене канале за кријумчарење специфичних врста роба попут дувана, цигарета, горива закључено је да су криминалне делатности по основу нелегалног промета роба средњег степена претњи од прања новца.

Откривена имовинска корист у вези наведеног кривичног дела према поднетим кривичним пријавама износи у анализираном периоду 7.112.749,00 ЕУР. Полазећи од података о вредности одузетих предмета на основу наредби судова (37.545.532,00 ЕУР), поменутих налаза и закључака ОЕЦД-а и *Gi-TOC*-а, закључено је да је тамна бројка код ових кривичних дела изузетно висока – опредељено је да је најмање једнака збиру откривене имовинске користи и вредности одузетих

²³ *Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC), „Кључни покретачи и актуелни трендови – Илегални финансијски токови у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији”.*

²⁴ *Ibid.*

предмета, што даје износ од 44.658.281 ЕУР. Сходно томе износ укупне процењене имовинске користи за ово кривично дело је 51.771.030 ЕУР.

Вредност трајно одузете имовине од стране судова по правоснажно изреченим одлукама износи 37.649.987,00 ЕУР, што је неупоредиво више него у претходној Процени ризика (244.855 ЕУР). При томе треба имати у виду да се ове вредности доминантно односе на одузете предмете недозвољене трговине – робу која је била предмет нелегалног промета а да се ради о мањим износима имовинске користи.

Према подацима Дирекције за управљање одузетом имовином, укупна вредност привремено одузете имовине је 115.650,00 ЕУР.

У посматраном периоду против 786 лица поднета је кривична пријава због кривичног дела недозвољена трговина. Против 613 лица покренута је истрага, оптужено је 359 лица, а правоснажно је осуђено укупно 162 лица.

Запажа се да је већи број пријављених и процесуираних лица на подручју Војводине и јужне Србије, где се илегална роба, најчешће пореклом из суседних земаља неовлашћено дистрибуира у овим, пограничним деловима земље.

Такође, уочава се тренд ширења „мреже” недозвољене трговине на интернету, па онлајн куповина, неретко од нерегистрованих продаваца робе, постаје свакидашња појава, због чега се ово дело чини још актуелнијим са аспекта прања новца, будући да је теже „испратити” токове робе и новца, а имовинска корист се непрестано акумулира. И према подацима Пореске управе закључује се да је присутан глобални тренд развоја е-трговине утицао на нове појавне облике пореске евазије и појачаног обима нерегистроване трговине путем интернета. Пореска управа је из тог разлога и интензивирала активности на сузбијању сиве економије у промету добара и услуга, чија се продаја врши путем оглашавања преко интернета и других друштвених мрежа, односно по основу обављања нерегистроване делатности.

Члан 235 КЗ	Недозвољена трговина	Прање новца из недозвољене трговине	
Процењена имовинска корист	51.771.030 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	1.337.589,00 ЕУР
Привремено одузета имовина	115.650,00 ЕУР		
Трајно одузета имовина	37.649.987,00 ЕУР		
Истрага	613	10	
Оптужење	359	1	
Пресуда	162	/	

У предметима где се ово дело јавља као предикатно, претежно се ради о продаји половних моторних возила, те трговини робом високе вредности и то накитом, пловилима, уметнинама, луксузном робом, драгоценостима, као и текстилном брендираном робом.

Закључак: Број пријављених и процесуираних лица, као и износи откривене и процењене имовинске користи коју генерише ово кривично дело као потенцијално предикатно дело, вредност имовине укључене у прање новца, вредност предмета недозвољене трговине, укљученост организованих криминалних група, успостављени кријумчарски канали и дугогодишње искуство, указују на опасност од овог кривичног дела за прање новца. Томе треба додати и све шире могућности да „на црном тржишту” пласирају и продају робу коришћењем нових технологија попут *online* продаје преко интернета. С друге стране, томе доприноси и велика потражња купаца за разноврсном робом, по што повољнијим условима, што продаја на „црном тржишту” свакако омогућава, као и врста робе која се прометује на илегалним тржиштима, од којих су многе забрањене попут наркотика и оружја, на којима се остварују велике зараде, што све даје простор да се закључи да ово кривично дело представља претњу од прања новца.

Кривично дело превара у обављању привредне делатности из члана 223 КЗ

Кривично дело превара у обављању привредне делатности предвиђено чланом 223 Кривичног законика, сврстано је у групу кривичних дела чији је групни заштитни објект привреда, па се и радње које могу бити подведене под ову правну квалификацију ограничавају само на привредно пословање. Још једна карактеристика овог кривичног дела тиче се чињенице да је истим предвиђено да се последица у виду штете одражава искључиво на имовину субјекта привредног пословања.

У посматраном периоду против 1.180 лица поднета је кривична пријава због овог кривичног дела, истрага је покренута против 550 лица, оптужено је 87 лица, док је правноснажно осуђено 42 лица.

Учесталост у пријављивању и процесуирању овог кривичног дела одговара степену регионалног привредног развоја.

Износ откривене имовинске користи у вези наведеног кривичног дела према поднетим кривичним пријавама је 19.630.206,00 ЕУР. Процењује се да износ имовинске користи која се стиче овим кривичним делом кроз „тамне бројке” достиже 9.815.103,00 ЕУР, на основу чега се долази до податка да процењена имовинска корист која се генерише овим кривичним делом износи чак 29.445.309,00 ЕУР.

Од стране судова, по правоснажно изреченим одлукама трајно је од три лица одузета имовина од 5.336,00 ЕУР, а привремено 63.100 ЕУР.

Поред изразито високе процењене имовинске користи која се стиче вршењем кривичног дела превара у обављању привредне делатности из члана 223 КЗ, додатни и опредељујући индикатор претње од прања новца код овог кривичног дела је и податак о поступцима који су вођени због овог кривичног дела као предикатног прању новца и вредности имовине укључене у прање новца, а која води порекло из овог кривичног дела као предикатног у износу од 1.544.941 ЕУР у истрагама и 943.498,00 ЕУР у оптужним актима.

Члан 223	Превара у обављању привредне делатности		Прање новца из превара у обављању привредне делатности	
	Процењена имовинска корист	29.445.308,85 ЕУР	Вредност имовине укључене у прање новца	1.544.941 ЕУР
Привремено одузета имовина	63.100 ЕУР			
Трајно одузета имовина	5.336,00 ЕУР			
Истрага	550		11	
Оптужење	87		8	
Пресуда	42		0	

У анализираном периоду нису донете правоснажне пресуде у јединственим кривичним поступцима који се воде због овог кривичног дела као предикатног и кривичног дела прање новца.

Поступци због овог кривичног дела као предикатног прању новца нису вођени пред Јавним тужилаштвом за организовани криминал.

Закључак: Сумирајући податке о износу откривене и процењене имовинске користи која је прибављена вршењем кривичног дела превара у обављању привредне делатности и чињеницу да је у датом периоду ово кривично дело процесуирано као предикатно у јединственим поступцима вођеним и за прање новца, па додајући томе и вредност имовине која је укључена у прање новца а води порекло из овог кривичног дела као предикатног, јесу разлози за дефинисање овог кривичног дела као средњи степен претње од прања новца.

Грађење без грађевинске дозволе из члана 219А КЗ

И поред тога што се ради о кривичном делу које се у периоду од значаја за актуелну Процену није појављивало као предикатно кривично дело прања новца, процена је да наведено кривично дело треба бити сврстано у средњи степен претње за прање новца. Основни разлог за овакав приступ налази се у чињеници да се у поступку легализације-озакоњења објеката који су грађени без дозволе надлежног органа врши и легализација средстава која су уложена у њихову изградњу. Наиме, нелегална градња је потпуно нетранспарентна активност по питању идентитета инвеститора ових објеката и порекла средстава која се улажу. Сумња је последица спознаје да се у тој улози формално појављују лица са скромним приходима, а да неки од њих нису чак ни порески обвезници, што несумњиво говори о њиховом скромном инвеститорском потенцијалу. Такође, у поступку озакоњења се не утврђује порекло средстава инвестираних у нелегалну градњу, што олакшава уплив нелегалног капитала.

Са укупно 2.158 пријављених лица, закључује се да се ради о једним од најчешће пријављиваних кривичних дела. Против чак 1.606 лица предузете су доказне радње, 985 лица је оптужено а осуђено је чак 627 лица. Због природе овог кривичног дела у поступцима није било конфискације имовине и новца по било ком основу.

У погледу географске претње, она је најизраженија на подручју града Београда где је саграђено преко 81% свих нелегалних објеката.

Слична је ситуација и када је реч о вредности нелегалних објеката, тј. о висини уложених средстава чије порекло није утврђено. Овај закључак потврђује и чињеница да од укупне вредности дивље градње у 4 највећа српска града, чак 84,27% те вредности отпада на дивље сазидане квадрате у централним београдским општинама у којима је у посматраном периоду изграђено укупно 230.628 нелегалних квадрата, чија је укупна процењена вредност 191.773.104 евра.

Што се тиче плаћања јавних прихода, од укупно 285 правноснажно осуђених физичких лица (за период од 2019. до 2023. године) из Београда утврђено је да **69 лица (24,21%) не остварује приход и не плаћа порез**. Код чињенице да чак једна четвртина физичких лица правноснажно осуђених за кривично дело дивље градње у Београду не остварује ниједан законит приход и не плаћа порез по том основу, намеће питање о пореклу новца који ова лица улажу у дивљу градњу.

Србија је израдила посебну процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору некретнина, где је свеобухватно анализирана претња која потиче од овог кривичног дела и последице које може имати на финансијски и нефинансијски систем државе.

КРИВИЧНА ДЕЛА НИСКОГ СТЕПЕНА ПРЕТЊЕ

Полазећи од методологије која је примењивана приликом рангирања кривичних дела по степенима претњи од прања новца утврђена је листа кривичних дела високог и средњег степена претњи од прања новца тако да су 102 преостала кривична дела сврстана у групу ниског степена претње.

РАСТУЋЕ ПРЕТЊЕ

Кривична дела против животне средине

Заштита животне средине је једна од најактуелнијих тема не само у Србији већ и на глобалном нивоу. Према подацима Европске комисије, еколошка кривична дела спадају у девет најчешћих криминалних активности у ЕУ, поред трговине дрогом, трговине људима, кријумчарења миграната, превара, трговине оружјем, трговине дуваном, високотехнолошког криминала и имовинских кривичних дела.

У Републици Србији бележи се раст броја извршених кривичних дела против животне средине. Тако је оптужено укупно 1.145 лица, а правноснажно осуђено 1.046 лица. Уочен је и значајан пораст оптужених и осуђених лица због кривичног дела уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, које такође може да генерише имовинску корист јер се у пракси ово дело углавном своди на плаћање складиштења опасних материја.

Код кривичних дела против животне средине (еколошких) висина откривене имовинске користи износи 2.310.515 ЕУР. Кривичним пријавама је обухваћено 2.619 кривичних дела.

Запажено је да је код кривичног дела недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, поводом којег је забележен велики пораст осуда, изостало одузимање имовинске користи која иначе није обележје овог кривичног дела али се неизоставно јавља у свим предметима као мотив за извршење овог кривичног дела.

Тежи облици еколошког криминала идентификовани у Србији обухватају илегалну међународну трговину заштићеним биљним и животињским врстама и незаконито поступање са опасним отпадом, али и шумске крађе. Ове незаконите активности спадају у изузетно профитабилне криминалне делатности²⁵, а да већина држава света не показује довољно интересовање или нема механизме да то спречи и сузбије.

За прање прихода који потичу од еколошког криминала користе се делатности које захтевају велику количину готовине и привредни субјекти који се баве трговином, често у области увоза/

²⁵ Процењује се да је еколошки криминал међу најпрофитабилнијим кривичним делима који сваке године генерише имовинску корист у износу од 110 до 281 милијарду долара на светском нивоу (Извештај ФАТФ о прању новца из еколошког криминала, јул 2021. године).

извоза, тако што се меша „прљав” и легално зарађен новац или се коришћењем фалсификоване и лажне документације и пословних/трговинских трансакција прикрива кретање новца преко државних граница. Поред тога, у великој мери се користе квази компаније (*shell companies*) лоциране у офшор центрима, трансакције повезаних лица и стручни посредници (адвокати, пружаоци услуга регистрације правних лица и аранжмана, финансијски саветници) како би се прикрила плаћања и приходи од прања новца.

Улагање у обновљиве изворе енергије (ветропаркови, мини хидроелектране, соларне електране) је брзо растуће тржиште које захтева велика капитална улагања. То може довести до значајних ризика од корупције, посебно када је у питању добијање дозвола и субвенција за улагање у зелену енергију, али и до инвестирања прихода од криминалне делатности у ову област, нарочито у земљама у развоју. Зелена агенда појачана кризом коју је изазвало отежано снабдевање енергентима ставља област обновљивих извора енергије на листу приоритета у наредном периоду, што може бити посебно атрактивно и за пласирање криминалних прихода у ову грану индустрије.

Кривична дела неовлашћеног кредитирања грађана

Ова кривична дела обухватају кривично дело зеленаштво из члана 217 КЗ и кривично дело из члана 136 Закона о банкама.

У наведеном трогодишњем периоду укупно су поднете кривичне пријаве против 103 лица, истраживано је 11 лица, оптужено је 17 лица, а осуђено 11 лица. Вредност имовине укључене у прање новца која води порекло из поменутих кривичних дела била је 2.128.144 ЕУР. Процењена имовинска корист код ових кривичних дела је 6.797.618 ЕУР. Она се ретко пријављују због специфичног односа учиниоца и оштећеног који карактерише економска подређеност и зависан положај према лицу које обезбеђује потребна новчана средства а често и страх од последица пријављивања.

Према 11 лица је покренута истрага за ово дело, као предикатно кривично дело за прање новца, а укупна вредност имовине која је била предмет прања износила је 2.128.144 ЕУР. Против 6 лица је поднет оптужни акт за прање новца из овог кривичног дела као предикатног. Укупан износ прибављене противправне имовинске користи из оптужног акта износио је 177.695 ЕУР.

Једно лице је правоснажно осуђено за прање новца из зеленаштва као предикатног кривичног дела те је истом изречена мера безбедности одузимања предмета вредности 16.700 ЕУР и од истог је одузета и имовинска корист у износу од 65.500 ЕУР.

Уочава се појава да је организовани криминал имао учешћа у пословима кредитирања грађана. Наиме, власник залагаонице, против кога је покренут кривични поступак због прања новца је повезано лице са окривљеним који је члан организоване криминалне групе против које се води кривични поступак због трговине наркотицима. За интеграцију нелегалних средстава коришћен је сектор некретнина. Правни послови који су коришћени у активностима прања новца су подразумевали учешће јавних бележника кроз солемнизацију исправа о давању средстава на зајам/кредит и потоњи пренос власништва на непокретности због немогућности враћања зајма. И поред солемнизације више исправа о правним пословима између истог зајмодавца и зајмопримца, није било пријаве сумњивих активност од стране обвезника.

Закључак: Имајући у виду да је реч је о кривичном делу које се у све више случајева појављује као предикатно кривично дело прање новца које се по својој природи и суштини састоји у уговарању несразмерне и незаконите камате на дате позајмице. Високе камате које се уговарају генеришу изузетно велике приходе, често вишеструко веће од износа позајмљеног новца. Такође се код ових кривичних дела бележи и висока тамна бројка. Ови фактори, сами по себи и у међусобној повезаности, указују да ово кривично дело представља растућу претњу прању новца са тенденцијом раста.

РЕЗИМЕ ПРЕТЊИ:

Однос процењене имовинске користи као претње за прање новца и БДП-а

Период	БДП	Процењена ИК	Процент
2021–2023.	194.635.000.000 ЕУР	1.563.275.393 ЕУР	0,80%
Годишњи просек	64.878.333.000 ЕУР	521.091.797 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	1.563.275.393 ЕУР	165.179.934 ЕУР	10,5%
Годишњи просек	521.091.797 ЕУР	53.059.978 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	127.667.928 ЕУР	4.930.288 ЕУР	3,86%
Годишњи просек	42.555.976 ЕУР	1.643.430 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код пореских кривичних дела:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	360.677.992 ЕУР	5.417.225 ЕУР	1,5%
Годишњи просек	120.225.997 ЕУР	1.805.742 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код кривичних дела корупције у јавном сектору:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	42.461.532 ЕУР	1.313.631 ЕУР	3%
Годишњи просек	14.153.844 ЕУР	437.877 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код кривичног дела превара:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	35.973.629,00 ЕУР	1.090.515 ЕУР	3%
Годишњи просек	11.991.210 ЕУР	363.505 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код кривичних дела организованог криминала:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	89.381.337 ЕУР	16.499.049 ЕУР	18%
Годишњи просек	29.793.779 ЕУР	5.499.683 ЕУР	

Одузета имовина у кривичним поступцима у односу на процењену имовинску корист код кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица:

Период	Процењена ИК	Одузета имовина	Одузета имовина %
2021–2023.	166.664.170 ЕУР	13.418.484 ЕУР	8%
Годишњи просек	55.554.723 ЕУР	4.472.828 ЕУР	

Закључак:

Процена претњи од прања новца усмерена је на предикатна кривична дела, учешће организованог криминала, различите облике одузимања имовинске користи и имовине, криминалне приходе и економске губитке државе због тога. Кривична дела високог степена претње одређена по том основу су: пореска кривична дела, злоупотреба у привредном пословању, трговине наркотицима, корупција у јавном сектору, превара и кривична дела организованог криминала.

Вредност имовине која представља претњу за прање новца процењена је на скоро 1,5 милијарди евра а чине је откривена имовинска корист из поднетих пријава, тамне бројке, одузета имовина, као и имовина која је била предмет прања новца у замолницама упућеним Србији.

Имовина која представља претњу од прања новца у Србији у вредности од 1.563.275.393 ЕУР представља 0,80 % БДП Србије

У односу на исказану висину претње, удео трајно одузете имовине у кривичним поступцима од 165.179.934 ЕУР представља 10,5% укупне претње од прања новца.

Највећи износ одузете имовине бележи се код кривичних дела организованих криминалних група. Ради се о имовини у вредности од укупно 21.011.238 ЕУР, која је по различитим основима одузета, што је 12,72% укупно одузете имовине или 23,50% укупне претње за прања новца од кривичних дела организованог криминала.

У покренутим истрагама, код злоупотребе положаја одговорног лица као предикатног кривичног дела, бележе се највећи износи имовине која је била укључена у прање новца, 22.507.963 ЕУР. То чини 13,50% процењене имовинске користи за ово кривично дело. Слична је ситуација и са истрагама пореских кривичних дела из којих је вредност имовине укључене у прање новца 23.573.192 ЕУР, што је 6,53% њихове укупне процењене имовинске користи.

Фактори који утичу на повећан степен претње:

Недовољан број покренутих поступака за прање новца за поједина кривична дела: Иако су вредности имовине која је откривена и одузета, као и њене процењене вредности у складу са глобалним трендовима, да је код појединих предикатних кривичних дела значајан обим процењене имовинске користи обухваћен кривичним поступцима за прање новца, потребно је повећати број предмета прања новца за одређена кривична дела како по питању броја процесуираних лица тако и по питању имовине обухваћене прањем новца. То се односи пре свега на коруптивна кривична дела, код којих се постојеће стање објашњава околношћу да су износи остварене незаконите имовинске користи у тим предметима ниски те нису захтевали учешће трећих лица у њиховом прању. Поред тога, у фокусу пажње надлежних органа када је реч о процесуирању прања новца су предмети у којима су остварени значајнији нелегални приходи. У таквим ситуацијама су покретани поступци и за прање новца, што се јасно види и из студије случаја.

И код прихода стечених неовлашћеним прометом наркотика мали је број покренутих кривичних поступака за прање новца и таква пракса се мора мењати у наредном периоду, без обзира што су код поменутих кривичних дела изузетно високи износи одузете имовине.

Фактори који умањују вероватноћу претње за прање новца

Вредност одузете имовине: Стопа одузете имовине је виша у односу на глобалан просек.

Значајни износи откривене имовине која је била предмет прања новца: За поједина предикатна кривична дела као што су пореска кривична дела, злоупотреба положаја одговорног лица откривени су и процесуирани значајни износи имовине у предметима прања новца. Такође, код појединих кривичних дела попут нелегалног промета наркотика, високи су износи одузете имовине, па је претња од прања новца у значајној мери елиминисана.

УОБИЧАЈЕНИ НАЧИНИ ПРАЊА НОВЦА

Типологије прања новца представљају општи појам за учестале технике и обрасце понашања који се користе за прање новца, односно учестале обрасце и трендове у активностима чији је циљ прање новца, одређене законитости у понашању, заједнички образац у тим активностима. Може се рећи да типологије прања новца представљају сублимацију различитих техника и метода препознатих кроз предмете прања новца.

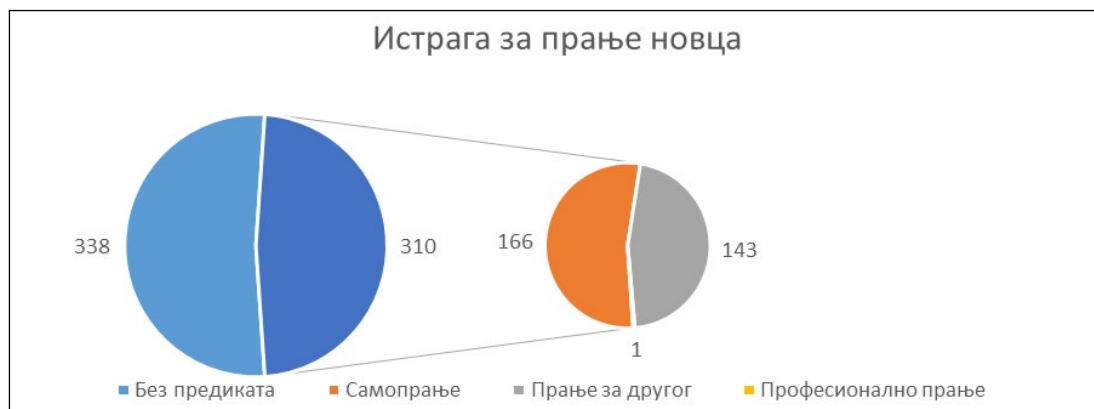
Прво разликовање модалитета прања новца заснива се на одговору на питање да ли је прање новца самостално кривично дело или оно егзистира само у случају постојања претходног кривичног дела из кога потиче имовина која је укључена у прање новца. Уколико за осуду за прање новца није неопходна истовремена осуда и за кривично дело из кога потиче имовина повезана са прањем новца, тада говоримо о „*stand alone*” *прању новца*, односно о прању новца као самосталном кривичном делу.

Типологија прања новца без предикатног дела, тј. прање прихода из криминалне делатности, могућа је у Србији јер је актуелном законском одредбом прописано да имовина која је предмет прања новца, може да потиче од криминалне делатности, што је у складу са препорукама комитета Савета Европе Манивал (*Moneyval*) и Радне групе за финансијску акцију (*Financial Action Task Force – FATF*), али и судском праксом међународних и многих националних судова.

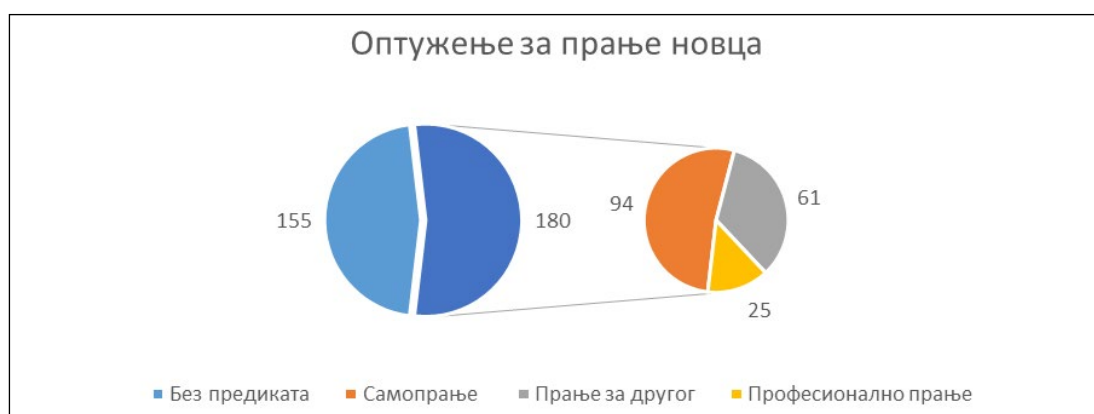
У зависности од тога да ли се ради о лицу које „пере” имовину коју је само незаконито стекло вршењем претходног кривичног дела или пере имовину коју је незаконито стекло неко друго лице, разликујемо два модалитета прања новца. У првом случају, говоримо о тзв. *самопрању*, док се у другом случају ради о тзв. *прању за другој* или „*third party*” *прању новца*. У оквиру прања новца за другога препознаје се и подгрупа која се назива *професионално прање новца*, које врше, по правилу, припадници организованих група или организованих криминалних група. Међу њима су често лица са одличним познавањем права, банкарског пословања, рачуноводства, пореских прописа, привредног пословања, берзе, хартија од вредности. Они своје услуге прања новца нуде и наплаћују лицима за која обављају активности прања. Најчешће је у професионалном прању новца ангажовано више лица, међу којима постоји и подела улога, нека сачињавају лажну документацију, друга подижу новац у банкама или преносе готов новац, оснивају тзв. „фантомска предузећа”, проналазе лица која су заинтересована за њихове услуге, координирају рад чланова групе и сл.

У вези различитих модалитета прања новца за временски период од 1. јануара 2021. године до 31. децембра 2023. године анализирани су подаци јавних тужилаштава и судова у предметима прања новца.

Најпре је извршена анализа истрага које су у посматраном периоду покренула сва надлежна тужилаштва у Републици Србији због кривичног дела прање новца. У 110 предмета истраге су покренуте против укупно 648 лица и то против 643 физичких лица и 5 правних лица, од чега је у Јавном тужилаштву за организовани криминал у 10 предмета истрага покренута против 55 физичких лица.

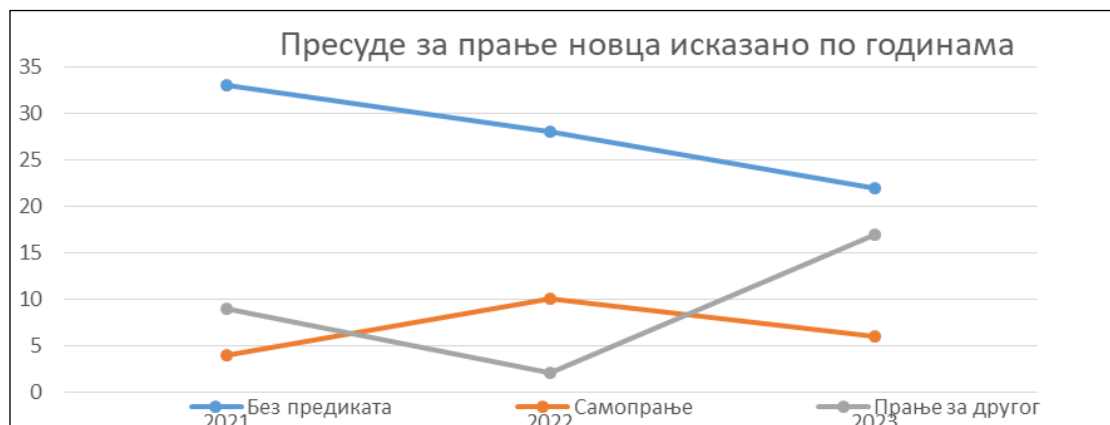
У истом периоду надлежна јавна тужилаштва су због прања новца из предикатних кривичних дела у укупно 123 предмета поднела оптужне акте против 335 лица и то против 333 физичка лица и 2 правна лица, од чега је Јавно тужилаштво за организовани криминал у 21 предмету оптужне акте поднело против 64 физичка лица.

Према подацима надлежних судова у Републици Србији у правноснажно окончаним кривичним поступцима за кривично дело прања новца правноснажне пресуде су донете према 140 лица, од чега осуђујуће пресуде за прање новца донете у односу на укупно 132 физичка лица, док су ослобађајуће пресуде донете у односу на 8 физичких лица.

**Број правноснажно осуђених лица за кривично дело прања новца
према модалитетима прања**

ПЕРИОД	Прање новца без предикатног кривичног дела (<i>stand alone</i>)	Прање новца из предикатног кривичног дела	
		Прање новца за себе (самопрање)	Прање новца за другог
2021	33	4	10
Укупно 2021		47	
2022	28	10	2
Укупно 2022		40	
2023	22	6	17
Укупно 2023		45	
2021-2023	83	20	29
Укупно 2021-2023		132	

Подаци о лицима осуђеним за предикатна кривична дела која су била извор имовине укључене у прање новца показује да је 14 лица правоснажно осуђено за кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица (28,57%), док је 18 лица осуђено за пореска кривична дела као предикатна дела у предметима прања новца (36,73%).

У погледу имовине која је предмет прања новца у оптужним актима и правоснажним пресудама, у анализираном периоду уочене су следеће вредности:

Оптужним актима за самостално (*stand alone*) прање новца обухваћена је имовина која је укључена у прање новца у износу од 48.521.719 евра, што представља 68,79% од укупне вредности имовине која је предмет прања новца (70.531.410 евра), док је оптужењима за прање новца из предикатног кривичног дела (самопрање и прање за другог) обухваћена имовина у износу од 22.009.761 евра (односно 31,21%).

С друге стране, правоснажним осудама за прање новца без предикатног кривичног дела обухваћена је имовина која је укључена у прање новца (14.149.347 евра), што износи 76,59% од укупне вредности имовине која је предмет прања новца у свим правоснажно пресуђеним предметима (18.474.571 евра). Прањем новца из предикатног кривичног дела (самопрање и прање новца за другог) обухваћена је имовина која је укључена у прање у вредности од 4.325.224 евра, односно у висини од 23,41% од укупне вредности имовине која је предмет прања новца.

Анализом и упоређивањем података из претходног периода за који је рађена процена ризика (период од 2018. године до 2020. године) и посматраног периода уочен је значајан пораст прања новца без предикатног кривичног дела (самостално прања новца) у оптужним актима, јер је више од половине од укупног броја **лица** (62,87%) осуђено управо за „*stand alone money laundering*”, у односу на претходни анализирани период (2018–2020. године), када је проценат износио мање од једне четвртине односно 23,81%. Такође, највећи део **имовине** која је укључена у прање новца и у односу на коју су донете правоснажне осуђујуће пресуде односи се на прање новца без предикатног кривичног дела (76,59%) и значајно је већи од процента обухваћености имовине осудама за прања новца из предикатног кривичног дела (самопрање, ситуационо/повремено прање и професионално прање).

Даље, анализа је показала да су неки начини прања новца из предикатног кривичног дела препознати као карактеристични за одређена предикатна кривична дела у односу на која су донете правоснажне осуђујуће пресуде. Тако се, када је реч о типологијама прања новца за другог („*third party*”), од укупно 29 лица која су правоснажно осуђена чак 18 лица (62,06%) је осуђено за кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица и пореска кривична дела као предикатна кривична дела. Закључак је да се управо код кривичних дела, која генеришу високе износе прибављене противправне имовинске користи, нужно појављује потреба за ангажовањем и других лица која су вична тј. стручна и вешта да „перу” имовину.

Коначно, из анализе процесуирања прања сопствених нелегалних прихода, уочено је да је од укупно 20 лица која су у посматраном периоду правоснажно осуђена за ту типологију прања новца, 5 лица (25,00%) осуђено за предикатно кривично дело зеленаштво из члана 217 Кривичног законика или кривично дело из члана 136, став 2 у вези са ставом 1 Закона о банкама. То указује да је за ова предикатна кривична дела карактеристична типологија самопрања, а извршилац тих кривичних дела незаконите приходе остварене давањем новца на зајам уз камату самостално „пере” кроз улагање у куповину непокретне имовине или кроз стицање непокретности активацијом средстава обезбеђења установљених приликом давања новца на зајам.

Закључак:

Модалитети прања новца разврстани су на основу тога да ли се ради о самосталном прању новца или прању новца из предикатних кривичних дела. Прање новца, као самостално прање и не захтева постојање предикатног дела, је доминантан и све распрострањенији облик прања новца и представља 68,79% и односи се на оптужнице за самостално прање новца, а 76,59% пресуда је донето за овај вид прања новца. Код прања новца из предикатног кривичног дела прави се разлика између самопрања, прања новца за другог и професионалног прања. Професионално прање новца врше организоване групе, лица запослена у банкама, рачуновође и адвокати, која организују креирање фиктивне пословне документације, оснивање фантомских компанија и извршавају трансакције. Подаци за период 2021–2023. показују да у Србији расте број предмета самосталног прања новца. То указује на напредовање система за спречавање прања новца. Већина донетих пресуда односи се на самостално прање новца, а у случају прања новца из предикатних дела тежиште је стављено на прање новца од стране трећих лица или професионално прање новца.

Фактори који указују на претњу од прања новца:

Напредни модалитети прања новца: предмети прања новца показују све већу софистицираност у предметима прања новца када се ради о делима економског криминала и све напредније коришћење специјализованих техника прања новца.

Фактори који указују на нижу вероватноћу претње за прање новца:

Број пресуда за самостално прање новца: највећи број пресуда је за самостално прање новца.

Усмеравање ресурса на прање новца за другог/професионално прање новца: када се ради о прању новца из предикатних кривичних дела приоритет се даје кривичном гоњењу и суђењу прању новца од стране трећих лица и професионалних перача.

МОДАЛИТЕТИ ПРАЊА НОВЦА

У Републици Србији препознате су учестале технике и начини који се користе за прање новца (*modus operandi*), чијим сагледавањем се може допринети ефикаснијем откривању и процесуирању кривичног дела прања новца, али је од значаја и за превентивно деловање.

Одређени *модалитети прања новца* појављују се као типичне и чешће присутне активности које имају за циљ прање новца.

Тако, најчешће коришћени модалитет прања новца је **симуловано обављање пословних активности** и извлачење новца преко повезаних лица, а нарочито преко предузетника, пољопривредних газдинстава, пружаоца услуга или на други начин. Већи број привредних субјеката, међусобно повезаних власничком структуром, врши повезане трансфере на основу неистините пословне документације. Средства се на крају пребацују са рачуна привредних друштава на рачуне физичких лица по разним основама, при чему преовлађује откуп секундарних сировина или пољопривредних производа. Новчана средства се по приспећу подижу са рачуна и враћају стварним власницима новца. Трансфери се углавном врше у „округлим” износима по основу купопродаје роба и услуга. По правилу, новац се са рачуна привредних субјеката који регуларно послују на тржишту преноси на рачуне субјеката специјално основаних за сврху прања новца и ти привредни субјекти не обављају било коју реалну привредну делатност. После подизања новца са текућих рачуна оваквих тзв. „перачких” или тзв. „фантомских” предузећа, врши се његово даље улагање у различите активности и његова интеграција у законите робне и новчане токове. Често се у оквиру описаног модалитета прања новца догађа да се користе и услуге физичких лица која отварају предузетничке радње искључиво у циљу извлачења средстава са рачуна правног лица.

Пример:

Власнику и одговорном лицу привредног друштва је на основу наводног пословног односа са привредним друштвима под контролом организована криминална група, који су једнакошним осуђени због извршења кривичних дела удруживање ради вршења кривичних дела из члана 346 Кривичног законика и прање новца из члана 245 Кривичног законика, достављена је документација иза које није састављено стварно промјено добара и услуга. Ова документација са неистинитом садржином је била потребна ради извлачења новчаних средстава и избегавања плаћања пореских обавеза. Припадници организована криминална група су сачињавали фирме, рачуне и друштво пословну документацију привредних друштава под њиховом контролом на које је власник једног лица уклањао новац. Организована криминална група је вршила даље располавање извршених улагања, иако ипак су новчана средства трансферисали на рачуне разних физичких лица која су након подизања поштинских новчаних средстава исти враћали вођама организована криминална група. По том су припадници организована криминална група враћали непосредно на руке новац власнику привредног друштва, уз прелиходно задржавање своје провизије у износу не мањем од 3,5%. Власник привредног друштва је новац држао као имовину са знањем да је имовина ипак од криминалне групе.

Други значајан модалитет прања новца одвија се кроз улагање **нелегално остварених прихода у куповину некретнина, возила, друге вредне покретне и непокретне имовине**. Некретнине се у суштини купују за готов новац, који се непосредно пре трансакције полаже на рачун у банци, након чега се врши пренос средстава на рачун продавца, при чему се приликом полагања новца приказује као уштеђевина намењена за куповину непокретности или као уштеђевина намењена за превремену отплату стамбеног кредита по основу којег је непокретност прелиходно купљена. Такође, стварни власници некретнина код овог модалитета прања новца често прибегавају томе

да се уместо њих друга лица (тзв. „параван” лица) уписују као формални власници непокретности и друге имовине велике вредности.

Пример:

Новац сачињен од продаје поједине гробе улазан је у некретности и луксузна моторна возила. У намери да се прикрије идентитет особа које су стварни власници овако сачињене имовине припадници ОКГ су као носиоце права својине уписивали чланове породице и повезана лица. Радећи на откривању конкретних кривичних дела и процесуирању извршилаца оформљен је заједнички истражни тим и одузето је 154 килограма канабиса. Од окривљених је привремено одузет новац у износу од 156.950 евра и 900 чешких круна, али је укућан износ за који је донећа наредба јавној тужиоца о забрани располагања покретном имовином на основу члана 24 Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела износио 312.050 евра и 11.100.000,00 динара.

У односу на период који је био обухваћен претходном проценом ризика од прања новца, у овом трогодишњем анализираном периоду уочени су и неки модалитети прања новца који су били чешће коришћени, нарочито у оквиру **типологије самопрања**, односно прања новца из сопствених нелегалних прихода. Ради се о **ипсовинским зајмовима између физичких лица**, који имају карактер кредита и дају се уз плаћање високих износа камате (накнаде) од стране зајмопримца, при чему се за њих гарантује непокретностима или другом имовином. Наиме, код овог модалитета прања новца се најчешће ради о лицима која се неовлашћено баве пословима кредитирања физичких и правних лица, тј. који поседују готовинска новчана средства нелегалног порекла, у значајним износима, спремна да их ставе на располагање оним лицима којима су други извори финансирања (кроз банкарски сектор или на други начин) недоступни. За ове услуге, којима се зајмодавци баве у виду занимања, наплаћује се висок износ камате, под условима који су крајње неповољни (зеленашки) за зајмопримца, а враћање зајмова гарантује се непокретностима у виду станова, кућа, пословних простора, складишта, земљишта и слично или се пак као средство гаранције – безбедне конституише заложно право на некретности или уделу у правном лицу чији је власник зајмопримац. У ситуацији када наступи даља немогућност зајмопримца за плаћање камате и враћање зајма (при чему главница зајма није по правилу ни делимично враћена), долази до активације средстава обезбедне и присвајања заложене имовине а затим даље конверзије кроз продају тако стечене имовине.

Пример:

Као илустрацију ваља поменути случај лица које се бавило **зеленашћом** и које је новац из ње криминалне делатности прало, иако ипак је даље улазило у некретности. Наиме, окривљени је ипсовино члану 5, ставу 2 Закона о банкама као физичко лице, без дозволе за рад НБС, учествовао, уз накнаду, већем броју физичких лица давао ипсов новац, уз обавезу да му на име коришћења новца плаћају месечну камату у износу од 3 до 30% од вредности новца који користи, све док му новац не врати. О томе су сачињавани писани уговори о зајму и признанице, у које је уписивано да су датим већи износи новца од стварног, јер је урачунаћа усмено уговорена камата или су ипсовом предаје новца сачињавани уговори о зајму а истовремено и уговори о куйоводаји неопкретности или су лица којима је дао новац, давали заложне изјаве код јавног бележника и суда као гаранцију да ће врати ипсов новац који им је дао. На описани начин је само на име камате примио новац у укућном износу од 160.000 евра. Новац који је на наведени начин сачекао, окривљени је уложио у реконструкцију, адаптацију и доградњу неопкретности, као и за куйовину неопкретности. Такође, на име новца у износу од 30.000 евра који је дао на коришћење једном физичком лицу, а које му новац није вратило и претило да плаћа камату, сачинио је са њим лицем куйоводајни уговор, у коме је неистинито приказао да је исплатио куйоводајну цену у износу од 12.500.000,00 динара, знајући да неопкретност која је предмет уговора вреди знатно више од дуга који према њему има ово физичко лице. На основу уговора о куйоводаји неопкретности окривљени се укњижио као власник на неопкретности – пословној простору укуће површине 250 м², чиме је себи прибавио имовинску корист у износу од 70.000 евра, а коју неопкретност је држао и користио, са знањем, у ипсову пријема, да та имовина ипсовиче од криминалне делатности коју је сам извршио.

Модалитет прања новца који се све чешће бележи је *ипривредних друштва* која потичу од нелегалног промета аутомобила односно из нерегистрованих прихода који се кроз такав промет остварују. Наиме, код овог модалитета карактеристично је то да трговац аутомобилима контролише више различитих привредних субјеката, у чијој власничкој и управљачкој структури није номинално присутан али којима управља. Таква правна лица оснивана су у Србији и у иностранству. Регистровани привредни субјекти у иностранству се појављују као продавци половних аутомобила и обезбеђују неопходну документацију која служи за увоз и царињење возила у Републици Србији. По извршеном увозу привредни субјекат увозник по правилу врши даљу продају возила другом привредном субјекту под контролом организатора посла, док се у реалности продаја половних аутомобила врши преко физичких лица продаваца (дилера) купцима за готов новац и то у знатно већим износима у односу на купопродајну цену која је означена на уговорима. Новчана средства добијена од купаца се у мањим износима који су означени на уговорима уплаћују на текући рачун продавца-увозника, а затим се врши и њихов трансфер на рачуне иностраних привредних субјеката продаваца део готовине који представља разлику између стварне (више) купопродајне цене и оне која је означена у уговорима са крајњим купцима, а која средства представљају нерегистровани приход на који нису плаћене одговарајуће пореске обавезе, користи се од стране организатора за различите потребе или пак уплаћује на текући рачун домицилног привредног субјекта увозника, по правилу по основу позајмице оснивача за ликвидност. Ради се о класичном инструменту привредног права који омогућава власнику привредног друштва да уплаћује новчана средства наведеног порекла као сопствена средства, те да на тај начин иста инкорпорише у легалне новчане токове и користи их за даљу легалну набавку добара и услуга или ради одржавања текуће ликвидности привредног друштва, уз задржавање могућности да их у сваком тренутку по основу повраћаја позајмице врати у своје притежање, приказујући тиме да иста представљају имовину законитог порекла.

Пример:

Окривљени као одговорно лице у седам *ипривредних друштва*, у којима су *друга* лица формални власници, у намери да се *пошито* избеће *илаћање пореза*, није *пријавио* чињенице које су од *ушлицаја* на *уштрђивање пореских обавеза* и *тима* избегао *илаћање пореза* на *тај начин што* је део новчаних средстава која *пошито* од *продаје аутомобила* у земљи, а *преко ипривредних друштва* у којима је био *фактички* одговорно лице, *прво ипривредних друштва* на девизне рачуне *ипривредних субјеката* у *свраној* јурисдикцији, *такође* под *његовом контролом*, а након *што* по *лажном основу* – *уговору о симулованом иправном послу* о наводно *ипруженим услугама физичких лица* за наведена *сврана иравна лица*, на девизне рачуне веће броја физичких лица *пренео* и *присвојио* нелегални *приход* у *укућном износу* од 292.543.343,00 динара и није *уилаћито* *порез* у *укућном износу* од 55.722.541,40 динара. Наиме, окривљени је *преко ипривредних субјеката* у земљи, који су били под *његовом фактичком контролом*, извршио *продају* веће броја увезених *половних аутомобила* за *тоштов новац*, *при чему* је, у намери да *иприкрије* чињеницу да је један део *тако сачењеног новца* задржао за себе у износу од 157.752.000,00 динара и избегао *илаћање пореза* у износу од 30.048.000,00 динара, *сачинио* *лажну пословну документацију* и у намери да *иприкрије* чињеницу да новчана средства *пошито* од *криминалне делатности*, извршио *конверзију иримљених новчаних средстава* у *безипривредна средства* *уштем уилаћа* *тоштовог новца* на *текуће рачуне* веће броја физичких лица – *формалних власника ипривредних друштва* над којима је имао *фактичку контролу*, *сачињавао* *неистинити* *исправе* о наводним *уилаћама девизних иазара*, *позајмица* и *повраћаја позајмица оснивача* и на *тај начин* избегао *илаћање пореза* у *укућном износу* од 85.770.541,63 динара. *Поштом* су *рођака* и *суирућа* окривљеног извршиле *конверзију* и *пренос имовине*, на *тај начин што* је део новца *уилаћивала* на *рачуна иравних лица* у *свраној* јурисдикцији, у којима је *ћерка* окривљеног била *формално одговорна*, након *чега* је *новац* са *рачуна* *тих свраних иравних лица*, *по налогу* окривљеног *уилаћен* на *рачуна физичких лица*, *по основу симулованих иравних послова*. *Надаље* су *рођака* и *суирућа* окривљеног, на основу *овлашћења* за *располагање средствима* са *рачуна физичких лица*, а *по налогу* окривљеног, *подизале* *новац* са *рачуна* *тих физичких лица* и *предавале* *та* у *тоштовини* окривљеном, а *такође* је део новца и сам окривљени *подизао* са *рачуна физичких лица*, *чиме* је *сачењао* и *користио* *имовину* са *знањем* да *иста* *пошито* од *криминалне делатности* у *укућном износу* од 2.442.500 евра. Они су *даље* *тај новац* *уилаћили* на *рачуна ипривредних субјеката* *по основу* *позајмица*, *та* су у *следећој фази*, на основу *повраћаја* *тих позајмица* са *рачуна ипривредних субјеката* *новац* *уилаћивали* на *рачуна физичких лица*, који *новац* су *рођака* и *суирућа* окривљеног *подизале* и *предавале* му у *тоштовини* и *по* у *укућном износу* од 157.752.000,00 динара.

У посматраном периоду, кроз анализу података свих релевантних чинилаца у систему спречавања прања новца, а нарочито података о успешним запленама значајних износа готовог новца приликом царинске и полицијске контроле на граничним прелазима, откривено је прање новца које називамо *прекогранични пренос имовине*. Наиме, у периоду од 1. јануара 2021. до 31. децембра 2023. године, вођено је шест кривичних поступака због кривичног дела прања новца, за модалитет прекограничног преноса готовине, при чему су поступци окончани доношењем правноснажних осуђујућих пресуда у односу на 6 лица. Од тог броја, 5 лица је осуђено за држање и пренос имовине са знањем да је иста незаконитог порекла, а радило се о имовини која потиче из Савезне Републике Немачке, док је 1 лице осуђено за имовину која потиче из Уједињеног Краљевства. У правноснажним осудама за 5 лица као земља одредишта прања новца појављује се Турска. Имовина која је у готовини преношена и заплена на граници, а потом привремено и трајно одузета, настала је као резултат вршења претходне криминалне делатности у иностраној јурисдикцији, а затим је територија Републике Србије планирана за транзит, са идејом да се приходи такође „перу” у иностраној јурисдикцији, различитој од земље порекла такве имовине. У случају једног правноснажно осуђеног лица земља одредишта прања нелегалних прихода је Република Србија, док је имовина која потиче из Уједињеног Краљевства преношена преко Републике Северне Македоније као транзитне земље. Иако су сва лица правноснажно осуђена за типологију прања новца без предикатног кривичног дела, за два лица је установљено да се баве оваквим активностима као занимањем, односно да услуге преноса готовине и њене предаје тачно одређеним предузетима у земљи одредишта врше професионално, учестало и уз накнаду, као тзв. „кеш курири” или као пружаоци услуга преноса готовине ради избегавања њене регистрације кроз регуларни банкарски систем по арапском принципу „*hawala*” банкарства. У анализираним предметима прекограничног преноса готовине, према подацима из правноснажних осуђујућих пресуда, у наведеном трогодишњем периоду, примећен је готовински новац који је предмет прања у износу од 1.692.772 евра, с тим што предмет преноса, осим готовине, представљају и други предмети значајне новчане вредности, односно предмети који имају значајан новчани еквивалент, па је тако у једном од анализираних предмета уочено да су предмет преноса представљали одговарајући документи који се односе на имовину која се налази у иностраној јурисдикцији, односно на којима је означена имовина која представља предмет прања новца у другој држави у укупном износу од 15.000.000 евра.

Пример:

Двојица окривљених, немачки држављани су приликом преласка државне границе Републике Србије, на улазу у Републику Србију из Мађарске, иллегалним возилом немачких регистрационих ознака, преносили новац у укупном износу од 119.237 евра и три немачке судске поштомнице са укупном новчаном вредношћу од 15.000.000 евра. Новац и судске поштомнице у наведеном износу је окривљени сувозач сакрио у прикључном простору аутомобила у личним стварима и прикључио и нису их пријавили царинским и полицијским службеницима на граничном прелазу приликом уласка у Републику Србију, већ су иллегално приликом граничне контроле возила, лица и ствари пронађени код окривљеног сувозача. Наиме, окривљени сувозач у наведеном возилу је најпре преузео поштовинска новчана средства у наведеном износу, те је истовремено преузео и три немачке судске поштомнице о дајој заложној изјави, којом је установљена хипотека на непокретностима у Савезној Републици Немачкој ради обезбеђења дуга, са наведеном укупном новчаном вредношћу, знајући у тренутку пријема да тај новац и тако сачињене судске поштомнице као средство извршења поштомнице од криминалне делатности која се одвијала на територији Савезне Републике Немачке. За имовину означену на судским поштомницама, у укупној вредности од 15.000.000 евра сумњало се да представља предмет извршења предикатног кривичног дела на територији Савезне Републике Немачке, као и да је њеним залагањем на име фиктивне дуге организована криминална група која делује у тој држави настојала да „опере” кроз одговарајуће законске поштомнице, у циљу чије вођење су предметне поштомнице и сачињене. Окривљени су новац и немачке судске поштомнице преносили приликом преласка државне границе Републике Србије наведеном иллегалним возилом, при чему је окривљени власник возила, који је управљао наведеном возилом, држао имовину за коју је могао и био дужан да зна да представља приход остварен криминалном делатношћу, док је окривљени сувозач, који је новац и судске поштомнице држао сакривене у прикључном простору аутомобила у својим личним стварима и прикључио, држао имовину са знањем, у тренутку пријема, да та имовина потиче од криминалне делатности. Од окривљеног сувозача су уз поштов новац одузете и немачке судске поштомнице у наведеном износу.

Коначно, као што може да се закључи, модалитети прања новца у Републици Србији се не разликују значајно од модалитета прања новца који су присутни у другим државама света. Значај установљених модалитета прања новца, као најчешћих начина који се користе за прање новца, огледа се у томе што они олакшавају откривање и гоњење кривичног дела прање новца кроз препознавање одређених образаца понашања карактеристичних за извршење тог кривичног дела, омогућавају сагледавање образаца понашања кроз приказ комплексних шема и финансијских токова на једноставан начин, следећи намеру и логику извршилаца кривичног дела, али и помажу учесницима у систему за спречавање прања новца у разумевању начина извршења одређених активности и схватању начина злоупотребе производа и услуга сектора у сврху прања новца.

Стратешке анализе УСПН

У периоду 2019–2024. године у УСПН су израђене стратешке анализе у вези са модалитетима прања новца на следеће теме: Транзитне трансакције; Реекспорт – ризици и изазови; Анализа онлајн казина; Анализа општег и појединачног ризика од прања новца/финансирања тероризма преко непрофитних организација; Откуп секундарних сировина и њихова злоупотреба у сврху прања новца и извлачење средстава са рачуна правних лица.

Анализа сумњивих транзитних трансакција у платном промету Републике Србије: Генерално се може закључити да целокупан систем има озбиљан изазов утврђивања да ли је појава „транзитних трансакција” у банкарском сектору – платном промету у вези са прањем новца и у ком степену (износу) се ради. Томе претходи потврђивање истинитости у све исказане сумње у прање новца, а пре свега се ту мисли на сазнања о функционисању система транзитних трансакција посредством финансијских платформи, платних институција и банака. Свакако да ће у решењу овог проблема и подизања евентуалне оптужнице бити потребно сазнати све о „учесницима у трансакцијама” – правним и физичким лицима, што је у овом тренутку отежано јер међународна сарадња не даје адекватне резултате.

Имајући у виду све ризике који наведене трансакције и послови носе, Управа их прати као високоризичне активности о којима треба информисати приватни сектор, пре свега пословне банке, али и друге учеснике у систему, првенствено Министарство унутрашње и спољне трговине и Управу царина.

На наведене трансакције треба обратити дужну пажњу узевши у обзир да се послови платног промета који се обављају преко пословних банака и платних платформи могу злоупотребити за друге активности попут кршења међународних санкција и трансакција које се могу повезати са робом двоструке намене.

Реекспорт – ризици и изазови

- Како се ради о комплексним спољно трговинским односима са великим бројем новчаних трансакција, постоји опасност мешања чистог и прљавог новца што знатно отежава поступке и утврђивање тачног износа утврђене имовинске користи проистекле из кривичног дела;
- Банкарски сектор је најризичнији тј. најрањивији када се ради о пословима реекспорта јер се највећи део међународног платног промета одвија преко њих;
- У последње време уочено је и да се међународни платни промет одвија преко тзв. платних платформи тако да је прање ових трансакција знатно отежано;
- Како је у оваквим случајевима неопходна и размена података са другим државама јавља се проблем у квалитету добијених података, као и у могућности и спремности појединих држава да доставе и размењују неопходне податке;
- Уколико се, када се ради о покушајима прања новца, починиоци не кажњавају на адекватан начин, или се уопште не санкционишу, постоји могућност да се ова појава и даље наставља у великом обиму;
- Као посебно високоризичан је оцењен реекспорт који се односи на стране држављане са рачунима или правним лицима која су основана у Републици Србији;

- Анализа је указала да је о наведеном неопходно информисати приватни сектор, пре свега пословне банке, али и друге учеснике у систему, првенствено Министарство унутрашње и спољне трговине и Управу царина, са скретањем пажње да се наведене трансакције могу злоупотребити за друге активности које се могу повезати са робом двоструке намене.

Анализа *online* приређивача игара на срећу

Анализом је идентификована појава пружања услуга онлајн приређивача игара на срећу чији се сервери налазе у другим државама, а услуге клађења се пружају држављанима Републике Србије.

Управа је уочила две посебно ризичне ситуације:

- а) тзв. „сиву зону” код које је *online* приређивач игара на срећу регистрован у другој јурисдикцији пружа услуге клађења држављанима Републике Србије;
- б) тзв. „црну зону” код које нерегистрован онлајн приређивач игара на срећу пружа услуге клађења држављанима Републике Србије.

Током анализе уочено је неколико типологија злоупотребе *online* казина у којима се ради о приређивачима који нису регистровани на територији Р. Србије. Резултати анализе указују да је неопходно интензивирати рад са обвезницима из овог сектора, као и надзорним органом, како кроз различите видове обука, као и редовне годишње састанке у циљу упознавања са наведеним појавама, уоченим типологијама али и охрабривања овог сектора да пријављује сумњиве активности.

Откуп секундарних сировина и његова злоупотреба у сврху прања новца и извлачења средстава са рачуна правних лица: Анализа је довела до закључка да су делатности које се доводе у везу са откупом секундарних сировина веома подложне злоупотребама у циљу извлачења средстава са рачуна правних лица као и у циљу прикривања порекла трансферисаних новчаних средстава.

Како би се ова појава спречила или смањила потребно је активно учешће свих актера у борби против прања новца, почев од обвезника, надзорних органа, Управе за спречавање прања новца, Пореске управе, Министарства унутрашњих послова и надлежних тужилаштава и судова.

Како су обвезници (конкретно рачуновође и пословне банке) прве на удару у читавом ланцу у борби против прања новца, неопходно је да исти посвете посебну пажњу потенцијалним клијентима који намеравају да отворе рачуне у банци, а баве се откупом секундарних сировина.

Досадашња пракса је показала да постоје случајеви када обвезници могу, на основу претходног искуства које имају/или су имали са конкретним клијентом или лицима која се доводе у везу са њим, да са високим степеном извесности претпоставе да ће бити злоупотребљени од стране конкретног лица или групе лица за предузимање активности чији је циљ прање новца или извршење других противправних радњи. У оваквим ситуацијама потребно је деловати превентивно и поступити у складу са одредбама Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма које се односе на успостављање пословног односа, односно на обавезу раскида пословног односа и одбијање извршења трансакције.

Описана појава препозната је као типолошка и о наведеној су обвезници упознати кроз више обука и током редовних годишњих састанака, као и кроз годишње извештаје Управе.

Закључак:

У Србији, уобичајени модалитет прања новца укључује симуловане пословне активности, улагање имовине високе вредности, неовлашћено кредитирање и прекограничне преносе готовог новца. Симуловане пословне активности често укључују лажне трансакције између међусобно повезаних привредних друштава између којих се обављају трансфери средстава при чему се посебно користе фантомска предузећа и повезана лица која служе као посредници. Још један истакнут модалитет прања новца је куповина некретнина и луксузне робе. Некретнине се често купују за кеш са објашњењем да новац потиче из штедње. Давање позајмица са високом каматом и неовлашћено бављење пословима кредитирања грађана уз високе камате представља како анализе говоре растућу претњу.

Фактори који указују на виши степен претње:

Активност организованих криминалних група: значајан број организованих криминалних група које користе фантомске компаније и комплексне шеме прања новца.

Прекогранични преноси новца: повећан број преноса новца користећи неформалне канале и кеш курире за пренос новца.

Неовлашћено кредитирање уз високе камате: повећано самопрање новца повезано са зеленашким кредитирањем грађана.

Фактори који указују на мањи степен претње:

Активности органа Управе царина: ефикасне заплене на граничним прелазима ограничавају могућност прања новца кроз прекограничне преносе.

Откривање модалитета прања новца: препознавање типологија, употреба тзв. номиналних власника и откривање параван лица и трансакција у заокруженим износима.

Међународна сарадња: интензивна међународна сарадња која доводи до заједничких активности и замрзавања имовине.

СЕКТОРСКЕ ПРЕТЊЕ

Сектори у којима је уочен ризик од прања новца сагледавани су на основу података прикупљених у предметима истрага и оптужења надлежних јавних тужилаштва и правоснажно пресуђеним предметима надлежних судова.

У анализираном периоду од 2021. до 2023. године (у даљем тексту: у анализираном периоду) у свим тужилаштвима у фази истраге формирано је укупно 110 предмета, против укупно 648 лица, и то против 643 физичких лица и 5 правних лица, од тога у ЈТОК 10 предмета против 55 физичких лица.

У фази оптужења формирано је укупно 123 предмета против укупно 335 лица и то против 333 физичких лица и 2 правна лица, од тога у ЈТОК 21 предмет против 64 физичких лица.

У истом периоду пред наведеним судовима за кривично дело прање новца правоснажно је осуђено 132 физичких лица, а ослобођено 8 физичких лица и није осуђено ниједно правно лице за кривично дело прање новца.

Банкарски сектор

Банкарски сектор је и даље један од најизложенијих претњама од прања новца превасходно због чињенице да се платни промет у Републици Србији одвија преко пословних банка, да привредни субјекти и физичка лица имају отворен велики број рачуна у пословним банкама, да се преко њих врши трансфер новца и плаћања добара и услуга, што ствара велике могућности за улагање нелегално стечених средстава и прикривање незаконитих трансакција и овај сектор чини веома привлачним за коришћење у сврху прања новца.

На основу података добијених од тужилаштва и судова сачињена је табела бр. 1 која показује број лица против којих је покренута истрага, која су оптужена и правоснажно осуђена због кривичног дела прање новца, који су приликом извршења овог кривичног дела користили банкарски сектор.

Табела 1: Коришћење банкарског сектора за прање новца према броју лица

	Укупно лица	Коришћен банкарски сектор	Процент од укупног броја (%)	Лица ОКГ
Истрага	648	539	83,2%	10
Оптужења	335	192	57,31%	7
Пресуде	132	105	79,55%	21

Укупан износ новца који је опран кроз банкарски сектор износи ЕУР 13.122.469,00.

На основу података добијених у тужилаштвима сачињена је табела бр. 2 која показује модалитете прања новца и кривична дела из којих потиче прљав новац који је у фази истраге и оптужења био предмет кривичног дела прање новца, а за које је коришћен банкарски сектор.

Табела 2: Порекло новца опраног у сектору банака

	Број лица (Истражни поступци)	Удео (%) (Истражни поступци)	Број лица (Оптужбе)	Удео (%) (Оптужбе)
Stand alone	270	50,13%	74	38,54%
Чл. 227 КЗ	83	15,38%	12	6,25%
Чл. 173а ЗППА	66	12,24%	32	16,67%
Чл. 357 КЗ	58	10,77%	53	27,60%
Чл. 225 КЗ	14	2,59%	1	0,52%
Чл. 223 КЗ	10	1,85%	8	4,17%
Чл. 208 КЗ	10	1,85%	-	-
Чл. 136 ЗОБ	6	1,11%	-	-
Чл. 317 КЗ	5	0,93%	5	2,60%
Чл. 224а КЗ	-	-	7	3,65%
Чл. 235 КЗ	5	0,93%	-	-
Чл. 336 и 367	3	0,56%	-	-
Чл. 224	2	0,37%	-	-
Чл. 363	1	0,19%	-	-
Чл. 359	1	0,19%	-	-
Укупно лица	539	100%	192	100%

Може се закључити да је највећи број лица против којих је покренут кривични поступак због кривичног дела прање новца кроз банкарски сектор, и то у фази истраге 270 лица или 50,13%, а у фази оптужења 74 или 38,54%, ово кривично дело извршило без предикатног кривичног дела или *stand alone* прања новца.

Што се тиче правноснажно окончаних кривичних поступака најчешћи начин прања новца вршен је тако што је новац који потиче из криминалне делатности уплаћиван на рачуне привредних друштава, са којих је потом новац по основу фиктивних пословних активности трансферисан на рачуне других правних и физичких лица и на крају подизан уз задржавање провизије и враћан уплатиоцима – осуђеним лицима. Банкарски сектор је заједно са сектором трговине на описан начин коришћен за раслојавање прљавог новца, вршењем различитих трансакција на основу лажних фактура, које су истовремено коришћене и за неосновани повраћај ПДВ-а.

У предметима прања новца, преноси новца вршени су и коришћењем мобилног банкарства у укупном износу од близу ЕУР 487.819,00.

Новац који потиче из предикатног кривичног дела пореска утаја такође је трансферисан кроз банкарски сектор од чега кроз међународни платни промет у износу од ЕУР 3.757.100,00.

Осим из нелегалног промета аутомобилима, прљави новац који је раслојаван кроз банкарски сектор потицао је и из пољопривреде.

Банкарски сектор је коришћен и за прикривање порекла новца из кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица, а такође и од фалсификовања исправа, које се манифестовало кроз сачињавање рачуна или откупних листова у којима су навођени неистинити подаци о количини и врсти робе.

Од сйране Вишеј суда у Београду, ПОСК, осуђено је 9 лица да су користићи банкарски сектор и сектор рачуновођа йомајали окривљеном да изврши кривично дело йореска йревару у вези са йорезом на додају вредности и кривично йрање новца. Осам лица су након рејисйровања йривредних друшйшава сву йословну документйацију и карйице за елекйронско банкарсйво йредали йрвоокривљеном, знајући да ће он йодићи новац од неоснованој йовраћаја ПДВ-а. Једно лице је осуђено збој йоја шйо је, као овлашћени рачуновођа у више йривредних друшйшава, којима је факйички уйрављао йрвоокривљени, књижила лажне факйуре о наводном йромейшу добара и услуга између наведених йривредних друшйшава, омоућивши му да са рачуна шйих йривредних друшйшава, йодијне и корисйи йошов новац након шйо је шйим йривредним друшйшима уйлаћен незаконий йовраћај ПДВ-а од сйране Минисйарсйва финансија. На овај начин ойран је новац у укуйном износу од ЕУР 1.352.927,00.

У анализираном периоду банкарски службеници обавештавали су осумњичене, једног о спровођењу мера мониторинга рачуна, а другог како да изврше полагање девизних средстава а да не изазове сумњу у трансакције уносећи неистините податке о пореклу новца.

У истом периоду покренута је истрага против укупно 3 лица која су запослена у банци због кривичног дела прања новца, од тога за 1 лице као део ОКГ, а износ новца укљученог у прање износи ЕУР 622.466,00.

Пример:

Јавно тужилаштво за организовани криминал дошло је оптужницу против С. С., која је била вршилац функције помоћника министра просвете, њеног сина Љ. С., њеновог сина Д. С., иначе банкарског службеника у „У“ банци а.д. Београд, Ж. Д., власника привредног друштва „W.D.C.W.“ ДОО, Д. М., службеника за јавне набавке у наведеном привредном друштву и Ч. Д., председника комисије за јавне набавке, а поводом злоупотребе у вези са јавном набавком која се тицала набавке радова на изради студијског центра у С. и прања нелегално стеченог новца из овог кривичног дела. Како би прилагодила услове јавне набавке фаворизованом понуђачу, С. С. је примила обећање поклона у виду неокрећности, и то једног сина у Београду, у вредности од око ЕУР 159.000,00, који ће бити пренет у њену својину или својину лица на чије име буде одлучила. Након што је С. С. добила захтевани новчани износ за куповину неокрећности од Ж. Д., а како би прикрила њеново порекло исти је предала свом сину Љ. С. који је и закључио уговор о куповини сина, а затим је тај новац предавао свом сину, Д. С., који је, знајући да се ради о нелегалном новцу, као банкарски службеник вршио улази овог новца на текући рачун свој оца без њеновог присуства и без овлашћења, а по том тако примљени новац путем електронског налога мобилног банкарства, претходно неовлашћено повећавајући лимит за пренос новчаних средстава, улази на текући рачун наводног продавца „А.Ц.С.“, ради стварања привида да је осумњичени Љ. С. извршио исплату куповине цене сина, при чему наведеним синам стварно располаже осумњичена С. С.

Банкарски сектор се највише користи код полагања и раслојавања прљавог новца. Када се користи за убацивање „прљавог новца“ у легалне токове најчешће се полагање новца врши по основу позајмице оснивача или уплатом физичких лица на рачуне ради куповине непокретности.

Када се имају у виду кривична дела која су повезана са коришћењем банкарских производа²⁶ утврђено је да је за кривично дело неосновано добијање и коришћење кредита или друге погодности, у анализираном периоду од стране МУП-а поднете кривичне пријаве против 219 лица, да је тужилаштво поступало по кривичним пријавама поднетим због поменутог кривичног дела против укупно 341 лица, да су поднети оптужни акти против 79 лица, а против истог броја лица донете су правоснажне пресуде.

Због кривичног дела фалсификовање и злоупотреба платних картица Тужилаштво је поступало по кривичним пријавама поднетим против 806 лица, поднети су оптужни акти против 356 лица, док су донете пресуде против 147 лица.

Графикон 1: Подаци о кривичним делима и пријавама поднетим против банкарских службеника

²⁶ Анализа је урађена за кривично дело Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности из члана 209 КЗ, као и у односу на кривично дело Фалсификовање и злоупотреба платних картица из члана 243 КЗ.

Такође, претња за овај сектор је анализирана и у односу на кривична дела због којих су против банкарских службеника поднете кривичне пријаве.

Наведени подаци указују да банкарски службеници, вршењем других кривичних дела могу угрозити интегритет банкарског сектора а због доступности података и поседовања вештина и знања могу бити озбиљни помагачи у прању новца за другог.

Закључак:

Банкарски сектор у Србији остаје значајна тачка за ризике од прања новца имајући у виду број и величину трансакција, као и да се целокупно привредно пословање обавља преко сектора банака. Ипак, банкарски систем у Србији је значајно напредовао када се ради о препознавању и откривању сумњивих активности које указују на прање новца. Од 2021. до 2023. године, значајан број комплексних шема које указују на прање новца детектован је како у пријавама сумњивих активности где су откривени системи сложених трансакција и препозната индиција у прање новца од стране банака, тако и од стране органа кривичног гоњења где је показана ефикасност кроз предмете прања новца и откривени су „инсајдери” из банкарског сектора, поред рачуновођа који су повремено омогућавали лакше извршавање активности чији је циљ био прање новца. Надлежне институције су показале способност да открију и уклоне слабе карике у свом систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма кроз поступање органа репресије што је допринело јачању интегритета и ефикасности система. На овај начин систем иде у корак са најнапреднијим државама глобалне мреже успевајући да разоткрије и успешно реши случајеве прања новца и што је врло битно да открије запослене међу обвезницима који помажу извршење кривичног дела и процесуира их.

Степен претње: Висок

Фактори који утичу на виши степен претње од прања новца:

Прање новца кроз сектор: Имовина која представља предмет прања новца помоћу производа и услуга банкарског сектора инволвира се у банкарски систем често под плаштом извршавања трансакција у вези са трговином, прометом некретнина и пословним активностима које су повезане са пољопривредом. На овај начин под привидом пословних активности извршавају се веома сложене и комплексне трансакције како би се прикрила њихова права сврха и намена, а то је прање новца.

Убачени „инсајдери”: Инсајдери, уључујући и службенике банака, поред рачуновођа, повремено експлоатишу своја овлашћења у финансијском систему да помогну извршавању прања новца, што представља стални ризика пословања.

Фактори који утичу на нижи степен претње од прања новца:

Проактивно откривање „инсајдера”: Србија је развила и наставља да развија своје капацитете који јој омогућавају да детектује и бори се против претње која долази од лица која представљају убачене инсајдере у финансијске институције. Значајни напори су фокусирани на ову слабост која је детектована у систему као слаба тачка и резултати предмета прања новца говоре да је остварен напредак у овој борби.

Јака сарадња регулатора и обвезника: Финансијске институције и регулатори константно раде заједнички како би ојачали финансијски систем у борби против прања новца кроз редовна унапређења знања и размену информација о шемама прања новца, комплексним трансакцијама кроз банкарски сектор и на тај начин стално унапређујући усклађеност радњи и мера са новим изазовима.

Сарадња надлежних институција: Сарадња полиције, пореске полиције и финансијских институција доприноси даљем јачању могућности Србије да благовремено открије софистициране шеме прања новца стварајући, на овај начин, јак одвраћајући механизам.

Сектор некретнина

Под сектором некретнина разматрана су три сегмента и то: инвестирање у изградњу објеката (грађевина), промет непокретности и градња објеката без грађевинске дозволе. Из разлога високог степена претње од прања новца за сектор некретнина Р. Србија је израдила и посебну процену ризика за овај сектор. Ажуриране анализе указују да се степен претње не смањује, односно да лица из криминалне средине и даље бирају сектор некретнина за интеграцију прљавог новца. Извршеним анализама је утврђено да се некретнине, међу којима доминирају станови, већим делом купују и граде за готовину, док се типолошки најчесталије појављује прање новца без предикатног кривичног дела. Као велики ризик од прања новца идентификована је нелегална градња и посебно указано да се код кривичног дела грађење без грађевинске дозволе из члана 219а КЗ јер се не проверава порекло новца који се улаже и користи за градњу нелегалних објеката.

Типичан пример прања новца је улагање велике количине готовине од стране физичког лица – инвеститора у градњу непокретности, а затим продаја тако саграђене непокретности и прикривање нелегалног порекла новца уложеног у градњу. Тржишно учешће сектора грађевинарства, чији су део и инвеститори у сектору некретнина је у сталном расту, у просеку 18% годишње.

На већу изложеност инвеститора прању новца утиче и недовољна законска регулисаност овог сектора. Наиме физичка лица инвеститори се региструју у ПДВ систему, а да при томе нису регистровани као предузетници јер се не региструју код надлежног Регистратора, већ подносе пријаву за евидентирање у систем ПДВ Порекој управи, у скаладу са Законом о ПДВ. Такође, немају обавезу подношења финансијских извештаја нити отварања пословног рачуна, а имају могућност плаћања грађевинског материјала у готовини.

Инвеститори у сектору некретнина нису обвезници по Закону о СПН/ФТ. На њих се односи члан 46 Закона, који ограничава готовинско плаћање у износу од 10.000 €, или више у динарској противвредности чију примену контролише Тржишна инспекција која је у периоду од 2021. до 2023. године утврдила у 18 случајева кршење одредбе у вези са готовинским пословањем. Пореска управа такође је обавила 23.937 контрола које су за предмет имале правилност обрачунавања јавних прихода. У 56% утврђене су неправилности и поднети су захтеви за покретање прекршајног поступка. Од физичких лица која се баве изградњом стамбених и нестамбених зграда, а налазе се у систему ПДВ годишње се у просеку привремено одузима око 10% издатих ПИБ-ова. Процент привремено одузетих ПИБ-ова код других делатности креће се око 5%.

На крају, као обвезници повезани са сектором некретнина идентификовани су јавни бележници, посредници у промету непокретности и адвокати, који прате сектор рачуновођа и ревизори.

Сви анализирани подаци јасно указују да извршиоци кривичних дела сматрају да је најпоузданије да прљави новац инвестирају у куповину некретнина или изградњу непокретности како би новац легализовали и осигурали да новац не изгуби на вредности или не буде предмет неког од поступака за утврђивање његовог порекла.

На основу података добијених од тужилаштава и судова сачињена је табела о броју лица против којих је покренута истрага, који су оптужени и правноснажно осуђени због кривичног дела прања новца, који су приликом извршења овог кривичног дела користили сектор некретнина.

Табела 3: Коришћење сектора некретнина за прање новца

	Укупно лица	Коришћен сектор некретнина	Процент од укупног броја (%)	ОКГ
Истрага	648	116	17,91%	22
Оптужења	335	87	57,31%	14
Пресуде	132	22	16,67%	21

Утврђено је да је у предметима у којима је покренут истражни поступак у овом сектору укупно уложен новац у износу од ЕУР 48.205.384,00 од чега од стране ОКГ укупан износ од ЕУР 2.768.379,00.

Табела 4: Порекло новца опраног у сектору некретнина

	Број лица (Истражни поступци)	Удео(%) (Истражни поступци)	Број лица (Оптужбе)	Удео (%) (Оптужбе)
<i>Stand alone</i>	54	46,55%	52	59,77%
Чл. 173а ЗППА	14	12,07%	10	11,49%
Чл. 227 КЗ	9	7,76%	2	2,30%
Чл. 235 КЗ	8	6,90%	1	1,15%
Чл. 355 КЗ	6	5,17%	3	3,45%
Чл. 136 ЗОБ	6	5,17%	5	5,75%
Чл. 217 КЗ	6	5,17%	1	1,15%
Чл. 225 КЗ	5	4,31%	2	2,30%
Чл. 366 КЗ и чл. 368 КЗ	3	2,59%	-	-
Чл. 246 КЗ	3	2,59%	3	3,45%
Чл. 204 КЗ	2	1,72%	4	4,60%
Чл. 223	-	-	1	1,15%
Чл. 358	-	-	2	2,30%
Чл. 114	-	-	1	1,15%
Укупно лица	116	100%	87	100%

Имајући у виду напред наведене податке може се закључити да је највећи број лица и то у фази истраге 54 или 46,55%, а у фази оптужења 52 или 59,77%, против којих је покренут кривични поступак због кривичног дела прање новца за које је коришћен сектор некретнина, ово кривично дело извршило без предикатног кривичног дела или *stand alone* прања новца, које се најчесталије појављује у овом сектору.

На основу анализе правноснажно окончаних поступака утврђено је да најчешће порекло новца који се интегрише у сектор непокретности из криминалних делатности повезаних са трговином аутомобилима. Новац из нелегалне трговине аутомобилима улаже се у куповину непокретности у укупном износу од ЕУР 4.704.100, док је најчешће предикатно кривично дело у сектору непокретности кривично дело из члана 136 Закона о банкама и зеленашење из члана 217 КЗ.

У временском периоду од 13. 7. 2010. до 18. 5. 2022. године, група лица, укључујући осуђене А. и З. М., спроводила је прање новца уз помоћ осталих сарадника, укључујући и Д. В. и В. С. М. Радње су обухватале конверзију и пренос имовине са знањем да она потиче из криминалне делатности. Кључне активности у прању новца укључивале су следеће поступке:

1. Набавка и продаја возила:

- Група се неовлашћено бавила куповином половних путничких возила у иностранству, која је увозила, регистровала у Србији а потом продавала по вишим ценама, што је омогућило стицање имовинске користи у износу од преко ЕУР 800.000,00.

2. Инвестиције у непокретности:

- Тако стечен новац је једним делом инвестиран у изградњу некретнина, станова и апартмана у туристичком месту, који су након изградње продати. Добијена средства су даље реинвестирана за куповину станова, који су потом били предмет даље продаје.

3. Коришћење банака и девизних рачуна:

- Средства су положена на девизне рачуне и коришћена за добијање банкарских гаранција, као и за враћање одобренних кредита за изградњу објеката и куповину станова, и на тај начин прљав новац уведен у финансијски систем.

4. Куповина и продаја возила:

- На крају, средства добијена од продаје непокретности уложена су у куповину путничких возила која су регистрована на имена других лица.

Окривљени су користили фалсификована документа и фиктивне трансакције за сакривање порекла новца и имовине. Поред куповине и продаје непокретности и возила, коришћени су и банкарски механизми за конверзију новца.

Табела 5: Коришћење сектора некретнина за прање новца

	Број лица (Истражни поступци)	Удео (%) (Истражни поступци)	Број лица (Оптужбе)	Удео (%) (Оптужбе)
Куповина непокретности	73	62,93%	58	66,67%
Испостављање фиктивних фактура	39	33,62%	28	32,18%
Инвестирање у изградњу непокретности	4	3,43%	1	1,15%
Укупно лица	116	100%	87	100%

Дакле на основу наведених података се утврђује да је сектор некретнина доминантно коришћен за улагање прљавог новца у куповину некретнина.

На основу извршених анализа уочено је да се сектор некретнина никада не појављује као једини сектор кроз који је вршено прање новца, већ су то најчешће и сектор банака, трговине, уз учешће обвезника адвоката и јавних бележника. Сектор непокретности најчешће се користи ради интеграције прљавог новца, при чему је у великој мери коришћен готов новац.

Према подацима са сајта Републичког завода за статистику за све врсте објеката током 2023. године издато је 31.216 грађевинских дозвола, током 2022. године издато је 29.344 грађевинских дозвола, а током 2021. године 30.177 грађевинских дозвола. Велики и константан број издатих грађевинских дозвола указује на стабилан тренд инвестирања у сектор некретнина.

Од значаја је и податак да су против 2.185 лица поднете кривичне пријаве због кривичног дела грађење без грађевинске дозволе из члана 219а КЗ, а покренута је истрага против 1.606 лица, док је оптужено 985 лица, а правноснажно осуђено 627 лица.

Анализом предмета који су покренути и правноснажно окончани због кривичног дела грађење без грађевинске дозволе из члана 219а КЗ за период од 2021. до 2023. године утврђује се да се као нелегални инвеститори, односно инвеститори без грађевинске дозволе најчешће јављају лица која су незапослена или која имају врло ниска примања, а граде велике стамбене и пословне објекте. У наведеним предметима није утврђено ко заиста гради ове објекте, односно финансира њихову изградњу нити је проверавано порекло новца који се на овакав начин улаже у изградњу објекта, што представља веома велики ризик за прање новца, јер се чином легализације објекта прљава новац који је коришћен за њихову градњу уводи у легалне токове.

На основу наведених података утврђује се да се велике количине готовог новца улажу у сектор некретнина, коришћење „кеша“ за куповину и изградњу нелегалних објеката, одсуство контроле порекла готовог новца који се улаже у овакве објекте, велики број незаконито изграђених објеката, велики број кривичних поступака због прања новца у вези са сектором некретнина чине да је овај сектор изложен великој претњи од прања новца.

Закључак:

Сектор некретнина у Србији остаје сектор који представља највећу претњу за прање новца и као што је демонстрирано значајне суме новца инвестирају се и улажу у сектор некретнина кроз трансакције повезане са сектором некретнина, изградње, инвестиција и нелегалне градње. Привлачност овог сектора за прање новца је у томе јер генерише велике суме готовог новца у легалне економске токове, нарочито преко набавке непокретности и даљих пројеката градње. Лица из криминалне средине користе услуге јавних бележника, посредника у промету и закупу непокретности,

адвоката и рачуновођа како би олакшала прање новца. Додатно, нелегална градња представља суштински ризик јер су бројни случајеви нелегалне градње где порекло новца није испитано. Србија проактивно реагује и један од начина да се сазнају и детектују извори ризика представља и израда посебне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма за сектор некретнина и додатна ограничења која се односе на плаћања у готовини. У циљу што бољег детектовања трансакција повезаних са некретнинама и благовременог откривања шема евентуалног прања новца у финансијским институцијама се примењују посебне шифре плаћања за сектор некретнина. Циљ је онемогућити извршиоцима да кроз евентуално привидне пословне активности друге врсте улажу новац у финансијски систем, као и да се појачано пропрате све трансакције које могу имати за основ промет непокретности. Један од предлога сепаратне процене ризика јесте и да се лица која се баве инвестицијама и градњом у сектору непокретности уврсте у круг обвезника по ЗОСПНФТ.

Степен претње: Висок

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Готовина: Набавка и изградња у сектору непокретности су финансиране готовим новцем, што ствара магловиту слику о пореклу новца.

Нелегална градња: Значајан број случајева где се градња обавља без дозволе надлежне институције у којима се као градитељи појављују лица са ниским примањима или незапослена лица која инвестирају у ове пројекте намеће питање стварних извора новца и порекла новца који се улаже што утиче на виши ризик за прање новца.

Обвезници у сектору непокретности: посредници у промету непокретности, јавни бележници, адвокати и рачуновође су у непосредном контакту са лицима из сектора непокретности због природе послова којима се баве и кроз своје пословање омогућавају извршење трансакција повезаних са сектором непокретности.

Нелегална трговина аутомобилима и сектор непокретности: средства из нелегалне трговине аутомобилима се често перу кроз куповину некретнина што указује на међусекторску повезаност у интеграцији прљавог новца.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Развијање секторске процене ризика: Србија је развила посебан план мера на основу сепаратне процене ризика за сектор непокретности и демонстрирала свој стратешки приступ у борби против оцењеног ризика фокусирајући се на најизложенији сектор. Таргетиране су трансакције и начин извршења активности – модалитети прања новца кроз овај сектор, као и активности које су високоризичне.

Стални надзор готовинских трансакција: Надлежне институције константно прате трансакције у готовини које се доводе у везу са сектором некретнина, нарочито трансакције које се извршавају преко сектора банака. У ову сврху прописане су и специјализоване шифре основа за сектор некретнина и лица која извршавају ове послове су од првог момента у случају трансакција које се доводе у везу са сектором некретнина детектована, а такође и у свакој од каснијих фаза у случају пословања са непокретностима биће препознат овај вид извршавања активности у финансијском систему који се користи у свим фазама прања новца у сектору непокретности, а нарочито у фази интеграције.

Висока транспарентност издавања дозвола: Регистри за издавање дозвола су јавни и доступни. Такође, регистар власништва непокретности је јавно доступан. Редовно је и публикување и извештавање о свим трансакцијама у вези са сектором непокретности за одређени временски период. Јавно се објављују сва улагања, трендови и начини прометовања у сектору непокретности. Поред наведеног константно се информишу и сви учесници у превентивном и репресивном делу система о могућностима и предметима, као и модалитетима прања новца кроз овај сектор. Указује се на неуобичајене трансакције и трансакције које је потребно додатно анализирати.

Ипак, потребне су и додатне мере, имајући у виду степен претње који долази из овог сектора.

Сектор приређивача игара на срећу

У сектору приређивача игара на срећу у анализираном периоду покренута је истрага против 1 лица, а 1 лице је оптужено за кривично дело прање новца, док се против 19 лица запослених код приређивача *online* игара на срећу још увек води истрага која је покренута у ранијем периоду.

Укупан износ новца који је опран кроз сектор приређивача игара на срећу износи ЕУР 154.598,00.

Пример:

Пред Вишим судом у Новом Саду, ПОСК, осуђен је окривљени који је без одобрења надлежној органи приређивао игре на срећу на слот и другим апаратима за игре на срећу и на такав начин прибавио непрописну имовинску корист у укупном износу од ЕУР 154.598,00. Истовремено избегао је плаћање пореза на календарни добитак по основу продаје неокрејности у укупном износу од ЕУР 22.852,00. Након тога је новац прибављен утајом пореза и неовлашћеним организовањем игара на срећу, користио за инвестирање у изградњу и надоградњу станова, кујовину јошвих неокрејности на своје име, име родбински повезаној лица. Коришћени производ су биле јошвинске трансакције, а новац је инвестиран у сектор некрејнина за изградњу и кујовину неокрејности, које су јошом биле предмет даље продаје. При томе је коришћено и повезано лице на које је уписано власништво за део некрејнина.

Дакле, оно што се из овог случаја утврђује јесте да оно што овај сектор посебно чини подложним за прање новца јесте и чињеница да поједини приређивачи игара на срећу то раде без дозволе надлежног органа. Такође, чак и приређивачи који имају дозволу надлежног органа за њихово приређивање, поједине игре на срећу организују и неовлашћено, односно без дозволе надлежног органа²⁷. У анализираном периоду, због тога су поднете кривичне пријаве против 257 лица (231 од стране МУП, 19 од стране Управе за игру на срећу а 7 од других подносилаца), оптужни акти су поднети против 133 лица, док је правноснажно осуђено 207 лица.

Са друге стране, потенцијална угроженост овог сектора анализирана је и у односу на кривично дело Договарање исхода такмичења из члана 208б КЗ, имајући у виду да су такмичења, чији се исход договора, предмет игара на срећу која се легално приређује и тиме се остварује нелегална зарада.

За наведено кривично дело у анализираном периоду су поднете пријаве против 15 лица, од стране тужилаштва су поднети оптужни акти против 18 лица, док су од стране судова у наведеном периоду правноснажно осуђено 14 лица.

У анализираном периоду против 5 лица запослених код приређивача игара на срећу од стране МУП-а поднете су кривичне пријаве због других кривичних дела и то: против 3 лица због кривичног дела Неовлашћено приређивање игара на срећу из члана 352 КЗ, против 1 лица због кривичног дела Злоупотреба поверења у обављању привредне делатности из члана 224а КЗ и против 1 лица због кривичног дела Злоупотреба положаја одговорног лица из члана 227 КЗ.

На крају, претња по овај сектор је анализирана и са аспекта избегавања обрачунавања и плаћања пореза од стране приређивача игара на срећу. У анализираном периоду обављене су 34 контроле, од тога је у 14 контрола утврђена неправилност у укупном износу од ЕУР 1.552.420,30.

Анализом извештаја о сумњивим активностима које су Ујрави за сјречавање прања новца поднели од стране обвезника утврђено је да је пријављен и приређивач игара на срећу. Наиме, Ујрава за сјречавање прања новца је у више наврата примала обавештења од јошвинских институција о сумњивим активностима које се односе на јошвинске ујлаше различитих физичких лица у користи привредној друштва које се бави приређивањем игара на срећу преко средстава електронске

27 Неовлашћено организовање игара на срећу из члана 352 КЗ.

комуникације. Сумњу обвезника привукла је чињеница да су лица уилаше вршила на исти рачун, али кроз више појединачних трансакција, најчешће у износима испод законског лимита за идентификацију. Као индикативну околност обвезник је навео и то да је исто лице вршило више уилаша у току једног дана, као и то да се одређене уилаше по позиву на број разликују од других уилаша у користи истој правној лица. Такође, више лица је користило исте засиуничке локације, док се код појединих уилашилаца уочава веза по презимену и адреси пребивалишта. Околност која је изазвала сумњу код обвезника који су пријавили активност приређивача и повезаних физичких лица јесте и то да је као сувласник приређивача, и то са уделом од око 1/3, регистровано лице старије животној доби, које је корисник пензије у релативно ниском износу. Индикативно је да је удео физичкој лица Д. значајно већи од удела осталих чланова. Такође, проверама је утврђено да је физичком лицу Д. у одговарајућем временском периоду, по основу дивиденде од стране приређивача трансферисан износ од више милиона евра након чега је већи део новца подиуиуи у поштини са рачуна физичкој лица Д. Део новца је пренеи у користи неколико физичких лица по основу зајма, а део искоришћен за куйовину неокрепности. Треба додати да је по рачуну физичкој лица Д. за располаање средствима овлашћено физичко лице по чијем налоју су вршене одређене трансакције. Имајући у виду наведено, обвезник је изразио сумњу да је физичко лице Д. изв. „параван лице”. Информације које је Урава прибавила у конкретном случају достављене су надлежном ужулашћу на даље исуиуање збој сумње да се пословна инфраструктура приређивача у дужем временском периоду користи од стране групе лица за прикривање порекла и интирацију новца.

Закључак:

Сектор игара на срећу представља значајан ризик имајући у виду и регуларно обављање делатности и када се делатност обавља без дозволе надлежне институције. Евидентирано је неколико случајева нелегалног обављања делатности игара на срећу, пореске утаје и сумњивих конекција са организованим криминалом.

У једном случају, нелегална средства од обављања делатности нелегалног клађења су опрана кроз куповину некретнина, наглашавајући да се интеграција нелегалног новца спроводи кроз сектор некретнина. Додатно, кроз пријаву извештаја о сумњивим активностима евидентирају се значајни токови новца кроз сектор игара на срећу кроз структуриране трансакције – готовинске трансакције испод законског лимита за пријаву Управи за спречавање прања новца и повезане са лицима која делују као параван лица. Овај образац указује и на потенцијал сектора за прикривање нелегално стеченог новца и улогу коју сектор има када се ради о раслојавању новца кроз учестале готовинске трансакције, зајмове и подизање готовине у значајним износима.

Степен претње: Висок

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Нелегално приређивање игара на срећу: Распрострањено приређивање игара на срећу без дозволе надлежне институције и немогућност праћења токова новца, нарочито праћење готовинских трансакција даје веће могућности за прање новца.

Природа обављања трансакција – готовинске трансакције: Учестала полагања и подизања готовине, добит која се исплаћује физичким лицима, честа извршавања готовинских трансакција испод законског лимита, омогућава бољи процес прикривања и раслојавања новца.

Структуриране трансакције: Плаћања на рачуне у мањим износима – мултиплициране трансакције које се извршавају од стране већег броја појединаца индикују типолошки образац прања новца – намеру лица да избегну пријаву извештаја о сумњивим активностима.

Коришћење „параван лица”: Коришћење лица која се приказују као номинални власници уместо правих корисника и користе за прикривање лица којима су средства заиста намењена.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Редовна ревизија, супервизија и извештавање: Редовна контрола, идентификоване неправилности показују проактивну улогу надлежних институција и улагање напора да се кроз редовно праћење открију активности за које није дато одобрење надлежне институције.

Међуагенцијска сарадња: Сарадња Управе за спречавање прања новца и Министарства унутрашњих послова и надзорних и инспекцијских органа омогућава ефикасно праћење сумњивих образаца понашања и води до истраге вискоризичних случајева.

Пријаве извештаја о сумњивим активностима: Пријаве извештаја о сумњивим активностима од стране других обвезника и препознавање могућих модалитета прања новца за сектор игара на срећу доприноси ефикасном увиду у сектор.

Сектор рачуновођа

Сектор рачуновођа представља један од најважнијих сектора са аспекта превенције и заштите од прања новца. Рачуновође углавном имају непосредна сазнања о токовима новца и његовом пореклу, а врло добро познају своје клијенте и често се појављују у улози лица која обављају и послове регистрације за привредне субјекте.

У анализираном периоду покренута је истрага због кривичног дела прање новца против 8 лица, а оптужено је 6 лица која су била овлашћене рачуновође, док је у правноснажно окончаним поступцима, осуђено 3 лица која су обављала послове рачуновође.

Анализирајући начин извршења кривичних дела у којима су учествовале рачуновође утврђено је да су исти углавном помагали осумњиченима саветима како да оперу новац преко отварања предузетничких радњи на друга лица, сачињавању фиктивних фактура, које су коришћене како за неоснована плаћања тако и за неосновано враћање ПДВ-а, књижењу тих фактура, сачињавању пореских пријава са неосновано исказаним ПДВ-ом, подизању новца са рачуна овако основаних предузетничких радњи који је уплаћен на основу фиктивних фактура или новца који је враћен на основу неоснованог повраћаја ПДВ-а и предавање тог новца уплатиоцу.

Укупан износ опраног новца коришћењем услуге рачуноводствених агенција у фази истраге износи ЕУР 5.689.454,00, у фази оптужења ЕУР 3.486.685,00, док је укупан износ новца опраног кроз сектор рачуноводства евидентиран у правноснажним пресудама ЕУР 2.251.841,00.

Табела 6: Број окривљених у предметима прања новца који су користили услуге рачуновођа

	Укупно лица	Коришћене рачуноводствене услуге	Процент од укупног броја (%)	ОКГ
Истрага	648	19	2,93%	-
Оптужења	335	19	5,06%	-
Пресуде	132	20	15,15%	-

Табела 7: Порекло новца за чије прање су коришћене услуге рачуновођа

	Број лица (Истражни поступци)	Удео (%) (Истражни поступци)	Број лица (Оптужбе)	Удео (%) (Оптужбе)
Stand alone	11	57,89%	6	31,58%
Чл. 173а ЗППА	6	31,58%	13	68,42%
Чл. 223 КЗ	1	5,26%	-	-
Чл. 224 КЗ	1	5,26%	-	-
Укупно лица	19	100%	19	100%

Пример:

Окр. С. И. је организовао групу чији су чланови били и Д. И., М. И. и Ј. И., и Ј. С., који су били овлашћене рачуновође и који су користили пословање, пословне историје и зайослене у књиговодственој агенцији „О” за прање новца. Наиме, окр. С. И. је проналазио физичка лица на чије име су Д. И., М. И. и Ј. И., и Ј. С. ошварали предузетничке радње и којима су пружали рачуноводствене услуге и по налогу С. И. испостављали фиктивне фактуре, а када би на основу тих фактура био улаћен новац, они су или подизали овако улаћен новац са рачуна предузетничких радњи или су новац подизали сами власници предузетничке радње и предавали њима, а они зајим С. И., који је тај новац враћао улаћиваоцима по овим фиктивним фактурама. На овај начин је укупно ошран новац у износу од ЕУР 1.188.297,00.

У анализираном периоду обављено је 150 контрола рачуновођа од стране Пореске управе и у 75 контрола утврђена је неправилност у укупном износу од ЕУР 662.463,32.

Управи за спречавање прања новца од стране банака поднета су у анализираном периоду 3 извештаја о сумњивим активностима у којима се указује на сумњиве активности рачуновођа.

Пример:

У једном од наведених извештаја Управа за спречавање прања новца је примила ИСА од пословне банке у којој је изражена сумња у трансакције које су извршене по рачунима већег броја предузетничких радњи, на начин да су средства трансферисана са рачуна два јавна лица из иностранства по основу посредовања у трансферу, након чега се средства преносе на динарски рачун, одакле се подижу у једнојини по основу материјалних трошкова. Оно што посебно изазива сумњу је чињеница да је овлашћено лице по рачунима предметних предузетничких радњи заправо једно физичко лице, које је уједно и власник рачуноводствене агенције и иста је била овлашћена за подизање новца са рачуна 49 предузетничких радњи. Уочено је да је као основ прилива из иностранства достављена документација која се односила на услуге посредовања, а фактуре изледају идентично осим наравно назива издаваоца и примаоца фактуре. Такође, видљиво је да распореде прилива још увиђава једно исто лице, односно рачуновођа, који је након њиховог конвертовања у динаре исте у више дана, једнојински подизао новац и по налозима од по максимално ЕУР 1.250,00 са рачуна предузетника. Због сумње на прање новца извештај је достављен јужилашћу, које је покренуло истрају.

Претња по сектор рачуновођа анализирана је у контексту правних лица и предузетника, за које је у правноснажно пресуђеним кривичним поступцима утврђено да су коришћени за прање новца, а којима су рачуноводствене услуге пружала регистрована правна лица и предузетници. Од 126 привредних субјеката, 23 су имали екстерног рачуновођу, док је 8 предузетничких радњи које су пружале рачуноводствене услуге биле и укључене у само вршење кривичног дела прања новца. Није било извештаја о сумњивим активностима за поменутих 126 привредних субјеката, који су били коришћени за прање новца.

У анализираном периоду од стране МУП-а, поднете су кривичне пријаве против 41 рачуновође због других кривичних дела. Структура кривичних дела и број пријављених рачуновођа је приказан у табели 8.

Табела 8: Кривичне пријаве поднете против рачуновођа

Кривично дело	Број лица
Пореска превара у вези са ПДВ (чл. 173а ЗППА)	11
Злоупотреба положаја одговорног лица (чл. 227 КЗ)	8
Проневера у обављању привредне делатности (чл. 224 КЗ)	6
Пореска утаја (чл. 225 КЗ)	5
Фалсификовање службене исправе (чл. 357 КЗ)	3
Навођење на оверавање неистинитог садржаја (чл. 358 КЗ)	2
Злоупотреба службеног положаја (чл. 359 КЗ)	2

Кривично дело	Број лица
Проневера (чл. 364 КЗ)	2
Превара у обављању привредне делатности (чл. 223 КЗ)	2
Превара у служби (чл. 363 КЗ)	1
Послуга (чл. 365 КЗ)	1
Недозвољени промет акцизних производа (чл. 176)	1

Имајући у виду природу делатности коју обављају рачуновође која им омогућава доступност релевантних података и документације корисника њихових услуга, могућност дубинског познавања странке и њеног пословања, да се професионалне услуге рачуновођа користе за прање новца од стране лица из криминалне средине, а како је и описано и саме рачуновође се појављују као лица која осмишљавају и помажу да се новац нелегалног порекла интегрише у финансијски систем, закључено је о постојању значајне претње од прања новца.

Закључак:

Рачуноводствени сектор у Србији игра кључну улогу у систему за спречавање прања новца због опсежног знања рачуновођа о финансијским токовима и пословним активностима њихових клијената, међутим овај сектор представља и значајан ризик од прања новца о чему сведочи више предмета у којима су рачуновође олакшавале прање новца коришћењем фиктивних фактура, манипулацијом пореским пријавама и саветима о структурирању финансијских трансакција. Неке рачуновође су активно учествовале у прању новца, подизању готовине у име криминалних сарадника – окривљених и прикривању средстава незаконитог порекла.

Свеобухватни фокус на овај сектор, укључујући и повећану пажњу супервизора, неправилности уочене приликом надзора, органа за спровођење закона, Управе за спречавање прања новца и обвезника помаже у откривању сумњивих активности и демонстрира ефикасну међуагенцијску сарадњу.

Степен претње: Висок

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Директно учешће у шемама прања новца: рачуновође су издавале фиктивне фактуре и помагале клијентима у прикривању средстава и подизању готовине са рачуна клијената у циљу прања новца.

Рањивост на злоупотребе од стране ОКГ: сектор рачуновођа се користи за оснивање правних привредних друштава и израду лажних фактура чиме се омогућава криминалним мрежама прање новца у значајним износима.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Супервизија и међуагенцијска сарадња: интензиван надзор, извештаји о сумњивим активностима и сарадња надлежних институција помажу у идентификацији слабих карика у систему за спречавање прања новца код рачуновођа, што произлази из неколико извештаја упућених тужиоцима на основу извештаја о сумњивим активностима које су пријавиле финансијске институције.

Међусекторска сарадња: праћење трансакција повезаних са рачуноводственим агенцијама од стране финансијских институција омогућава ефикасан преглед изложености ризицима од прања новца повезаних са рачуноводственим агенцијама и трансакцијама које се извршавају.

Адвокати

На основу података добијених у тужилаштвима у анализираном периоду покренута је истрага због кривичног дела прање новца против 1 адвоката, а такође је и 1 адвокат оптужен за кривично дело прање новца.

Пример:

Од стране ПОСКВЈТ Београд подигнућа је оштражница против адв. О. Ј., јер је у својству адвоката са М. К., одговорним лицем привредног друштва „Б. Ј.“ ДОО закључила уговоре о ибушалном заснувању, за услуге правне саветовања, састављања правних аката и заснувања клијента у институцима пред судовима и државним органима, на основу које је привредном друштву „Б. Ј.“ ДОО исоставила фиктивне фактуре на укуан износ од ЕУР 87.500,00, иако је знала да наведене услуге у овом периоду није су јужене није рачуне праће одоварајућа исана документација као доказ да су услуге заиста јужене, а када је новац по наведеним фактурама улаћен на њен рачун исти је подизала и предавала на руке окр. М. К.

Адвокати су, поред јавних бележника, учесници у поступку сачињавања уговора који су коришћени у радњама прања новца нарочито у сектору некретнина.

Изложеност овог сектора анализирана је и у односу на кривично дело надриписарство, с обзиром да код овог кривичног дела правне услуге пружају лица која нису адвокати и исте наплаћују. За ово кривично дело од стране МУП-а поднете су кривичне пријаве против 2 лица. Јавна тужилаштва су поступала по кривичним пријавама поднетим против 29 лица, а оптужено је 3 лица, док је од стране суда правноснажно осуђено 1 лице.

Од стране других обвезника Управи за сиречавање прања новца поднеће су извештаји о сумњивим активностима у односу на 1 адвоката, док је у односу на 1 адвоката извештај поднећ од стране партинерске службе у региону. У првом случају банка је пријавила сумњиву активност која се односи на адвоката, јер су на његовом рачуну евидентиране учествовале улаће од стране јавног извршитеља, у укуном износу од ЕУР 276.953,61, за које се сумња у стварну сврху извршења, с обзиром да наведено лице врши и учествовала плаћања ка истом јавном извршитељу у укуном износу од ЕУР 40.713,40. Оно што повећава сумњу јесте то да адвокат често врши подизање поштовине са рачуна, улавном у износима од ЕУР 1.250,00, што је законски максимум који не мора да се правда документацијом. Укуан износ који је на овај начин подигнућ са рачуна је ЕУР 120.590,07. Збој сумње у стварни правни основ трансакција од стране јавног извршитеља према адвокату, са чије се рачуна након улаће већина средстава подиже у поштовини по основу материјалних трошкова, Управа за сиречавање прања новца је оре наведене податке доставила тужилашству.

У другом случају партинерска служба земље у региону је обавестила Управу за сиречавање прања новца да адвокат користи нерезидентни рачун отворен у банци у тој држави посредством које отворује приливе у високим износима по различитим основима, од више различитих правних лица. Увидом у премећ по наведеном рачуну за период од 1. 1. 2018. до 31. 12. 2022. године, утврђено је да је ово лице отворило 19 иностранних прилива у укуном износу од ЕУР 110.041,59 и то по налоу више правних лица из иностранства. Наведена новчана средства су поштом улавном поштовински исплаћена са рачуна. Збој постојања сумње да предметно лице користи нерезидентни рачун отворен у банци у региону посредством које отворује приливе у високим износима по различитим основима, од више различитих правних лица, са намером избежавања плаћања одоварајућих пореских обавеза у Републици Србији, Управа је ову информацију проследила Пореској управи.

Адвокати су као сектор изложени прању новца првенствено због услуга које пружају својим клијентима у погледу планирања или извршавања трансакција везаних за управљање имовином клијента; оснивања, пословања или управљања привредним друштвом; купопродајом непокретности или привредног друштва; отварањем и располагањем рачуном код банке, посебно везано за пословање са хартијама од вредности; као и вршењем финансијских трансакција или трансакција у вези са непокретношћу, у име и за рачун странке. Њихова изложеност је у великој мери детерминисана околношћу да су неке од услуга које пружају клијентима, повезане са секторима који су оцењени као сектори са високим степеном претње од прања новца – сектор некретнина и банкарски сектор.

Такође, бележи се да су у правоснажно окончаним кривичним поступцима због неовлашћеног кредитирања грађана, адвокати сачињавали уговоре о зајму, заложне изјаве и уговоре о преносу власништва на некретнинама на име плаћања зеленашких камата и отплате главног дуга, а да такве активности нису пријавили као сумњу на прање новца.

Коначној оцени адвокатуре, поред података из анализираниог кривичног поступка који је покренут због кривичног дела прања новца у којем се адвокат појављује као непосредни извршилац овог кривичног дела, умногоме је допринела и чињеница да адвокати као обвезници по ЗСПНФТ у недовољној мери схватају своју превентивну улогу коју имају у систему спровођења радњи и мера за спречавање и откривање прања новца које се предузимају пре, у току и након вршења трансакција или успостављања пословног односа за своје клијенте.

Закључак:

Адвокати су суочени са значајном изложеношћу ризицима прања новца због природе услуга које пружају. Бележи се да је један адвокат процесуиран због учешћа у прању новца у посматраном периоду, а други подаци указују на учешће адвоката у трансакцијама које потенцијално могу олакшати прање новца. Они често сачињавају уговоре посебно у трансакцијама повезаним са прометом некретнина, управљају имовином и саветују клијенте у вези са управљањем имовином, учествују у оснивању и управљању привредним субјектима, а бележи се и обављање финансијских трансакција у име клијената. Описане активности су по својој природи повезане са секторима високог ризика за прање новца као што су некретнине и банкарство.

Забележено је да спроводе и велике готовинске трансакције, као и трансакције у износу законског лимита за пријављивање што изазива забринутост због могуће повезаности са прањем новца. Такође, учешће у прекограничним трансакцијама преко нерезидентних рачуна указује на могуће утаје пореза и додатно повећава изложеност секторском ризику.

Степен претње: Висок

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Услуге високог ризика: адвокати често извршавају трансакције које су повезане са другим областима високог ризика (некретнине и банкарство) и управљају значајним средствима у име клијента што потенцијално може прикрити прави избор средстава.

Учешће у готовинским трансакцијама: често извршавање трансакција у износу који се креће одмах испод законског лимита за пријаву готовинских трансакција указује на сумњу да се ради о структурираним трансакцијама.

Пријава сумњивих извештаја: иако су у обавези да пријаве сумњу у прање новца бележе се случајеви у којима адвокати нису испунили своју превентивну улогу према ЗОСПНФТ.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Надзорна улога: повећана контрола рачуна адвоката и прекограничних трансакција довела је до идентификовања сумњивих активности, што је довело до ефикасног реаговања регулаторних тела и органа кривичног гоњења.

Међународна сарадња: размена информација са суседним земљама показала је способност да се идентификују појединци повезани са прањем новца који компромитују ову професију.

Сектор јавних бележника

У анализираном периоду, од 648 лица против којих је покренута истрага због кривичног дела прања новца, сектор јавних бележника је коришћен од стране 40 лица. Анализом правноснажно окончаних кривичних поступака, утврђено је да ниједан јавни бележник није осуђен због кривичног дела прања новца. Међутим, утврђено је да је сектор јавних бележника као обвезника по ЗСПНФТ, коришћен у поступку интеграције прљавог новца у сектор некретнина или куповину возила, које уговоре солемнизирају и оверавају јавни бележници. Тако је јавнобележнички сектор коришћен од стране укупно осуђених 17 лица, а износ опраног новца је ЕУР 1.888.871,00.

Имајући у виду улогу коју имају у сектору некретнина никако се не сме занемарити могућност јавних бележника да благовремено уоче и упозоре на сумњиве околности.

Анализирајући покренуте поступке због кривичног дела прање новца утврђено је да су поред овере уговора о купопродаји непокретности код јавних бележника, оверавани и уговори о зајму, уговори којима се преносило право својине са зајмопримца на зајмодавца на непокретностима уколико зајмодавац не врати зајам, а било је и случајева да је од стране истог јавног бележника вршена овера већег броја оваквих уговора код којих се једно исто лице јавља у улози зајмодавца. Од стране јавних бележника ни за један од покренутих кривичних поступака због кривичног дела прање новца, за који је коришћен сектор јавних бележника, није поднет извештај о сумњивим активностима. Такође, у предметима организованог криминала уочено је да се куповина и продаја непокретности од стране припадника ОКГ одвија у веома кратком временском периоду и „без логике”, а сви уговори оверени су код истог јавног бележника, такође без пријаве сумњиве трансакције.

Јавни бележник је оптужен због кривичног дела Злоупотреба службеног положаја из члана 359 КЗ, јер је извршио оверу уговора о купопродаји пољопривредног земљишта у коме је купац страни држављанин, иако је Законом о пољопривредном земљишту странцима забрањено стицање својине на пољопривредном земљишту.

У другом предмету јавни бележник је оптужен због кривичног дела Несавестан рад у служби из члана 361 КЗ јер је солемнизовао уговор о купопродаји непокретности – стана, а да претходно није упозорио оштећену као купца да су на непокретности уписани терети нити је ту чињеницу унео у солемнизациону клаузулу, те је активирањем хипотека за оштећену наступила имовинска штета.

Величина и значај овог сектора у Републици Србији огледа се, осим у броју обвезника, и у чињеници да су јавним бележницима поверена значајна јавна овлашћења, почев од вршења јавно-бележничких овера, састављања исправа о правним пословима и другим чињеницама које су од значаја за промет новца, роба и услуга, као и депозитни послови, односно чување исправа, новца и других предмета. Наведене услуге по својим карактеристикама и последицама које производе у правном поретку указују на велику изложеност сектора прању новца. Овај сектор је директно повезан са сектором некретнина, јер се промет непокретности може обавити искључиво на основу уговора овереног код јавног бележника. Притом, сам сектор некретнина је оцењен као сектор са високим степеном претње за прање новца. Јавни бележници имају изузетно висок обим промета и број солемнизованих уговора о промету некретнина.

Закључак:

У анализираном периоду, сектор јавних бележника у Србији користило је 40 лица против којих је покренута истрага због прања новца. При томе, кривични поступци нису покренути против јавних бележника за ово кривично дело. Јавни бележници су индиректно били укључени у процес прања новца потврђивањем уговора који су били неопходни за интеграцију незаконитих средстава у сектору некретнина и за куповину возила.

Правоснажно је осуђено укупно 17 лица у предметима прања новца који су искористили и сектор јавних бележника, док је вредност имовине укључене у прање новца у тим предметима износила 1.888.871 евра.

Јавни бележници су солемнизовали уговоре о промету некретнина, уговоре о кредиту и уговоре којима је вршен пренос власништва на некретнинама у случајевима неплаћених кредита, у којима се у неким ситуацијама као зајмодавац појављивало исто лице. Истовремено, неки јавни бележници су оптужени за злоупотребу службеног положаја или несавесног рада у служби, што наглашава рањивост овог сектора. Њихова улога је повезана са секторима високог ризика, као што су некретнине, па је и по том основу наглашена њихова изложеност ризицима прања новца, поготово ако се има у виду на велики обим јавно бележничких активности повезаних са имовином.

Степен претње: Средњи ка високом

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Улога у високоризичним трансакцијама некретнинама: Нотари су од суштинског значаја за трансакције некретнинама у Србији, сектору који је веома склон прању новца, што их чини критичним тачкама за улазак незаконитих средстава у финансијски систем.

Непријављивање сумњивих активности: У случајевима који укључују иста лица или нелогичне и брзе трансакције некретнинама од стране организованих криминалних група, јавни бележници нису поднели извештаје о сумњивим активностима, што указује на потребу за даљим унапређењем надзора и превентивних акција.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Идентификоване рањивости: Случајеви у којима су се јавни бележници суочили са оптужбама за злоупотребу службеног положаја указују на повећан фокус надзорних органа и служби за спровођење закона, што побољшава усклађеност и спречава кршење режима АМЛ/ЦФТ.

Већи број извештаја о СТР-у: Јавни бележници доследно подносе већи број САР-а, што указује на то да мере надзора доводе до побољшане усклађености система.

Сектор посредника у промету непокретности

У извештајном периоду нису евидентирани предмети који су формираны поводом кривичног дела прања новца у којима су окривљена лица користила сектор посредника у промету непокретности.

Не може се закључити да су посредници имали активну улогу у предметима прања новца и да су били свесни евентуалне повезаности са лицима из криминалне средине, али имајући у виду њихову пре свега „пасивну” улогу у систему за спречавање прања новца не може се искључити ни могућност да су били повезани са лицима која се баве криминалним активностима или макар да нису у довољној мери свесни значаја своје улоге као обвезника у овом систему.

Посредници у промету непокретности су блиско повезани са сектором некретнина који је са аспекта претњи од прања новца разврстан у висок степен, затим велики број обвезника који се бави овом делатношћу, а притом незнатан број пријављених извештаја о сумњивим активностима.

Сектор мењача

На основу података добијених од наведених тужилаштава, утврђено је да је у анализираном периоду у покренутих истрагама због кривичног дела прања новца, сектор овлашћених мењача коришћен од стране 5 лица, од тога 3 лица као чланови ОКГ, док је у фази оптужења овај сектор коришћен од стране 6 лица од тога 1 лице као члан ОКГ.

На основу оперативних података којима располаже МУП, утврђено је да је један осумњичени члан ОКГ скоро свакодневно вршио конверзију динарских у девизна средства у износу већим од ЕУР 15.000,00 у мењачници, пре почетка радног времена мењачнице, без евидентирања ове конверзије у мењачници и без подношења пријава о сумњивим активностима.

Када се посматра број готовинских трансакција за које су мењачи у обавези да доставе извештаје УСПН, уочава се константан пораст иако се овде ради о мањем броју мењача који извршавају своју законску обавезу.

На основу рада Управе за спречавање прања новца по информацији илајиних инстиииуција о сумњивим активностима утврђено је да је од стране лица А. извршена иоттовинска уилаија у износу од ЕУР 16.250,00 и иста је обављена иосредсйвом мењачнице која је иосйуила у својству застйуника илајине инстиииуције и иом ириликом мењачница није наведену итрансакцију иријавила Управи за спречавање прања новца као иоттовинску итрансакцију, иио је била дужна да учини као обвезник

по закону. Такође, за физичко лице В. је пријављено Управи за сиречавање прања новца од других обвезника по закону као једно од лица које врши јошовинске ујлаше сумњивој карактера у користи приређивача пара на срећу, по основу интернет клађења и ујлаше пазара. Уочено је да је физичко лице В. посредством мењачнице која пружа и услугу преноса новчаних средстава у име и за рачун јлашне инститиуције у крајком временском периоду од десетак дана ујлашило јошовински у користи личној динарској рачуна отвореној код јословне банке укључан износ од око ЕУР 83.333,33 у шест ујлаша извршених у износу од по ЕУР 14.166,67, дакле у износу нижем од ЕУР 15.000,00 који је законом прописан као минимални износ за пријаву јошовинских трансакција. Приликом ујлаша, физичко лице В. је давало изјаву да новац јошиче од ушћејевине. Индикативно је и то да на истој адреси на којој се налази локација засјучника посредством која су ујлаше извршене (ујлашно место мењачница) налази се и експозијура јословне банке у којој физичко лице В. јоседује рачун у користи која су вршене ујлаше. Наиме, не јостоји економска оправданост за јошовинске ујлаше које је физичко лице В. извршило посредством јлашне инститиуције имајући у виду да се јом приликом најлађује одговарајућа јровизија, јри чему је лице имало моћност да на истој адреси новац ујлаши директно у банци у којој јоседује рачун, без јровизије. Околност која додано указује на јостојање основа за сумњу да физичко лице В. располаже нелегално сјеченим новцем јесте то да је именовани одмах након извршених ујлаша, дакле, истој дана, одлазио у јоменују експозијуру банке која се налази у нејосредној близини мењачнице у којој је новац ујлађивао и јсти јодизао у јошовини на блајачни банке. Прејостјавка је да је намера лица била да новац „јровуче” кроз финансијски систем са циљем да на јај начин оправда њејово јорекло како би му било олакшано даље располање новцем.

Такође бележи се и јриме у вези са јојрешним пријављивањем јошовинских трансакција у вредности од РСД 190.138.828,77 (ЕУР 1.584.490,24) које је физичко лице код овлашћеној мењачи конвертирвало у швајцарске франке. Просечна вредност куљених девиза по трансакцији је ЦХФ 42.000,00. Иако је лице новац мењало одређени временски јериод кроз више јовезаних трансакција (укупно 41) – радило се о лицу које је у средствима јавној информисања јомињано као лице јовезано са криминалом у Србији и иностранству. Поред јоја лице је идентификовано са различитим јодацима из личних исјава.

Поред тога, Народна банка Србије је у посматраном периоду поднела укупно 11 кривичних пријава због повреде Закона о девизном пословању, и то: седам (7) због основане сумње да је резидент вршио купопродају ефективног страног новца од физичких лица без овлашћења Народне банке Србије и четири (4) зато што овлашћени мењач није омогућио вршење контроле мењачког пословања.

Неспорна је чињеница да се криминалним активностима генеришу велике количине прљавог новца и неретко је тај новац у различитим валутама и зато се често јавља потреба да се конвертује из једне валуте у другу, јри чему сама конверзија тог новца често претходи његовом улагању у легалне токове, а поготово ради куповине некретнина.

Закључак:

У Србији сектор овлашћених мењача, сектор мењача игра значајну улогу у прању новца с обзиром да спроведене истраге откривају случајеве њиховог коришћења од стране ОКГ и појединаца који су извршили размену велике количине готовине. Лица из криминалне средине готовину често мењају из једне валуте у другу пре него што је уведу у финансијске токове. Мењачнице су биле предмет извештаја о сумњивим активностима јер нису пријављивале готовинске трансакције по ЗОСПНФТ нити су подносили извештаје о сумњивим активностима. Поред тога, евидентиране су структуриране трансакције – трансакције одмах испод законског лимита за пријаву готовинске трансакције код мењача. Народна банка Србије је поднела пријаве против мењача због неовлашћеног обављања мењачких послова. Имајући у виду изложеност сектора значајним износу готовине, мењачнице су оцењене као критичне тачке у напорима Србије у области спречавања прања новца. Мењачнице су идентификоване као значајна слабост у систему и представљају приоритет у даљем раду и напорима које држава чини да би умањила ризик у систему.

Степен претње: Висок

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Учестале трансакције у значајним износима: значајан број учесталих трансакција које су одмах испод законског лимита – структуриране трансакције које у збиру дају значајне износе.

Недовољан број извештаја о сумњивим активностима: многе мењачнице не испуњавају законску обавезу пријављивања трансакција које прелазе лимит за пријаву готовинских трансакција по ЗОСПНФТ.

Укључивање лица из криминалне средине: појединци повезани са криминалним активностима користе услуге мењачница за промену значајних новчаних износа у којима извештаји о сумњивим активностима нису пријављени, што указује на већу могућност злоупотребе услуга мењачница од стране клијената високог ризика.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Појачане регулаторне мере: Народна банка Србије подноси кривичне пријаве против неовлашћене размене валута што указује на ефикасан регулаторни надзор сектора.

Унапређена сарадња надлежних институција и обвезника: извештаји платних институција и банака су олакшали откривање и истраживање сумњивих активности у мењачницама што указује на ефикасну међусобну сарадњу.

Побољшана идентификација структурираних трансакција: случајеви у којима су идентификоване структуриране трансакције указују на опрезност надлежних институција и будност када је овај начин извршења трансакција у питању.

Сектор трговине

Сектор трговине се на основу добијених података од јавних тужилаштава и суда издвојио као сектор који је евидентиран у већем броју предмета прања новца. С обзиром да трговина скупце-ним аутомобилима и осталом робом велике вредности представља област у којој се улажу значајни износи новца који потиче из криминалних активности, ове области су анализиране појединачно и збирно.

Анализом прикупљених података утврђено је да је трговина робом најчешће коришћена као начин извршења кривичног дела прање новца, којом приликом су сачињавани фиктивни уговори о купопродаји робе са намером да се прикаже да је она купљена иако није била предмет реалног промета, а вршена су плаћања по тако издатим фиктивним фактурама и новац је подизан и враћан уплатиоцу.

Приликом анализирања података добијених у тужилаштвима утврђено је да је истражни поступак покренут против 162 лица, од тога 7 лица су део ОКГ, док је оптужено 75 лица, од тога ОКГ 26 лица, због кривичног дела прање новца за које је коришћен сектор трговине.

Анализом правноснажно окончаних кривичних поступака пред надлежним судовима, утврђено је да је од укупно осуђених 132 лица, чак 66 осуђених лица користило сектор трговине (најчешће уз сектор банкарства) кроз који је вршено прање новца. Укупан износ новца који је био предмет прања новца кроз сектор трговине, према правноснажним пресудама, износи ЕУР 7.957.730,00.

У овом сектору најчешће је вршено прање новца пореклом из пореских кривичних дела, кривичних дела фалсификовања, злоупотребе положаја одговорног лица, као и из тешке крађе.

Везано за робу која је велике вредности, утврђено је да су кривична дела вршена са намером да се прикрије да таква роба потиче из кривичног дела учињеног у иностранству, те да се исти пласирају на наше тржиште као легални предмети. Такође, забележени су случајеви у којима је нелегални новац улаган у уметничка дела и накит.

Везано за кривично дело прање новца које је учињено у односу на трговину робом велике вредности истрага је покренута против 4 лица, од којих је 1 пред ЈТОК, и сва 4 лица оптужена су за прање новца..

Овај сектор је посебно анализиран јер је велики број лица против којих су покренути кривични поступци овај сектор користио за прање новца. Посебно треба истаћи околност да прави субјекти који су коришћени за прање новца углавном нису обављали реалну пословну делатност, већ су претежно коришћени за прање новца.

Сектор трговине аутомобилима

Откривен новчани износ током истраге у вези са оваквим улагањима, односно новац који је опран кроз трговину возилима износи ЕУР 4.704.100,00, од чега је у само једном кривичном поступку пред Вишим судом у Новом Саду утврђено да су три лица укупно опрало ЕУР 3.757.100,00 кроз трговину аутомобилима. Уз наведени сектор трговине возилима увек је као обвезник по закону укључен и јавни бележник.

Прање новца у овом случају извршено је у сектору продаје половних аутомобила, тако што су привредна друштва која се баве куповином и продајом половних возила служила за пренос и конверзију новца који потиче из криминалних активности. Типологија прања новца укључивала је неколико кључних метода:

Готов новац, који потиче од продаје половних аутомобила, уплаћиван је као пазар на рачуне привредних друштва која су контролисана од стране окривљених. Ова друштва су имала улогу у продаји возила и полагању прљавог новца. Окривљени су потом трансферисали новац на девизне рачуне у страног јурисдикцији, и након тога преко фиктивних уговора и симулованих услуга преносили средства на рачуне физичких лица. За трансакције је као основ коришћена неверодостојна пословна документација која је служила као покриће за незаконите трансакције, чиме се прикривао незаконито стечен новац. Окривљени су користили своје контролне позиције у привредним друштвима и утицали на финансијске токове како би сакрили да новац потиче од криминалне делатности.

У анализираном периоду у покренутим истрагама због кривичног дела прања новца, сектор трговине аутомобила коришћен је од стране 30 лица, од тога од стране 9 лица као чланова ОКГ, док је у фази оптужења овај сектор коришћен од стране 11 лица, од тога 3 лица као чланова ОКГ који су уложили прљав новац у куповину углавном луксузних аутомобила, чија вредност достиже и неколико десетина, па чак и стотина хиљада евра. У истом временском периоду анализом правноснажно окончаних кривичних поступака предмета прања новца, закључено је да је 9 осуђених лица новац стечен из криминалне делатности, уложило у куповину аутомобила, односно у преправке и препродаје возила. Извршеном анализом уочено је да је куповина луксузних аутомобила била предмет улагања новца који проистиче из кривичног дела. Овакви аутомобили су набављани најчешће за готов новац, а с обзиром да се могу сматрати неком врстом статусних симбола, представљају и „црвену заставицу” у случајевима када су у власништву лица која немају легалне приходе који би оправдали поседовање оваквих аутомобила.

Велика појединачна вредност возила, могућност куповине за готов новац, значајан број правних и физичких лица која обављају ову делатност, велики годишњи промет и велики новчани обрт који је у већини готовински, одсуство адекватне контроле јер нису обвезници по ЗСПНФТ, покренути кривични поступци за прање новца и улагање у овај сектор, говоре о његовој претњи.

Сектор залагаоница

На основу података добијених у тужилаштвима утврђено је да је у анализираном периоду од 648 лица против којих је покренута истрага због кривичног дела прања новца, сектор залагаоница коришћен од стране 7 лица и то 5 физичких и 2 правна лица. Укупан износ опраног новца кроз овај сектор износи ЕУР 520.259,00.

Иако је до сада само против 7 лица покренута истрага због кривичног дела прања новца за које је коришћен сектор залагаоница, овај сектор је посебно посматран јер је утврђено да не постоји контрола над овим сектором, те у истом могу бити заложени предмети који су стечени нелегалним активностима.

Плајне институције и институције електронског новца

Приликом анализирања података добијених у тужилаштвима и судовима за период од 2021. до 2023. године, утврђено је да није покренут ниједан поступак због кривичног дела прања новца за које је коришћен сектор платних институција и електронског новца.

Међутим кроз пријаве извештаја о сумњивим активностима уочава се да се овај сектор ипак користи за трансфере новца лица која су повезана са криминалним активностима, односно да лица бирају да користе платне институције уместо банкарског система нарочито за мењачке послове и послове полагања новца.

Сектор ревизора

Сектор ревизора блиско је повезан и са сектором рачуноводства, а компаније које пружају услуге ревизије пружају и рачуноводствене услуге. У анализираном периоду није покренут ниједан поступак због кривичног дела прања новца за које је коришћен сектор ревизора нити су ревизори били извршиоци овог кривичног дела.

Сектор пружаоца услуга повезаних са виртуелним валутама

У анализираном периоду истражни поступак покренут је против 9 лица због кривичног дела прања новца за које је коришћен сектор пружаоца услуга повезаних са виртуелним валутама.

Пример:

Осумњичена је била зајослена у „А” а.г. Београд, на његовим вишим саветницима за односе са клијентима и иста је искористила њу позицију и за 26 клијената банке, без њиховог знања и сагласности активирала њихове рачуне над којима је преко електронског и мобилног банкарства имала контролу. Затим је сачинила захтев за делимичну исплату/превремено разорочење штедне коју су ова лица имала, након чега је новац са њихових рачуна путем електронског и мобилног банкарства пребацивала на динарске рачуне које је на наведени начин отворила, са којих је новац у износу од ЕУР 450.820,14 пребацивала на своје динарске рачуне. Са својих рачуна новац пренела на налоге отворен у мењачници за криптовалуу у „М” ДОО Београд, преко које је у току 2021. године кувала дигиталну имовину – криптовалуу „Litecoin” за укупан износ од ЕУР 40.471,67 у 2022. години за износ од ЕУР 378.403,33 и у 2023. години за износ од ЕУР 27.833,33 а путем налога у интернационалној крипто мењачници „Binance” отворила налоге за трговину криптовалууима, регистрованим на њено име преко које је трговала, кувала и улађала у различите криптовалууе и токене кроз 367 фракција.

Сектор услуга

Сагледавајући привредну активност уопште, сектор услуга заузима значајно место. Он је посебно доминантан у области предузетништва у којој има преко 300.000 регистрованих предузетничких радњи, које се доминантно баве сектором услуга.

Имајући у виду да је поступак регистрације једноставан и да се у предузетничким радњама може остварити промет до 8.000.000 динара пре преласка у систем ПДВ-а, то ствара погодне услове да се врши манипулација овим радњама, те да се исте не отварају у циљу реалног обављања привредне делатности за коју су основане, већ у сврху убацивања нелегалног новца у легане токове.

Поред овог, класичног система прања новца, уочено је учестало извлачење новца путем предузетничких радњи и заобилажење плаћања пореских обавеза према држави, те долажења до готовог новца. Из ових разлога не чуди што су поједине предузетничке радње у сектору услуга основане само са циљем да се преко њих „прљав новац” легализује, док никада нису обављале било какву делатност.

Приликом анализирања података утврђено је да је истражни поступак покренут против 75 лица, док је оптужено 10 лица, због кривичног дела прање новца за које је коришћен сектор услуга.

У највећем броју случајева то су била лица која су сачињавала фиктивне рачуне за услуге које нису пружили, док су новац који им је за те услуге плаћен подизали и враћали уплатиоцима.

У правноснажно окончаним кривичним поступцима нема осуђених лица због вршења кривичног дела прање новца кроз сектор услуга али се овај сектор често користи за прање новца.

Сектор пољопривреде

Приликом анализирања података утврђено је да је истражни поступак покренут против 75 лица, од тога ОКГ 8 лица, док је оптужено 68 лица, од тога пред ОКГ против 7 лица, због кривичног дела прање новца за које је коришћен сектор пољопривреде.

Анализом правноснажно окончаних кривичних поступака у наведеном периоду, утврђено је да је кроз сектор пољопривреде укупан износ опраног новца ЕУР 185.376,00, а укупан број осуђених лица 26. У свим поступцима прања новца кроз сектор пољопривреде, коришћен је и сектор трговине и банкарства.

Пример:

Пред Вишим судом у Београду, ПОСК, осуђено је 4 лица за кривично дело злоупотреба њоложаја одговорној лица у њомајању и за кривично дело прање новца, која кривична дела су извршили користићећи сектор њолођривреде уз банкарски и сектор њрјовине, шако шћо је одговорно лице њривредној друшћива њроналазило носиоце њолођривредних њаздинсћава који су сачињавали неистћиниће рачуне о наводној њродаји воћа и њоврћа у њојледу врсће, количине и вредносћи њродаиће робе, а ова активносћ је укључивала и лажне оћкујне листове како би се сћворио њривид лејалној њословања, а зашћим њо исћлаићи на рачун, њолођривредни њроизвођачи су њодизали и враћали новац одговорном лицу њривредној друшћива задржавајући њровизију од 6 до 10%. Тијолођија овој случаја укључивала је све фазе њрања новца: њласман (лажне њрансакције), раслојавање (њодизање и враћање новца) и инћејрацију (коришћење секћора њрјовине и њолођривреде за скривање њорекла новца).

С обзиром да су честе субвенције државе у овој области, те могућност извоза пољопривредних производа на територију ЕУ али и Руске Федерације, ова област је препозната од извршиоца кривичних дела као атрактивна за избегавање прописа у области која регулише спољњу трговину пољопривредним производима. Такође, приликом откупа пољопривредних производа откупљивач је дужан да пољопривреднику плати ПДВ надокнаду од 8%, коју након уплате на рачун пољопривредника откупљивач има право да врати од државе. Ова околност се користи и тако што се приказује фиктиван откуп, а затим се износ уплаћене ПДВ накнаде дели тако што пољопривредник задржи од 5 до 10%, а остало враћа откупљивачу.

Анализирајући податке који су достављени, утврђено је да се сектор пољопривреде учестало јавља као област у коју се улаже нелегално стечени новац или преко које се врши пренос таквог новца. Ова анализа је урађена јер су у претходном периоду покренути поступци против пољопривредника где је сачињавана фиктивна документација у којој је приказивано да су извршили продају пољопривредних производа откупљивачима, иако иста стварно није извршена, а овако сачињена документација је коришћена од откупљивача како би била заобиђена забрана реекспорта робе која је пореклом из земаља ЕУ а која је касније продавана на територији Руске Федерације. Овај сектор је анализиран због броја лица против којих је кривични поступак покренут због прања новца и као специфичност Србије.

Поштански оператори

Приликом анализирања података утврђено је да је истражни поступак покренут против 2 лица због кривичног дела прање новца за које је коришћен сектор поштанских оператора.

Пример:

Окр. Ђ. П. и окр. М. П. су вршили продају половних делова за моторна возила олашавајући продају преко интернета, а затим ове делове купцима испоручивали путем курирских компанија изв. „брзе поште“, а са куририма имали договор да они, за износ од ЕУР 4,17 по пакету, у одређенима које прате испоруку наведу неистините податке о пошиљаци и да на основу тако сачињене лажне документације изврше испоруку ауто-делова купцима, а да након преузимања одкупе цене са блажајне новац предају окр. М. П. и окр. Ђ. П., или лицима која они овлашће, што су они и чинили, на који начин су окр. М. П. и окр. Ђ. П. прибавили имовинску корист у укупном износу од ЕУР 378.843,72, а затим овако стечен новац улаћали у куповину непокретности и вреднијих ствари.

Друштва за животно осигурање

За разлику од претходног извештајног периода, у овом извештајном периоду нису евидентирани предмети који су формиран због кривичног дела прање новца у којима је као сектор коришћен сектор осигурања.

За кривично дело Превара у осигурању из члана 223а КЗ од стране МУП-а поднете су кривичне пријаве против 58 лица, тужилаштва су поступала по кривичним пријавама поднетим против 179 лица, од стране тужилаштва је оптужено 11 лица, док су од стране суда донете осуђујуће пресуде у односу на 25 лица.

Карактеристике сектора осигурања су специфичности индустрије осигурања, а пре свега разноликост производа који су доступни клијентима, могућност једнократних уплата и уплата анuitета у већим износима од уговорених, повећање премије или доприноса, могућност куповине полиса које служе као колатерал за кредит, право усмеравања накнаде из осигураног случаја на трећа лица, полисе животног осигурања које садрже опцију куповине инвестиционих јединица.

Сектор тржишта капитала

У анализираном периоду нису евидентирани истраге, оптужења нити правноснажне пресуде везане за кривично дело прање новца извршено у сектору тржишта капитала.

Изложеност овог сектора анализирана је и у односу на кривично дело Фалсификовање хартија од вредности из члана 242 КЗ, за које кривично дело су од стране МУП-а поднете кривичне пријаве против 3 лица, док су од стране судова донете осуђујуће пресуде против 2 лица.

У анализираном периоду није било пресуда због кривичног дела Забрана манипулација на тржишту из члана 402 Закона о тржишту капитала нити због кривичног дела Коришћење, откривање и препоручивање инсајдерских информација из члана 403 Закона о тржишту капитала.

У сектору тржишта капитала претња од прања новца присутна је у знатно мањој мери у односу на претходно поменуте секторе. Наиме, тржиште капитала у Србији сврстава се у групу мање развијених тржишта, са слабом ликвидношћу хартија од вредности којима се тргује.

Поред недовољно развијеног тржишта, приметан је велики удео неактивних клијената, чињевица да обвезници не примају готовинске трансакције већ се сва плаћања врше посредством рачуна отворених у банкама. Наиме, сви финансијски инструменти су дематеријализовани и гласе на име, што смањује могућност скривања власништва и од изузетног је значаја са аспекта покушаја прања новца и финансирања тероризма. Све ово указује да је ризик од прања новца у овом сектору присутан, али у мањем обиму.

Сектор факторинга

У анализираном периоду нису евидентирани истраге, оптужења нити правноснажне пресуде везане за кривично дело прање новца извршено у сектору факторинга.

Иако у анализираном периоду није било евидентираних случајева прања новца у сектору факторинга у обзир се морају узети и друге околности које повећавају претњу од прања новца. Факторинг не познаје националне границе, као део савременог начина пословања све више поприма карактере мултинационалног правног посла, при чему не постоје посебна правила која се односе на спречавање прања новца. Сама чињеница, да учесник у факторингу може бити привредно/трговинско друштво или уопште правно лице које послове обавља на територији или са територије офшор земаља или земаља пореских рајева, земаља које не примењују стандарде из области СПН/ФТ, са непознатим а најчешће прикривеним власницима, указује на могућност и ризик од прања новца.

Сектор даваоца финансијског лизинга

У анализираном периоду у покренутих кривичних поступцима није утврђено да су субјекти финансијског лизинга били коришћени за трансакције новца чије је порекло незаконито или криминално. Такође, из покренутих кривичних поступака није евидентирано да су лица запослена у сектору финансијског лизинга била окривљена због извршења кривичног дела у вези са прањем новца нити је прање новца вршено посредством овог сектора.

Претња по овај сектор је анализирана и са аспекта избегавања обрачунавања и плаћања пореза од стране субјеката финансијског лизинга. На основу података Министарства финансија, Пореске управе утврђује се да је у анализираном периоду обављено 10 контрола, од тога су у 2 контроле утврђене неправилности, у укупном износу од 68.221,73 евра.

У покренутих кривичних поступцима уочено је да се лица против којих се води поступак појављују као корисници лизинга. Углавном се ради о лизингу скупочених возила, тако да се отвара могућност отплате лизинга прљавим новцем, што спада у класичну типологију прања новца.

Сектор друштва за управљање добровољним пензијским фондовима и добровољни пензијски фондови

У анализираним предметима који се воде због кривичних дела прање новца није утврђено да су активности везане за прање новца укључивале неку од услуга или производа коју нуде пензијски фондови нити је било запослених из овог сектора међу окривљенима.

Закључак за остале секторе:

Залагаонице

7 лица су коришћена за прање ЕУР 520.259,00. Сектор је нерегулисан и самим тим омогућава и олакшава инфилтрирање нелегалних средстава која се могу заложити без икакве контроле.

Степен претње: Растућа претња

Платне институције и институције електронског новца

Нису идентификовани случајеви прања новца, али постоје секторски ризици имајући у виду могућност да се користи у извесним случајевима као алтернатива банкарском сектору и да су идентификоване по том питању и сумњиви извештаји, нарочито у делу пословања који се односи на мењачке послове и депозите што се може искористити за криминалне активности.

Степен претње: Средњи

Посредници у промету непокретности

Иако се посредници не појављују као окривљени у предметима прања новца блиско су и уско повезани са најризичнијим сектором – сектором непокретности. Анализа је показала да су посредници у промету непокретности коришћени од стране лица која су под истрагом због сумње на организовани криминал и прање новца. То их чини сектором изложеним ризику од прања новца.

Степен претње: Висок

Поштански оператори

Два лица се сумњиче за прање новца од ЕУР 378.844 кроз фиктивну пословну документацију у којем је коришћен сектор оператора. Овај сектор је умешан у прикривање новца из нелегалне трговине где су средства у коначном интегрисана у сектор некретнина и скупочену робу.

Степен претње: Средњи

Сектор ревизије

Блиско и нераскидиво повезан са сектором рачуноводства. Не постоји непосредна укљученост у предметима прања новца, нити је откривено да су ревизори учествовали у прању новца, али професионалне услуге овог сектора могу индиректно помоћи прању новца – имајући у виду трансакције које извршавају клијенти и начин извештавања, стога је интензиван надзор и даље кључна компонента у превенцији.

Степен претње: Средњи

Факторинг

Нема пријављених случајева прања новца, али имајући у виду међународни карактер пословања и недостатак стриктних правила и процедура за спречавање прања новца и за прекограничне трансакције чини овај сектор рањивим, посебно када су укључени офшор ентитети.

Степен претње: Средњи

Финансијски лизинг

Није непосредно коришћен за активности прања новца, али потребно је имати у виду код трансакција високе вредности у лизингу (као нпр. код луксузних возила) да може бити изложен прању новца кроз коришћење традиционалних начина прања новца у овом сектору.

Степен претње: Средњи

Пружаоци услуге у сектору дигиталне имовине

Девет осумњичених који су умешани у комплексне шеме прања новца преко електронског трансфера и кроз улагање у дигиталну имовину. Анонимност и проточност ових трансакција јесте стално присутан ризик за прање новца.

Добровољни пензијски фондови

Нема директних случајева прања новца, ипак пензијски фондови и повезаност са међународним трансакцијама у значајном износу могу представљати потенцијал за прање новца кроз, пре свега, инвестиционо повезане шеме.

Степен претње: Низак

Сектор трговине

Коришћен је за прање новца од стране 75 лица, често преко предузетничких радњи које су основане са циљем да се кроз фиктивне трансакције и пословну документацију прикрије порекло и изврши интеграција прљавог новца. Предузетници могу „избећи” одређене захтеве у вези са документацијом имајући у виду форму организовања овог привредног субјекта што чини сектор трговине и суспектним на прање новца.

Степен претње: Средњи

Сектор пољопривреде

Укључује 75 лица и прање новца у износу од 185.376 ЕУР – често се користи фиктивна пословна документација за трговину и повраћај ПДВ. Сектор је подржан честим субвенцијама и извозним могућностима, што криминалци користе за интеграцију прљавог новца.

Степен претње: Средњи ка високом

Сектор осигурања

Није било предмета прања новца у овом периоду. Остаје рањив имајући у виду пре свега разноликост производа који су доступни клијентима, могућност једнократних уплата и уплата анuitета у већим износима од уговорених, повећање премије или доприноса, могућност куповине полиса које служе као колатерал за кредит, право усмеравања накнаде из осигураног случаја на трећа лица, полисе животног осигурања које садрже опцију куповине инвестиционих јединица и у том смислу изложен прању новца.

Степен претње: Низак

Тржиште капитала

Низак степен претње у поређењу са осталим секторима имајући у виду стриктну регулативу и дематеријализацију хартија од вредности што умањује анонимност. Иако је класификован као сектор ниског степена претње, тржиште капитала остаје релевантно за праћење растућих ризика и изложеност која по том основу може настати.

Степен претње: Низак ка средњем

ПРОЦЕНА ПРЕКОГРАНИЧНИХ ПРЕТЊИ ОД ПРАЊА НОВЦА

Географски положај Србије

Најинтензивнији платни промет Србија је остварила са Немачком која је у укупном међународном платном промету учествовала са 16% (у укупном приливу 16% и одливу 15,9%), а следе Аустрија са 6,4% (6,0% и 6,8%), Мађарска са 6,0% (5,5% и 6,4%), Велика Британија са 5,7% (6,6% и 4,8%), Швајцарска са 4,8% (3,9% и 5,6%), САД са 4,3% (5,4% и 3,2%)

Промет робе		Промет услуга		Стране директне инвестиције		Дознаке		Портфолио инвестиције	
Прилив	Одлив	Прилив	Одлив	Прилив	Одлив	Прилив	Одлив	Прилив	Одлив
Немачка 13,5%	Немачка 11,8%	Немачка 15,8%	Немачка 10,2%	Кина 15,1%	Холандија 15,1%	Немачка 20,9%	Немачка 10,4%	Немачка 44,7%	Немачка 50,7%
БиХ 7,3%	Швајцарска 8,5%	САД 14,1%	Аустрија 7,3%	Холандија 11,5%	Швајцарска 12,7%	Швајцарска 13,8%	БиХ 9,2%	Велика Британија 17,7%	САД 12,6%
Италија 5,9%	Кина 6,4%	Велика Британија 8,8%	Швајцарска 6,3%	Швајцарска 9,6%	Немачка 11,3%	САД 9,3%	САД 7,5%	САД 10,5%	Велика Британија 10,6%
Русија 5,9%	Италија 6,1%	Швајцарска 6,6%	Велика Британија 6,3%	Немачка 9,2%		Аустрија 7,7%	Црна Гора 7,5%	Аустрија 7,8%	Аустрија 8,6%
Кина 4,9%	Русија 5,1%	Аустрија 4,6%		Велика Британија 6,5%			Хрватска 7,1%		

Учешће новца сумњивог порекла у односу на укупне прекограничне трансакције Србије са другим земљама у периоду од три године, има учешће од 0,17%.

Не улазећи у коначни исход сумњи, може се извести генерална констатација да наведени обим новца у чије се порекло сумња, а садржи прекогранични елемент, како на укупном нивоу, тако и по појединачним земљама, има минималан утицај на рањивост финансијског система.

ГЛАВНИ ЗАКЉУЧАК:

У Србији је идентификовано постојање прекограничне претње од прања новца. Најзаступљенији модалитети прекограничног прања новца су:

- физички пренос преко државне границе готовине која потиче из криминалне делатности извршене у иностранству;
- прање прљавог новца пореклом из иностранства коришћењем банкарских послова по основу реекспортних послова, промета роба и услуга, симулованих правних послова.

Најзаступљенија типологија је прање новца без предикатног кривичног дела (тзв. *stand alone*).

Прање новца је у највећем броју случајева извршено од стране домаћих држављана.

На основу анализе сачињена је листа која обухвата државе са прекограничном претњом и дефинисане су државе високог, средњег и ниског степена претње.

Увод

Прекограничном претњом од прања новца сматра се прање прихода стечених криминалном делатношћу извршеном у иностранству, прање у другим јурисдикцијама прихода који су стечени криминалном делатношћу у Србији, прање прихода у Србији који су стечени криминалном делатношћу у Србији и другим јурисдикцијама, прање прихода непознатог порекла, као и прање прихода у Србији од стране држављана других земаља, а који су стечени криминалним радњама у домаћој јурисдикцији.

За потребе ове анализе, радна група је прибавила и анализирила податке релевантних државних институција, и то Врховног суда, Врховног јавног тужилаштва, Министарства унутрашњих послова, Министарства правде, Дирекције за управљање одузетом имовином, Управе за спречавање прања новца, Пореске управе, Управе царина, Прекршајног апелационог суда, Агенције за привредне регистре, Централног регистра, депо и клиринг хартија од вредности, као и надзорних органа – Министарства унутрашње и спољне трговине, Народне банке Србије, Комисије за хартије од вредности и Управе за игре на срећу. Процена прекограничних претњи спроведена је сходно критеријумима Светске банке, али и користећи радно искуство и искуство и знања чланова групе стечена учествовањем у спровођењу претходних процена ризика.

Анализа стања у погледу прекограничних претњи од прања новца извршена је узимајући у обзир следеће:

- донете правноснажне осуђујуће пресуде за прање новца
- подигнуте оптужнице и покренуте истраге за прање новца
- број извештаја о сумњивим трансакцијама (СТР)
- број иницијатива које је Управа за спречавање прања новца доставила јавним тужилаштвима и полицији
- износ одузете имовине/прихода

Разматрани су подаци о међународној правосудној сарадњи, размени информација од стране Управе за спречавање прања новца, размена путем ЕГМОНТ групе, размене од стране пореских органа, а све у циљу праћења токова новца или откривања имовине у вези са којом су прикупљени подаци указали на евентуалну повезаност са другим државама.

Такође, разматрани су подаци о пријављеном преносу готовине, као и о привремено одузетом новцу у случајевима непријављеног преноса готовине преко државне границе.

Надаље, анализиран је и платни промет са иностранством, и то подаци о финансијским приливима и одливима у вези са прометом робе, прометом услуга, страним директним инвестицијама, портфолио инвестицијама и дознакама.

Поред ових критеријума, за потребе доношења правилних закључака о потенцијалним прекограничним претњама од прања новца, разматрани су и подаци о правноснажним пресудама прекршајних судова у вези са непријављивањем преноса физички преносивих средстава плаћања, анализирани су оснивачи, постојање комплексних власничких структура, повезаност са другим државама, као и подаци о трансферима између нерезидената извршених у земљи, као и трансфери са другим земљама.

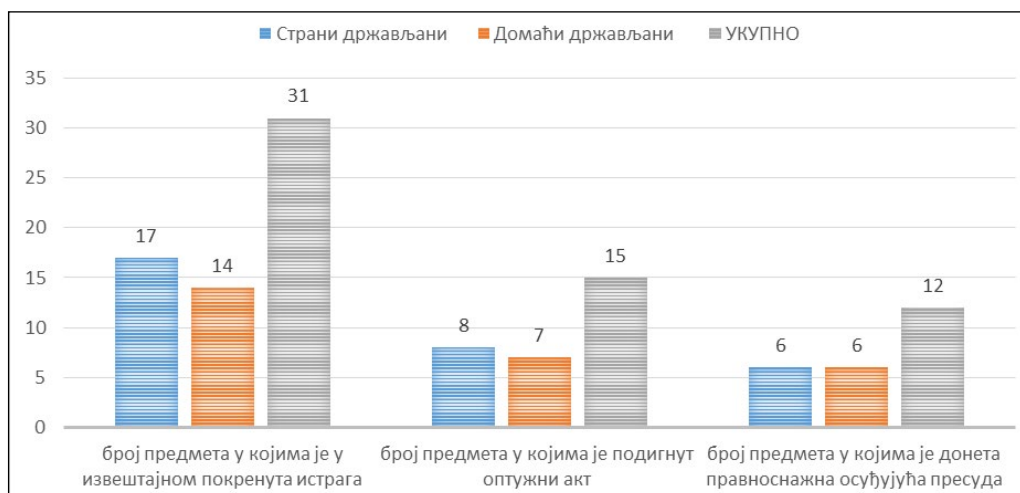
Поред тога, анализирани су подаци надзорних органа – држављанство клијената, број нерезидентних клијената физичких лица и привредних субјеката, оцена ризичности нерезидената.

Значајна је била и анализа СТР са прекограничним елементом, било да се ради о оснивачкој структури или се ради о трансферу средстава са другим земљама.

Ова анализа је спроведена у односу на 103 стране државе.

Опште информације

У циљу израде процене прекограничних претњи анализирани су предмети прања новца са елементом иностраности у различитим фазама кривичног поступка – укупно 58 предмета који се односе на 191 лице, у које су укључени предмети прања новца али у којима није било могуће утврдити порекло имовине.

Извор: Врховно јавно тужилаштво и Врховни суд

Подаци који су посебно анализирани у циљу утврђивања најдоминантнијег сценарија прања новца тичу се, пре свега, откривеног износа опраног новца у покренутих истрагама, броју лица против којих је покренута истрага, података о привремено одузетим физички преносивим средствима плаћања, међународне сарадње и извештаја о сумњивим трансакцијама.

- **Откривени износ опраног новца у покренутих истрагама прања новца са прекограничним елементима је 32.514.054,17 ЕУР, што представља 34% од укупно откривеног износа у свим покренутих истрагама за прање новца.**
- Највећи износи откривеног опраног новца повезани су са Украјином, Казахстаном, Великом Британијом и Таџикистаном – 7.765.645 ЕУР, Црном Гором и Холандијом – 6.865.000 ЕУР, Турском – 3.419.237 ЕУР, САД – 3.017.801 ЕУР и Великом Британијом – 2.422.255 ЕУР.
- **Истрага је покренута, због основа сумње на прање новца, против 137 лица – 28 страних и 109 домаћих држављана.**
- Најчешће укључене земље су САД (56 лица), Немачка (17 лица), Турска (11 лица), Велика Британија (10), Холандија (9 лица) и Црна Гора (9 лица).

Процена ризика од прања новца

Извор: Врховно јавно тужилаштво и Врховни суд.

ПРЕТЊЕ

Модалитети прања новца – препозната сценарија

Прање прихода стечених криминалном делатношћу извршеном у иностранству

Откривени износ опраног новца у покренутим истрагама	Број лица против којих је покренута истрага
19.227.430 ЕУР	115

Откривени износ опраног новца у покренутим истрагама за прање прихода стечених криминалном делатношћу извршеном у иностранству представља 59,29% укупног откривеног износа (**32.514.054,17 ЕУР**).

Највећи износи откривеног опраног новца повезани су са Црном Гором и Холандијом (6.865.000 ЕУР), САД (3.017.801 ЕУР), Великом Британијом (2.422.255 ЕУР), Немачком (1.922.307 ЕУР) и Украјином (972.902 ЕУР).

Број лица против којих је покренута истрага због овог облика прања новца представља 83,94% од укупног броја (137).

Најчешће укључене земље су САД (56 лица), Немачка (14 лица), Велика Британија (9 лица), Холандија (9 лица) и Црна Гора (9 лица).

У погледу **предикатних дела** из којих проистиче приход који је предмет прања наводимо да је против 8 лица покренута истрага због тешке крађе извршене од стране организоване криминалне групе, против 6 лица због трговине наркотицима, против 1 лица због извршења коруптивног кривичног дела.

Против 100 лица (74,07%) покренута је истрага за тзв. **stand alone** прања новца.

Резултат извршене анализе случајева прања новца са прекограничном претњом, указује да лица из криминалне средине најчешће пласирају приходе својих незаконитих активности у **сектор некретнина**.

Пример:

Наиме, пресудом Вишег суда у Београду, Посебног одељења за организоване криминалне окривљене Д. Б. осуђена је на 2 године и 6 месеци затвора и новчану казну у износу од 500.000 РСД јер је извршила пренос имовине и држала непокретну имовину која је била у власништву њеној, сада постојећој сугрупа, знајући да је он непокретности кудио за њихов новац који потиче из кривичног дела извршеног у Италији, где је извршила и конверзију имовине – њеног новца у право својине на непокретности, где је закључила уговор о купопродаји непокретности, чију је цену исплатила у њеном новцу добијеном од сугрупа. Окривљеној је изречена мера безбедности одузимања предмета – непокретности у вредности од 262.722 ЕУР.

У оквиру овог сценарија најзаступљенији су следећи модалитети:

1. Трансфери новца кроз банкарски сектор

Када се ради о трансферима новца кроз банкарски сектор, као основ преноса често се користе фиктивни послови, тачније фиктивна пословна документација. Новац се преноси по основу плаћања робе која заиста не постоји.

Пример:

Осумњичени Н. Р. је организовао 49 физичких лица да у Републици Србији за зараду у износу од 700 до 1.000 америчких долара оснују предузетничке радње које су затим обављале послове диспенчара за пошребене и привредна друштва са седиштем у САД и са овим физичким лицима договорио да за располагање средствима на рачунима предузетничких радњи овлашће групе осумњичене, чија је улога била да испред овако основаних предузетничких радњи испостављају фиктивне фактуре наведеним привредним друштвима у САД, па када ова привредна друштва изврше исплату по фиктивним фактурама, новац конвертују у динаре, исти подићу и предају осум. Н. Р. Радњама свих наведених лица је сачењен новац у укупном износу од 3.017.801 ЕУР, који је осум. Н. Р., између осталог, улагао у кујовину некретнина.

Посебно одељење за сузбијање корупције Вишеј јавној тужилаштва у Нишу сироводи исплату у износу од 56 лица збој прања новца.

Важно је напоменути да је анализа ИСА банака у УСПН указала на учестало коришћење банковних рачуна за проток средстава кроз финансијски систем у Републици Србији. Такве трансакције се најчешће врше злоупотребљавајући шифре основа за реекспорт и оне услуге код којих је тешко доказати тржишну вредност (пословни консалтинг, правне и рачуноводствене услуге, пропаганда и испитивање тржишта и сл.).

Када је реч о сумњивим пословима реекспорта истичу се Руска Федерација, Велика Британија, Казахстан, Белорусија, Естонија, Сингапур, Хонг Конг, Кина, укључујући и Тајван, УАЕ, Литванију, Летонију, Украјину. Поред држављана Србије, већи број страних држављана (углавном Руске Федерације, Украјине, Естоније, Чешке) оснива привредна друштва у Србији која врше трансакције са правним лицима која су регистрована или имају отворене рачуне у наведеним земљама.

Поред реекспорта, УАЕ се јављају и код већег броја сумњивих трансакција које се односе на плаћања привредних друштава из Србије по основу консултантских услуга у високим износима. Такође, уочене су сумњиве трансакције прилива са рачуна правних лица из УАЕ у корист физичких лица у Србији по основу зајма.

Немачка се јавља у сумњивим трансакцијама претежно када су у питању физичка лица, држављани Републике Србије који живе и раде у Немачкој, а средства уносе у Србију. Сумња се да део наведених средстава потиче од пореске утаје у Немачкој.

Закључак:

Систем за спречавање прања новца се све више фокусира на идентификацију и процесуирање различитих модалитета прања новца у случајевима који укључују прекогранични криминал. У извештајном периоду, значајан износ опраних средстава идентификованих у Србији, у укупном износу од преко 19 милиона евра, потиче од криминалних активности у иностранству, посебно из земаља као што су Сједињене Америчке Државе, Немачка и Велика Британија. Наиме, 74% случајева укључивало је „самостално” прање новца, где ниједно предикатно кривично дело није било директно повезано са средствима укљученим у прање. Банкарски сектор је уобичајени канал, у коме се често користе фиктивне трансакције и лажна пословна документација како би се прикрило порекло средстава. Ове трансакције често укључују субјекте и у јурисдикцијама као што су УАЕ, Хонг Конг и Руска Федерација, што изазива сумње у експониране пословне активности реекспорта и консултантских услуга, за које је тешко проверити праву тржишну вредност. Главни образац који се уочава укључује усмеравање незаконитих прихода у некретнине, који и даље остаје најпопуларнији сектор за интеграцију илегалних прихода у легитимну имовину. На пример,

случај високог профила закључен је конфискацијом имовине купљене криминалним приходима пореклом из Италије. Поред сектора некретнина, неке банкарске трансакције, које су предмет САР извештаја и извештаја Управе за спречавање прања новца, показују токове средстава повезаних са потенцијалном утајом пореза у иностранству и спорним зајмовима.

Фактори који указују на виши степен претње од прања новца:

Предикатна кривична дела извршена у иностранству: Велике количине опраних средстава потичу од кривичних дела почињених у иностранству, посебно у САД, Немачкој и Великој Британији.

Употреба банкарског сектора: Широка употреба банкарског сектора Србије за незаконите трансфере, често коришћењем фиктивних трансакција и сложене документације.

Реекспорт и консултантске услуге: Високоризичне трансакције велике вредности у реекспорту и консултантским услугама са јурисдикцијама као што су УАЕ и Русија.

Улагање у некретнине: Сектор омогућава једноставну интеграцију незаконитих средстава у легалну економију.

Међународне утаје пореза: Средства која потичу из земаља попут Немачке указују на потенцијалну утају пореза и захтевају прекограничну сарадњу и истраге.

Фактори који указују на нижи степен претње од прања новца:

Пажљиво праћење сумњивих трансакција у банкарском сектору: Појачано извештавање о сумњивим активностима у финансијским трансакцијама.

Побољшани надзор над некретнинама: Признавање сектора некретнина као примарног за прање новца омогућава властима да предузму циљане регулаторне мере.

Повећана прекогранична сарадња: Ефикасна сарадња са међународним партнерима помаже у откривању и праћењу средстава која долазе из иностранства.

Физички пренос преко државне границе готовине која потиче из криминалне делатности извршене у иностранству

На улазу у Србију Управа царина је одузела физичка средства плаћања од 249 лица у укупном износу од 19.991.507,65 ЕУР.

У вези са оваквим случајевима активира се механизам сарадње успостављен Споразумом о сарадњи између Врховног јавног тужилаштва и Управе царине, којим је успостављена обавеза Управе да обавести тужилаштво о потенцијалним случајевима прања новца, у циљу процене постојања елемената кривичног дела и покретања кривичног поступка.

На основу примљених информација Управе царина, јавна тужилаштва покренула су истрагу против 13 лица због нелегалног преноса готовине у укупном износу од 1.983.329 ЕУР, и то: 5 држављана Немачке, 4 држављана Украјине, 1 држављанина Турске, 1 држављанина Шведске, 1 држављанина Италије и 1 држављанина Мађарске.

Треба напоменути и да су против 1 домаћег и 6 страних држављана донете осуђујуће пресуде које се односе на уношење прихода у Србију – прекогранични пренос готовине и заложних потврда који су прибављени криминалном делатношћу извршеном у страним јурисдикцијама, где се као извршиоци појављују 3 држављана Немачке, 2 Турске и 1 држављанин Шведске. Као позната земља порекла новца код страних држављана јавља се Немачка, а код домаћег држављанина Велика Британија.

Овим пресудама одузета је готовина у износу од 926.512 ЕУР, заложне потврде²⁸ укупне вредности од 15.000.000 ЕУР и путничко моторно возило вредности од 30.000 ЕУР.

28 Реч је о три немачке судске потврде о датој заложној изјави, којима је установљена хипотека на непокретностима у Немачкој ради обезбеђења дуга, на којима је означена појединачна новчана вредност од по 5.000.000 евра.

Пример:

Окривљени Ј.Ч., држављанин Немачке, је иуџиничким моџорним возилом немачких реџистарских ознака, којим је уџрављао окривљени Е. С., држављанин Турске, иреносио новац, и џио 54.104 америчких долара, 49.700 евра, 14.370 бриџанских фунџи, 5.030 немачких марака и 23.950 руских рубаља (у ироџив вредности 119.237 ЕУР), као и иџри немачке судске иоџврге о даџиој заложној изјави, којом је усџановљена хиџоџека на неџокреџиноџима у Савезној Реџублици Немачкој ради обезбеђења дуџа, на којима је означена иоџединачна новчана вредности од ио 5.000.000 евра, иџ. са укуџном новчаном вредноџићу од 15.000.000 евра, иџако иџио је исџије држао сакривене у иџриџљажном иџросџору ауџиџомобила, а новац и судске иоџврге су иџриликом конџироле иџронађењени и уз иоџвргду иџривремено одузеџи и од њеџа.

Уџрава Царина је досџавила иџријаву сумње у извршење иџрања новца Уџрави за сџречавање иџрања новца, а одузеџи иџредмеџи су иџредаџи Уџрави криминалисџичке иоџлице – Одељењу за борбу иџроџив коруџиџе.

УСПН је на основу даџије иџријаве извршила иоџиџребне иџровере и уџуџила захџеве иџарџиџнерској служби (ФОС) у циљу иџрибављања иоџдаџака о иџредмеџиним физичким лиџцима. Прикуџиљене иоџдаџиџе УСПН је аналиџирала и иџроследила Вишем јавном иџужилаџиџву у Новом Саду, Посебном одељењу за сузбијање коруџиџе, које је иџроџив окривљених иоџднело иоџиџужниџу и закључило сџоразум о иџризнању кривичној дела.

На основу сџоразума о иџризнању кривичној дела, Виџи суд у Новом Саду је донео иџравноснажне осуџујуће иџресуде, којима је оба лица оџласио кривим збоџ извршења кривичној дела иџрање новца и осудио окривљеној Е. С. на казну заџвора у иџрајању од осам месеци са роком иџроверавања од 3 иоџдине и меру безбедности иџроџиџеривање сџиџранаца из земље у иџрајању од 5 иоџдина, а окривљеној Ј. Ч., на казну заџвора у иџрајању од десет иоџ месеци коју ће окривљени издржаџи и у куџним условима са иџрименом мере елекџиџронској надзора, као и на новчану казну у износу од РСД 2.000.000,00. Такође, окривљеном је изречена мера одузимања иџредмеџа, и иџио иџронађењеној иоџиџвој новца у износу од 119.237 евра, заложне иоџврге у износу од 15.000.000 евра, као и мера безбедности иџроџиџеривање сџиџранаца из земље у иџрајању од осам иоџдина.

Када је реч о меџународној сарадњи у кривичним поступцима за прање новца, иста је усџостављена на основу 106 замолница за пружање меџународне правне помоџи надлежних правосудних органа страних јурисдикџија.

Примљене замолнице							
Екстраџиџија		Преузимање кривичног гоњења		Одузимање имовине		Провера банкарских рачуна	
Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР
27	180.753.369,29	13	11.219.423,11	12	102.530.337,46	26	27.418.016,83

Посебна пажња посвећена је вредности имовине у замолницама за пружање правне помоџи због кривичног дела прање новца, односно имовини која је у замолницама означена као имовина укључена у прање новца, поводом кога је захтевана сарадња и пружање правне помоџи у виду екстраџиџије окривљених, преузимања кривичног гоњења и проналажења и одузимања имовине у кривичним поступцима прања новца који се воде у страним јурисдикџијама. Укупна вредност ове имовине износила је 322.208.090 ЕУР.

Екстраџиџија страних држављана је најчешће захтевана од правосудних органа Босне и Херцеговине, Црне Горе, Немачке, Казахстана и Бугарске, док се по вредности имовине од 10.705.723,23 ЕУР истиче замолница Белџије.

Преузимање кривичног гоњења од стране домаћих правосудних органа тражено је најчешће замолницама из Немачке (вредност имовине 9.304.299,55 ЕУР), док се по вредности имовине од 1.800.000 ЕУР истиче замолнице Аустрије.

Шваџцарска је поводом кривичног поступка који се води у тој земљи, поводом онлајн инвестиџиџоних превара у вредности од 102.520.290,47 ЕУР, упуџила замолницу Србији ради замрзавања и одузимања средстава са рачуна једног од окривљених.

Када је реч о провери банкарских рачуна, по вредности имовине истичу се замолнице Пољске (12.862.149,46 ЕУР), Бугарске (5.462.559,18 ЕУР), Аустрије (5.126.014,52 ЕУР), Немачке (2.362.000 ЕУР) и Тајланда (1.417.240,5 ЕУР).

Вредност имовине која је означена као имовина укључена у прање новца, као и видови правне помоћи која је тражена примљеним замолницама посебно указују на постојање претње од прања новца који у Србију долази из иностранства, пре свега имајући у виду замолнице за одузимање имовине и провере банкарских рачуна, што указује на сумњу да су приходи прибављени криминалном делатношћу у иностранству опрани у Србији. Међутим, не треба занемарити ни захтеве за изручење страних држављана за потребе вођења кривичних поступака у иностранству, као ни захтеве домаћим правосудним органима за преузимање гоњења за прање новца које је извршено у иностранству од стране домаћих држављана, а који се налазе на нашој територији, јер исти представљају потенцијалну претњу за Србију.

Пример 1:

Поступање у овом случају ојачало је полицијском сарадњом са официром за везу Велике Британије, од кога су добијене почетне информације о извршеним кривичним делима у иностранству од стране држављанина Србије, након чега је дошло до сарадње надлежне полицијске организационе јединице са полицијским службеницима Мејроуполицијске полиције Лондон у оклоу размене информација о предикајним кривичним делима, док је касније током предисражне оспуја остварена и сарадња са официром за везу Републике Италије. Такође, међународна сарадња је успостављена и са Хрватском и Швајцарском преко Интерпола – Европола.

Паралелно са полицијском сарадњом, остварена је сарадња Краљевској иужилашћу Велике Британије са Врховним јавном иужилашћом Републике Србије и Јавним иужилашћом за организовани криминал иушем замолница за међународну правну помоћ којима се, између остало, иражила ировера банкарских рачуна и имовине вође и чланова ОКГ, као и одузимање иште.

Успешна међународна правосудна сарадња резултирала је иодношењем кривичне иријаве ироив осам домаћих држављана. Наиме, осумњичени Љ. Р. је организовао међународну ОКГ која је ирибавила 30.269.896,30 евра вршећи иешке крађе у Великој Британији током 2019. године, као и 262.391,98 евра извршењем кривичних дела у Швајцарској, након чега су новац и друе драоцености итечене на овај начин физички уносили у Италију и Србију преко иовезаних лица. Поред тога, Љ. Р. је у Србији организовао нову ОКГ коју су иреижежно чинили чланови иеове иородице са заајком да новац који иише из криминалне делатности иласирају у лејалне финансијске токове улајањем у изирадњу итамбених зирада, куйовину иеокрејности у луксузним деловима Београда, куйовину аутомобила, уметничких дела, ручних сајова, као и финансирање луксузног начина живота.

Јавно иужилашће за организовани криминал иокренуло је истрају ироив Љ. Р. и још осам чланова организовани криминалне ирује збо ирања новца.

Пример 2:

Овај случај се односи на онлајн инвестиционе иреваре које су укључивале незаконито коришћење рачунарских иодајака иушем ииернеја а кривичним делима је у иериоду од 2018. до 2023. године иишећен велики број држављана Швајцарске. Наиме, након реисирације иишећених на веб ирезентаији офшор брокерске фирме К.М.Лид. били су кониактирани од стране овлашћеног лица. Поишо би извршили иочейно улајање у износу од 280,27 УСД, иишећени су брокеру дозволити ирисиуј налоју преко алаја за дајински ирисиуј „АниДеск” који је инстиалиран на рачунар иишећених, ишо је омоућило наводном брокеру да обавља ирансакције и ириује дейонованим новцем (280,27 УСД). Уз помоћ рачунара иишећених, окривљени су инстиалирали друе ироираме и ииворили рачуне на илаиформи за ириовину криишовалујама кракен, обманувши иишећене да ириују биикоинима на илаиформи К.М.ЛТД. У иивари, окривљени су користирили ирисиуј Кракен рачуну иишећених да расиолажу новцем иреивореним у биикоине за своје иоиребе. Поишо би ирви (наводни) инвестициони иосао од 280,27 УСД био успешан, иишећени су, преко новоивореног рачуна код К.М.ЛТД вршили даља илајања.

Према ирикуиљеним иодацима, иреишосиавља се да су на овај начин иишећене десетине хиљада жришава, а износ иишеће се ироцењује на око 100.000.000 ЕУР.

Замолницим надлежној правосудној органи зајављено је замрзавање рачуна и одузимање средстава једној од извршилаца, страног држављанина. У вези са овим случајем организован је акциони дан, у коме је учествовало и Посебно одељење за високотехнолошки криминал у име Републике Србије. По замолници је у потпуности поштомљено.

Остварена је интензивна међународна сарадња, што говори у прилог томе колико је међународни аспект битан у предметима прања новца.

Поред тога, од изузетног је значаја и сарадња са страним ФОС-овима. Захтеви за проверу у највећем броју упућени су од партнерских служби из Црне Горе (71), БиХ (27), Немачке (24), Словеније (20) и Малте (19).

Један од примера међународне сарадње коју је остварила Управа за спречавање прања новца, тиче се издавања три налога за привремену обуставу трансакција, на захтев страног ФОС-а, у износу од РСД 1.172.762,39 (противвредност 9.733,02 ЕУР) и ЕУР 3.351.508,94.

Пример 1:

Правно лице „АМ” д.о.о Скопје, Северна Македонија, отвара нерезидентне рачуне код пословне банке „Прва” а.д. Београд и убрзо након отварања рачуна отворује и прилив од ЕУР 5.500.000,00 по налогу правног лица „БС” из Белорусије по основу авансних услуга. Како заступник правног лица „АМ” одбија у првом моменту да банци достави пројављену документацију, по којој је извршен трансфер средстава у високом новчаном износу, банка Управи доставља извештај о сумњивим активностима.

Управа започиње потпуно прикупање документације, података и информација за македонско правно лице, те је након сprovedене анализе, утврђено следеће:

Правно лице „АМ” је основано 22. 3. 2019. године и регистровано за делатност остале неименоване финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова, чији је власник физичко лице „АТ”, држављанин Шпаније.

Даље се утврђује да је износ од ЕУР 5.500.000,00 који је трансферисан са белоруској правној лица у користи правног лица „АМ” извршен по основу повратних средстава по основу неизвршења уговореног посла између ова два правна лица у 2019. години.

Пар дана након прилива средстава по рачуну правног лица „АМ” д.о.о из Македоније, по налогу правног лица из Белорусије, средства се даље усмеравају на рачуне физичких лица „АТ”, власника македонској правног лица у износу од ЕУР 1.886.000,00 и у користи физичког лица „СТ” у износу од ЕУР 2.092.700,00 који је уједно и лице овлашћено за располажање средствима по рачуну правног лица „АМ” д.о.о.

Средства се са рачуна правног лица „АМ” д.о.о. трансферишу у користи физичких лица по основу уговора о позајмици.

Даљом анализом токова новца по рачунима физичких лица „АТ” и „СТ” утврђено је следеће:

Физичко лице „АТ” са личној рачуна врши плаћање према разним правним лицима по основу трошкова (консултантске услуге, канцеларијски трошкови, трошкови обезбеђења), као и у користи физичких лица, односно чланова породице физичког лица „СТ”, преостали део средстава трансферише на свој лични рачун отворен у иностранству у укупуном износу од ЕУР 497.636,00.

Физичко лице „СТ” преусмерава новчана средства у користи више физичких лица, а део средстава у износу од ЕУР 349.300,00 пребацује на лични рачун, отворен у иностранству.

У даљем потпуно прикупање информација и података, као и анализе истих за најпрег наведена лица, Управа прослеђује све расположиве податке страног партнерској служби, у којој је извршена регистрација правног лица „АМ” доо.

Разменом података и информација са страном партнерском службом, обавештени смо да су дана 29. 7. 2019. године са рачуна правног лица „АМ” отвореном код ЕУРО банк Македонија трансферисана средства у износу од ЕУР 5.500.000,00 у користи белоруској правној лица по основу – послови посредовања у промету робе.

Након ове извршене трансакције, правно лице „АМ” затвара рачун у македонској банци и отвара рачун код „Прва банк” а.д. Београд и средства у износу од ЕУР 5.500.000,00 се враћају на рачун правног лица „АМ” по основу поврата аванса.

Разменом финансијско-обавештајних података и на захтев стране партнерске службе, као и идентификације свих рачуна најпре наведених лица у Републици Србији, Ујрава је у складу са законским овлашћењима, банци проследила налој за привремено обустављање извршења трансакција по рачунима најпре наведених лица на 72+48 сати.

Успешна сарадња српске и македонске партнерске службе је допринела да се привремено обуставе трансакције физичког лица „АТ” у износу од ЕУР 1.322.358,82, правног лица „АМ” у износу од ЕУР 729.128,69 и физичког лица „СТ” у износу од ЕУР 1.172.762,39 и РСД 1.172.762,39.

Након размене финансијско-обавештајних података, предметна лица, односно подаци информације и документација је прослеђена надлежном тужилаштву у даљу надлежност, односно да се у њим замолнице упућене од стране македонског тужилаштва, српском тужилаштву достави даља истраја и евентуално процесуирање најпре наведених лица.

Такође, битно је истаћи и међународну полицијску сарадњу остварану коришћењем постојећих мрежа.

Примљени захтеви за размену информација				
	CARIN	SIENA(ARO)	INTERPOL	Официри за везу
Укупно	68	52	36	9

Захтеви за проверу информација тичу се прања новца, али и високоризичних предикатних дела (трговина наркотицима, пореска, утаја, коруптивна кривична дела).

Међународна сарадња са страним пореским службама резултирала је откривањем пореских утаја, као кривичног дела високог степена претње од прања новца.

Предмет ових захтева је провера пословног односа домаћих привредних субјеката или физичких лица са привредним субјектима или физичким лицима у иностранству – основаност и правни основ новчаних трансакција остварених са лицима из иностранства, да ли је било стварног промета услуга или добара.

Пример:

На основу размењених информација са пореским орјанима Холандије, Швајцарске, Словачке и Мађарске, у вези пословања домаће привредног друштва „Д.М.” д.о.о. у вези промета који се односи на увоз половних аутомобила и пословних односа са привредним субјектима из наведених држава, добијени су подаци који су резултирали одношењем кривичне пријаве против одговорног лица домаће привредног субјекта „М” д.о.о., збој пореског кривичног дела, којим је утврђена штења по оштећен буџет Републике Србије у износу од 1.866.721,80 ЕУР.

Закључак:

Србија се суочава са значајном претњом од прања новца од прекограничних кретања готовине повезаних са међународним кривичним делима, са скоро 20 милиона евра заплених у прекограничном преносу. Ови случајеви често укључују стране држављане, луксузне предмете и исправе попут заложних потврда на имовини велике вредности. Истовремено, српски систем за борбу против прања новца користи и пружа снажну међународну сарадњу за изручења, конфискацију имовине и размену обавештајних података, пре свега са јурисдикцијама као што су Велика Британија, Немачка и Швајцарска. Значајни случајеви укључују улагања у некретнине и шеме превара на интернету, наглашавајући сложеност прекограничних претњи од прања новца и ефикасне одговоре српских институција.

Фактори који указују на већу претњу од прања новца:

Високи износи готовине који се преносе преко граница: Честе конфискације готовине на границама, посебно од стране страних држављана из јурисдикција високог ризика.

Међународни трансфери имовине: Имовина страног порекла улази у Србију у сектор некретнина и у робу високе вредности.

Фактори који указују на мању претњу од прања новца:

Међународна сарадња: Снажна прекогранична сарадња, изручења и праћење имовине.

Гранични надзор: Појачана контрола и пракса одузимања готовине на улазним тачкама смањују илегални прилив готовине у Србију.

Прање у другим јурисдикцијама прихода који су стечени криминалном делатношћу у Србији

Откривени износ опраног новца у покренутим истрагама	Број лица против којих је покренута истрага
11.257.098,17 ЕУР	14

Откривени износ опраног новца у страним јурисдикцијама у покренутим истрагама за прање прихода стечених криминалном делатношћу извршеном у Србији представља 34,6% укупног откривеног износа (32.514.054,17 ЕУР).

Највећи износи откривеног опраног новца повезани су са Украјином, Казахстаном, Великом Британијом и Таџикистаном (7.765.645 ЕУР) и Турском (3.300.000 ЕУР).

Број лица против којих је покренута истрага због овог облика прања новца представља 10,22% од укупног броја (137).

Највише лица (10) повезано је са одливом новца у Турску.

У погледу **предикатних дела** из којих проистиче приход који је предмет прања наводимо да је против 10 лица покренута истрага због пореског кривичног дела, а против 4 лица због коруптивног кривичног дела.

Пример:

Окривљена Ј. С. је у временском периоду од шест година, као службено лице – директор једне јавне установе, искористићавањем и прекорачењем својих овлашћења да одлучује о захтевима странака, распоређује предметне странак који су за решавање, као и да присиђуја инђерним базама података установе, као и базама података друђих државних органа, у заједници и по иређходном дођовору са окривљеним И. К. подиђила дођовор да друђоокривљени од странака захтева користи у новцу или обећање користи у новцу да би она у вези са свођим службеним овлашћењима извршила службене радње које не би смела извршиђи, као и службене радње које би морала извршиђи, ља су на љај начин окривљена Ј. С. и окривљени И. К. стићкли, држали и користиђили имовину са знањем у иђренуђику ириђема да ља имовина љођиче од криминалне делатности, након чеђа су извршили конверзију и иђренос имовине са знањем да ља имовина љођиче од криминалне делатности, у намери да иђрикриђу и лажно иђрикажу незакониђиђо иђорекло имовине. Наиме, окривљена Ј. С. је новац који љођиче од криминалне делатности, који је на основу иђређходно иђосиђиђнуђиђо дођовора иђримила од окривљенођ И. К. на име иђоклона у новцу за незакониђиђо иђосиђуђање искористиђила за куйовину иђуђиничкођ мођиђорнођ возила и веђеђ брођа некређйнина у земљи и иносиђрансиђву, а како би иђрикриђла незакониђиђо иђорекло имовине, окривљена Ј. С. је лажно иђриказала да ља имовина љођиче из уђовора о иђоклону сачиђавајуђи фикђиђиван уђовор о иђоклону, ља износ новца који иђредстиђавља наводни иђоклон, уз иђрилађање уђовора уђлађиђила на свођ рачун и даље искористиђила за куйовину некређйнине у иносиђрансиђву. У иђођледу иђуђиничкођ мођиђорнођ возила које је, иђређходно иђлађено иђођиђовим новцем од стране окривљенођ И. К. окривљена Ј. С. је новцем стићченим иђредикађиђним кривичним делом, исиђлађиђила саокривљеном И.К. куйођродађну цену возила.

У оквиру овог сценарија, у истрагама је уочено коришћење банкарског сектора за трансфер новца који потиче из предикатног дела на рачуне физичких или привредних друштава у иностранству.

Из података УСПН о сумњивим трансакцијама, као најчешће типологије уочене су:

1. Трговина аутомобилима и прање новца кроз позајмице новца непознатог порекла

Поново је уочена већ позната типологија трговине аутомобилима. У пријављеним ИСА доминирају високе уплате пазара и позајмице. Пословање лица која се баве овом делатношћу су са следећим државама: Чешка, Словачка, Мађарска и Словенија. Наведено је довело до великог броја размењених података са партнерским службама наведених земаља.

2. Злоупотреба шифре плаћања за плаћања робе која се налази у иностранству и непосредно испоручује у иностранство

На основу пријављених ИСА и анализе расположивих база УСПН уочени су нови трендови претње – злоупотреба шифре плаћања за плаћања робе која се налази у иностранству и непосредно испоручује у иностранство, у коме учешће имају нерезидентна правна лица или/и резидентна правна лица која су под контролом нерезидентних лица. Наведене трансакције довеле су до великог броја размењених података са партнерским службама, као и сачињавања стратешке анализе.

3. Злоупотреба платних институција у циљу слања новца нелегалног порекла у иностранство

Лица која се могу довести у везу са извршењем неког кривичног дела (најчешће се ради о трговини наркотицима) користе услуге брзог преноса новца тј. девизних новчаних дознака код платних институција у циљу трансфера новца у иностранство како би избегли банкарски сектор, где је приликом отварања рачуна неопходно доставити знатно више података него код платних институција приликом обављања трансакција.

Анализом пријава сумњивих активности Управи, уочен је тренд коришћења банковних рачуна за проток новца кроз финансијски систем у Републици Србији. Вршећи такве трансакције, привредни субјекти (ДОО и предузетници) попримају модалитете пословања који служе за раслојавање новца за који се сумња да је нелегалног порекла. У великом броју случајева оснивачи или стварни власници наведених правних лица су страни држављани, најчешће из следећих држава: Руска Федерација, Литванија, Естонија и Летонија. Новац се у овим случајевима великим делом креће из Републике Србије и Русије, а одливи су најчешће ка следећим државама: НР Кина, УАЕ, Хонг Конг, Велика Британија, Чешка Република.

Пример:

Управа за сиречавање прања новца поднела је извештај о сумњивој трансакцији надлежном јавном тужилаштву због сумње да се у намери стицања финансијске користи врше кривична дела злоупотреба положеја одговорног лица, пореска улога и прање новца, тако што се са рачуна два привредна друштва уклађују средства на зависно правно лице, које по основу симулованих правних послова та средства даље трансферише ка правном лицу у суседној држави, које их затим даље прослеђује ка другом правном лицу у другој суседној држави, одакле се она подижу у иностранство.

Када је реч о међународној сарадњи у кривичним поступцима за прање новца домаћи правосудни органи упутили су 77 замолница за међународну правну помоћ.

Упућене замолнице							
Екстрадиција		Уступање кривичног гоњења		Одузимање имовине		Провера банкарских рачуна	
Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР	Број лица	Вредност имовине ЕУР
20	482.213,36	1	12.412,29	0	0	13	3.123.554,58

Укупна вредност имовине у упућеним замолницама за пружање правне помоћи због кривичног дела прања новца, износила је 3.618.180,23 ЕУР, што је вишеструко мање од вредности имовине у примљеним замолницама (321.539.325 ЕУР).

Екстрадиција је најчешће захтевана од европских правосудних органа, међу којима су посебно назначене Немачка, Хрватска, БиХ и Шведска.

Уступање кривичног гоњења тражено је само једном замолницом, од Шведске, а вредност имовине је износила 12.421,29 ЕУР.

Замолнице за одузимање имовине нису упућиване, док се за проверу банкарских рачуна, по вредности имовине истиче замолница Црној Гори (2.998.554,58 ЕУР).

Када је реч о сарадњи са страним ФОС-овима, захтеви за проверу у највећем броју упућени су партнерским службама из Црне Горе (27), Русије (25), Италије и Немачке (по 19) и Бугарске (17). Информације добијене од страних ФОС-ова доводе до откривања стварног власника, као и добијања промета по рачунима у циљу утврђивања порекла новчаних средстава.

Полицијска сарадња у оквиру постојећих мрежа успостављена је на основу мањег броја упућених захтева за проверу информација и, као и код примљених захтева, поред прања новца, односи се и на високоризична кривична дела, попут трговине наркотицима, коруптивних кривичних дела и др.

Упућени захтеви за размену информација		
	CARIN	INTERPOL
Укупно	33	29

Сарадња са страним пореским службама учесталија је на основу упућених захтева за проверу података. Овакви захтеви најчешће су упућени Хрватској (12), Словачкој (6) и Словенији (5).

Пример:

У предмету који се односи на привредно друштво резиденца „О.С.И.” у којем је и пореских провера утврђено је да је ово привредно друштво имало пословни однос са привредним друштвом „F.”, код кога су пронађени изводи пословног девизног рачуна о плаћању ино-добављачима, као и којије рачуна ино-добављача по основу којих су вршена плаћања – промет у иностранству и у иностранству возила у укупној вредности од преко 150.000.000 РСД, а да је привредно друштво „F.” д.о.о. истим ино-добављачима уплаћило преко 12.000.000 ЕУР. Из напред наведених разлога, а како је привредно друштво „F.” имало пословни однос са 8 привредних друштава из Републике Словачке, упућен је захтев за међународну правну помоћ, за проверу околности пословних односа ових привредних субјеката са иностраним привредним друштвима.

На излазу из Србије Управа царина је одузела физичка средства плаћања од 316 лица у укупном износу од 7.324.092,89 ЕУР.

Сви наведени подаци – упућене замолнице, размена ФОС информација, одузета физичка средства плаћања, међународна сарадња органа за спровођење закона указују да је претња мања када се ради о нелегалном пореклу новца који се из Србије пере у другим државама.

Закључак:

Прања новца које укључује приходе од криминалних активности у Србији обухвата 11.257.098,17 евра опраних кроз друге јурисдикције, посебно у Украјини, Казахстану, Турској и Великој Британији. Кључна предикатна кривична дела укључују утају пореза и корупцију, а „турске везе” преовлађују међу појединцима под истрагом. Уобичајене методе прања укључују пренос незаконитих средстава путем кредита или злоупотребу основа плаћања за међународне трансакције, које често укључују српске компаније под страном контролом. У једном случају коришћене су услуге брзог трансфера новца, када је заобиђен банкарски систем.

У оквиру међународне сарадње, српске власти су активно учествовале у размени информација и захтевима за изручење, посебно са европским земљама као што су Немачка и Босна и Херцеговина. Упркос мањим износима готовине заплете на излазима из Србије у односу на улаз, готовина и исправе које се користе за прање новца, ефикасно се одузимају уз наглашену међународну координацију Управе за спречавање прања новца и служби за спровођења закона. Међутим, релативно нижи обим средстава повезаних са прекограничном претњом од прања новца из Србије у супротности је са већом претњом коју представљају долазни илегални токови из иностранства.

Фактори који указују на већу вероватноћу МЛ:

Сложене међународне структуре: Вишеструке трансакције које укључују стране субјекте.

Коришћење страних услуга трансфера новца: Употреба небанкарских услуга трансфера новца чини их рањивијим за прање новца.

Страни држављани високог ризика: Стварни власници из јурисдикција као што су Турска и Русија представљају повећане ризике за прање новца.

Нове типологије прања новца: Трговина аутомобилима и злоупотреба основа плаћања представљају нове типологије прања новца.

Фактори који указују на мању претњу за прање новца:

Међународна сарадња: Снажна међународна сарадња у изручењу, размени података и проналажењу имовине помажу у прањењу незаконитих средстава.

Царински надзор: Редовне заплете непријављеног новца на границама одвраћају прекограничне трансфере новца.

Сарадња са страним пореским органима: Међународна размена података између пореских органа открива шеме прања новца који потиче из пореских утаја.

Извештавање домаћих финансијских институција: Банке у Србији активно пријављују сумњиве активности повезаних са прекограничним претњама, помажући на тај начин превенцији и службама за спровођење закона.

Прање прихода у Србији који су сачинени предикатним делом извршеним у Србији и другим јурисдикцијама

Откривени износ опраног новца у покренутих истрагама	Број лица против којих је покренута истрага
1.604.640 ЕУР	3

У вези са овим сценаријем, идентификован је само један предмет, у коме је истрага покренута против 3 лица, а предикатно дело из ког је проистекао новац који је предмет прања је превара.

Пример:

Посебно одељење за борбу против високотехнолошког криминала је представљало Републику Србију у предмету у којем је био оформљен заједнички истражни тим између надлежних органа Савезне Републике Немачке, Републике Бугарске и Републике Кијра. Реч је о догађају из 2020. и 2021. године у којем су немачки држављани оштећени кроз наводна улагања у ДИ. Интернет сајтови који су им били приказивани су били лажни, а улагања која су вршили су након конверзије у ДИ, одлазила у различите делове света. Наиме, припадници организоване групе су дијигналну имовину сачинили вршењем кривичног дела превара, путем лажне интернет илајфформе за трговину дијигналним валутама и обманом оштећених од стране зайослених у кол центрима, након што би применили улаге од оштећених на дијигнални новчаник који је припадао правном лицу које су контролисали, даље прикривали тако што су трговци осумњичених дијигналну валуту биткоин (БТЦ) из новчаника иривредног друштва регистрованој у Србији, пребацивали у своје дијигналне новчанике (раслојавање), користећи Бајнанс мењачницу и конвертовали у друге дијигналне валуте,

а у највећем износу у валути Тејсерум, при чему се, према подацима мењачнице, на класифицираном новчанику који користи један од осумњичених налази дејозит у криптивалутима чија вредност превазилази износ до 18.000.000 УСД у различитим криптивалутима.

Том приликом је, на дан реализације (11. јануара 2023. године) на територији Републике Србије открити велики број лица чији су зајослени све до тренутка реализације, довели у заблуду велики број грађана Аустралије, Швајцарске, Канаде, Немачке и Шведске. Од свих ових држава захтевано је упућивање међународне правне помоћи у кривичним стварима у циљу идентификације свих оштраћених лица, настале шетње и начина на који је новац оштраћених, након конверзије у криптивалути, био протрљиван у разне државе.

Друге надлежне институције не располажу подацима о овом облику прања новца.

Прање прихода неизнатој порекла

Откривени износ опраног новца у покренутим истрагама	Број лица против којих је покренута истрага
374.885 ЕУР	5

Против 5 лица, од којих је једно страног држављанства покренута је истрага због држања новца непознатог порекла.

Важно је истаћи да је држање готовине непознатог порекла препознато као облик прања новца, те у прилог томе говори и чињеница да је против 1 домаћег држављанина донета осуђујућа пресуда која се односи на прање новца чије се порекло није могло утврдити.

Пример:

Откривљени је држао новац у износу од 155.900 ЕУР знајући да постоје од криминалне делатности. Наиме лице је било под применом посебних доказних радњи и на основу комуникација које је обављало са другим лицем закључено је да је договорена примопредаја ојојне дроге. На договореном месту примопредаје извршена је контрола лица и возила која су коришћена и том приликом код лица је пронађен новац. Пресудом Вишег суда у Београду осуђен је на казну затвора од 1 године и 6 месеци и новчану казну у износу од 200.000 РСД и од њега је одузето 155.900 ЕУР.

Друге надлежне институције не располажу подацима о овом облику прања новца.

Нове сумње

Анализом извештаја о сумњивим трансакцијама које је Управа за спречавање прања новца доставила јавним тужилаштвима уочено је да су у пријавама обвезника у овом периоду пре свега препознати трансфери ка иностранству, односно сумња да се новац пере ван земље. Наиме, значајно је већа вредност трансакција које су пријављене због сумње у намере налогодаваца из Србије који новац преносе у иностранство, него обрнуто. У одређеним случајевима радило се о коришћењу других јурисдикција ради раслојавања средстава а затим је новац поново враћан у земљу. Свакако ради се о појави која је препозната и која се са посебном пажњом мора анализирати.

Укупан прилив сумњивог новца из иностранства	Укупан одлив сумњивог новца у иностранство	УКУПНО
191.720.663,25	289.153.872,99	480.874.536,24

Мере за спречавање прања новца кроз овакве трансакције треба да буду део акционог плана уз ову стратегију.

Закључак:

Што се тиче осталих прекограничних трендова, вођене су истраге за прање новца стеченог активностима заснованим на преварама унутар и изван Србије, при чему се 1,6 милиона евра односи на преваре повезане са дигиталном имовином у којима су оштећени страни држављани, коришћењем лажних инвестиционих сајтова и дигиталних новчаника. Међународна сарадња, посебно са Немачком, Бугарском и Кипром, била је кључна у решавању таквих прекограничних превара повезаних са дигиталном имовином. Друго, 374,885 ЕУР били су предмет истраге прања новца непознатог порекла, које су вођене против пет физичких лица, а донета је и једна правоснажна пресуда за прање новца из криминалне делатности повезане са дрогом. Поред тога, српске власти су приметиле све више сумњивих трансакција, углавном одлазних, што указује на то да се средства вишеструко трансферишу у иностранство пре повратка у Србију. Овај тренд, идентификован у недавним извештајима о спречавању прања новца, захтева даљу анализу и проналажење стратешког одговора Србије у мерама за борбу против прања новца.

Фактори који указују на већу претњу од прања новца:

Прекограничне преваре повезане са дигиталном имовином: Превара усмерена на стране инвеститоре коришћењем лажних онлајн платформи је идентификована као повезана са прањем новца.

Укључивање дигиталних валута: Употреба дигиталне имовине као што је биткоин за раслојавање и ометање прањења имовине укључене у прање.

Сумњиви одлазни трансфери: Сумњиви одливи средстава указују на потенцијално прање новца у иностранству пре његовог повратка у Србију.

Фактори који указују на мањи ризик од прања новца:

Побољшана међународна сарадња: Сарадња са страним јурисдикцијама у истрагама прања новца имају за резултат њихово ефикасно спровођење.

Активности правосудних органа: Заплена и одузимање имовине, укључујући и дигиталну имовину, показују способности Србије да решава случајеве прања новца у које су укључене нове технологије.

Адекватна пажња посвећена сумњивим трансакцијама: Надзор власти над прекограничним трансакцијама олакшава правовремене активности и одговор.

НАЦИОНАЛНА РАЊИВОСТ

Квалитет политике и стратегије за спречавање прања новца

У периоду између две процене ризика није било суштинских промена које би утицале на оцену ове варијабле.

У том контексту значајно је поновити да у Србији постоји механизам националне координације и сарадње у виду формираног Координационог тела за СПН/ФТ, на чијем челу је потпредседник Владе и министар финансија. Ово тело чине представници 24 државна органа релевантна за спровођење политике СПН/ФТ, укључујући представнике министарстава финансија, правде, унутрашњих и спољних послова, привреде, за људска и мањинска права и друштвени дијалог, јавних тужилаштава и судова, УСПН, свих надзорних органа у складу са ЗСПНФТ, Пореске управе, Управе царина, Безбедносно-информативне агенције, Канцеларије Савета за националну безбедност и заштиту тајних података, Агенције за привредне регистре.

Сталност Координационог тела утврђена је и загарантована Законом о СПН/ФТ, а одлуку о његовом оснивању, саставу и задацима доноси Влада, којој ово тело подноси извештаје. У складу са препоруком Манивала, Координационо тело има и стручни секретаријат.

Координација се одвија и на другим нивоима и у различитим форматима, између надлежних органа за борбу против прања новца и финансирања тероризма, што доприноси укупној усклађености рада различитих органа и делотворности система.

Координација инспекцијског надзора одвија се кроз Координациону комисију која је утврђена Законом о инспекцијском надзору као међуресорно координационо тело чији је задатак усклађивање и координација рада инспекција и унапређење делотворности инспекцијског надзора путем усклађивања планова инспекцијског надзора, размене информација у вршењу инспекцијског надзора, као и кроз развој јединственог функционалног софтверског решења еИнспектор.

Тренутно у оквиру Координационе комисије за инспекцијски надзор делују две радне групе за праћење и усклађивање вршења инспекцијског надзора: једна у области трговине, а друга за надзор над непрофитним организацијама. Друга радна група има задатак да унапреди координацију инспекција и делотворност инспекцијског надзора над непрофитним организацијама нарочито у вези са имплементацијом идентификованих ризика у Националној процени ризика из 2021. године и адекватном применом Акционог плана за спровођење Стратегије за СПН/ФТ 2022–2024. године.

Интензивна сарадња одвија се и на оперативном нивоу.

Као што је већ поменуто, политика борбе против прања новца и финансирања тероризма заснована је на актуелној, формалној и свеобухватној Националној процени ризика од прања новца и финансирања тероризма, која се ажурира једном у три године, и у чијој изради је учествовао најшири круг актера из државног и приватног сектора.

Након усвајања Националне процене ризика од ПН/ФТ одржане су радионице како за државне органе тако и за приватни сектор широм Србије на којима су представљени резултати процене ризика.

Тренутно се примењује Стратегија за борбу против прања новца донета за период 2020–2024. године, док је Акциони план за спровођење стратегије ажуриран 2022. године, након усвајања последње Националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма, и у њега су имплементирани резултати процене.

Након објављивања ажуриране Националне процене ризика од ПН/ФТ, министар финансија је донео Правилник о методологији за извршавање послова у складу са Законом о СПН/ФТ у ком су промене извршене у погледу категорија странака на које се примењују поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, а у складу са утврђеним ризицима.

Потом су надзорни органи, самостално или у сарадњи са другим органима, донели препоруке, односно смернице за примену одредаба ЗСПНФТ, којима су имплементирани утврђени ризици. Обвезници су, такође, ажурирали сопствене анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма у складу са ЗСПНФТ, смерницама које доноси надзорни орган и ажурираном проценом ризика.²⁹

Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма донете су 2021. године за обвезнике над којима Народна банка Србије врши надзор, 2022. године за посреднике у промету и закупу непокретности, јавне бележнике и обвезнике над којима надзор врши Комисија за хартије од вредности. Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма код предузетника и правних лица која се баве пружањем рачуноводствених услуга и факторинг друштва донете су 2023. године. Адвокатска комора Србије примењује Смернице из 2018. године које је неопходно ажурирати у складу са резултатима процене ризика.

Дана 28. 12. 2022. године донете су и објављене ажуриране Препоруке за обавештавање УСПН о сумњивим активностима, које имају за циљ да помогну обвезницима у примени мера за СПН/ФТ, а нарочито за правовремено откривање, спречавање, односно пријављивање сумњивих активности.

Израђене су и Типологије прања новца које су објављене и достављене свим категоријама обвезника и надлежним државним органима у циљу њиховог лакшег препознавања.

Од јуна 2024. године почела је да се користи и веб платформа која има за циљ вођење једнообразних евиденција за предмете прање новца и финансирање тероризма. Примена ове веб платформе треба да допринесе повећању ефикасности у обављању послова и пружи подршку при прикупљању, размени и чувању података, формирању и вођењу регистара, анализи ризика, анализи података и статистичком извештавању. У наредном периоду очекује се да сви корисници веб платформе ажурно и детаљно воде евиденције о предметима ПН/ФТ.

Ефективност дефиниције кривичног дела прање новца

Није било промена у погледу регулисања кривичног дела прање новца из члана 245 Кривичног законика у односу на претходну Националну процену ризика од ПН/ФТ из 2021. године.

У сврху појашњења ове варијабле потребно је поновити да:

- Законодавство Републике Србије у погледу дефинисања кривичног дела прање новца прати међународне стандарде и обавезе које су преузете ратификацијом Конвенције из Палерма и Бечке конвенције.
- Радња извршења основног облика кривичног дела прање новца, подразумева три алтернативна начина: 1) извршење конверзије или преноса имовине; 2) прикривање или лажно приказивање чињеница о имовини; 3) стицање, држање или коришћење имовине, а све то са знањем да та имовина потиче из криминалне делатности.
- Република Србија се определила за приступ „свих кривичних дела” (*all crime approach*).
- Дефиницијом кривичног дела прање новца обухваћена је и „криминална делатност” тако да, начелно, за предикатно кривично дело не мора бити ни покренут кривични поступак нити постојање предикатног кривичног дела мора бити утврђено правноснажном судском пресудом.

29 Активност 2.2.2.

Прописане казне за кривично дело прање новца су одговарајуће и у оквиру европских стандарда, сразмерне и одвраћајуће.

Казнена политика за кривично дело прања новца

Према подацима добијеним од Посебног одељења за организовани криминал Вишег суда у Београду и 4 посебна одељења за сузбијање корупције Вишег суда у Београду, Краљеву, Нишу и Новом Саду за период од 1. 1. 2021. до 31. 12. 2023. године, за кривично дело прање новца донете су пресуде у односу на 140 лица од којих је 8 ослобођено оптужбе, док су 132 физичка лица правноснажно осуђена. У редовном поступку процесуирано је 37 лица, а према 103 лица изречене су пресуде на основу споразума о признању кривичног дела закљученог између јавног тужиоца и окривљеног. У наведеном периоду није било пресуда за кривично дело прање новца према правном лицу (видети више у Процени правних лица и правних аранжмана).

У структури изречених казни преовлађују казне изречене за кривично дело прање новца без предикатног дела. Најдоминантнија врста казне, у односу на период из претходне процене ризика је казна затвора, са учешћем од 53,03% у укупном броју осуђујућих пресуда. Смањен је број изречених условних осуда у односу на период из претходне процене ризика за око 12%. Највећи број осуђујућих пресуда донет је на основу споразума о признању кривичног дела закљученог између јавног тужиоца и окривљеног – 78,03%.

Висина утврђених и изречених казни затвора у односу на период из претходне процене ризика, показује да је дошло до благог напретка, будући да се изричу строже казне и као јединствене и као појединачне само за кривично дело прање новца. Изречене казне затвора су доминантно испод половине прописаног казненог распона, у односу на период из претходне процене ризика њихов распон је повећан и креће се од 3 месеца до 2 године и 6 месеци. Благи напредак уочен је и код изрицања јединствене казне за предикатно и кривично дело прање новца у трајању од 3 године, односно 3 године и 6 месеци, где је појединачна утврђена казна затвора за прање новца строжа од казне за предикатно кривично дело. Анализа казнене политике судова, не само на основу статистичких података, већ и параметара који се односе на схватање ризика од прања новца, указује да се став правосудних структура према овом кривичном делу мења у односу на претходни период, када је посматрано као мање важно кривично дело, и када је као најстрожа казна за кривично дело прања новца изречена казна затвора у трајању од 2 године. Строже казне су углавном изрицане у Посебном одељењу за организовани криминал Вишег суда у Београду.

Приметан је велики број пресуда на основу споразума о признању кривичног дела, које предвиђају нешто блаже казне, усклађене са судском праксом и казненом политиком апелационих судова у ранијем периоду, а што је једним делом утицало на генералну слику благе казнене политике. Како би се кривични поступак учинио ефикаснијим и делотворнијим и извршиоци кривичног дела прање новца у разумном року били санкционисани кроз осуђујуће пресуде, јавни тужиоци су у свим ситуацијама када је то било могуће прибегавали овом правном механизму, углавном у случајевима прања новца који подразумевају једноставне шеме прања новца.

Иако се бележе позитивни трендови у погледу санкционисања учинилаца кривичног дела прање новца и даље треба наставити едукацију свих актера у систему за спречавање прања новца како би казнена политика за кривично дело прање новца била у складу са идентификованим ризицима.

Свеобухватност Закона о одузимању имовине

Није било измена законодавног оквира у овој области у односу на претходну Националну процену ризика од ПН/ФТ из 2021. године.

Подсећања ради, Србија има свеобухватан законски оквир којим се регулише привремено и трајно одузимање имовине, као и блокада прихода и средстава стечених кривичним делом. Поред поменутог, у прекршајним поступцима који се воде због прекршаја у вези са преносом

физички преносивих средстава плаћања, предвиђено је изрицање заштитне мере одузимања предмета који су употребљени или су били намењени за извршење прекршаја или су настали извршењем прекршаја.

Од маја 2023. године радна група припрема нацрт текста Закона о изменама и допунама Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Измене се односе на проширење каталога кривичних дела на која се Закон примењује, регулисање статуса запослених у Дирекцији за управљање одузетом имовином, уређивање питања управљања криптовалтума³⁰, продужење одређених рокова предвиђених законом, регулисање питања привремено одузетих привредних друштава, као и усклађивање дела Закона који се односи на међународну сарадњу са важећим међународним конвенцијама. У међувремену је питање камате на средства која Дирекција депонује код НБС као и управљање одузетом дигиталном имовином³¹, идентификовано у претходној процени ризика и регулисано је посебним споразумом између Дирекције и НБС.

У складу са закључком процене ризика из 2018. године Дирекција за управљање одузетом имовином је израдила и имплементирала софтвер за аутоматску обраду података и управљање предметима. Унос новопристиглих предмета на дневном нивоу се врши од 1. децембра 2022. године, а у току је уношење података у електронску базу података ретроактивно – од оснивања Дирекције. Остављене су техничке могућности за приступ базама података осталих органа који учествују у поступку одузимања имовине, укључујући и повезивање у софтверску апликацију за праћење предмета прања новца и финансирања тероризма.

Вођење паралелних финансијских истраја

Јавно тужилац за организовани криминал је 2022. године издао Обавезно упутство о приоритизацији предмета прања новца и финансирања тероризма. У овом упутству се напомиње да је годишњим програмима рада ЈТОК континуирано одређен приоритет у раду на предметима прања новца, који се имају сматрати и хитним. Приликом одређивања приоритета у раду на предметима налаже се да се узму у обзир кривична дела вишег степена претње за прање новца (кривична дела високог и средњег степена претње), форме привредних друштава означених вишим степеном претње, оцену секторских ризика и изложеност одређених делатности прању новца, а посебно ризик од коришћења и злоупотребе дигиталне имовине у сврху прања новца, итд. У упутству се наводи и да је неопходно да се у сваком предмету кривичне истраге, спроводи финансијско истраживање усмерено на анализу токова новца и финансијске трансакције, везе са правним и физичким лицима и др., како би се паралелно и истовремено са кривичном истрагом и у оквиру ње омогућило откривање елемената кривичног дела прање новца.

Упутством су дате и смернице у погледу закључења споразума о признању кривичног дела са окривљеним, као и приликом предлагања врсте и мере казне у завршној речи у кривичним поступцима за кривично дело прање новца, али је указано и на обавезу јавних тужилаца да изјаве жалбу на одлуку о казни у пресуди којом је у кривичном поступку вођеном због кривичног дела прање новца изречена минимална казна или казна испод границе прописане законом или блажа врста казне у односу на прописану. Такође је предвиђено да је у сваком конкретном предмету у коме се појављује инострани елемент у најширем смислу (страна држава, страном физичко лице, трансакције са иностранством и др.) потребно проверити да ли постоји сумња у извршење кривичног дела прања новца имајући у виду оцену претњи од прекограничних ризика.

Јавно тужилаштво за организовани криминал (ЈТОК) од доношења упутства у финансијским истрагама по Закону о одузимању имовине користи доказе прикупљене током истраге која се води у вези са извршењем одређеног кривичног дела (кривична истрага), а посебно доказе прикупљене применом посебних доказних радњи.

30 Измене Закона су усклађене са Законом о дигиталној имовини, а планирано је да Дирекција, по пријему одговарајуће одлуке тужилаштва/суда којом се одузима дигитална имовина, исту депонује у тзв. „новчаник” који поседује Министарство унутрашњих послова.

31 Активност 3.3.4. Акционог плана је реализована.

ЈТОК, од формирања Службе финансијске форензике 2021. године, ангажује финансијске форензичаре у кривичним истрагама, али и у финансијским истрагама у поступку проширеног одузимања имовине, како би се добила јаснија и прецизнија слика о начину на који је извршено кривично дело и испратили токови новца.

У циљу унапређења казнене политике Врховни јавни тужилац је Општим обавезним упутством о примени Споразума о признању кривичног дела од 6. 6. 2023. године³² прописао смернице за закључивање споразума јавног тужиоца и окривљених, који се примењује и на предмете прања новца.

И даље је на снази упутство Врховног јавног тужиоца којим су надлежна јавна тужилаштва обавезана да приликом поступања у вези са кривичним делима прање новца и финансирање тероризма, сваки пут преиспитају да ли има основа за покретање кривичног поступка и против правног лица када се структуре правних лица користе за прање новца.

Европска комисија је у свом последњем Извештају о напретку Србије из 2023. године напоменула да „су разумевање и истражни приступ побољшани и полиција, тужиоци и судије у кривичним поступцима свесни су значаја доследне примене методе `следите новац да бисте пронашли кривично дело` и употребе посредних доказа”³³.

И даље је потребно да сви органи укључени у финансијске истраге наставе са применом проактивног приступа и ангажовањем на прање токова новца, како би се у коначном одузела сва имовинска корист стечена конкретним кривичним делом, односно имовинска корист проистекла из кривичног дела у поступку проширеног одузимања имовине.

Неопходно је наставити са спровођењем обука судија и тужилаца о различитим механизмима одузимања имовине, а нарочито о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (тзв. проширено одузимање), укључујући проактивније коришћење посредних доказа.

Квалитет прикупљања и обраде информација финансијско-обавештајне службе – АПМЛ

Управа за спречавање прања новца и даље ради са недовољно попуњеним административним капацитетима.

Управа за спречавање прања новца од 2023. године прешла је на нови начин пријава сумњивих извештаја тј. више се не пријављују сумњиве трансакције већ сумњива активност и пријављује се укупна сумњива вредност новца која се односи на описану активност.

Систем извештавања о сумњивим и имовинским трансакцијама

Највише извештаја о сумњивим активностима (ИСА) су пријавиле банке, а следе их платне институције и јавни бележници. Уочљиво је да обвезници из сектора који су у претходној процени оцењени као високоризични показују напредак у броју пријава ИСА. Наиме, у сектору приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, у посматраном временском периоду, дошло је до повећања броја пријава у односу на претходну процену ризика, али би тај број требало да буде и већи имајући у виду укупан обим трансакција које се врше по основу овог типа клађења, као и укупну количину новца у оптицају. Адвокати, посредници у промету непокретности и рачуновође имају мањи број извештаја у поређењу са другим обвезницима.

32 Овим је измењено Обавезно упутство из 2013. године.

33 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf.

Табела: Број пријављених извештаја о сумњивим активностима (трансакцијама) по категорији обвезника и по годинама

Обвезници	2021	2022	2023	УКУПНО
Банке	866	782	791	2439
Брокерско-дилерска друштва	8	7	13	28
Агенти за промет некретнина	1	15	1	17
Рачуновође	20	14	1	35
Ревизори	9	8	11	28
Платне институције	805	336	279	1420
Лица која се баве поштанским саобраћајем	15	12	8	35
Осигуравајућа друштва	27	13	15	55
Јавни бележници	238	239	197	674
Адвокати	6	1	/	7
Овлашћени мењачи	32	85	91	208
Приређивачи посебних игара на срећу у играчницама и приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације	9	29	33	71
Лизинг компаније	2	14	6	22
Пружаоци услуга повезаних са дигиталном имовином		7	18	25
МТТТ	1	/	/	1
Пензиони фондови	2	/	/	2
УКУПНО ПО ГОДИНАМА	2.041	1.562	1.464	5.067

Највећа вредност сумњивих извештаја је код банака готово 4,7 милијарди евра. Следе јавни бележници са вредношћу пријављених сумњивих трансакција у износу од близу 72 милиона евра и платне институције са укупном вредношћу од 14,4 милиона евра.

Табела: Подаци о вредностима (ЕУР) пријављених извештаја о сумњивим активностима³⁴

Обвезници	2021	2022	2023	УКУПНО
Банке	191.210.508,00	286.782.906,40	1.217.038.771,33	1.695.032.185,73
Брокерско-дилерска друштва	9.391 акција без тржишне вредности	10.094 акција без тржишне вредности и ЕУР 425.000,00	878 акција без тржишне вредности	425.000 и 19.485 акција без тржишне вредности
Агенти за промет некретина	51.500,00	/	5.849.582,92	5.901.082,92
Рачуновође	5.759.092,85	13.384.467,10	13.653,82	19.157.213,77
Ревизори	4.376.012,01	433.691,66	5.366.596,28	10.176.299,95
Платне институције	3.982.906,02	4.409.951,08	6.023.849,57	14.416.706,67

34 Напомена: Подаци о вредностима (ЕУР) пријављених извештаја о сумњивим активностима преузети су из извештаја о сумњивим активностима које су обвезници пријављивали у временском периоду од 1. 1. 2019. до 30. 6. 2024. године. УСПН се ограђује од укупне вредности због могућих грешака у пријављивању од стране обвезника.

Обвезници	2021	2022	2023	УКУПНО
Лица која се баве поштанским саобраћајем	408.216,77	656.832,46	349.903,17	1.414.952,40
Осигуравајућа друштва	2.206.863,12	1.878.424,29	822.476,88	4.907.764,29
Јавни бележници	19.611.758,74	24.137.600,42	28.191.682,74	71.941.041,90
Адвокати	5.004.776,00	48.000,00	/	5.052.776,00
Овлашћени мењачи	1.829.214,02	4.784.414,30	2.732.163,55	9.345.791,87
Приређивачи посебних игара на срећу у играчницама и приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације	10.256,75	1.158.307,81	2.459.365,91	3.627.930,47
Лизинг компаније	51.478,95	1.069.875,63	851.885,00	1.973.239,58
Пружаоци услуга повезаних са дигиталном имовином	/	70.130,70	6.382.695,16	6.452.825,86
Пензијски фондови	/	/	/	0.00
УКУПНО:	234.502.583,23 и 9.391 акција без тржишне вредности	339.239.601,85 и 10.094 акција без тржишне вредности	1.275.260.149,45 и 878 акција без тржишне вредности	1.849.002.334,53 и 20.363 акција без тржишне вредности

Укупна вредност пријављених извештаја о сумњивим активностима је била највећа код банака и у 2023. години износила ЕУР 1.217.038.771,33. У наведени износ није укључена и пријављена пословна активност која се односи на одбијање пословног односа уз најаву трансакције која није извршена и износи ЕУР 3.000.000.000,00.

Анализом извештаја о сумњивим активностима у периоду од 2021. до 2023. године уочава се тренд раста вредности пријављених извештаја о сумњивим активностима на основу пријаве њиховинске трансакције. Наведена појава се може објаснити повећаним бројем њиховинских трансакција у вези са кривој продајом њихових аутомобила (улази на тржиште) и ојкујом секундарних сировина где су у њима прејешно лица рејисирована у форми предузетника, на која се врше њиховања од стране друштва са ојраниченом одговорношћу по основу симулованих њихових послова. Тачније, уочене су трансакције које се односе на ојкуј и продају секундарних сировина у којима доминира извлачење средстава са рачуна њихових друштва рејисированих као д.о.о. њихову предузетника и физичких лица. Наведено указује на кривично дело њиховске улаје које је и даље доминантно у анализираним пријавама извештаја о сумњивим активностима, што указује и на ризичност наведене делатности. На основу уочене појаве Сектор за анализику УСПН је израдио њиховешку анализу. Такође, уочен је повећан број трансакција ислаја бонуса код д.о.о. у изразито високим износима чији је крајњи циљ умањење њиховске на добит коришћењем/злоупотребом њихових законских решења у овој области.

Код приређивача игара на срећу, по обавештењу од стране УСПН, евидентиран је низ неправилности, а у једном случају је поднета пријава за привредни преступ.

Пример:

Према подацима из базе њиховинских трансакција са којом располаже УСПН физичко лице Д. Р. је у периоду од 1. 1. 2018. до 19. 5. 2022. године на истом мењачком месцу конвертирало њихову валуту у РСД у укупном износу од РСД 190.138.828,77. Ове трансакције физичкој лица Д. Р. мењачница је у складу са чланом 47 Закона о њиховању њихова новца и финансирања њиховизма пријавила као њиховинске. Важно је напоменути да ниједна од трансакција које је њихову физичко лица обавило у мењачници од стране исте није окарактерисана као сумњива.

На основу смерница и индикатора као и на основу ограђене анализе ризика која се односи на лице ДР, прекознања је сумња да се у обављеним трансакцијама поменутог физичког лица могу прекознаћи елементи сумње у обављање нелегалних активности. Податке о наведеним неоспорним овлашћеном мењача УСПН је протекла надлежном надзорном органу – Народној банци Србије.

У посматрању контроле је утврђено да је наведено лице извршило 45 трансакција у периоду од 1. јануара 2018. године до 13. октобра 2022. године код овлашћеног мењача и то: 41 трансакцију откупа CHF у укупном износу од 1.719.510 CHF и 4 трансакције продаје, од којих се једна односи на продају 29.000 CHF и три трансакције се односе на продају EUR у укупном износу од 69.495 EUR.

Увидом у документацију у вези са тим трансакцијама коју је овлашћени мењач доставио надзорном органу, утврђено је да је овлашћени мењач идентификацију тог лица вршио на основу две личне карте издати од стране МУП Србије (са роком важења: од 2. априла 2013. године до 2. априла 2023. године и од 24. априла 2017. године до 24. априла 2027. године) и путне исправе Босне и Херцеговине (са роком важења од 25. јула 2014. године до 25. јула 2024. године). Увидом у фотокопије наведених докумената утврђено је да се име и презиме тог лица у личним картама разликује од имена и презимена тог лица у њеној путној исправу, а да се остали подаци не разликују (ЈМБГ, место и датум рођења).

Такође, контролом је утврђено да је овлашћени мењач УСПН доставио податке о 43 готовинске трансакције, али није означио да се ради о сумњивим трансакцијама. Две трансакције: откупу ефикасне у износу од 12.500 CHF, односно продаји ефикасне у износу 12.425 EUR, овлашћени мењач није пријавио УСПН.

На основу утврђених неправилности Народна банка Србије је надлежном органу поднела пријаву за привредни преглед.

Поред наведеног, због утврђених неправилности, односно незаконитости, Народна банка Србије је овлашћеном мењачу привремено одузела овлашћење за обављање мењачких послова на свим мењачким местима у трајању од 10 радних дана.

У складу са обавезом обавештавања обвезника о резултатима до којих су њихова обавештења довела, представници Сектора за аналитику и спречавање финансирања тероризма организују појединачне састанке са обвезницима (овлашћеним лицима и заменицима, члановима управног одбора) најмање једном годишње, а по потреби и чешће³⁵. Током састанака преносе се и информације које УСПН поседује о техникама прања новца и финансирања тероризма и трендовима у тој области, а посебан акценат се ставља на описе случајева са којима се сусрела како УСПН, тако и други надлежни државни органи, који су део система спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Такође, УСПН има добру и развијену дугогодишњу сарадњу са секторским удружењима и коморама, са којима организује различите видове јавних скупова на којима се обвезницима указује на њихову важност и улогу у систему, али и размењују искуства везана за трендове, типологије и анализе ризика.

Осим анализе сумњивих трансакција, УСПН редовно прати и готовинске трансакције.

Табела: Број пријављених готовинских трансакција

Обвезници	2021	2022	2023	УКУПНО:
Банке	324.855	411.359	425.405	1.161.619
Овлашћени мењачи	10.779	18.539	24.219	53.537
Платне институције	2.086	3.379	7.086	12.551
Приређивачи игара на срећу	286	234	995	1515
Друштва за управ. пензионим фондовима	/	/	/	0
УКУПНО:	338.006	433.511	457.705	1.229.222

35 Активности 2.1.2. Акционог плана.

Највиша укупна вредност готовинских извештаја пријављена је од стране банака – око 55 милијарди евра, а следе је мењачи са укупном вредношћу од око 2,1 милијарди евра и платне институције са око 503 милиона евра пријављених готовинских извештаја. Иако је период за анализу нешто дужи, у односу на претходну процену ризика уочава се повећање вредности готовинских трансакција у свим секторима.

Табела: Вредност готовинских извештаја који су пријављени УСПН исказани у еврима³⁶

Обвезници	2021	2022	2023	УКУПНО по обвезницима
Банке	14.920.610.543,91	20.526.254.291,00	19.645.606.424,54	55.092.471.259,45
Овлашћени мењачи	395.694.934,39	603.607.326,19	1.108.043.434,67	2.107.345.695,25
Платне институције	101.658.474,41	161.490.606,65	240.311.378,05	503.460.45,11
Приређивачи игара на срећу	7.953.414,11	5.371.569,81	21.437.592,10	34.762.576,02
Друштва за управ. пензионим фондовима				0.00
Укупна вредност (ЕУР)	15.425.917.366,82	21.296.723.793,65	21.015.398.829,36	57.738.039.989,83

У временском периоду од 2021. до 2023. године УСПН је на основу детаљне анализе пријављених готовинских извештаја у оквиру 61 предмета против 70 лица проследила информације јавним тужилаштвима и Пореској управи.

Табела: Број предмета које је УСПН отворила на основу готовинских трансакција и број лица у предметима

Година	Број предмета који су отворени на основу готовинских трансакција	Број лица у предметима који су отворени на основу готовинских трансакција
2021	19	19
2022	18	21
2023	24	30
УКУПНО	61	70

У табели испод види се приказ вредности (у ЕУР) на основу анализе готовинских извештаја, које су прослеђене другим државним органима:

Орган	2021	2022	2023
Јавна тужилаштва	344.020,00	2.194.063,00	4.991.358,00
Пореска управа	272.700,00	413.005,00	/

Размена података са другим државним органима

Захтеви других државних органа су у највећем броју случајева образложени тј. јасно је описана сумња у праће новца. Уколико није образложена сумња Управа је дужна да наведени захтев одбије.

УСПН је у периоду 2021–2024. издала 9 налога за привремено обустављање извршења трансакција пословним банкама³⁷ и 52 налога за праћење извршења трансакција³⁸.

36 Напомена: Подаци о вредностима (ЕУР) пријављених извештаја о готовинским трансакцијама преузети су из извештаја о сумњивим активностима које су обвезници пријављивали у временском периоду од 1. 1. 2019. до 30. 6. 2024. године.

37 2021. – 4 налога – укупна вредност ЕУР 3.351.508,94 и РСД 78.660.427,75; 2022. – 1 налог – 1 сеф.

38 2021. – 2 налога; 2023. – 20 налога и 2024. – 30 налога.

Пример 1:

Предмет је рађен у сарадњи са Јавним тужилашћом за организовани криминал. У конкретном случају се ради о индустрији новца од ширине наркотицима у легалне новчане токове кроз инвестирање у неокрећности. Наиме, брати лица које се бави ширењем наркотицима основао је јавно лице које се бави израдом стамбених објеката. Правно лице је на ширини неокрећности активно, у смислу издаје неокрећности.

Према оперативним подацима са којима је располагало тужилаштво очекивао се прелив средстава из једне прекоокеанске државе на рачун поменутог јавног лица по основу кувине одређене неокрећности.

У циљу праћења новчаних токова пословној банци је дајт налој за праћење финансијској пословања по рачуну јавног лица. Након извршене прелива из иностранства Управа је дала налој банци за привремено обустављање извршења трансакција даље трансферисања средстава у износу од РСД 7.033.660,07. Такође, део средстава са рачуна је пре издајом налоја за праћење трансферисан у износу од РСД 788.145,00 на рачун једне предузетничке радње. Управа је такође банци издала налој за привремено обустављање извршења и те трансакције даље трансферисања средстава са рачуна предузетничке радње.

О наведеним активностима Управе обавештено је Јавно тужилаштво за организовани криминал које је издало налој банкама за обуставу трансакција по рачунима пре поменутих лица.

Повратне информације надлежних државних органа Управе

У периоду 2021–2023. године Управа је Пореској управи проследила укупно 283 иницијативе због сумње у постојање одређених пореских неправилности.³⁹

Порески инспектори су у истом периоду извршили 240 контрола на иницијативу УСПН. У 166 контрола су утврђене неправилности (69%), у 68 случајева достављен је извештај Пореској полицији на даље поступање, у 98 случајева је покренут прекршајни поступак.

Треба имати у виду да је у наведеном периоду Сектор за контролу поступао и по иницијативама које су им од стране Управе за спречавање прања новца и раније прослеђиване. У 259 контрола су утврђене неправилности и утврђени новооткривени јавни приходи у укупном износу од ЕУР 36.349.018,19.

Сектор Пореске полиције Пореске управе је у посматраном периоду поступао по укупно 74 предмета који су иницирани од стране Управе за спречавање прања новца при чему је укупан утврђени износ оштећења ЕУР 5.141.893,49.

Капацитети и ресурси за истраживање финансијског криминала

Није било промена организационих јединица које се баве истраживањем привредног и финансијског криминала, укључујући прање новца.

Овлашћења полиције у истраживању финансијског криминала у смислу стандарда садржаних у препоруци ФАТФ оцењена су као „у великој мери усклађена”.

Дошло је до повећања кадровских капацитета у Одсеку за сузбијање прања новца – Одељење за сузбијање организованог финансијског криминала – СБПОК, као и у Одељењу за борбу против корупције, док је у Јединици за финансијске истраге СБПОК дошло до смањења броја попуњених радних места.

Материјално технички капацитети свих полицијских јединица су оцењени као задовољавајући.

39 2021. – 84 иницијатива; 2022. – 106 иницијатива; 2023. – 93 иницијативе.

Каиацијетите полициских јединица које се баве привредним и финансијским криминалом, укључујући и прање новца, би требало конвинуирано повећавати како би моли да одговоре на растуће изазове у овим обласима и активно учесвују у раду ударних група, али и да би реализовали активностии везане за праћење и анализу шокова новца и паралелне финансијске истраје.

У наредном периоду неопходно је радити на унапређењу знања и вештина запослених у полициским јединицама надлежним за привредни и финансијски криминал, укључујући нове трендове прања новца, за ефикасније праћење и анализу шокова новца, утврђивање законитој порекла имовине и идентификацију имовине окривљених и са њима повезаних трећих лица у иностранству.

Интегритет органа за истраживање финансијског криминала (укључујући одузимање имовине)

Нови Кодекс полициске етике је усвојен 2023. године од стране Владе Републике Србије⁴⁰. Садржина новог Кодекса полициске етике је у потпуности усклађена са GRECO препорукама. Нови Кодекс полициске етике садржи одредбе о свим релевантним питањима интегритета, као што су сукоб интереса, поклони, контакти са трећим лицима, активности ван службе, поступање са службеним подацима. У складу са Кодексом је образована Комисија за полициску етику у марту 2024. године. Материја Кодекса полициске етике је имплементирана у систем обука у Министарству.

У циљу превенције корупције, Сектор унутрашње контроле (СУК) спроводи тест интегритета, анализу ризика од корупције, води евиденцију и врши контролу пријаве и промене имовног стања. У периоду од 2021. до 2023. године спроведена су 64 истраживања од којих је 49 било позитивних, док је 15 било негативних. Од 2019. године, када су анализе почеле да се спроводе, до 30. 6. 2024. године, завршене су анализе ризика од корупције у 22 организационе јединице Министарства унутрашњих послова. СУК је у периоду од 2021. до 2023. године интензивирао контроле имовине тако да је број руководилаца за које је извршена контрола пријаве и промене имовног стања износио 2.668, што представља 59,5% свих који су пријавили имовину.

СУК је у истом периоду поднео 535 кривичних пријава против 753 полициских службеника и 528 других запослених у Министарству унутрашњих послова. Посебно треба нагласити да су кривичне пријаве поднете против 73 припадника криминалистичке полиције.

Јавно тужилаштво за организовани криминал је у овом периоду, у оквиру надлежности за дела организованог криминала и високе корупције, покренуло кривичне поступке против 17 полициских службеника. Међу оптуженима је и начелник Одсека за борбу против корупције Ужице – Одељење за борбу против корупције, које је надлежно за поступање у предметима прања новца. Између осталог, подигло је оптужнице и против бившег државног секретара у МУП, бившег начелника Службе за специјалне истражне методе, начелника Полицијске управе (ПУ) за Град Нови Сад, помоћника директора полиције и начелника ПУ за Град Нови Сад, једног полициског службеника из Службе за борбу против организованог криминала и двојице полициских службеника из Службе за криминалистичко-обавештајне послове и прикривене иследнике.

Европска комисија у извештајима о напретку Србије последњих пар година наводи да још увек не постоји правни оквир који би на задовољавајући начин гарантовао оперативну самосталност полиције у предистражним и истражним фазама од Министарства унутрашњих послова (МУП)⁴¹, па тако Србија треба да измени и допуни Закон о унутрашњим пословима како би полиција у предистражној и истражној фази била потпуно самостална у односу на

40 <http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/7ca1835a-6598-4c84-8161-5f1239d2c537/2023-12-15-pdfcir-Kodeks+policijske+etike.pdf?MOD=AJPERES&CVID=oNILzc4>.

41 Република Србија Извештај за 2022. годину, Европска комисија, 12. 10. 2022. године, страна 56, видети на: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf.

Министарство унутрашњих послова и у потпуности одговорна само Тужилаштву.⁴² Међутим, подаци из полицијских јединица које су надлежне за истраживање финансијског криминала и прања новца кажу да у претходном периоду није било ометања или притисака на динамику или исход истрага о прању новца.

Капацитети и ресурси за кривично гоњење финансијског криминала

Према извештају Европске комисије за ефикасност правосуђа (CEPEJ) за 2022. годину број тужилаца у Србији на 100.000 становника износи 11,3 и креће се у оквиру европског просека. Ипак, имајући у виду прилив нових предмета по јавном тужиоцу, број предмета који бива оптужен и заврши пред судом, као и да је број предмета који се оконча изреченом казном већи од европског просека⁴³, може се закључити да капацитете јавног тужилаштва треба повећати.

У току 2023. године ступио је на снагу нови Закон о јавном тужилаштву, па је дошло до смањења броја радно ангажованих лица у Посебним одељењима за сузбијање корупције, јер нови закон више не омогућава привремено упућивање из нижег у више јавно тужилаштво, са изузетком јавних тужилаштава посебне надлежности. Наиме, сада су 42 јавна тужиоца распоређена у посебна одељења, што је два јавна тужиоца мање него приликом последње процене.

Проблем недовољних људских капацитета, као и смештајних капацитета ЈТОК, констатовани су и у Извештају Европске комисије о владавини права из 2024. године, у ком се наводи да је „укупан број радних места недовољан с обзиром на то да Србија има предистражни и истражни систем који води тужилаштво... штавише, постојеће просторије јавног тужилаштва нису довољне за пријем нових кадрова“⁴⁴. Иако је број запослених у ЈТОК повећан са 70 у 2021. години на 77 радних места, број јавних тужилаца је смањен са 21 на 19, а и даље је непопуњено 6 функција јавног тужиоца и 12 позиција јавнотужилачког особља.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције предвиђена је могућност оснивања службе финансијске форензике у надлежним јавним тужилаштвима. У ЈТОК од 2021. године функционише ова служба са два ангажована финансијска форензичара, док у посебним одељењима виших јавних тужилаштава још није формирана служба финансијске форензике.

У наредном периоду је неопходно повећати кадровске капацитете јавних тужилаштава надлежних за привредни и финансијски криминал, укључујући и прање новца. Поред тога, неопходно је обезбедити адекватне смештајне капацитете за ЈТОК и Посебно одељење Вишег јавног тужилаштва у Краљеву. Едукација о праћењу токова новца, комплексним модалитетима прања новца са прекограничним елементом, спровођењу финансијских истрага у циљу идентификације не само кривичног дела прања новца, већ и предикатних кривичних дела, као и о другим темама од значаја за успешно спровођење истрага прања новца је неопходна континуирана активност.

Интегритет и независност за кривично гоњење финансијског криминала

Правни систем Републике Србије садржи прописе којима се спречава и санкционише кршење интегритета од стране јавних тужилаца.

У фебруару 2023. године усвојено је пет закона којима се примењују уставни амандмани из 2022. године који имају за циљ обезбеђивање независности и одговорности правосуђа, а у законском року су усвојени и одговарајући подзаконски акти.

42 Република Србија Извештај за 2023. годину, Европска комисија, 8. 11. 2023. године, страна 59, видети на: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf.

43 Доступно на: 1680a86276 (coe.int).

44 Доступно на: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_ek_o_vladavini_prava_prevod_na_srpski.pdf.

Високи савет тужилаштва усвојио је 18. априла 2024. године нови *Етички кодекс чланова Високог савета тужилаштва* и *Етички кодекс јавних тужилаца*, са Смерницама за примену Етичких начела⁴⁵. Током 2023. године донет је Пословник о раду Етичког одбора Високог савета тужилаштва⁴⁶. У периоду на који се односи процена ризика у раду Етичког одбора је било укупно 35 предмета, од чега је у 15 нашао да нема основа за поступање⁴⁷.

У истом временском периоду *Дисциплински тужилац*, кога је именовао Високи савет тужилаштва⁴⁸, је имао у раду укупно 313 предмета. Дисциплинске пријаве су поднете против укупно 321 носиоца јавнотужилачке функције – против 69 главних јавних тужилаца⁴⁹ и 252 јавних тужилаца⁵⁰, као и против 72 других, како одређених тако и индивидуално неопређених лица. Од тог броја Дисциплински тужилац је поднео Дисциплинској комисији 6 предлога за вођење дисциплинског поступка пред Дисциплинском комисијом, који је проистекао из 7 пријава. Највећи број пријава је по самој својој садржини суштински представљао притужбу на правилност рада, односно донете одлуке те је подношен као израз незадовољства странака донетом одлуком, па због тога није довео до покретања дисциплинског поступка. Основ за покретање дисциплинског поступка углавном су биле дисциплинске пријаве руководиоца – главних јавних тужилаца – против јавних тужилаца.

Државно веће тужилаца, сада ВСТ, је у априлу 2021. године донело Одлуку о изменама и допунама Пословника о раду и изабрало новог Повереника за самосталност. У периоду од 2021. до 2023. године Повереник за самосталност је у раду имао укупно 56 предмета, од којих ни у једном није утврђен недозвољен притисак на носиоце јавнотужилачке функције.

Агенција за спречавање корупције, у склопу редовних и ванредних провера података из извештаја о имовини и приходима јавних тужилаца, није утврдила постојање кривичног дела непријављивање имовине или давање лажних података о имовини. Међутим, покренуто је 12 поступака због неблаговременог подношења редовних, односно ванредних извештаја о имовини и приходима и у свим овим поступцима против јавних тужилаца изречене су мере опомене у складу са Законом о спречавању корупције.

Поред тога, одлучујући о могућем сукобу интереса, Агенција за спречавање корупције је у периоду на који се односи ова процена ризика изречла две мере против два носиоца јавнотужилачке функције због могућег сукоба интереса.

У периоду на који се односи ова процена ризика нису вођени кривични поступци против носилаца јавнотужилачке функције.

У наредном периоду потребно је уложити додатне напоре да се, кроз пуну примену усвојених уставних амандмана и законског оквира, унапреди положај и самосталност јавних тужилаца.

Такође потребно је додатно унапредити транспарентност у раду, јер стручним и благовременим обавештавањем о поступцима који су у току, утицаће се и на заштиту интегритета носилаца правосудних функција, који може бити угрожен, између осталог, и недозвољеним утицајима, притисцима и непровереним информацијама које се пласирају путем медија.

Капацитети и ресурси за судске процесе

У Посебном одељењу за организовани криминал Вишег суда у Београду дошло је до смањења кадровских капацитета, тако да у 2023. години у предметима поступа 19 судија, 16 судијских помоћника, који помажу судијама при поступању у предметима и изради нацрта одлука и 34 запослена на административним пословима⁵¹.

45 <https://vst.jt.rs/wp-content/uploads/2024/04/Eticki-kodeks-javnih-tuzilaca-3.pdf>.

46 Ступио на снагу у јануару 2024. године.

47 У 2022. години Етички одбор је поступао поводом 5 предмета, од тога у једном предмету је нашао да нема основа за поступање, док је у 2023. години поступао поводом 30 иницијатива и представки, а у 14 предмета је нашао да нема основа за поступање.

48 До 2023. године Државно веће тужилаца.

49 До 2023. године јавних тужилаца.

50 До 2023. године заменика јавног тужиоца.

51 У Посебном одељењу за организовани криминал и ратне злочине Вишег суда у Београду у предметима је поступао 21 судија, 25 судијских помоћника и 50 запослених на административно-техничким пословима.

С друге стране, посебним одељењима за сузбијање корупције виших судова у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву дошло је до повећања капацитета, па тако у 2020. години је судило укупно 21 судије, док је у 2023. години судило 26 судија, а у одељења је распоређено укупно 10 судијских помоћника и 42 запослена лица на административним пословима.

Јавна тужилаштва су у периоду од 2021. до 2023. године подигла оптужне акте у 123 предмета против укупно 335 лица (333 физичких лица и 2 правна лица), док су судови донели пресуде у односу на 135 лица.

Потребно је обезбедити адекватну технолошку подршку увођењем јединствене базе података судских одлука и одговарајуће подршке ИТ сектора, као и адекватних просторних капацитета за одржавање суђења.

С обзиром на повећање броја кривичних предмета организованог криминала, корупције и кривичних дела против привреде, потребно је и даље јачати капацитете судова кроз благовремено попуњавање судијских места и обезбеђивање одговарајућег броја судијских помоћника. Потребно је у наредном периоду наставити континуирану едукацију судија на теме о којима је било речи у варијаблама 2.2. и 2.3.

Интегритет и независност судија

Народна скупштина Републике Србије је 9. фебруара 2022. године прогласила Акт о промени Устава Републике Србије којим су значајно унапређени нормативни оквири и механизми заштите независности и интегритета судија. Новим одредбама обавезе Високог савета судства као гаранта независности судија су проширене и на председнике судова и судије поротнике.

Изменама Закона о Високом савету судства (ВСС) у 2023. години *Етички одбор* је установљен као стално радно тело ВСС које се стара о поштовању и примени Етичког кодекса, те подноси Савету годишњи извештај о поштовању Етичког кодекса. Законом о судијама и Законом о ВСС прописане су нове надлежности Етичког одбора. На седници одржаној 31. 3. 2023. године Етички одбор је донео Пословник о раду⁵², а ВСС је на седници одржаној 21. 12. 2023. године донео Правилник о раду Етичког одбора⁵³.

Етички одбор је током 2022. и 2023. године донео 20 начелних мишљења која су објављена на интернет страници ВСС, 6 одлука поводом захтева Дисциплинског тужиоца ВСС за утврђење кршења Етичког кодекса судија у већој мери⁵⁴, док је 10 иницијатива Етички одбор одлучио да не узме у разматрање. Током 2022. године поднето је 16 захтева по којима је поступао поверљиви саветник.

ВСС је 14. марта 2024. године донео Правилник о поступку за утврђивање дисциплинске одговорности судија и председника судова⁵⁵, док је мандат Дисциплинског тужиоца у трајању од 5 година прописан самим законом. Битна новина огледа се у томе да су дата овлашћења Дисциплинском тужиоцу да може и по службеној дужности да покрене дисциплински поступак, а не само на основу дисциплинске пријаве. Дисциплинску пријаву против судије, односно председника суда, може поднети свако лице.

У периоду од 2021. до 2023. године поднете су укупно 1.183 дисциплинске пријаве. Дисциплински тужилац је поднео укупно 38 предлога за вођење дисциплинског поступка, а Дисциплинска комисија је одбила укупно 10 предлога и обуставила 10 поступака, те изрекла укупно 24 дисциплинске санкције у односу на носиоце судијске функције и дала 2 предлога за разрешење судија због извршеног тежег дисциплинског прекршаја.

Институт *заштите од недозвољеној утицаја* први пут је уведен у априлу месецу 2021. године изменама и допунама Пословника о раду ВСС. Овај орган је 7. 12. 2023. године донео Правилник

52 Објављен на интернет страници Савета дана 4. 4. 2023. године када је и ступио на снагу.

53 „Службени гласник РС”, бр. 116/23.

54 Члан 97, став 5 Закона о судијама.

55 Који је објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 24/24 и чијим ступањем на снагу је престао да важи ранији Правилник о поступку за утврђивање дисциплинске одговорности судија и председника судова објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 41/15.

о заштити судије и суда од непримереног утицаја⁵⁶. Прописана је процедура именовања судије надлежног да поступа по захтеву за заштиту од непримереног утицаја, као и његовог заменика. У периоду од 2021. до 2023. године Високом савету судства се обратио 21 судија са захтевом за заштиту од недозвољеног утицаја, а један поступак је покренут по службеној дужности. Савет је утврдио недозвољени утицај на рад судија у судским поступцима који су у току и у којима није донета пресуда у 3 случаја.

Агенција за спречавање корупције је поднела против 3 судије кривичне пријаве због кривичног дела непријављивање имовине или давање лажних података о имовини. Покренуто је 67 поступака због неблаговременог подношења редовних, односно ванредних извештаја о имовини и приходима, а у овим поступцима против 64 судија изречене су мере опомене, док су у 3 случаја изречене мере јавног објављивања одлуке о повреди Закона о спречавању корупције.

У погледу постојања сукоба интереса, Агенција за спречавање корупције је, у периоду на који се ова процена односи, покренула пет поступака против судија, односно председника судова.

У периоду од 2021. до 2023. године Јавно тужилаштво за организовани криминал је подигло оптужнице против председнице и судије Вишег суда у Нишу, председника и судије Вишег суда у Зајечару, председника Прекршајног суда у Краљеву, као и судије Прекршајног суда у Лозници. У истом периоду председница и судија Прекршајног суда у Краљеву правноснажно је осуђена због извршења кривичног дела примање мита⁵⁷, а председник Основног суда у Лозници је осуђен због извршења кривичног дела злоупотреба службеног положаја⁵⁸.

Квалитет механизма за контролу државне границе

Изложеност Републике Србије прекограничном и транснационалном криминалу, укључујући и кријумчарење новца преко државне границе, је велика с обзиром да се Република Србија граничи са осам држава и налази у региону који је на раскрсници путева између Северне и Западне Европе и Блиског и Далеког истока.

На основу Меморандума о разумевању између Србије, Аустрије и Мађарске о јачању трилатералне сарадње у области ефикасне борбе против илегалних миграција, који је Влада усвојила 16. 11. 2022. године, полицијски контингенти Аустрије и Мађарске распоређени су на пословима надзора државне границе према Северној Македонији. На основу идентификованих миграторних рута у претходном периоду, Одељење за границу координира и прати ангажовање додатних снага из сопствених људских ресурса на државној граници према Северној Македонији, у циљу подизања капацитета у борби са мешовитим миграторним токовима, и то од 30 до 40 полицијских службеника перманентно по сменама од по 15 дана.

У оквиру Заједничке операције „Србија копно 2024”, која се спроводи са Агенцијом за граничну и обалску стражу (*Frontex*), снаге Агенције распоређене су на државној граници према Бугарској и према Мађарској, и ангажоване су на пословима граничних провера и надзора државне границе.

Са свим земљама у окружењу функционише *систем заједничких (мешовитих) полицијских њатрола*, изузев са Хрватском и Албанијом. Размена информација између граничних органа Републике Србије и граничних органа суседних земаља врши се на редовним састанцима на локалном, регионалном и централном нивоу.

Влада је усвојила Стратегију *интегрисаног управљања границом* у Републици Србији за период 2022–2027. године⁵⁹, као и Акциони план за спровођење Стратегије који се односи за период 2022–2024. године⁶⁰. Овом стратегијом Република Србија наставља развој и даље усклађивање система интегрисаног управљања границом са европским моделом. Као носиоци активности предвиђени су Управа граничне полиције МУП, Управа царина, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за ветерину и Управа за заштиту биља, док у њеном спровођењу учествују и други органи у оквиру својих надлежности.

56 „Службени гласник РС”, бр. 110/23.

57 Она је осуђена на казну затвора у трајању од 3 године и меру безбедности забране вршења позива у области правосуђа у трајању од 5 година, одузета имовинска корист 550 евра.

58 Осуђен је на казну затвора у трајању од 1 године и 4 месеца.

59 „Службени гласник РС”, бр. 89/22.

60 „Службени гласник РС”, бр. 89/22.

Свеобухватност царинског система по питању новца и сличних инструмената

Управа царина врши контролу уношења и изношења динарских и страних средстава плаћања у међународном путничком и пограничном промету са иностранством.

Подсећања ради, дужност сваког физичког лица да приликом преласка државне границе (при уласку и при изласку из земље) пријави надлежном царинском органу физички преносива средства плаћања, која том приликом пренеси, у износу од 10.000 евра или више, у динарима или страниј валути. У случајевима када путник – физичко лице не пријави пренос средстава а поседује износ већи од дозвољеног, и царински орган приликом контроле то установи, средства ће бити одузета. Међутим, средства плаћања ће бити одузета и у случају да физичко лице преноси преко државне границе нижи износ од дозвољеног, а постоји основ сумње да се ради о прању новца и финансирању тероризма.

У циљу јачања правне сигурности Акционим планом за спровођење Стратегије за спречавање прања новца и финансирање тероризма, а у складу са закључцима претходне Националне процене ризика, реализована је активност анализе правног оквира којим се регулише пренос физички преносивих средстава плаћања. Стручни тим који је формирало Координационо тело је на основу извршене анализе дао предлоге за унапређење правног оквира.

Одузимање непријављених физички преносивих средстава плаћања врши надлежни суд својом пресудом. Битно је нагласити да у погледу изрицања заштитне мере одузимања предмета, односно непријављених средстава, суд није ограничен чињеницом по ком закону је покренут прекршајни поступак, јер је чланом 52 Закона о прекршајима предвиђено да се заштитна мера одузимања предмета може изрећи под условима прописаним овим законом и кад нису предвиђене прописом којим је одређен прекршај.

Ефективност царинских контролних механизма по питању новца и сличних инструмената

У периоду од 2021. до 2023. године укупно је пријављено (на улазу и излазу) 5.156 преноса средстава плаћања у укупној вредности од 522.981.517,35 евра. Према евиденцији Управе царина, у том периоду евидентирано је 565 случајева привремено задржаних средстава плаћања у укупном износу од 27.315.600,54 евра. Поред тога, заплењено је 60,73 килограма злата и 1.064 комада златног накита од 111 лица различитих држављанстава, међу којима је највише држављана Бугарске и Турске.

Гледајући број путника сваке државе појединачно највише је задржано средстава од држављана Србије, потом следе држављани Турске и Немачке, а највише случајева привремено задржаних средстава било је на улазу у Србију из Мађарске и Хрватске, односно на излазу ка Бугарској, што говори у прилог чињеници да се ради о лицима која су у транзиту кроз Србију у правцу север-југ, што је детектовано и у претходној процени ризика.

Сходно обавези из Акционог плана за спровођење препорука из процене ризика од прања новца и процене ризика од финансирања тероризма, Управа царина је унапредила постојећу листу индикатора за препознавање сумњивих активности у вези са пријављеним и непријављеним прекограничним преносом инструмената плаћања. Нова листа индикатора је одобрена средином 2024. године и у току је процес имплементације.

Управа царина врши додатну селекцију података у фази контроле примене царинских прописа, а процес је базиран на индикаторима из Препорука за пријављивање сумњивих трансакција. Када су у питању физичка лица, информисање УСПН о физичком преносу новца преко границе, без обзира да ли се ради о пријављеним или непријављеним средствима, је аутоматизовано и пријављује се сваки пренос.

Управа царина је 2018. године, а затим и 17. 11. 2023. године са Врховним јавним тужилашством потписала Споразуме о сарадњи у области спречавања и откривања прања новца, финансирања тероризма и са њима повезаних кривичних дела. У основи, Управа царина има обавезу да, након

откривања нелегалног преноса новца, информације достави надлежним јавним тужилаштвима након чега се процењује могућност покретања кривичног поступка за прање новца. Овај вид сарадње је омогућио покретање кривичних поступака против 12 лица због преноса физички преносивих средстава плаћања у вредности од 16.843.289,00 евра у периоду од 2021. до 2023. године.

Међународна сарадња са царинским администрацијама других земаља се одвија у складу са потписаним међународним споразумима. Када су у питању нови споразуми, у току је ратификација Споразума са Великом Британијом, а 2024. године потписан је новелирани Споразум са НР Кином и Меморандум о разумевању о царинској сарадњи са Египтом.

Унапређење ефикасности царинских контролних механизма је могуће додати у два правца. Први се односи на конструисано повећање броја царинских службеника који би, константно и специјализованом едукацијом, били обучени да откривају сложене случајеве прања новца. Други се тиче повећања и количине и квалитета опреме која се користи за контролу што одразила да се на најфреквентнијим граничним прелазима омогући да редовно апарати имају посаде за двадесетчетворочасовно ангажовање. Ефикасност би се повећала и већим бројем службених лица обучених за откривање ишмица (првенствено је само један на располагању).

Ефективност домаће сарадње

Институционални и правни оквир предвиђа различите механизме сарадње и координације између државних органа укључених у систем спречавања прања новца на стратешком и оперативном нивоу.

Јавна тужилаштва користе могућност успостављања интерресорних ударних група. У јуну 2024. године формирана је Ударна група за откривање и процесуирање припадника организованих криминалних група који су извршили кривично дело прање новца⁶¹. Поред тога постоје још три сталне ударне групе у области организованог криминала којима руководе јавни тужиоци за организовани криминал⁶². При посебним одељењима виших јавних тужилаштава за сузбијање корупције, у периоду од 2021. до 2023. године формирано је 6 ударних група, док су раније успостављене наставиле са радом.

Пример 1:

Истраја у предмету против Љ. Р. и још осам окривљених лица заједно је у децембру 2023. године, два пута је проширивана током трајања истраје, да би Јавно тужилаштво за организовани криминал у јуну 2024. године подигло оптужницу против свих деветоро окривљених. Подигнутом оптужницом окр. Љ. Р. и осталих осморо окривљених, који су сви истовремено и чланови једне шире породице, терети се да су организовали организовану криминалну групу која је имала за циљ вршење кривичних дела прања новца и навођење на оверавање неистинитости садржаја. У оптужници стоји да су Љ. Р. и његов рођени брат Р. К. Р. нелегално стекли новац вршећи шешке крађе по Уједињеном Краљевству и Швајцарској, након чега су новац и групу на тај начин стечену имовину уносили у Републику Србију преко осталих припадника ове организоване криминалне групе или преко трећих лица. Поштом су предметни новац и имовину улајали у кућовину луксузних неокрећности или возила и скућих окрећних ствари на име свих припадника организоване криминалне групе, изузев на име самог Љ. Р., као организатора ове организоване криминалне групе, и на тај начин су покушали да прикрију порекло новца, односно околности да новац ишмице из криминалне делатности окривљених Љ. Р. и Р. К. Р.

61 На челу Ударне групе су два тужиоца за организовани криминал, а чланови ударне групе су и финансијски форензичар из Јавног тужилаштва за организовани криминал, представници УСПН, МУП УКП – Службе за борбу против организованог криминала и то: Одељења за сузбијање организованог финансијског криминала и Јединице за финансијске истраге, затим Националног центра за криминалистичку форензику, Службе за борбу против високотехнолошког криминала, Управе граничне полиције, Управе за управне послове, Управе саобраћајне полиције, као и Пореске управе – Пореске полиције, Управе царине и Агенције за спречавање корупције.

62 Стална ударна група за сузбијање кријумчарења миграната, Ударна група за борбу против организованог криминала и других најтежих кривичних дела и Ударна група о сузбијању кривичних дела против правних инструмената.

Иницијална информација о криминалној делатности Љ. Р. у Уједињеном Краљевству пошле је од Националне криминалистичке агенције Уједињеног Краљевства, са којом је у конкретном предмету остварена интензивна сарадња, као и са надлежним органима Швајцарске Конфедерације.

У предистражном поступку је ЈТОК, осим са надлежном полицијском јединицом – СБПОК, сарађивало и са УСПН, Управом царина, а подаци су прикупиљани и од Пореске управе и банака.

УСПН је поступујући по захтеву ЈТОК пословним банкама издала налој за прање финансијској пословања десет физичких лица, укључујући и преступу сефу и вршила обавештавање органа репресије о свакој трансакцији лица, које је трајало најпре 3 месеца, а затим продужавано у складу са законом. Дана 11. 1. 2024. године, Управа је од пословне банке обавештена да се у својству помоћника једној од осумњичених лица јавио адвокат са захтевом да се изврши насилно отварање два сефа његовој клијенти, а са образложењем да је лице изгубило кључеве. Управа је о наведеном обавестила надлежни орган и издала налој за привремено ограничавање преступу за два сефа физичкој лица. По налоју Јавној тужилаштва за организован криминал, припадници МУП-СБПОК су предузели даље радње и мере извршили отварање сефова у којима је нађен накит за који се претпоставља да пошле од ње крађе. Драгоцености су привремено одузете по налоју тужилаштва.

Током предистражној поступку остварена је сарадња и са Управом царине, која је заједно са полицијом вршила јачан надзор приликом преласка границе према лицима која су била повезана са окривљенима. На тај начин је дошло до зајене неколико пошле са нелегалном имовином коју су лично окривљени или претпостављена лица покушала да пренесу преко границе Републике Србије, и шиме себи омогуће да нелегално стечену имовину у иностранству улажу на територији Србије. Како су јавно тужилаштво и полиција од пошле сумњали да се имовина стечена криминалном делатношћу кријумчари преко границе и уноси без пријаве надлежним царинским органима, јачане контроле ових лица на граничним прелазима не само да су потврдили ове сумње, већ су и предмет који су у неколико наврата нађени приликом царинске контроле (новац, злато, накит, скупоцени сајтови) у прекршајном поступку по царинским прекршајима трајно одузимани од окривљених и претпостављених лица.

Током предистражној поступку од Пореске управе су прикупиљани подаци о приходима окривљених, као и о њиховој имовини о којој Пореска управа има евиденцију, а од банака је тражено прибављање података ради провере рачуна окривљених. По овим захтевима је поступуљено.

У овом предмету су примењиване и привремене мере које закон предвиђа са сврхом сачења одлива имовине, јер је у свим предметима одмах на дан хапшења окривљенима блокирана сва непокретна имовина, а исто тако и одузета сва пошле непокретна имовина, која је пошле предметна на управљање Дирекцији за управљање одузетом имовином Министарства правде.

У циљу унапређења рада на спречавању прања новца, ефикаснијег процесуирања извршилаца овог кривичног дела, отклањања уочених недостатака из претходне процене ризика, склопљен је низ споразума између државних органа.

У склопу прање примене споразума између Врховног јавног тужилаштва и Управе за спречавање прања новца одржавају се састанци између две институције континуирано, а најмање једном годишње.

До сада су одржане и три радионице којима су присуствовали представници надзорних органа, УСПН и јавних тужилаштва како би се унапредила координација и одређивања приоритетних активности надзорних, инспекцијских и других релевантних органа и надлежних полицијских јединица и јавних тужилаштва задужених за процесуирање кривичних дела прања новца.

У претходном периоду, уочљиви су резултати сарадње УСПН (Сектор за аналитику и спречавање финансирања тероризма) са другим надзорним органима, о чему је било више речи код варијабле 2.4.

У периоду на који се односи ова процена ризика НБС је упутила 53 дописа УСПН који се, такође, највећим делом односе на обавештења о налазима из контролних поступака, на захтеве за достављање информација од значаја за надзор у оквиру припремних контролних активности и поступке давања дозвола и сагласности подносиоцима захтева. Такође, једно обраћање Министарству унутрашњих послова се односило на област надзора над овлашћеним мењачима. У истом периоду Народна банка Србије је примила обавештења од УСПН, али и једно обавештење

од Министарства унутрашњих послова која се односе на информације од значаја за надзор субјеката контроле.

Поред унапређења сарадње са репресивним органима, у периоду на који се односи ова процена ризика предузете су мере и на унапређењу координације инспекцијског надзора кроз механизам Координационе комисије.⁶³

Ефективност међународне сарадње

Република Србија има широку основу за пружање међународне правне помоћи, имајући у виду да се она одвија на основу билатералних уговора, мултилатералних уговора и домаћег законодавства. Правна помоћ се такође може пружати и по основу узајамности/реципроцитета, а ако нема података о узајамности претпоставља се да она постоји.

У периоду од 2021. до 2023. године ратификовани су билатерални уговори о трансферу осуђених лица и сарадњи у извршењу кривичних санкција, о изручењу и о узајамној правној помоћи у кривичним стварима потписани са Аргентином и Уједињеним Арапским Емиратима, док је ратификован и Уговор између Републике Србије и Републике Белорусије о изручењу.

Споразум о размени података у сврху провере изјава о имовини потписан од стране Републике Србије, Црне Горе и Републике Северне Македоније 2021. године. Споразум има за циљ да допринесе спречавању корупције путем директне административне размене података који се односе на пријављену имовину између страна потписница Споразума.

Такође је 16. октобра 2023. године потписан и Уговор између Републике Србије и Црне Горе о допуни Уговора о изручењу, којим је предвиђено да се сопствени држављани могу изручити за два нова кривична дела – Злоупотреба поверења у обављању привредне делатности⁶⁴ и Злоупотреба положаја одговорног лица по Кривичном законнику РС⁶⁵.

Република Србија ратификовала је све релевантне конвенције Савета Европе и Уједињених нација и њених организација које садрже одредбе о међународној правној сарадњи у овој области. У периоду од 2021. до 2023. године ратификован је Други додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу о појачаној сарадњи и откривању електронских доказа⁶⁶.

Подсећања ради треба напоменути да међународну правну помоћ, у складу са Законом о међународној правној помоћи, пружају надлежни судови и јавна тужилаштва, а замолнице се достављају преко централног органа – Министарства правде, али и непосредно надлежним правосудним органима, односно у хитним случајевима и преко Интерпола, у складу са начелом узајамности. Министарство правде је у периоду од 2021. до 2023. године поступало у 254 предмета пружања међународне правне помоћи у вези са прањем новца, од тога се 208 замолница односило на различите видове међународне правне помоћи, а 46 на екстрадицију. У извештајном периоду Република Србија није могла удовољити захтевима из 14 замолница, од којих се 4 односи на изручење, које је одбијено.

Надлежни органи имају приступ низу механизма међународне сарадње путем којих органи за спровођење закона могу размењивати информације и спонтано и на основу захтева. Србија је чланица Егмонт групе. Међународна оперативна сарадња се одвија званичним каналима са Европолом, Интерполом и преко SELEC центра, а информације се размењују и преко КАРИН мреже, СИЕНА мреже и официра за везу амбасада страних земаља у Републици Србији.

Интензивна сарадња одвијала се са Евроџаст-ом, тако да су у извештајном периоду Канцеларија Тужиоца за везу Србије и Врховно јавно тужилаштво поступали у најкраћем могућем року по

63 Више о овом механизму сарадње надлежних инспекција видети у оквиру варијабле 2.1. Квалитет политике и стратегије за спречавање прања новца.

64 Односно Злоупотреба положаја у привредном пословању по Кривичном законнику Црне Горе.

65 Односно Злоупотреба овлашћења у привреди по Кривичном законнику Црне Горе.

66 „Службени гласник РС – међународни уговори”, бр. 7/22. Република Србија је прва држава која је ратификовала поменути Други додатни протокол.

251 захтеву, укључујући и захтеве који су се односили на кривично дело прања новца. У највећем броју случајева, међународна правна помоћ у предметима у које је био укључен Евроцаст односила се на дела организованог криминала и имовинска кривична дела, а 45 захтева се односило и на кривично дело прање новца. Поред тога, представници надлежних институција Републике Србије присуствовали су координационим састанцима којих је у извештајном периоду на тему прања новца било 15.

Јавно тужилаштво Републике Србије је у периоду од 2021. до 2023. године учествовало у 4 заједничка истражна тима. Један заједнички истражни тим односи се на кривично дело прање новца и закључен је између Републике Србије и Краљевине Шпаније.

Пореска управа такође има механизме за сарадњу са пореским администрацијама других земаља кроз различите облике размене пореских информација (на захтев, аутоматска или спонтана размена информација). Србија има широку мрежу размене информација на захтев која покрива преко 170 јурисдикција чланица Глобалног форума о транспарентности и размени информација у пореске сврхе које су потписнице ове Конвенције, као и кроз 69 потписаних уговора о избегавању двоструког опорезивања од којих су 64 у примени. Након процеса стручне процене испуњености Стандарда размене информација на захтев спроведног од стране ОЕЦД – Глобалног форума, Република Србија је у октобру 2023. године добила званичну оцену – рејтинг „У великој мери усклађено”.

Сектор пореске полиције је у вези поднетих захтева за међународном правном помоћи у вези са прањем новца у наведеном периоду упутио 3 захтева према Украјини, Казахстану и НР Кини у два предмета, на основу којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело прање новца, које се односе на укупно оштећење у износу од 991.715.699,00 динара (8.264.297,00 ЕУР).

Закон о СПН/ФТ такође даје овлашћења за међународну сарадњу *орјанима надлежним за вршење надзора* по овом закону. Размена информација у оквиру контролне/надзорне функције Народне банке Србије обухвата и сарадњу са аспекта пословне репутације лица. У том смислу, НБС је у 2021. години закључила Споразум о сарадњи са Чешком народном банком (реструктурирање банака), а у 2023. години Меморандум о разумевању за успостављање клириншког аранжмана и одређивању клириншке банке у Републици Србији за кинеске јуане са Народном банком Кине. Комисија је потписница Мултилатералног меморандума о разумевању Међународне организације комисија за хартије од вредности (IOSCO).

Доступност независне ревизије

У периоду између две процене ризика није било промена законодавног оквира који регулише ову област нити је било промена овлашћења органа надлежних за његову примену – Министарства финансија, Комисије за хартије од вредности и Јавнобележничке коморе.

Подсећања ради, функционисање ревизорске професије уређено је Законом о ревизији⁶⁷, као и подзаконским актима донетим за његово спровођење.

Имплементирана је Препорука 28 Манивала у смислу забране кривично осуђиваним правним и физичким лицима и њиховим повезаним лицима, као и сарадницима да буду оснивачи и власници друштва за ревизију⁶⁸. Законом је прописано да физичко лице не може бити оснивач, односно стварни власник или члан органа управљања друштва за ревизију, ако је теже повредило или поновило повреду прописа којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма у периоду трајања изречене заштитне мере.

У складу са Законом о ревизији обвезници ревизије редовних годишњих финансијских извештаја су велика и средња правна лица, јавна друштва без обзира на величину, као и сва правна лица и предузетници са оствареним укупним приходом у претходној години већим од 4,4 ми-

⁶⁷ „Службени гласник РС”, бр. 73/19.

⁶⁸ Члан 13, став 2 Закона.

лиона евра у динарској противвредности. Јавна предузећа без обзира на величину су обвезници ревизије у складу са Законом о јавним предузећима. Поред тога, све финансијске институције⁶⁹ сматрају се великим правним лицима, те подлежу ревизији. Ревизија је обавезна и за консолидоване финансијске извештаје које састављају матична правна лица у складу са законом којим се уређује рачуноводство.

Према подацима Агенције за привредне регистре, ревизију финансијских извештаја достављених 2021. године⁷⁰ је извршило 5.154 субјекта, 2022. године 5.745, а 2023. године 6.257 субјеката, што представља око 4–4,5% од укупног броја привредних субјеката.

Законом је прописана обавеза за друштва за ревизију која обављају ревизију друштава од јавног интереса да објаве на својој интернет страници и интернет страници Коморе овлашћених ревизора годишњи извештај о транспарентности, који мора бити доступан на интернет страници најмање пет година. Између осталог, годишњи извештај о транспарентности садржи и финансијске информације и податке о укупном приходу од обављања ревизије и додатних услуга које ревизори пружају. Међутим, иако друштва за ревизију извештавају Комисију за хартије од вредности о накнадама које наплаћују обвезницима за вршење услуга ревизије финансијских извештаја, ти извештаји нису јавно доступни.

Друштва од јавног интереса дужна су да имају Комисију за ревизију (одбор за праћење пословања), која мора у свом саставу да има бар једног члана компетентног за област рачуноводства и/или ревизије.

Друштва за ревизију су дужна да успоставе интерни систем контроле квалитета, чији квалитет и примену у пракси контролише Комисија за хартије од вредности.

У наредном периоду је потребно константно радити на унапређењу алата за надзор над радом ревизорске професије, као и на даљој едукацији ревизора како у области примене законске и професионалне регулативе у области ревизије, тако и на примени регулативе у области спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Ревизија јавних средстава

Ревизију јавних средстава у Републици Србији врши Државна ревизорска институција (ДРИ), као независан државни орган. Субјекти ревизије ДРИ, којих има потенцијално око 11.000, су корисници јавних средстава⁷¹. ДРИ врши ревизију финансијских извештаја, ревизију правилности пословања, као и ревизију сврсисходности пословања код субјеката ревизије.

69 Народна банка Србије, банке, друштва за осигурање, даваоци финансијског лизинга, добровољни пензијски фондови, друштва за управљање добровољним пензијским фондовима, Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности, инвестициони фондови, друштва за управљање инвестиционим фондовима, берзе и брокерско-дилерска друштва, платне институције и институције електронског новца, као и факторинг друштва

70 Извештаји за 2021. годину достављају се у 2022. години, за 2022. у 2023. итд.

71 1) директни и индиректни корисници буџетских средстава Републике, територијалних аутономија и локалних власти у складу са прописима којима се уређује буџетски систем и систем јавних прихода и расхода; 2) организације обавезног социјалног осигурања; 3) буџетски фондови основани посебним законом или подзаконским актом; 4) НБС у делу који се односи на коришћење јавних средстава и на пословање са државним буџетом; 5) јавна предузећа, привредна друштва и друга правна лица која је основао директни односно индиректни корисник јавних средстава; 6) правна лица код којих директни односно индиректни корисници имају учешће у капиталу односно у прављању; 7) правна лица која су основала правна лица у којим држава има учешће у капиталу, односно у управљању; 8) правна и физичка лица која примају од Републике, територијалних аутономија и локалних власти дотације и друга бесповратна давања или гаранције; 9) субјекти који се баве прихватањем, чувањем, издавањем и коришћењем јавних резерви; 10) политичке странке, у складу са законом којим се уређује финансирање политичких странака; 11) корисници средстава ЕУ, донација и помоћи међународних организација, страних влада и невладиних организација; 12) уговорна страна у вези са извршењем међународних уговора, споразума, конвенција и осталих међународних аката, када је то одређено међународним актом или када то одреди овлашћени орган и 13) други субјекти који користе средства и имовину под контролом и на располагању Републике, територијалних аутономија, локалних власти или организација обавезног социјалног осигурања.

Ниво финансијског интегритета

У периоду између две процене ризика није било суштинских промена које утичу на промену оцене ове варијабле.

У септембру 2023. године донет је Закон о управљању привредним друштвима која су у власништву Републике Србије који уређује начин спровођења политике државног власништва и управљање у јавним предузећима која су у власништву РС. Законом је предвиђено да је друштво капитала дужно да донесе Етички кодекс, а Привредна комора Србије ради провере знања из области корпоративног управљања, полагања испита, организује и спроводи ове активности. Влада Србије је у септембру 2024. године донела Одлуку о Кодексу корпоративног управљања друштава капитала, намењен привредним друштвима на која се примењује овај закон.

Значајно је поменути и усвајање Закона о изменама и допунама Закона о привредним друштвима⁷², у оквиру ког је дошло до измене регулативе у области послова и радњи са личним интересом, накнада директорима и члановима надзорног одбора у јавном акционарском друштву, којим се усклађују прописи са Директивом 828/2017 ЕУ⁷³.

Као што је наведено у Националној процени ризика из 2021. године Законом о рачуноводству⁷⁴ уређује се достављање и јавно објављивање финансијских извештаја, као и годишњег извештаја о пословању, корпоративном управљању и нефинансијско извештавање. На интернет страни АПР се јавно објављују сви финансијски извештаји и документације уз те извештаје за све обвезнике, те се поред потпуних и рачунски тачних финансијских извештаја јавно објављују и непотпуни и рачунски нетачни финансијски извештаји правних лица и предузетника који нису отклонили утврђене недостатке.

Према подацима АПР обавезу достављања финансијских извештаја у 2021. години испунило је 281.165 регистрованих обвезника, а у 2023. години 286.335 обвезника. У ред обвезника достављања финансијских извештаја укључени су и предузетници који су пословне књиге почели да воде по систему двојног књиговодства. У периоду од 2021. до 2023. године против обвезника ревизије поднето је укупно 196 **пријава за** привредни преступ након утврђивања да неко лице није доставило годишњи финансијски извештај заједно са прописаном документацијом, укључујући и ревизорски извештај, или је доставило ГФИ али није доставило ревизорски извештај и осталу документацију.

Јавно је доступна Централна евиденција привремених ограничења права лица која обухвата прикупљене податке о оним привредним субјектима, односно њиховим власницима, директорима и члановима надзорних одбора или других органа чије је пословање санкционисано изрицањем кривичних, прекршајних или управних санкција. Укупно активних привремених ограничења у току 2023. године било је 134.727, од тога је било највише блокада пословних рачуна (119.687), а преко 15.000 субјеката је имало уписану меру одузимања ПИБ-а или Пореске контроле.

Ниво пореске транспарентности је на задовољавајућем нивоу. Подсећања ради, порески закони предвиђају могућност да порески органи захтевају од физичких и правних лица да достављају свеобухватне информације о својој имовини и приходима и подноси се у року од 15 дана од настанка пореске обавезе, осим ако није другачије прописано законом. *Нейројисна йореска йријава* представља елемент више прекршаја предвиђених Законом о пореском поступку и пореској администрацији, док *нейројисни финансијски извештаји* представљају прекршај из Закона о рачуноводству. Када је реч о вођењу *дуйлих књија у сврху избегавања йореза*, радња извршења улази у зону кривичног дела пореска утаја.

Истражни органи имају приступ информацијама које су у поседу пореских органа.

Са аспекта решења предвиђених одредбом члана 26 Модел Конвенције ОЕЦД о порезима на доходак и имовину, размена информација са страним органима је могућа када се одвија на основу

72 „Службени гласник РС”, бр. 109/21.

73 Област која се односи на тзв. дугорочно ангажовање у јавним акционарским друштвима; дефинисани су појмови институционални инвеститор, руководилац имовине и саветник за гласање, њихове обавезе, садржина политике ангажовања институционалних инвеститора и руководиоца имовином и др, а уређен је и поступак информисања акционара, али и друштва о идентитету акционара.

74 „Службени гласник РС”, бр. 73/19 и 44/21 – др. закон.

захтева када постоји закључен споразум о избегавању двоструког опорезивања, али не и спонтано и аутоматски.

У погледу Кодекса корпоративног управљања Привредне коморе Србије (ПКС) није било промена у односу на претходну процену ризика, она се и даље базира на добровољном принципу.

Ефективност спровођења пореских закона

Имајући у виду да је пореска утаја од прве процене ризика од прања новца високоризично кривично дело, посебна пажња се посвећује унапређењу законодавног оквира, као и ефикасности спровођења закона.

Република Србија има свеобухватан нормативни порески оквир који регулише ову област и чине га Закон о пореском поступку и пореској администрацији (ЗПППА), као „кровни” порески закон и посебни порески закони који уређују специфичне области⁷⁵. ЗПППА предвиђа низ пореских прекршаја, као и четири пореска кривична дела.

Законом о изменама и допунама ЗПППА из 2022. године⁷⁶ уведена су два нова пореска кривична дела и то: Недозвољен промет опреме за фискализацију и Недозвољен промет рачуноводствених и других софтвера (члан 8 Закона о изменама и допунама). Такође, чланом 9 уведена је прекршајна санкција за одговорно лице у правном лицу.

Подсећања ради, пореска кривична дела регулисана су и Кривичним закоником. Чланом 225 прописано је кривично дело пореска утаја, док је чланом 226 прописано кривично дело неуплаћивање пореза по одбитку. За оба кривична дела предвиђене су затворске казне у различитом распону зависно од износа обавезе чије се плаћање избегава, односно обрачунатог, а неуплаћеног пореза, односно обавезних социјалних доприноса, по одбитку. Уз затворске казне изриче се и новчана казна.

Казне за извршење пореских кривичних дела прописане у оба закона могу се сматрати адекватним и одвраћајућим.

Надлежности Пореске управе и Пореске полиције у периоду између две процене ризика су остале непромењене. Број пореских службеника запажа пад у континуитету. Наиме, број запослених у Пореској управи у 2021. години био је 4.607 службеника, а на дан 31. 12. 2023. године 4.412⁷⁷. С обзиром на старосну структуру Пореске управе очекује се наставак тог тренда. Из тог разлога један од циљева представља пријем нових кадрова.

У истраживању на тему „Перцепција грађана о борби против корупције” које је спровео ЦЕСИД за потребе УСАИД Пројекта за одговорну власт⁷⁸, Пореска управа је перципирана од стране грађана као једна од најмање корумпираних институција међу онима које су оцењиване. Наиме, само 1% грађана је Пореску управу оценио као најкорумпиранију институцију у истраживањима из 2020. и 2021. године.

Подсећања ради, у Пореској управи се примењује оквир за диференцијацију ризика (ОДР) који подразумева посебан приступ обвезнику у односу на ризик који тај обвезник има по поштовање прописа. Усвојен је нови филтер ризика за порез на добит правних лица и израђен базичан сет филтера ризика за утајену капитализацију и трансферне цене.

Одељење за стратешке ризике у оквиру Пореске управе врши идентификацију ризика, анализу ризика фокусирану на идентификовање ризичних субјеката, процену ризика и одређивање приоритета, третман ризика и на основу тога за сваку календарску годину сачињава план поштовања пореских прописа, који се заснивају на мапирању ризика у одређеним врстама јавних прихода по ОЕЦД–ЦРМ⁷⁹ моделу у четири домена: регистрација, подношење пореских пријава, тачност исказаних података и благовременост наплате.

75 Као што је Закон о порезу на доходак грађана, Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање, Закон о порезу на добит правних лица, Закон о акцизама, Закон о порезима на имовину, Закон о порезу на премије неживотних осигурања, Закон о порезима на употребу, држање и ношење добара.

76 „Службени гласник РС”, бр. 138/22.

77 На неодређено време је запослено 3.749 службеника, на одређено 663, а непопуњено је 2.573 радних места.

78 Доступно на: <https://www.odgovornavlast.rs/wp-content/uploads/2020/12/USAID-GAI-Izve%C5%A1taj-sa-istra%C5%BEivanja-javnog-mnjenja-Perpcija-gra%C4%91ana-o-borbi-protiv-korupcije-u-Srbiji-za-2021.godinu-1.pdf>.

79 *Compliance risk model*.

Пореска контрола

Укупан број пореских обвезника на дан 30. 6. 2024. износио је 642.372 правних лица и предузетника и 10.087 физичких лица.

Ефикасност наплате јавних прихода које администрира Пореска управа константно расте, па је тако укупна наплата Пореске управе у 2023. години 2.593.384.283,00 динара и већа је за 32% одсто у односу на 2019. годину, односно 25% у односу 2021. годину.

Порески инспектори су у периоду 2021–2023. године извршили 12.002 контроле. У 6.957 контрола су утврђене неправилности (58%) и обрачунати су новооткривени јавни приходи у укупном износу од 88.707.943.137,00 динара. На основу поређења ових података са подацима из претходне процене ризика може се јасно уочити да се укупан приход и приход по контроли значајно повећао⁸⁰, што говори о бољој анализи пореских обвезника и фокусирању на обвезнике са значајнијим ризиком у пословању.

Одељење за прекршајне послове је поднело у периоду од 2021. до 2023. године 29.542 прекршајних пријава у пореским контролама, од тога 774 издатих прекршајних налога и 28.768 поднетих обавештења о учињеном прекршају.

Посматрано по годинама учача се да је број кривичних пријава у паду док је износ утврђеног избегнутог пореза у поднетим кривичним пријавама знатно у порасту, што је директна последица посвећености једном од најважнијих стратешких циљева Пореске полиције, а то је да своје ресурсе усмерава на откривање најсложенијих пореских кривичних дела са елементима организованости, у којима се извршиоци удружују ради утаје пореза и стицања имовинске користи и где су велики износи оштећења по Буџет Републике Србије.

Ниво формализације економије

Имајући у виду налазе студија о обиму сиве економије НАЛЕД-а из 2022. године⁸¹, које је показало да је обим сиве економије смањен на 11,7% БДП-а, може се закључити да је процењена вредност за формализацију економије висока.

Потребно је и даље радити на унапређењу сарадње инспекцијских органа (са изузетком Пореске управе – Сектор пореске полиције) са полицијом, јавним тужилаштвом и судовима.

Доступност поуздане инфраструктуре за идентификацију

У периоду између две процене ризика није било суштинских промена које би утицале на промену оцене ове варијабле.

Напомињемо да се Законом о Централном регистру становништва⁸² који се примењује од 1. септембра 2020. године уређује успостављање и вођење, садржина, начин коришћења, као и друга питања од значаја за успостављање и вођење овог регистра. Према информацијама добијеним од Управе за управне послове МУП, подаци у Централном регистру становништва су поуздани, тачни и ажурни, а могу их користити сви државни органи и организације.

Јавне исправе којима грађани, држављани Републике Србије, доказују свој идентитет су лична карта и путна исправа, издате од стране надлежних организационих јединица МУП.

Систем за персонализацију идентификационих докумената грађана Републике Србије је централизован, дефинисан строгим радним процедурама и дозволама за приступ, заштићен је уређаји-

80 Новооткривени јавни приходи у 9.226 контрола са неправилностима спроведених у периоду од 2018. до 2020. године износили су 65.564.261.587,00 динара у укупном износу.

81 <https://boljinaclin.rs/filemanager/Siva-ekonomija-u-Srbiji-u-2022.pdf>.

82 „Службени гласник РС”, бр. 17/19.

ма за криптовање података и смештен је у посебно обезбеђеном и рестриктивном простору. Персонализација идентификационих података врши се на обрасцима на којима је предвиђен велики број заштитних елемената који су у складу са стандардима ICAO⁸³ и ISO⁸⁴ и директивама и препорукама Европске уније.

У лабораторији за испитивање рукописа и докумената у Националном центру за криминалистичку форензику раде се предмети везани за испитивање докумената по захтевима других организационих јединица овог министарства, али и по захтевима судова и тужилаштава. У поменутој лабораторији је у периоду од 2021. до 2023. године урађен 1.831 предмет везан за испитивање докумената, од чега је било 28 фалсификованих личних карата Републике Србије и 6 фалсификованих путних исправа Републике Србије, што представља 1,85% броја предмета.

Од стране службеника Управе граничне полиције МУП у периоду од 2021. до 2023. године укупно је откривено 12 фалсификованих докумената Републике Србије и то: 7 фалсификованих образаца личне карте и 5 фалсификованих образаца путних исправа (пасоша).

Одељење за електронска и информатичка форензичка вештачења је у извештајном периоду поступало по 5 предмета који се односе на кривично дело фалсификовање исправе из члана 355 КЗ.

У истом периоду од стране службеника Службе за борбу против организованог криминала УКП МУП у вези са поменутиим кривичним делом није поднета ниједна кривична пријава за фалсификовање личне карте и пасоша.

Министарство унутрашњих послова води евиденцију о издатим личним картама и путним исправама грађанима Републике Србије и не поседује податке везане за део популације који нема прописане идентификационе документе. Из тог разлога су подаци прикупљени од Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) – Представништво у Србији. У периоду од 2021. до 2023. њихови подаци показују да је 5.917 лица у ризику од апатридије, што представља незнатан проценат у односу на укупан број становника (0,09%). Дана 10. 2. 2022. године, потписан је трећи Споразум о разумевању између Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Заштитника грађана и Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице – Представништво у Србији, ради наставка сарадње на решавању преосталих случајева у којима припадници ромске националне мањине нису остварили право на упис у матичну књигу рођених, као и друга права из личног статуса, са посебним фокусом на упис новорођене деце у ову службену евиденцију, у циљу спречавања настанка ризика од апатридије.

Доступност независних извора информација

У периоду између две процене ризика није било суштинских промена које би утицале на промену оцене ове варијабле.

У Србији су у великој мери јавно доступни извори свеобухватних података и информација о клијентима, који укључују како податке о оснивачима, власничкој и управљачкој структури правних лица, финансијске информације (финансијски извештаји, рачуни правних лица), њихов бонитет, задужења, податке о санкционисаним правним лицима и лицима која су власници и део управљачке структуре, податке о власништву над непокретностима, тако и податке о јавним функционерима, њиховој имовини и приходима, и низ других података.

Ови подаци су јавно доступни на интернет страницама Агенције за привредне регистре, Народне банке Србије, Централног регистра, депо и клиринг хартија од вредности, Агенције за спречавање корупције, Управе за спречавање прања новца, Катастра непокретности и других надлежних државних органа.

Када је у питању приступ базама података државних органа, у анкети коју је обвезницима дистрибуирала Привредна комора Србије, обвезници⁸⁵ су одговорили да имају приступ јавно дос-

83 *International Civil Aviation Organization.*

84 *International Organization for Standardization.*

85 Одговоре је пружио укупно 916 обвезника и то: 67 из финансијског сектора (12 банака, 12 брокерско-дилерских друштава, 4 друштва за управљање добровољним пензијским фондовима, 3 друштва за управљање инвестиционим фондовима, 5 факторинг друштава, 4 институције електронског новца, 8 давалаца финансијског лизинга, 10

тупним базама података и да ове базе користе свакодневно. Иако су навели да су им периодично неопходни подаци, обвезници су нагласили да немају приступ казним евиденцијама, односно подацима да ли се против неког лица води кривични поступак.

С друге стране, државни органи надлежни за област спречавања прања новца имају на располагању још шири обим информација које међусобно размењују, укључујући и податке из регистара који нису јавно доступни.

Доступност и приступ информацијама о стварном власнику

У погледу законских одредаба којима се дефинишу типови, форме правних лица у земљи и начин управљања није било промена у периоду на који се односи ова процена ризика.

Анализом броја регистрованих привредних друштава у посматраном периоду, уочава се незнатан раст броја регистрованих субјеката из године у годину, па их је тако у 2021. години било регистровано 290.445, у 2022. години 308.058, а у 2023. години 330.567. Такође уочава се раст броја регистрованих друштава са ограниченом одговорношћу⁸⁶ и предузетника⁸⁷.

Битно је напоменути да уколико трастови, односно лица страног права, нису оснивачи/чланови неког домаћег привредног друштва, они се не региструју у Регистру привредних субјеката Агенције за привредне регистре. Такође, да би неко лице страног права попут траста или правног аранжмана сличног трасту евентуално могло бити оснивач односно члан домаћег привредног друштва, неопходно је да има статус правног лица у држави исходишта и да је као такво уписано у страни регистар.

У складу са међународним стандардима, а нарочито ФАТФ препорукама 24 и 25, Закон о СПН/ФТ дефинисао је појам стварног власника, обавезу утврђивања стварног власника и проверу идентитета стварног власника од стране обвезника овог закона.

По питању примене поменутих одредаба у међувремену није ништа промењено, па је тако предвиђено утврђивање стварног власника и провера идентитета стварног власника као једна од обавеза обвезника у склопу предузимања радњи и мера познавања и праћења странке већ приликом успостављања пословног односа, али и када пословни однос није успостављен а врши се трансакција у износу од 15.000 евра или више или се врши пренос новчаних средстава у износу вишем од 1.000 евра. Такође, идентитет стварног власника се утврђује и проверава и када у вези са странком или трансакцијом постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, као и када постоји сумња у истинитост или веродостојност прибављених података о странци и стварном власнику.

Обвезник је дужан да утврди идентитет стварног власника странке која је правно лице или лице страног права, дакле и траста, прибављањем следећих података: име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке.⁸⁸ Наведене податке обвезник је дужан да унесе и у евиденције о странкама, пословним односима и трансакцијама.⁸⁹

Такође, подсећања ради, потребно је поменути да је, као део стратешког приступа државе да се повећа транспарентност власништва над правним лицима, донет 2018. године Закон о Централној евиденцији стварног власника, који је и данас у примени. Доношењем овог закона регулисана је обавеза одређивања стварног власника регистрованог субјекта и његово евидентирање у јединственој, централизовану базу података о стварним власницима правних лица и других субјеката који су регистровани у одговарајућим регистрима у Републици Србији – Централну евиденцију стварних власника (ЦЕСВ), коју води Агенција за привредне регистре.

друштва за осигурање која се баве пословима животног осигурања, 9 платних институција), 13 организатора игара на срећу, 138 посредника и заступника у промету непокретности, 8 поштанских оператора, 637 рачуновођа и 53 ревизора.

86 У 2021. години било је регистровано 125.085 друштава са ограниченом одговорношћу, у 2022. – 128.058, а у 2023. – 129.259.

87 У 2021. години било је регистровано 290.445 предузетника, у 2022. – 308.058, а у 2023. – 330.567.

88 Видети члан 25, став 1 ЗСПНФТ.

89 Видети члан 99, став 1, тачка 13 ЗСПНФТ.

Обавезу евидентирања података о стварним власницима имају привредна друштва (осим јавних акционарских друштава), задруге, огранци страних привредних друштава, пословна удружења и удружења (осим политичких странака, синдиката, спортских организација и удружења, цркава и верских заједница), фондације и задужбине, установе, као и страна представништва (привредних друштава, удружења, фондација и задужбина – у даљем тексту: Регистровани субјект).

Закон се не примењује на привредна друштва и установе у којима је Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе једини члан, односно оснивач.

Евидентирање у ЦЕСВ се врши приликом оснивања, промене власничке структуре и чланова органа регистрованог субјекта, као и друге промене на основу којих се може ценити испуњеност услова за стицање својства стварног власника регистрованог субјекта.

Обавезу евидентирања података о стварном власнику има сам регистровани субјект преко регистрованог овлашћеног лица, а од октобра 2023. године у примени је прописана могућност да оснивач у поступку оснивања регистрованог субјекта електронским путем истовремено са оснивањем изврши и евидентирање стварног власника. С тим у вези прописана је и одговорност оснивача за тачност података које је евидентирао. Уколико оснивач не искористи могућност да истовремено са оснивањем евидентира стварног власника, остаје обавеза лица које је овлашћено за заступање да у року од 15 дана од дана оснивања Регистрованог субјекта евидентира стварног власника у ЦЕСВ. Одговорност за евидентирање података у прописаном року, за тачност података које је евидентирао, као и за чување одговарајућих, тачних и ажурних података и докумената на основу којих је евидентирао стварног власника је на регистрованом субјекту, односно његовом законском заступнику.

ЦЕСВ је јавно доступна база података којој може да приступи свако заинтересовано лице и да врши претрагу преко интернет стране Агенције за привредне регистре, а државни органи и путем веб сервиса.

С обзиром да је у Националној процени ризика од ПН/ФТ и током примене Закона о ЦЕСВ уочено да постоји простор за унапређење, израђен је Нацрт закона о Централној евиденцији стварних власника, који је прошао јавну расправу и чије се усвајање очекује до краја 2024. године.

Предвиђено је да се овај закон примењује и на трастове којима се управља из Републике Србије или којима се управа не налази у Републици Србији ако повереник у име траста ступи у пословни, професионални или комерцијални однос, односно обавља трансакције или готовинске трансакције са правним или физичким лицима на територији Републике Србије, као и на правне односе сличне трасту којима се управља из Републике Србије или којима се управа не налази у Републици Србији ако лице које је упоредиво са повереником ступи у пословни, професионални или комерцијални однос, односно обавља трансакције или готовинске трансакције са правним или физичким лицима на територији Републике Србије, а имајући у виду да прописи Републике Србије не познају правну форму траста и других правних форми сличних трасту (*fiducie*, друге врсте траста, *fideicomisio* и сл.).

Уводи се обавеза да АПР сачињава и јавно објављује листу регистрованих субјеката који нису извршили евидентирање стварног власника у Централну евиденцију у прописаном року, као и постојећих регистрованих субјеката који до дана почетка примене овог закона нису у Централној евиденцији евидентирали податке о стварном власнику. Ова листа садржи податке и о регистрованим субјектима који су евидентирали стварног власника, а који у року од 60 дана од дана почетка примене овог закона не изврше учитавање (*upload*) докумената на основу којих је стварни власник одређен.

Листа се ажурира на сваких 48 сати, а регистровани субјекти сматрају се високоризичним у смислу закона којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Даље, прецизиране су одредбе које се односе на стварног власника задужбина и фондација и отклоњене недоумице које се односе на одређивање стварног власника удружења. Наиме, из предложених одредаба јасно произлази да удружења при одређивању стварног власника морају проћи кроз све критеријуме прописане и дефинисане у Нацрту закона, па тек онда уколико није могуће одредити физичко лице на начин како је то прописано, као и у случају када су предузете све разумне радње и мере како би се одредио стварни власник, као стварног власника удружења евидентира се физичко лице које је регистровано за заступање, односно које је регистровано као члан органа управљања тог субјекта.

Процена ризика од прања новца

Од успостављања ЦЕСВ евидентан је тренд пораста броја друштава с ограниченом одговорношћу која су извршила своју обавезу евидентирања у односу на оне који то нису учинили. На дан 31. децембар 2023. године 94,74% привредних друштава с ограниченом одговорношћу је евидентирало стварног власника. Најмањи проценат евидентираних стварних власника је код представништава страних привредних друштава, где је свега 30,63% евидентирало стварног власника.

Табела: Попуњеност ЦЕСВ на дан 31. 12. 2023. године

Правна форма	31. 12. 2023.			
	Број субјеката који имају обавезу евидентирања	Број субјеката који су евидентирали СВ	Број субјеката који нису евидентирали СВ, укључујући и оне којима није истекао рок од 15 дана	%
Ортачко друштво	811	751	60	92,60%
Командитно друштво	134	121	13	90,30%
Друштво са ограниченом одговорношћу	127.902	121.175	6.727	94,74%
Акционарско друштво	404	367	37	90,84%
Задруга	3.130	2.230	900	71,25%
Огранак страног правног лица	855	633	222	74,04%
Пословно удружење	84	67	17	79,76%
Удружење	37.364	30.125	7.239	80,63%
Задужбина	140	134	6	95,71%
Фондација	919	755	164	82,15%
Представништво страног привредног друштва	1,293	396	897	30,63%
Представништво страног удружења	85	54	31	63,53%
Представништво стране фондације	25	20	5	80,00%
Представништво стране задужбине	2	2	0	100,00%
Установа	1.712	1.423	289	83,12%
Укупно	174.860	158.253	16.607	90,50%

У циљу доследне примене Закона о ЦЕСВ, Агенција за привредне регистре је подносила захтеве за покретање прекршајних поступака, на основу којих су прекршајни судови доносили пресуде правним лицима и одговорним лицима у правним лицима која нису испунила обавезу из закона и уписала стварног власника у ЦЕСВ.

Табела: Подаци о прекршајним поступцима и пресудама прекршајних судова у вези са применом Закона о ЦЕСВ

Година	2021	2022	2023	УКУПНО
Број поднетих захтева за покретање прекршајног поступка	2.822	2.121	1.679	6.622
Број одлука прекршајних судова	540	2.184	1.787	4.511
Број пресуда којима је изречена опомена правном лицу	395	1.481	1.042	2.918
Број пресуда којима је изречена новчана казна правном лицу	135	379	353	867
Распон новчаних казни изречених правном лицу	15.000–500.000	10.000–500.000	10.000–500.000	
Број пресуда којима је изречена опомена физичком лицу	308	1.310	1.273	2.891
Број пресуда којима је изречена новчана казна физичком лицу	227	575	494	1.296
Распон новчаних казни изречених физичком лицу	10.000–60.000	5.000 – 80.000	5.000 – 80.000	

Примена одредаба закона које се односе на стварног власника из уила обвезника

У поступку израде ове процене ризика прикупљени су путем анкете подаци од обвезника у вези са тим на који начин утврђују стварног власника својих клијената/странака. Већина представника обвезника⁹⁰ који су доставили своје одговоре на ово питање навели су да стварног власника утврђују у складу са Законом о СПН/ФТ и Смерницама Управе за спречавање прања новца, то јест увидом у документацију и провером кроз регистре (један број је навео и комерцијалне регистре, а сви који су детаљније описивали процедуру су навели јавно доступне изворе).

Уколико дође до разлике између утврђеног и стварног власника уписаног у ЦЕСВ први корак је провера са клијентом, и уколико се утврди да је у евиденцији погрешан упис од клијента се тражи да исправи унете податке, а уколико то не учини разматра се пријава Управи.

Надзор над применом одредаба о стварном власнику и изречене санкције

Надзор Управе за спречавање прања новца

УСПН је у периоду на који се односи процена ризика спроводила ванредне непосредне надзоре утврђивања идентитета стварног власника клијената обвезника у складу са Законом о СПН/ФТ.

Приликом непосредног надзора над применом члана 25 Закона о СПН/ФТ утврђене су неправилности идентификације стварног власника – контролисани субјекат није утврдио идентитет стварног власника странака које су правна лица, чиме је повређен овај члан закона (привредни преступ из члана 117, став 1, тачка 1 и став 2 Закона о СПН/ФТ) и контролисани субјект није на начин прописан поменути чланом закона утврдио идентитет стварног власника странака које су правна лица (члан 118, став 1, тачка 22 и став 2 Закона о СПН/ФТ).

Табела: Изречене казне у динарима за утврђене неправилности при идентификацији стварног власника странке⁹¹

Поступци покренути на основу надзора УСПН	Пресуде привредних судова				Пресуде прекршајних судова	
	Члан 117, став 1, тачка 1 и став 2 ЗСПНФТ		Члан 118, став 1, тачка 22 и став 2 ЗСПНФТ		Члан 120, став 1, у вези са чланом 117, став 1, тачка 1 ЗСПНФТ	Члан 120, став 2, у вези са чланом 118, став 1, тачка 22 ЗСПНФТ
Година	Правно лице	Одговорно лице у правном лицу	Правно лице	Одговорно лице у правном лицу	Предузетник	
2021	220.000,00	14.000,00	155.000,00	34.000,00	60.000,00	116.428,00
2022	-	-	20.000,00	5.000,00	-	31.250,00
2023	-	-	30.000,00	7.000,00	60.000,00	147.678,00
Укупно	220.000,00	14.000,00	205.000,00	46.000,00	120.000,00	295.356,00

Надзор НБС

Приликом 16 контролних поступака у вези са спровођењем одредаба које се односе на утврђивање идентитета стварног власника странака обвезника (члан 25 Закона о СПН/ФТ) неправилности су утврђене само код три банке у периоду од 2021. до 31. децембра 2023. године (у 5 случајева утврђен је стварни власник клијената, али подаци нису прибављени на прописан начин).

НБС корективне мере не доноси само за једну врсту неправилности, па тако ни када је у питању само неправилност утврђивања стварног власника, већ за укупне неправилности и неза-

⁹⁰ Погледати фусноту 66.

⁹¹ Анализа је урађена на основу пресуда које су достављене Управи за спречавање прања новца у референтном периоду.

конитости констатоване у поступку надзора. Због утврђених незаконитости и неправилности у примени одредаба Закона о СПН/ФТ НБС је банкама: током 2021. године упутила три писмене опомене и донела три решења о изрицању новчане казне; током 2022. године упутила две писмене опомене; током 2023. године упутила четири писмене опомене и донела једно решење о изрицању новчане казне. У наведеном периоду новчане казне су изрицане банкама у распону од 1.100.000,00 до 3.000.000,00 динара, у укупном износу 8.150.000,00 динара.

У периоду 2021–2023. године само је код једног даваоца финансијског лизинга и то у 2023. години утврђена неправилност која се односи на повреду члана 25 Закона о СПН/ФТ (утврђен је стварни власник клијената али подаци нису прибављени на прописан начин) и изречена је писмена опомена.

У досадашњем раду, приликом непосредне контроле у периоду на који се односи процена ризика у пет случајева је констатована неправилност утврђивања стварног власника код друштава која обављају послове животног осигурања (утврђено је ко је стварни власник клијента али је документација била непотпуна).

Код друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, платних институција и институција електронског новца нису утврђене неправилности које се односе на повреду члана 25 Закона о СПН/ФТ. Клијенти овлашћених мењача могу бити само физичка лица тако да овлашћени мењачи у пракси ретко примењују овај члан закона.

Надзор Комисије за хартије од вредности

У поступцима непосредних надзора у периоду 2021–2023. године по питању утврђивања стварног власништва странака од стране обвезника утврђено је укупно 4 незаконитости, односно неправилности (које су се односиле на прибављање личног документа стварног власника, уписивање датума, времена и лица које је вршило идентификацију, прибављање извода из надлежног регистра, поседовање документације којом се потврђују спроведене радње и мере).

У једном случају услед утврђених незаконитости донето је решење и поднета пријава за привредни преступ против обвезника и одговорног лица, док је у преостала три случаја Комисија изрекла писмене опомене имајући у виду природу и обим утврђених незаконитости и неправилности.

Када је у питању утврђивање стварног власника странке, у једном непосредном надзору је утврђено неслагање у подацима о стварним власницима уписаним у Централну евиденцију стварних власника и стварним власницима које је обвезник утврдио на основу расположиве документације и доступних информација о странци. О изнетом је Комисија обавестила Управу за спречавање прања новца и Агенцију за привредне регистре.

Надзор Тржишне инспекције

У периоду од 2021. до 2023. године Тржишна инспекција Министарства унутрашње и спољне трговине, као надзорни орган над посредницима у промету и закупу непокретности, обављала је надзор у вези са евидентирањем и утврђивањем стварног власништва посредно/канцеларијски преко обједињеног годишњег Упитника у редовном поступку.

У наредном периоду потребно је наставити са доследном применом Закона о ЦЕСВ уз континуирану едукацију судија прекршајних судова и других надлежних органа о значају који ажурна евиденција стварних власника има за систем СПН/ФТ у целини.

Неопходно је наставити едукацију судија привредних и прекршајних судова, али и других актера надлежних за примену одредаба које се односе на евидентирање стварних власника и утврђивање идентитета стварних власника, а нарочито обвезника, у циљу спречавања да се прикривањем података о стварном власништву правна лица злоупотребе у сврху прања новца и како би подаци о њиховом стварном власнику били доступни надлежним органима.

Едукацијом је неопходно обухватити и органе надлежне за покретање прекршајних поступака и поступака за привредне преступе како би се подстакли да, у свакој ситуацији када за то постоји основ, покрећу ове поступке, односно улажу жалбе на пресуде у којима су изречене казне испод законског минимума и опомене.

РАЊИВОСТ ФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА

ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР ПОД НАДЗОРОМ НАРОДНЕ БАНКЕ СРБИЈЕ

У изради овог дела Националне процене ризика који се тиче процене рањивости финансијских институција на злоупотребу у сврху прања новца, а чији надзор је у надлежности Народне банке Србије, учествовали су представници Народне банке Србије, Управе за спречавање прања новца, Министарства унутрашњих послова, надлежних тужилаштава и судова, као и представници приватног сектора (Удружење банака Србије, Удружење осигуравача Србије, Привредна комора Србије).

Народна банка Србије, у складу са својим законским овлашћењима, је регулатор и супервизор значајног броја финансијских институција у Републици Србији. Функција Народне банке Србије као регулатора у овој области огледа се у изради, односно учешћу у изради релевантних закона и подзаконских аката који, између осталог, имају за циљ и да смање могућност прања новца и финансирања тероризма кроз финансијске институције чије пословање контролише.

Финансијски сектор Републике Србије, у делу који је под надзором Народне банке Србије, састоји се од банкарског сектора, сектора осигурања, сектора давалаца финансијског лизинга, сектора добровољних пензијских фондова, сектора других пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца (платне и институције електронског новца) и сектора овлашћених мењача.

У току 2023. године структура финансијског сектора, у делу који је под надзором Народне банке Србије, није се битније променила тако да банкарски сектор и даље има доминантну улогу.

Рањивост по секторима је приказана у следећој табели, с напоменом да оцена рањивости финансијских институција није дата у апсолутном износу већ као већа или мања рањивост одређеног сектора у поређењу са другим секторима.

Табела: Секторска рањивост

Сектор	Рањивост
Банке	средња
Осигурање	ниска
Даваоци финансијског лизинга	ниска
Добровољни пензијски фондови	ниска
Други пружаоци платних услуга и издаваоци електронског новца	средња
Овлашћени мењачи	средња

У односу на претходну националну процену ризика, Народна банка Србије је наставила са даљим јачањем административних капацитета организационе јединице која је формирана 2018. године и која је директно одговорна вицегувернеру (Центар за посебну контролу – АМЛ) повећањем броја систематизованих радних места у циљу повећања броја запослених у будућем периоду. У надлежности ове организационе јединице су послови управљања ризиком од прања

новца и финансирања тероризма и континуираног праћења и надзора над применом закона и других прописа којима се уређује спречавање прања новца и финансирање тероризма код банака, друштава за осигурање, давалаца финансијског лизинга и друштава за управљање добровољним пензијским фондовима. Сви запослени који обављају контролне активности имају факултетско образовање. Поред директора и два помоћника директора, који су активно укључени у надзор у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, 19 запослених је уско специјализовано за надзор из ове области. Такође, наведени запослени активно учествују у изради нацрта закона и подзаконских аката из ове области, интерних методологија, упутстава и процедура, као и у сарадњи са међународним и домаћим телима. У циљу сагледавања нових технологија и типологија прања новца и финансирања тероризма, посебно оних препознатих у Националној процени ризика из 2021. године, као и у циљу благовременог препознавања растућих претњи, потребна знања и вештине запослени стичу кроз бројне континуиране интерне обуке (нпр. прање новца и финансирање тероризма кроз трговину уметнинама, могућност прања новца кроз трговину ретким и дивљим животињама, прање новца кроз производњу и промет фентанила и других синтетичких дрога). Поред интерних обука, запослени Центра за посебну контролу – АМЛ редовно похађају и екстерне обуке, којих је у периоду од 2021. до 2023. године било организовано преко 60, укључујући семинаре у Републици Србији и иностранству, као и обуке и радионице које организују међународне и домаће организације. Запослени који учествују на обукама у обавези су да, након похађања истих, припреме извештај о новим сазнањима, који се објављују на интранет страници Народне банке Србије којој приступ имају сви запослени.

Народна банка Србије, сходно надлежностима из Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, врши надзор користећи приступ заснован на процени ризика (*risk-based approach*) над применом овог закона од стране финансијских институција.

Процена материјалности по секторима заснована је на анализи: свеобухватност правне мреже за спречавање прања новца; ефективност надзорних процедура и праксе; расположивост и примена управних и казних мера; расположивост и примена санкција за учињено кажњиво дело; расположивост и ефикасност улазних контролних механизма; интегритет запослених у посматраном сектору; ниво знања запослених у посматраном сектору у вези са спречавањем прања новца; ефикасност функције усклађености пословања; ефикасност праћења и пријављивања сумњивих активности; расположивост и приступ информацијама о стварном власништву; доступност поуздане идентификационе инфраструктуре и расположивост независних извора информација. Анализа је обухватила и инхерентну рањивост (укупна величина/обим сектора, профил клијената, географска изложеност, производи и услуге, трансакције, канали испоруке и др.), као и преостали ризик који настаје након што су примењени напори за ублажавање ризика тј. процењиван је ниво резидуалног ризика.

Оцена сектора банака, друштава за осигурање, давалаца финансијског лизинга, друштава за управљање добровољним пензијским фондовима, других пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца и овлашћених мењача у сегменту спречавања прања новца заснована је на постојању правног оквира по питању превентивних мера за спречавање прања новца који је свеобухватан и усаглашен са међународним стандардима у погледу свих обвезника под надзором Народне банке Србије.

На оцену усклађености сектора утицали су и извештаји које о Републици Србији дају међународне организације и институције, предузете активности по препорукама тих институција, резултати извршене Националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма у Републици Србији и професионално искуство супервизора.

Извори података који су коришћени за процену рањивости по секторима јесу унутрашња акта у вези са управљањем ризиком од прања новца и финансирања тероризма, налази спроведених контрола и супервизорских процена, подаци и информације које се добијају од Управе за спречавање прања новца, подаци из упитника који је сачињен ради прикупљања квантитативних и квалитативних података и информација у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма, информације које се добијају од надлежних тужилаштва и судова, као и остали подаци и информације којима супервизор располаже.

Банкарски сектор

Општи облик сектора и структура (материјалности)

Рањивост овог сектора од прања новца је оцењена као средња.

У банкарском сектору Републике Србије на дан 31. децембар 2023. године пословало је 20 банака, чија је билансна сума износила око 50,71 млрд EUR (5.941 млрд РСД). Број банака је за шест мање у односу на период када је вршена претходна национална процена ризика. Наиме, број банака је смањен због реализације шест припајања банака, при чему се у наредном периоду очекује још припајања⁹².

Све банке у Републици Србији које послују са дозволом за рад Народне банке Србије су у Агенцији за привредне регистре регистроване као акционарска друштва под шифром делатности 6419 – Остало монетарно посредовање.

На тржишту преовлађују банке чији су већински акционари из земаља чланица Европске Уније са збирним учешћем у укупној билансној суми од 73,4%. Посматрано према држави порекла већинског акционара, од укупне билансне суме банкарског сектора, 26,3% се односи на банке чији су већински акционари из Италије, 19,4% на банке чији су већински акционари из Аустрије и 13,9% на банке чији су већински акционари из Мађарске.

Подаци на дан 31. 12. 2023. године	у млн РСД	учешће у укупној билансној суми (у %)
Укупна билансна сума банака (20 банака)	5.941.240,30	100,00%
Билансна сума банака у власништву страних лица (15 банака)	4.571.721,7	76,95%
Билансна сума банака у власништву:		
– Републике Србије (2 банке)	509.221,0	8,57%
– осталих домаћих лица (3 банке)	860.297,6	14,48%

Структура депозита на дан 31. 12. 2023.	у млрд РСД	учешће у укупном депозиту (у %)
Становништво	2.202	47%
Предузећа (јавна и друга)	1.620	36%
Остали депоненти	514	11%
Страна лица	262	6%

У структури депозита страна лица учествују само са 6%. У односу на претходну Националну процену ризика дошло је до пада учешћа страних лица за 2 процентна поена.

Фактори рањивости

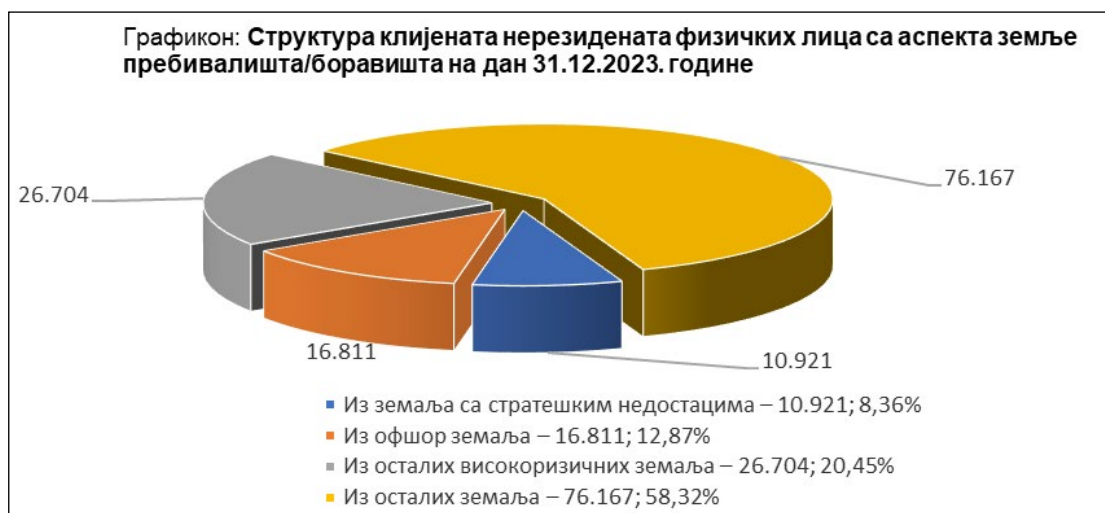
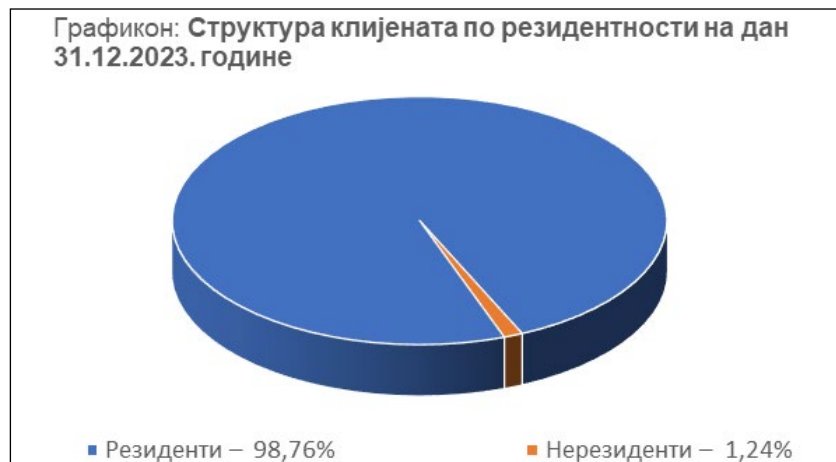
Банке у Републици Србији, због свог значаја за финансијски систем, и даље имају посебно место у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма с обзиром да су и највећи чинилац финансијског дела система – око 90,9% билансне суме финансијског сектора који је у надлежности Народне банке Србије односи се на банке.

92 Консолидација банкарског сектора у Републици Србији је последица промена у власничкој структури банака са седиштем у Републици Србији у претходном периоду (у случају пет банака је припајању претходила промена акционара чиме су постале чланице исте банкарске групе као и банке које су их припојиле, док у случају једног припајања није претходила промена акционара јер су обе банке биле у власништву Републике Србије). Припајање банака је иницирано одлукама матичних друштава тј. акционара тих банака због промењених околности на тржишту (укрупњавање у оквиру банкарске групације) и како би се обезбедило њихово оптимално тржишно позиционирање.

Процена ризика од прања новца

Банкарски сектор је у Републици Србији изложен значајном нивоу ризика од прања новца и финансирања тероризма, не само због своје величине и важности у финансијском систему, већ и због широке доступности производа и услуга и нових комуникационих технологија у употреби, разгранате пословне мреже, броја и врсте клијената, броја извршених трансакција. Осим наведеног, правна лица и предузетници имају законску обавезу да послују преко текућег рачуна што додатно чини банкарски сектор централним елементом у финансијском систему.⁹³

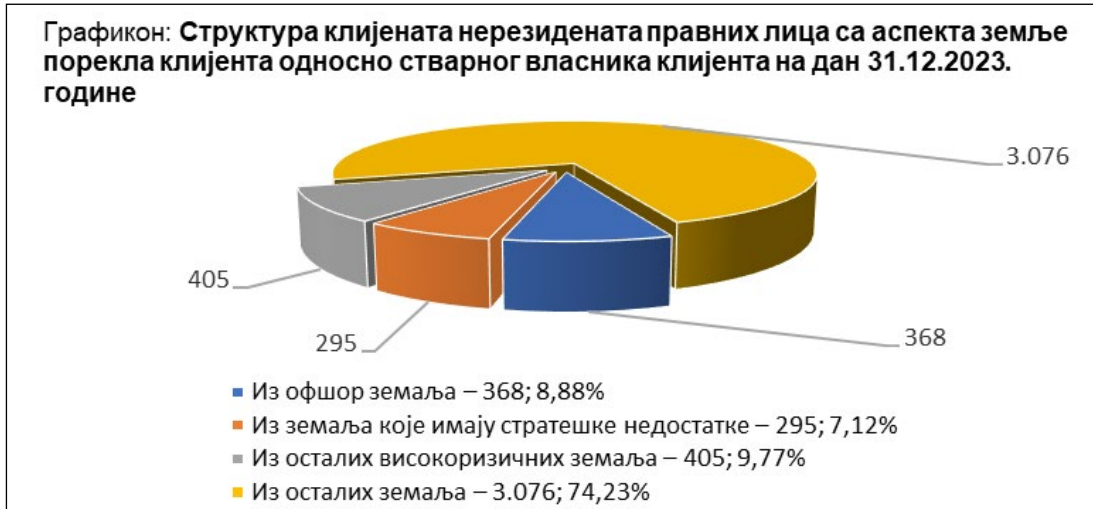
Структура клијената по резидентности као и структура клијената резидената дата је у следећим графиконима.

93 Закон о обављању плаћања правних лица, предузетника и физичких лица која не обављају делатност („Службени гласник РС”, бр. 68/15).

У структури клијената нерезидената физичка лица учествују са 96,92% а правна са 3,08%.

Учешће клијената нерезидената физичких лица из високоризичних земаља у односу на укупан број свих клијената физичких лица износи око 0,55%, при чему у укупном броју клијената нерезидената физичких лица преовлађујуће учешће имају физичка лица из земаља које не носе повишен ризик од прања новца и финансирања тероризма (58,32%).

Учешће клијената нерезидената правних лица из земаља високог ризика у укупном броју свих клијената правних лица је мање од 0,3%, при чему у укупном броју клијената нерезидената правних лица преовлађујуће учешће имају лица из земаља које не носе повишен ризик од прања новца и финансирања тероризма (74,23%).

Закључак је да географски фактор не утиче значајно на рањивост, јер је пословање банака у великој мери оријентисано на домаће тржиште, односно занемарљиво је учешће клијената нерезидената (1,24%), при чему је занемарљиво и учешће клијената нерезидената из високоризичних земаља у односу на укупан број клијената (0,55%). Банке у случају клијената нерезидената из земаља високог ризика примењују појачане радње и мере познавања и праћења у складу са прописом и интерним процедурама, које подразумевају и прибављање података о пореклу средстава, и врше појачани мониторинг трансакција које ови клијенти обављају преко рачуна у банци.

Банке већину клијента сврставају у категорију средњег ризика, обазриве су код сврставања у категорију ниског ризика, одређен број клијената је сврстан у категорију високог ризика. У претходним годинама није било значајнијих промена у структури клијената према степеном ризика, и поред тога што је било промена у броју клијената.

У структури клијената високог ризика највеће учешће имају резиденти физичка лица, с обзиром на то да највећи број странака у банкарском сектору чине ова лица, док друго место заузимају нерезиденти физичка лица због повећања броја ових клијената.

Учешће високоризичних клијената резидената физичких лица (функционер, успостављање пословног односа без физичког присуства клијента, пријава сумњиве трансакције) у укупном броју клијената износи 0,40% и на ове клијенте се примењују појачане радње и мере познавања и праћења клијената и мониторинга трансакција, па немају значајан утицај на рањивост.

Учешће високоризичних клијената предузетника (делатност, функционер, пријава сумњиве трансакције) у укупном броју клијената износи 0,12%, при чему је учешће свих предузетника у укупном броју клијената мање од 4,00%. С обзиром на то да се у свом пословању предузетници већином служе готовином процењује се да је њихов утицај на рањивост значајан. Међутим, на високоризичне клијенте предузетнике банке примењују појачане радње и мере познавања и праћења клијената и мониторинга трансакција чиме се рањивост умањује. Поред наведеног, предузетници су дужни да динаре примљене у готовини по било ком основу, уплате на свој рачун у року од седам дана, што значајно смањује употребу готовине, чиме се побољшава праћење и откривање трансакција повезаних са прањем новца и ублажавање потенцијалних ризика.

Учешће високоризичних клијената резидената правних лица у укупном броју клијената износи 0,24%. У структури резидената правних лица која су сврстана у висок ризик око 8,32% се односи на правна лица која су организована као друштва са ограниченом одговорношћу.

Укупан број правних лица резидената који у власничкој структури имају траст представља 0,06% укупног броја резидената правних лица у банкарском сектору Републике Србије, односно 0,0021% у односу на укупан број клијената. У великом броју правних лица резидената појављују се исти трастови, односно стварни власници ових лица су исти. Највећи број ових трастова су са Кипра (око 36%), САД (око 11%), док је свега по један из следећих земаља: Свазиленд, Кајманска Острва, Маурицијус, Канада, Француска, Сент Винсент и Гренадини, Турска, Аустрија, Израел, Аустралија, Филипини, Индија, Италија, Луксембург, Руска Федерација.

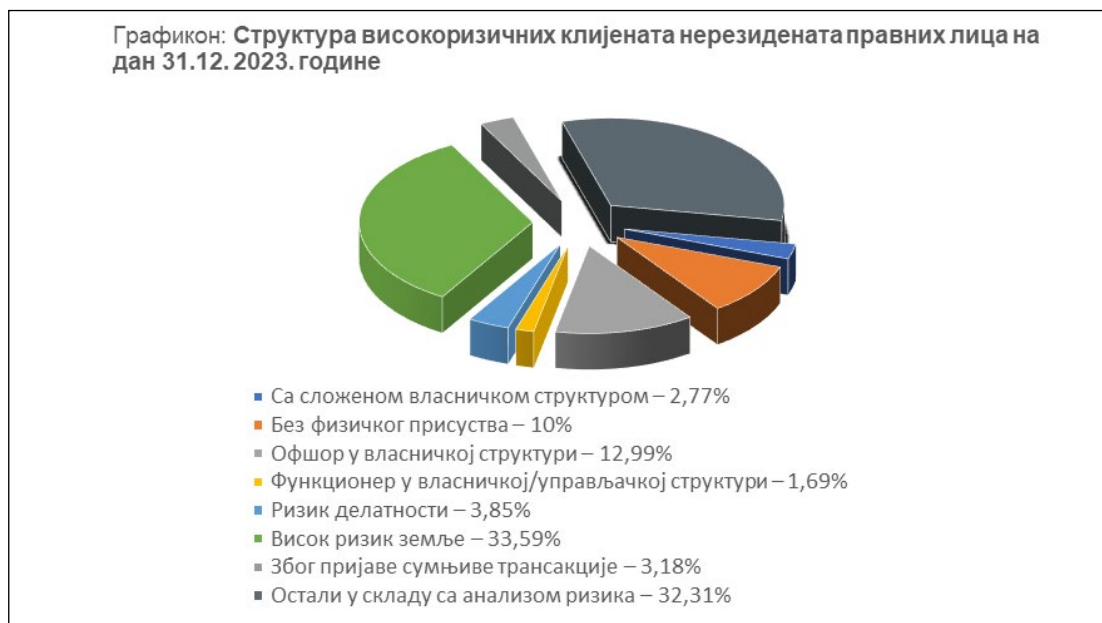
Учешће трансакција правних лица резидената који у власничкој структури имају траст у укупном динарском платном промету износи 0,028%, што нема велики утицај на рањивост. Имајући у виду да се преко рачуна правних лица резидената обавља највећи број међународних трансакција, укључујући и трансакције са ризичним земљама, може се закључити да ови клијенти утичу на повећање рањивости уколико у великом обиму обављају трансакције са високоризичним земљама. Када су у питању међународне трансакције, ова лица су забележила учешће од 1,46% у укупно извршеном девизном промету у банкарском сектору у 2023. години. Наведени обим трансакција је од значаја али не у великој мери. Трансакције које се извршавају у међународном платном промету се прате у реалном времену на начин да запослени пре извршења трансакције прибављају и анализирају неопходну документацију која указује на правну и економску оправданост извршења трансакције, а у случају потребе се прибавља и додатна документација и информације у циљу адекватне процене ризика за ино партнера клијената, што свакако утиче на умањење рањивости. Поред тога, банке користе софтвере за праћење трансакција и клијената ради откривања потенцијално сумњивих активности на праће новца и финансирање тероризма.

Када говоримо о клијентима нерезидентима, у структури по процењеном степену ризика високоризични клијенти учествују са 22,49%, док ови клијенти у укупном броју клијената учествују са 0,26%.

У структури клијената нерезидената (којих у банкарском сектору има 1,24%) физичка лица учествују са 96,92% а правна са 3,08%.

Укупан број правних лица нерезидената који у власничкој структури имају траст представља 0,80% укупног броја нерезидената правних лица у банкарском сектору Републике Србије, односно 0,0003% у односу на укупан број клијената. Највећи број ових трастова су са Кипра (22 од 29 или 76%), док је свега по један из следећих земаља: Острво Мен, Сингапур, Нови Зеланд, Велика Британија, Гернзи. Укупан динарски промет који су ова лица остварила у 2023. години представља свега 0,0001% укупно извршеног динарског промета у овој години. У укупном међународном промету у 2023. години учествују са 0,035%. Ово је веома низак ниво материјалности, који нема значајан утицај на претњу (и рањивост). Међутим, и поред тога, када су у питању високоризични клијенти банке примењују појачане радње и мере познавања и праћења клијента и мониторинга трансакција.

Банке примењују процену ризика од прања новца и својим интерним актима одређују коју врсту мера примењују на поједине категорије клијената, при чему је запажена додатна опрезност банака приликом примене поједностављених мера познавања и праћења.

Банке на преко 40% клијената ниског ризика примењују најмање опште радње и мере, али, сигурности ради, и на велики број клијената које су сврстале у средњи ризик примењују појачане радње и мере познавања и праћења.

Све банке су успоставиле системе за управљање ризиком од прања новца примењујући приступ заснован на процени овог ризика, узимајући при томе у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца. Ови системи укључују строгу верификацију идентитета клијената, класификацију клијената према степену изложености ризику од прања новца, и с тим у вези, примену адекватних мера познавања и праћења клијената, посебно примену појачаних мера када су у питању високо ризични клијенти, као и процедуре за утврђивање стварног власника странке и примену индикатора за препознавање сумње да се ради прању новца. С обзиром да у укупном броју клијената само нешто више од 1% клијената спада у високоризичне клијенте, закључак је да ризик клијента није достигао ниво који захтева додатну интервенцију.

Учешће клијената који су предузетници, нерезиденти физичка односно правна лица, регистрована пољопривредна газдинства, непрофитне организације, функционери резиденти, функционери нерезиденти, странке које се баве прометом злата, приређивачи игара на срећу, странке које се баве трговином уметничким делима, посредници у промету и закупу непокретности и странке које се баве инвестирањем у непокретности у укупном броју клијената је 10,47%. Наведени клијенти представљају сегмент клијената са већим потенцијалом ризика, а ова материјалност може да има утицај на вероватноћу рањивости, али не у великој мери због примењених мера за ублажавање ризика. Банке су препознале ризик и, примењујући приступ заснован на процени ризика, ове клијенте сврставају у висок ризик и примењују појачане радње и мере познавања и праћења клијената и мониторинга трансакција и Управи за спречавање прања новца пријављују сумњиве активности наведених клијената.

Финансијске услуге пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином банке пружају искључиво пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином основаном у Републици Србији (4 од 20 банака), па наведено учешће није од значаја за рањивост.

У банкарском систему Републике Србије на дан 31. 12. 2023. године укупно има успостављених 179 лоро кореспондентских односа са 167 страних банака. Од тога се на стране банке из земаља ЕУ односи 86, а на стране банке из осталих земаља 81. У укупној вредности извршених тран-

сакција преко лоро кореспондентских рачуна банке из ЕУ учествују са 57,98%, а остале банке са 42,02%. У укупној вредности извршених трансакција преко лоро кореспондентних рачуна највеће учешће банака из земаља ЕУ имају банке из Немачке (25,04%), Аустрије (18,39%) и Француске (17,24%). Највеће учешће банака из осталих земаља имају банке из Велике Британије (7,23%) и САД (14,15%). Код успостављања пословног односа са банкама и другим сличним институцијама других држава обавезна је примена појачаних радњи и мера познавања и праћења клијента, при чему банке користе софтвере за праћење трансакција ради откривања трансакција у којима постоје основи сумње на праће новца и финансирање тероризма. Закључак је да су успостављени механизми којима се умањује рањивост.

Када говоримо о трансакцијама, у току 2023. године безготовинске трансакције у укупној вредности извршених трансакција учествују са 96,45%, док готовинске трансакције само са 3,54%, из чега се изводи закључак да банкарски сектор није готовински оријентисан.

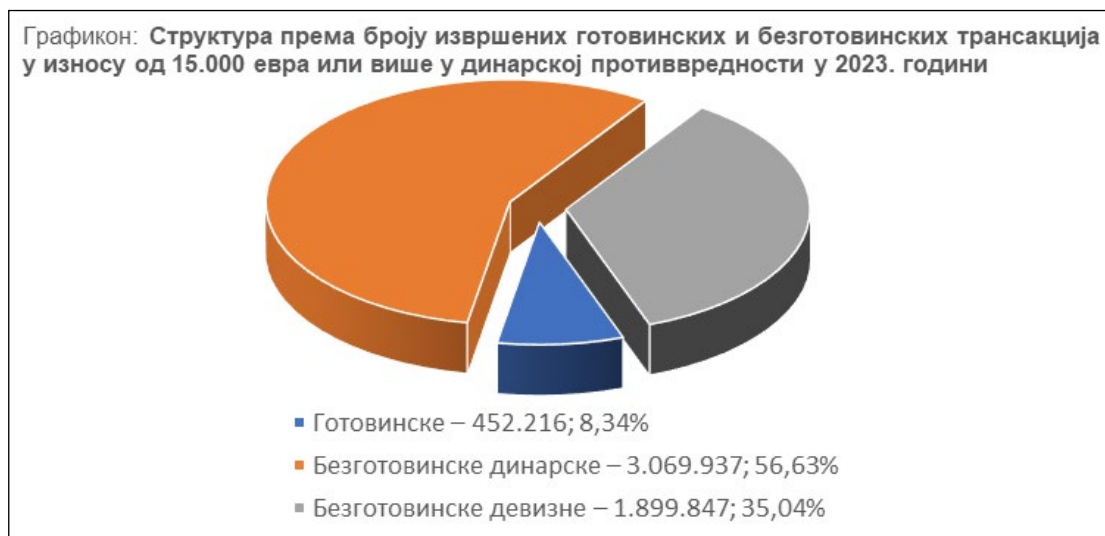
Структура трансакција према броју извршених трансакција дата је у следећем графикану.

У проценат укупног броја извршених готовинских трансакција (12,93%) улазе и трансакције јавних предузећа, директних и индиректних корисника буџетских средстава, странака на које се у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма примењују поједностављене мере познавања и праћења, као и готовинске трансакције којима се врши пренос с једног рачуна странке на други ако су отворени код исте банке, замена новца на рачуну странке за другу валуту а новац остаје на рачуну код банке, или реорочавање новца на рачуну странке, као и трансакције уплате пазара које су обавезне за све привредне субјекте (динари примљени у готовини по било ком основу морају да се уплате на рачун привредног субјекта у року од седам дана). Уочено је да се у структури укупног броја извршених трансакција, смањило учешће готовинских трансакција са 15,02% (колико је било 2020. године) на 12,94% (колико је забележено у 2023. години).

Безготовинске трансакције извршене у девизама у укупној вредности безготовинских трансакција учествују са 21,94%. Број трансакција са високоризичним земљама чини 3,60% у односу на укупан број међународних трансакција, а у укупној вредности међународних трансакција учествује са 4,75%, док број трансакција са офшор географским подручјима чини 1,15% у односу на укупан број међународних трансакција, а у укупној вредности међународних трансакција учествује са 1,87%. Наведени обим трансакција је од утицаја али не у великој мери.

Безготовинске динарске трансакције износа преко 15.000 евра у укупној вредности свих извршених трансакција учествују са 81,44%, док је учешће безготовинских девизних трансакција 17,59%, а готовинских трансакција мање од 1%.

Банке су успоставиле специфичне контроле код извршења готовинских и безготовинских трансакција у смислу да је обавезна контрола порекла средстава која се уплаћују на рачуне и обавезно је прибављање одговарајуће документације када су у питању уплате преко 15.000 евра, као и приликом уплата високоризичних клијената без обзира на износ трансакције која се уплаћује. Већина банака је унутрашњим актима прописала обавезу утврђивања порекла средстава и за далеко ниже износе средстава која се уплаћују у случају нискоризичних и средњеризичних клијената. Код међународних трансакција обавезна је примена прописа који регулишу девизно пословање, по којима клијенти уз налоге за плаћање према иностранству достављају и пратећу документацију којом се то плаћање доказује. Већина банака је и код међународних трансакција прилива унутрашњим актима прописала обавезу по којој су клијенти обавезни да достављају документацију нарочито у случајевима прилива из високоризичних земаља и шифрама основа наплате које су Националном проценом ризика препознате као ризичне.

Банке имају информационе системе који им омогућавају поуздано праћење клијената и њихових трансакција (пословања) и сагледавање неубичајених модела понашања по свим ризицима, што утиче на смањење рањивости.

Правни оквир и надзор

Ради сагледавања правног оквира треба истаћи да је у основи овај сектор дефинисан Законом о банкама⁹⁴. У Републици Србији постоји свеобухватан правни и регулаторни оквир којим је Народној банци Србије, као органу јавне власти, обезбедило одговарајуће овлашћење за издавање односно одузимање дозволе за рад банака, који садржи неопходне мере како би се спречили криминалци или њихови сарадници да поседују, или буду стварни власници, значајног или контролног интереса, или да обављају функцију управљања у банци.⁹⁵

Народна банка Србије има на располагању ефикасан режим кажњавања, будући да кажњавање врши према секторском закону који предвиђа могућност изрицања знатно већих износа новчаних казни од оних које су прописане Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма.

Народна банка Србије је развила сопствену методологију за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма коме су изложене банке, са фокусом на превенцију. На основу матрице ризика развијене у овој методологији врши се супервизорска процена изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма сваке појединачне банке и планира непосредан надзор.

⁹⁴ „Службени гласник РС”, бр. 91/10 и 14/15.

⁹⁵ Одлука о спровођењу одредаба Закона о банкама које се односе на давање прелиминарног одобрења, дозволе за рад банке и појединих сагласности и одобрења Народне банке Србије („Службени гласник РС”, бр. 82/15 и 29/18).

Извршеном проценом ризика за само једну банку је утврђено да је високо ризична и ова банка је под перманентним надзором, шест банака је у средње високом ризику, дванаест банака је у средње ниском ризику, а једна у ниском ризику, чиме је потврђено да је оцена рањивости банкарског сектора на средњем нивоу.

Како би се адекватно проценио резидуални ризик, поред процене нивоа изложености инхерентном ризику процењује се и управљање и контрола овог ризика. С тим у вези, процењује се утицај основних фактора ризика као што су: величина пословне мреже, структура странака, производи/услуге/трансакције, поверавање послова трећим лицима, кореспондентски односи са страним банкама и други релевантни фактори (између осталог и интегритет запослених). Такође се процењује да ли банка има успостављен адекватан систем управљања ризику од прања новца и финансирања тероризма (корпоративно управљање, организациона структура, политике/процедуре/друга унутрашња акта, процес идентификовања/мерења/праћења и извештавања о наведеном ризику, систем унутрашњих контрола). Узимајући у обзир ниво инхерентног ризика и систем управљања и контрола цени се изложеност банке ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Надзор над банкама Народна банка Србије врши посредно⁹⁶ и непосредно⁹⁷. Народна банка Србије може извршити контролу над било којим чланом банкарске групе. Непосредни надзор врши се на основу усвојеног годишњег плана непосредних контрола, а по потреби може бити извршена и ванредна контрола.

Непосредан надзор се врши на основу приручника за обављање непосредне контроле. Приручник и методологија за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма код банака ажурирани су у априлу 2022. године у складу са резултатима извршене Националне процене ризика из 2021. године.

Број контролних поступака извршених код банака:	2021	2022	2023
1) код којих је спроведена непосредна/посредна контрола	6	5	6
2) код којих су идентификоване неправилности у непосредној или посредној контроли и којима је упућена мера због утврђених неправилности:	3	2	4
а) у форми решења о изрицању новчане казне	3	0	1
– изречене новчане казне банкама	5.150.000,00 рсд		3.000.000,00 рсд
– изречене новчане казне члановима органа управљања	1.910.000,00 рсд		
б) којима је упућена писмена опомена	3	2	4
3) кроз слање упитника (посредна контрола)	49	43	40

У извршеним непосредним надзорима контролисана је примена одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма али и Закона о Централној евиденцији стварних власника.

Непосредним контролама у посматраном периоду су идентификоване неправилности које се по врсти битно не разликују од истих утврђених у периоду који се односио на претходну Нацио-

96 Посредне контроле се врше континуирано и то контролом извештаја, како регулаторних тако и интерних који се припремају за руководство банака, а које су банке у обавези да заједно са усвојеним унутрашњим актима достављају Народној банци Србије на месечном нивоу, као и на бази анализе одговора на Упитник о управљању ризику од прања новца и финансирања тероризма који се банкама доставља најмање два пута годишње. Ова анализа, односно резиме налаза који се односи на цео банкарски сектор се једном годишње јавно објављују на интернет страници Народне банке Србије.

97 Непосредне контроле врше се у банци увидом у пословне књиге и другу документацију банке

налну процену ризика. Најчешће уочене неправилности су да банка: није на адекватан начин утврдила стварног власника клијента при чему је овај број незнатан у односу на укупан број контролисаних досијеа (код три банке, укупно у пет случајева, од којих се у једном случају неправилност односи на то да је банка утврдила прописане податке о стварном власнику, али да то није учинила на прописани начин); приликом отварања рачуна без физичког присуства странке није предузела неке од додатних мера; није пријавила Управи за спречавање прања новца трансакцију за коју постоје основи сумње да се ради о прању новца (спорадични случајеви када се посматра број контролисаних трансакција) углавном као последица неадекватне анализе трансакција; није прибавила све прописане податке приликом успостављања пословног односа са функционером; није применила све мере прописане код успостављања пословног односа са офшор правним лицем или лицем које у власничкој структури има офшор правно лице.

У незнатном броју случајева је утврђено да су унутрашња акта банке која уређују област управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у појединим деловима непрецизна, непотпуна и међусобно неусклађена, као и да је број запослених који су ангажовани на пословима успостављања и прањења пословног односа са клијентом несразмеран у односу на њихове обавезе имајући у виду величину банке, као и распрострањеност и бројност њене територијалне мреже.

Уочене су и неправилности које се односе на процену ризика који је сачинила банка, у смислу да иста не садржи анализу ризика у односу на врсту странке, пословног односа, услуге које банка пружа у оквиру своје делатности или трансакције.

О свим налазима из контроле као и предузетим мерама, уз достављање релевантне документације, Народна банка Србије редовно обавештава Управу за спречавање прања новца. Поред Управе за спречавање прања новца, о резултатима контроле се по потреби обавештавају и други релевантни надлежни органи (нпр. Министарство финансија – Пореска управа, Комисија за хартије од вредности, Агенција за осигурање депозита).

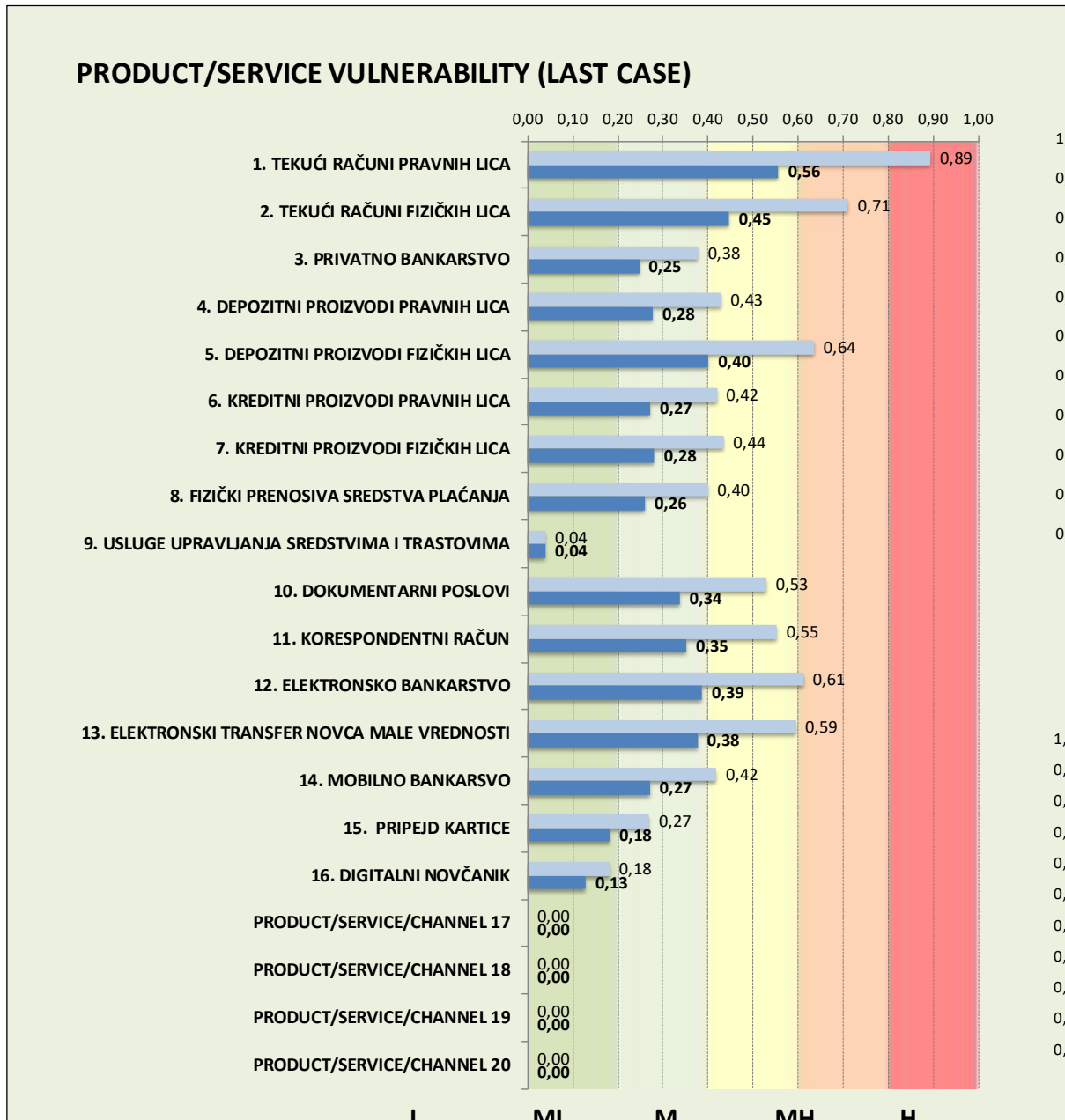
У посматраном периоду, у односу на претходни, утврђен је знатно мањи број клијената код којих су констатоване неправилности (у односу на укупно контролисани узорак) а утврђене неправилности односе се на мање значајне недостатке него у претходном периоду.

Производи и услуге

Банке су дужне да у оквиру анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма изврше и анализу ризика за сваки производ/услугу коју пружају. Банка је дужна да обухвати и ризик од прања новца који настаје по основу увођења нових производа/услуга и да Народну банку Србије обавести о увођењу новог производа и то најкасније 30 дана пре планираног увођења.

У односу на листу производа и услуга која је анализирана за потребе израде претходне Националне процене ризика, овом приликом је анализирана услуга дигиталног новчаника, која представља дигитализацију постојећих врста платних картица које су од раније у понуди код банака. Анализом су обухваћени следећи производи: 1. текући рачуни правних лица (укључујући предузетнике); 2. текући рачуни физичких лица; 3. приватно банкарство; 4. депозитни производи правних лица; 5. депозитни производи физичких лица; 6. кредитни производи правних лица; 7. кредитни производи физичких лица; 8. физички преносива средства плаћања (не готовина, већ чекови, картице, менице и сл.); 9. услуге управљања средствима и трастовима; 10. документарни послови; 11. кореспондентни рачуни; 12. електронско банкарство; 13. мобилно банкарство; 14. електронски трансфер новца мале вредности (брзи трансфер); 15. припејд картице, 16. видео-идентификација и 17. услуга дигиталног новчаника.

Највећи број производа који су анализирани у претходној Националној процени ризика нису суштински измењени у последње три године, тако да се ни њихове оцене суштински нису битно измениле.

Графикон показује да почетна (инхерентна) рањивост (материјалност) појединачног производа, означеног светло плавом бојом у дијаграму, може бити висока. Међутим, на укупну оцену рањивости сваког појединачног производа, поред оцене инхерентне рањивости утиче и квалитет општих контролних механизма у спречавању прања новца.

Приликом процене рањивости производа/услуга узети су у обзир следећи критеријуми: укупан обим/вредност производа; просечни трансакциони обим производа; профил клијената који користи наведене производе; постојање инвестиционе/депозитне карактеристике производа; ниво готовинске активности повезане с производом; учесталост међународних трансакција везаних за производ и остали фактори подложности производа (анонимност, постојање типологија прања новца везаних за производ/услугу, коришћење производа за пореске утаје, могућност праћења трансакција, употреба производа без физичког присуства и успостављени контролни механизми). Такође су разматрани критеријуми: ниво транспарентности производа/услуге; сложеност производа/услуге и вредност производа/услуге.

С обзиром на то да су посебни контролни механизми по свим анализираним производима успостављени, коришћењем критеријума за оцену рањивости производа, сви банкарски производи оцењени су до нивоа средње рањивости (изложености ризику).

Према оцени укупне рањивости (материјалности), производ са повећаним степеном ризика је текући рачун правних лица, с обзиром на то да је то најзаступљенији производ у банкарском сектору, да су инвестирања преко њих могућа и значајна, док су активности повезане са готовином на средње-високом нивоу, да је учесталост међународних трансакција везаних за овај производ на високом нивоу (платни промет са иностранством, када су правна лица у питању, обавља се преко ових рачуна), као и да је коришћење овог производа преко овлашћеног лица могуће и веома често. Међутим, приликом укупне оцене овог производа узето је у обзир и то да анонимна употреба овог производа није могућа, да постоје значајне типологије којима је обухваћен овај производ, да су трансакције на рачунима правних лица веома транспарентне и лаке за праћење, као и да су специфичне контроле за овај производ веома обимне и свеобухватне, те је и овај производ оцењен као средње рањив.

Оценом ниског степена ризика оцењено је управљање средствима и трастовима, с обзиром на то да ове услуге нису заступљене у банкарском сектору Републике Србије. Поред тога, услуга дигиталног новчаника је оцењена као једна од најмање ризичних, с обзиром на то да је ова услуга релативно нова на банкарском тржишту Републике Србије, да није у понуди код свих банака и да је за сада не користи већи број клијента, да су износи ових трансакција ограничени постављеним дневним/месечним лимитима, да средства која ће бити употребљена за плаћање путем дигиталног новчаника клијент претходно полаже на свој рачун у банци што значи да анонимна употреба ове услуге није могућа, да се све трансакције у вези са овом услугом салдирају са рачуна клијента тако да су лаке за праћење и да је коришћење овог производа без физичког присуства немогуће.

Као ниско ризични производи могу бити и други производи који су од стране банака оцењени као ниско ризични, уз обавезно позитивно мишљења Народне банке Србије, па се према овим производима могу применити поједностављене мере познавања и праћења клијената.

Имајући у виду да је поступак видео-идентификације само начин утврђивања и провере идентитета странке, који надаље омогућава и коришћење других банкарских производа и услуга, овај производ није посебно цењен зато што се већина критеријума који су разматрани код осталих производа није могла применити. Видео-идентификација је строго уређена подзаконским актом Народне банке Србије, наведену услугу пружа седам банака, приликом контрола нису утврђене неправилности, односно није било случајева злоупотребе ове услуге.

Подаци о квантитету и квалитету извештаја о сумњивим активностима

Према подацима добијеним од Управе за спречавање прања новца, у периоду од 2021. до 2023. године, банке су пријавиле укупно 2.439 извештаја о сумњивим активностима. Од наведеног броја у 2021. години број пријављених извештаја о сумњивим активностима износио је 866, у 2022. години 782 и у 2023. години 791. Управа за спречавање прања новца је од 2021. до 2023. године проследила укупно 551 информацију (иницијатива) другим надлежним органима (тужилаштвима, Безбедносно-информативној агенцији, Министарству финансија – Пореска управа). У односу на претходни период, уочена је тенденција благог смањења броја пријава, али је квалитет извештаја о сумњивим активностима поднетих од стране банака додатно унапређен. У банкарском сектору је дошло до повећања броја запослених који се баве спречавањем прања новца и финансирања тероризма што је показатељ да највише руководство разуме значај превентивног рада на спречавању прања новца и финансирања тероризма.

У пријавама сумњивих активности, банке и даље препознају типологије прања новца као што су: симуловани правни послови и извлачење новца преко повезаних лица, извлачење средстава са рачуна правног лица преко предузетника, трговина аутомобилима и прање новца кроз позајмице новца непознатог порекла, реекспорт и транзитне трансакције, ПДВ преваре и откуп секундарних сировина. У пријавама се и даље јављају исте шифре основа извршења трансакција код готовинских и безготовинских трансакција у динарском и девизном платном промету.

Пример ошкривене сумњиве активности

Једна од информација односи се на пријаву сумњиве активности коју је банка проследила Управи за спречавање прања новца а која се односи на пословање три привредна друштва регистрована у Републици Србији, на истој адреси, чији су власници нерезиденти из исте државе (Бугарска). Банка је између осталог навела да је по рачуну клијента правног лица регистровано као друштво са ограниченом одговорношћу остварен прилив у укупном износу од неколико милиона евра током 2020. и 2021. године. У највећој мери средства су уплаћивана по основу пазара у претежно заокруженим износима. Наведена средства су затим трансферисана на рачуне три привредна друштва по основу промета робе и услуга. Имајући у виду да је клијент банке остваривао приливе искључиво по основу уплате пазара, у заокруженим износима, и да су потом целокупна средства трансферисана у корист три правна лица, чији су власници нерезиденти, као и због сумње да клијент постаје „фиктивни канал” за дистрибуцију новца, банка је исказала сумњу да постоје индиције које могу указати на потенцијално прање новца и из тог разлога извршила и предметну пријаву.

Обуке и иницијативе запослених у банкама

Сви запослени у банкама који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама су до сада прошли обуку. Обуком су обухваћене релевантне одредбе прописа којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма, ограничавање располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење и заштита података о личности. Теме које су најзаступљеније у банкама су: уводне обуке за новозапослене, примена принципа „Упознај свог клијента”, препознавање сумњивих трансакција и лица, идентификација клијента, анализа ризика клијента, класификација и рекласификација клијената. Већина банака редовно у одређеним интервалима, и када дође до промене законске регулативе или интерних аката банке, обавља обуке свих запослених у банци, а чланови организационих делова банке задужени за спречавање прања новца и финансирања тероризма обучавају се додатно у релевантним организационим деловима из своје групације, на стручним скуповима у земљи и иностранству. Обуке организоване од стране надлежних органа, пре свега Управе за спречавање прања новца и Народне банке Србије, углавном се спроводе у оквиру редовних састанака које организује Удружење банака Србије.

Међутим, и даље се већи део неправилности и недостатака констатованих у поступку непосредне контроле односи на утврђивање стварног власника клијента.

Банкарски сектор има утврђене високе критеријуме за спровођење програма за проверу интегритета запослених. Међутим, и поред тога у банкама се у одређеном броју случајева воде дисциплински поступци против запослених, а од надлежних државних органа покренути су кривични поступци против одређеног броја лица запослених у банкама, што је ближе објашњено у делу који се односи на претње.

Закључак

Банкарски сектор је и даље најорганизованији сектор када је у питању предузимање мера за ублажавање ризика од прања новца. У погледу улазних контролних механизма у банкарском сектору постоје свеобухватни прописи који обухватају и обавезе из области спречавања прања новца, а које се доследно примењују у поступку лиценцирања. Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора (изречене су управне мере и новчане казне). Банкарски сектор примењује ефикасне технике ублажавања ризика од прања новца које довољно утичу на умањење резидуалног ризика. Банке су у циљу умањења резидуалног ризика: успоставиле сопствене системе за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма примењујући приступ заснован на процени овог ризика, узимајући при томе у обзир и резултате Националне процене ризика од прања новца; именовале лица овлашћена за обављање послова у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма; формирале посебну организациону јединицу која се бави искључиво спровођењем ак-

тивности које су у вези са спречавањем прања новца и финансирањем тероризма; прописале процедуре за интерно пријављивање кршења одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма кроз посебан и анониман канал комуникације; унутрашњим актима уредиле учесталост праћења трансакција у зависности од процењеног степена ризика, а нарочито код клијената који су сврстани у највиши степен ризика, као и периоде праћења међусобно повезаних готовинских трансакција, у складу са препорукама Народне банке Србије и својом пословном политиком; имплементирале софтвере за праћење трансакција и клијената ради откривања трансакција у којима постоје основи сумње на прање новца и финансирање тероризма; успоставиле механизме да се област спречавања прања новца и финансирања тероризма обухвати и извештајем спољњег ревизора; адекватно уредиле систем унутрашњих контрола и интерних ревизија и посвећују дужну пажњу обукама запослених; за све производе/услуге/трансакције успоставиле контролне механизме за ублажавање рањивости сваког појединачног производа/услуге/трансакције.

Инхерентним ризиком се адекватно управља и није утврђено присуство значајног резидуалног ризика. Међутим, оно на шта треба усмерити пажњу у обукама у наредном периоду је утврђивање стварног власника клијента, процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у односу на врсту странке, пословног односа, производа/услуге које банка пружа у оквиру своје делатности или трансакције. Такође, потребно је да банке предузму додатне активности на побољшању интегритета запослених.

Сектор финансијског лизинга

Општи опис сектора и структуре (материјалности)

Сектор финансијског лизинга Републике Србије је оцењен као ниско рањив.

Сви даваоци финансијског лизинга који послују са дозволом за рад у Републици Србији су регистровани у Агенцији за привредне регистре као друштва са ограниченом одговорношћу под шифром делатности 6491 – Финансијски лизинг.

Табела: Преглед основних параметара
(у хиљадама динара, у %, на дан 31. децембар 2023)

Власничка структура према националности (резидентности) власника	Број	Актива		Капитал		Запослени	
		Износ	Учешће	Износ	Учешће	Број	Учешће
Даваоци лизинга у потпуном (100%) или већинском власништву домаћих лица	8	131.050.371	80,0%	9.100.948	70,1%	299	77,5%
Даваоци лизинга у потпуном (100%) или већинском власништву страних правних лица	7	32.796.756	20,0%	3.878.575	29,9%	87	22,5%
Укупно	15	163.847.127	100,0%	12.979.523	100,0%	386	100,0%

Од осам давалаца финансијског лизинга у 100% или већинском власништву домаћих лица седам је у власништву домаћих банака са страним капиталом. Оснивачи четири давалаца финансијског лизинга су лица која не припадају финансијском сектору, док су оснивачи осталих давалаца финансијског лизинга банке, чланице банкарских група или друге финансијске институције.

Укупна билансна актива на дан 31. 12. 2023. године износила је око 1,4 млрд евра (163,8 млрд динара) док је укупан капитал на дан 31. децембра 2023. године износио око 110 млн евра (12,9 млрд динара).

Последњих неколико година дошло је до повећања броја закључених уговора, што је резултирало повећањем укупне билансне активе, која представља свега 2,5% укупне билансне активе финансијског сектора, који је у надлежности Народне банке Србије.

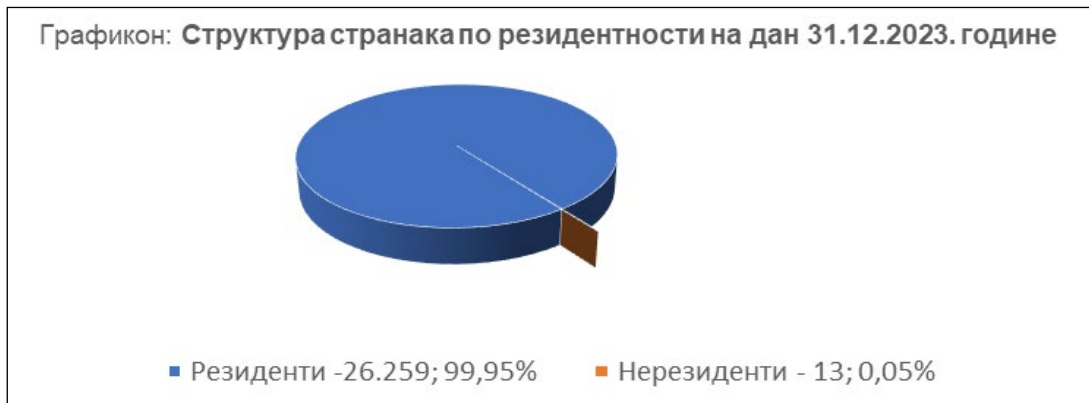
Највећи део пласмана по основу финансијског лизинга на крају 2023. године одобрен је привредним друштвима која не припадају финансијском сектору (84,6%), док су предузетници у укупним пласманима учествовали са 6,4%, јавна предузећа са 3,2%, пољопривредници са 2,8%, а физичка лица са 2,7%.

На крају 2023. године структуру потраживања према предмету финансијског лизинга чинило је финансирање путничких возила са 43,2%, док је финансирање теретних возила, минибуса и аутобуса износило 34,8%. Финансирање грађевинских машина и опреме учествовало је са 7,6% у укупним потраживањима по основу финансијског лизинга, док су пољопривредне машине учествовале са 5,3%.

На дан 31. 12. 2023. године дозволу Народне банке Србије за обављање послова финансијског лизинга имало је 15 давалаца финансијског лизинга, од којих су два била у поступку добровољне ликвидације за чије спровођење је добијена сагласност Народне банке Србије. Сви даваоци финансијског лизинга, сем једног који је регистрован у Старој Пазови, су регистровани у Београду.

Фактори рањивости

Укупан број странака код давалаца финансијског лизинга на дан 31. 12. 2023. године био је 26.272, при чему је учешће нерезидената занемарљиво и износи 0,05%, тако да географски фактор нема утицаја на рањивост сектора.

Тржиште давалаца финансијског лизинга је оријентисано на домаћа лица.

Процена ризика од прања новца

Имајући у виду да и овом периоду, као и у периоду претходне Националне процене ризика, највећи број клијената чине резиденти правна лица (учешће нерезидената је занемарљиво) у наставку је дат преглед ових клијената по форми привредних субјеката.

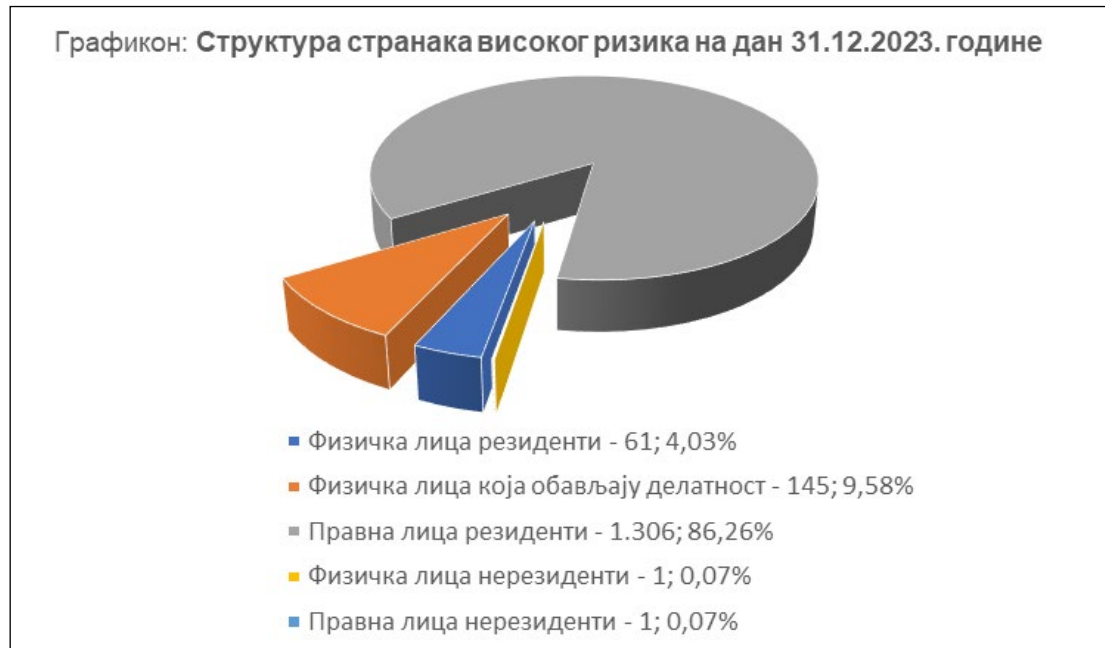

Највише клијената резидената правних субјеката чине друштва са ограниченом одговорношћу, од чега само 28 правних лица (0,16%) има траст у власничкој структури (3 из Велике Британије, 2 из Лихтенштајна, по један из Луксембурга, Француске, Малте, и Турске), што не утиче значајно на рањивост (вероватноћу прања новца).

Све странке су, према анализи ризика, подељене у три категорије – ниског, средњег и високог ризика од изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Већина клијената који су оцењени као високоризични су резиденти правна лица, а у ову категорију су претежно сврстани због ризика делатности којом се баве. Када је реч о нерезидентима, свега две странке су сврстане у висок степен ризика, и реч је о једном физичком и једном правном лицу.

Што се тиче структуре странака (број странака домаћих и страних функционера, високоризичних странака правних лица са сложеном власничком структуром, оних који имају лица из офшор географских подручја или траст у власничкој структури, број са функционером у управљачкој структури, као и број нерезидената физичких и правних лица из високоризичних и офшор географских подручја и земаља са стратешким недостацима и др.) долази се до закључка да је изложеност ризику ниска, с обзиром на то да је појединачни удео сваког од њих у укупном броју странака у сектору финансијског лизинга низак.

На низак ниво ризика од прања новца и финансирања тероризма кроз посао финансијског лизинга утиче и то што даваоцима финансијског лизинга није дозвољено да обављају платни промет нити депозитне послове, све трансакције плаћања и наплата по основу финансијског лизинга врше се безготовински, преко банака, као и то што не могу имати заступнике ни посреднике. Поред тога, финансијски лизинг је готово једина дозвољена делатност давалаца финансијског лизинга. Такође, у посматраном периоду (2021–2023) даваоци финансијског лизинга нису пружали финансијске услуге пружаоцима услуга повезаних с дигиталном имовином.

Правни оквир и надзор

Сектор давалаца финансијског лизинга дефинисан је Законом о финансијском лизингу.⁹⁸

Одлука која се односи на издавање дозвола и сагласности Народне банке Србије⁹⁹ је усклађена са препорукама Комитета Манивал, те су услови који се односе на „чист криминални досије“ (*clean criminal record* – неосуђиваност за кривична и друга кажњива дела), испуњени.

На располагању је ефикасан режим кажњавања, будући да се кажњавање врши према секторском закону.

Народна банка Србије је развила сопствену методологију за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма коме су изложени даваоци финансијског лизинга. На основу матрице ризика развијене у овој методологији врши се супервизорска процена изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма сваког појединачног даваоца финансијског лизинга и планира непосредан надзор. На основу ове процене закључено је да у сектору давалаца финансијског

⁹⁸ Закон о финансијском лизингу, „Службени гласник РС”, бр. 55/03 и његових измена и допуна објављених у „Службеном гласнику РС”, бр. 61/05, 31/11, 99/11 – др. закон и 99/11 – др. закон.

⁹⁹ Одлука о спровођењу одредаба Закона о финансијском лизингу које се односе на издавање дозвола и сагласности Народне банке Србије, „Службени гласник РС”, бр. 85/11 и 29/18.

лизинга нема ниједног даваоца финансијског лизинга који је оцењен као високо ризичан (оценом 4), а само један је оцењен као средње-високо ризичан (оценом 3) код кога је непосредна контрола извршена у 2024. години, чиме је потврђено да је оцена рањивости сектора финансијског лизинга на ниском нивоу. Непосредан надзор се врши на основу приручника за контролу, док се мере према даваоцима финансијског лизинга примењују у складу са интерним методологијама, које су сачињене на основу Закона о финансијском лизингу.

У посматраном периоду (2021–2023), поред континуираног посредног надзора¹⁰⁰ (на бази одговора на достављене упитнике извршено је 94 посредне контроле), спроведена су и три непосредна надзора¹⁰¹. Код једног даваоца финансијског лизинга нису утврђене неправилности, код једног су неправилности отклоњене у току контролног поступка, а у једном је због уочених пропуста изречена мера писмене опомене. Кључни недостаци уочени у непосредном надзору углавном се односе на пропусте техничке природе. У конкретним обављеним контролама уочени недостаци су се односили на појединачне случајеве неправилне, односно неблаговремене оцене ризика клијента и утврђивање и проверу идентитета заступника правног лица, док су неправилности које се односе на утврђивање података о стварном власнику странке утврђене само у једном случају када услед измене власничке структуре домаћег правног лица подаци о стварном власнику нису прибављени на прописани начин. У односу на претходну процену ризика дошло је до значајног смањена у броју неправилности које се односе на утврђивање стварног власника, када су утврђене неправилности констатоване у укупно 26 случајева. У пословању даваоца финансијског лизинга непосредним надзором нису откривене сумњиве активности. Све оне које су, на основу прописаних индикатора, указивале на сумњу су пријављене Управи за спречавање прања новца.

Оцена производа

Производ финансијски лизинг је оцењен као ниско рањив, зато што анонимна употреба производа није могућа с обзиром да се уговори о финансијском лизингу закључују увек уз присуство странке, веома мали број клијената односи се на нерезиденте и клијенте повезане са офшор зонама, активности повезане са готовином нису могуће, типологије којима је обухваћен производ су присутне али ретке (нису присутне типологије које се односе на фактурисање предмета лизинга), специфичне контроле су веома обимне и свеобухватне нарочито у случају високоризичних клијената. Наведено укључује и уговор о лизингу где укупан износ лизинг накнаде коју плаћа прималац лизинга није виши од 15.000 евра у динарској противвредности, тако да се овај производ може сврстати у категорију ниског ризика од прања новца и финансирања тероризма на који се могу применити поједностављене мере познавања и праћења клијента.

Подаци о квантитетној и квалитетној извештаја о сумњивим активностима

Према извештају Управе за спречавање прања новца, у периоду од 2021. до 2023. године четири даваоца финансијског лизинга пријавила су укупно 22 извештаја о сумњивим активностима, што у односу на претходну Националну процену ризика представља повећање броја ових извештаја (када их је било осам). Наведени извештаји односе се на сумњу у: порекло средстава, стварног власника и пословну активност клијента и то приликом финансирања куповине луксузних путничких и теретних возила. Предмет извештаја о сумњивим активностима било је двадесет пет домаћих физичких лица, двадесет четири домаћа правна лица (сва регистрована у форми доо),

100 Посредне контроле се врше континуирано и то контролом извештаја, како регулаторних тако и интерних који се припремају за руководство давалаца финансијског лизинга, а које су у обавези да заједно са усвојеним унутрашњим актима достављају Народној банци Србије на месечном нивоу, као и на бази анализе одговора на Упитник о управљању ризиком од прања новца и финансирања тероризма који се доставља најмање два пута годишње. Ова анализа, односно резиме налаза који се односи на цео сектор се једном годишње јавно објављују на интернет страници Народне банке Србије.

101 Непосредне контроле врше се у даваоцу финансијског лизинга увидом у пословне књиге и другу документацију.

1 предузетник и 2 страна правна лица (оба регистрована на Кипру у форми која одговара нашој доо). Подаци садржани у 4 извештаја прослеђени су надлежном тужилаштву. Међутим, и поред приметног напретка у броју пријава сумњиве активности, само четири даваоца финансијског лизинга пријављивало је сумњиве активности.

Обуке и интeришeи зайослених у даваоцима финансијског лизинга

Чланови органа управљања и запослени у даваоцима финансијског лизинга поступају свесно и професионално, при чему није забележен ниједан случај да су поступали у дослуху са криминалцима, да су одавали информације или да су били корумпирани. У овом сектору, у периоду од 2021. до 2023. године, није се водио ниједан дисциплински поступак због проблема са интегритетом запослених (због учешћа у превари, крађи, корупцији и сл.). Сви запослени у даваоцима финансијског лизинга који непосредно обављају послове у вези са странкама и трансакцијама су до сада прошли обуку. Обуком су обухваћене релевантне одредбе прописа којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма, ограничавање располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење и заштита података о личности.

Закључак

Коначна оцена рањивости сектора даваоца финансијског лизинга од прања новца узела је у обзир процену општих критеријума и процену инхерентне рањивости, при чему је и вероватноћа резидуалног ризика оцењена као ниска. Технике ублажавања ризика од прања новца и финансирања тероризма су ефикасне и њихова примена у довољној мери утиче на умањење овог ризика којима су даваоци финансијског лизинга изложени. Даваоци финансијског лизинга посвећују дужну пажњу обуци запослених, користе посебан АМЛ програм који омогућава класификацију странака по степену ризика, примењују листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција у вези са прањем новца и финансирањем тероризма објављене на сајту Управе за спречавање прања новца, успоставили су сопствене системе за управљање наведеним ризиком и унутрашњим актима су адекватно уредили систем унутрашњих контрола, примењују адекватне радње и мере познавања и праћења клијената, процењују изложеност ризику од прања новца узимајући у обзир резултате Националне процене ризика. Међутим, с обзиром да су само четири даваоца финансијског лизинга вршила пријаве сумњивих активности у наредном периоду би требало појачати обуке на тему идентификовање и анализа сумњивих активности.

Сектор других пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца – платне институције, јавни поштански оператор који пружа платне услуге и институције електронског новца

Величина и структура сектора (материјалности)

Рањивост овог сектора од прања новца је оцењена као средња.

На дан 31. 12. 2023. године у Републици Србији (поред банака) платне услуге је пружало девет платних институција (за пет мање у односу на претходну Националну процену ризика), један јавни поштански оператор и шест институција електронског новца (за четири више у односу на претходну Националну процену ризика – у даљем тексту: Институције). У посматраном периоду 4 платне институције добиле су дозволу за издавање електронског новца односно постале институције електронског новца, те је у највећој мери из тог разлога смањен број платних, а повећан број институција електронског новца. Изузев две институције електронског новца које су у форми ак-

ционарског друштва и јавног поштанског оператора који је у форми јавног предузећа, све остале Институције су у форми друштва са ограниченом одговорношћу. Две Институције су у страном власништву, а остале у власништву домаћих физичких лица и правних лица која дуги низ година послују у различитим сферама привреде и имају изграђену добру пословну репутацију.

Учешће билансне суме ових институција у укупној билансној суми целокупног финансијског сектора је занемарљиво мала (на дан 31. 12. 2023. године износила је 118.963.147,57 EUR).

Фактори рањивости

Процена рањивости Институција извршена је у смислу процене улазних варијабли у вези с контролним механизмима за спречавање прања новца (опште улазне варијабле), а затим у смислу процене улазних варијабли инхерентне рањивости. Кључни фактори који су анализирани тичу се свеобухватности правног оквира за спречавање прања новца, ефикасности надзорних активности, расположивости и примене управних и казних мера, улазних контролних механизма (лиценцирање), интегритета запослених у Институцијама, нивоа знања запослених у Институцијама у вези са спречавањем прања новца, ефикасности функције усклађености пословања и праћења и пријављивања сумњивих активности, расположивости и приступу информацијама о стварном власништву, расположивости поуздане идентификационе инфраструктуре, независних извора информација, профила клијената, употребе заступника, нивоа употребе готовине, учесталости међународних трансакција, као и други фактори рањивости (нпр. анонимно коришћење производа, отежано откривање евиденције о трансакцијама, постојање типологије прања новца злоупотребом предметне категорије других финансијских институција, употреба предметне категорије других финансијских институција у шемама преваре или утаје пореза, индиректно коришћење производа).

Лиценцирање и надзор

Република Србија има свеобухватне законе и прописе по питању превентивних мера за спречавање прања новца у сектору небанкарских пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца, као и успостављен ефикасан режим надзора у погледу спречавања прања новца, који обухвата посредни и непосредни надзор у складу са приступом заснованим на процени ризика.

Сходно одредбама Закона о платним услугама Народна банка Србије даје дозволе за пружање платних услуга и издавање електронског новца, при чему су начин и услови детаљно прописани подзаконским актима. Наведеним прописима регулисана су, између осталог, питања која се односе на: добру пословну репутацију чланова органа управљања и будућег руководиоца Институције, стручне квалификације и искуство за будућег руководиоца Институције, услове подобности лица с квалификованим учешћем у Институцији (укључујући и услов да пословне и друге активности ових лица нису повезане с прањем новца или финансирањем тероризма), успостављање и примену ефикасног и поузданог система унутрашњих контрола, који је укључен у све пословне активности Институције и који обезбеђује континуирано праћење ризика којима је Институција изложена (укључујући ризик од прања новца), као и адекватне ресурсе којима Институција располаже (ИТ систем, кадровска структура). Народна банка Србије нарочито цени да ли постоје индиције да се платна институција, односно институција електронског новца оснива, односно да се у њима учешће стиче ради прања новца или финансирања тероризма, при чему се нарочито сагледава да ли се може утврдити извор капитала подносиоца захтева, односно извор средстава за стицање квалификованог учешћа, као и да ли су се, према информацијама које јој је доставио орган надлежан за спречавање прања новца и финансирања тероризма и другим информацијама којима располаже, ова лица или лица која су с њима повезана доводила у везу с прањем новца или финансирањем тероризма. Народна банка Србије посебно цени околност да ли је лице које ће имати квалификовано учешће функционер, члан уже породице функционера и ближи сарадник функционера у смислу закона којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма. Поред тога, чланови органа управљања, будући руководиоци, квалификовани власник – физичко лице и лица

која су блиско повезана с квалификованим власником – правним лицем треба да доставе списак сарадника, с доказима о њиховој неосуђиваности.

У посматраном периоду Народна банка Србије је примила укупно четири захтева за давање дозволе за пружање платних услуга (од чега су три захтева одбачена као неуредна будући да подносиоци захтева нису уредили документацију у остављеном року), пет захтева за допуну дозволе за пружање платних услуга и шест захтева за давање дозволе за издавање електронског новца (од чега је један захтев одбијен због неиспуњавања услова прописаних Законом о платним услугама и Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма). Народна банка Србије је у посматраном периоду дала укупно једну дозволу за пружање платних услуга, пет допуна дозволе за пружање платних услуга и пет дозвола за издавање електронског новца.

Такође у посматраном периоду Народна банка Србије дала је 12 сагласности на именовање директора и руководиоца код Институција. Поред наведеног Народна банка Србије је дала четири позитивна мишљења у вези са стицањем, односно увећањем квалификованог учешћа у Институцији.

Сходно одредбама Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма Народна банка Србије, између осталог, врши надзор над применом овог закона од стране платних институција, јавног поштанског оператора са седиштем у Републици Србији, основаног у складу са законом којим се уређују поштанске услуге и институција електронског новца. У оквиру Народне банке Србије, Сектор за платни систем врши посредни и непосредни надзор над пословањем Институција, који између осталог, обухвата и надзор над управљањем ризиком од прања новца у овим институцијама. У организационој јединици за посредни и непосредни надзор Институција укупно ради 12 запослених (за један више у односу на претходну Националну процену ризика). Сви запослени који обављају надзорне активности имају факултетско образовање. Поред директора ове организационе јединице који је укључен у све надзорне активности, запослени активно учествују у изради нацрта закона, измена и допуна постојећих прописа, листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција, интерних приручника, методологија, упутстава и процедура, као и у сарадњи са међународним и домаћим телима. Активну подршку овим активностима пружа и Дирекција за законодавно-правне послове с троје запослених.

У посматраном периоду Народна банка Србије је извршила три поступка непосредног надзора и 162 посредна надзора код Институција који обухватају и управљање ризиком од прања новца. Такође је у посматраном периоду одузета дозвола за рад Институцији, због утврђених тежих неправилности укључујући и неправилности које се односе на управљање ризиком од прања новца. Најчешће неправилности које су уочене у поступцима непосредног надзора односиле су се на то да: није прибављена копија личног идентификационог документа корисника; није прибављен читани извод личне карте са чипом, увидом у који је могуће утврдити и проверити податак о адреси платиоца нити друга службена исправа, већ је прибављена фотокопија личне карте са чипом, прегледом које није могуће утврдити податак о адреси лица; прибављена копија личног идентификационог документа платиоца не садржи уписане све потребне податке, односно датум, време и лично име лица које је приликом утврђивања и провере идентитета корисника, извршило увид у тај лични идентификациони документ; није проверена тачност прикупљених података пре преноса новчаних средстава у износу већем од 1.000 евра у динарској противвредности, у смислу да адреса не садржи све потребне податке (место, улицу и број, већ нпр. само место или само улицу и број) или се адреса наведена на налогу разликује од адресе наведене у прибављеној личној карти; није прибављена изјава о статусу функционера. У вези са наведеним изречене су мере којима је наложено да се ове неправилности отклоне у датом року. Институције су у датом року доставиле извештаје о отклоњеним неправилностима и унапређена унутрашња акта.

У међувремену, у јануару 2024. године, покренути су поступци провере у циљу утврђивања неовлашћеног пружања платних услуга према пет спортских кладоница у Републици Србији, који су и даље у току.

У оквиру сектора других пружалаца платних услуга и издавалаца електронског новца до сада није било примене кривично-правних мера у вези с неусклађеностима са законима и прописима о спречавању прања новца.

Поред тога, Институције имају израђене програме стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених, врше проверу стечених знања запослених и чувају предметне резултате. Такође у посматраном периоду није било кршења интегритета директора или запослених у Институцијама те је с тим у вези закључено да (велика) већина запослених у Институцијама сматра да је режим кривичних санкција за непридржавање прописаних обавеза по основу спречавања прања новца, као и за кривична дела повезана с прањем новца као што су корупција и дослух (између службеника Институције и перача новца) довољно одвраћајући у сврху вршења позитивног утицаја на појединачне обрасце понашања.

Институције су израдиле програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма који је прилагођен потребама запослених у складу са њиховом позицијом у Институцији. Институције организују различите врсте обука и за остале запослене (семинари, е-учење, презентације), врше проверу знања запослених који су похађали предметне обуке, чувају резултате провере знања запослених, при чему су запослени у Институцијама упознати са последицама непримењивања закона и процедура. Обука је обавезна. Овлашћено лице и заменик се обучавају 1–2 пута годишње на семинарима и радионицама. Запослене у институцији обучавају овлашћено лице/заменик минимум једном годишње. Запослени код заступника се обавезно обучава пре отпочињања са радом, затим обавезно једном у току године, а по потреби се спроводе и ванредне обуке. Надзором над пословањем институција врши се провера да ли су запослени код заступника према усвојеном годишњем програму похађали обуке и да ли је вршена провера знања као и да ли се прописно воде и чувају подаци с тим у вези.

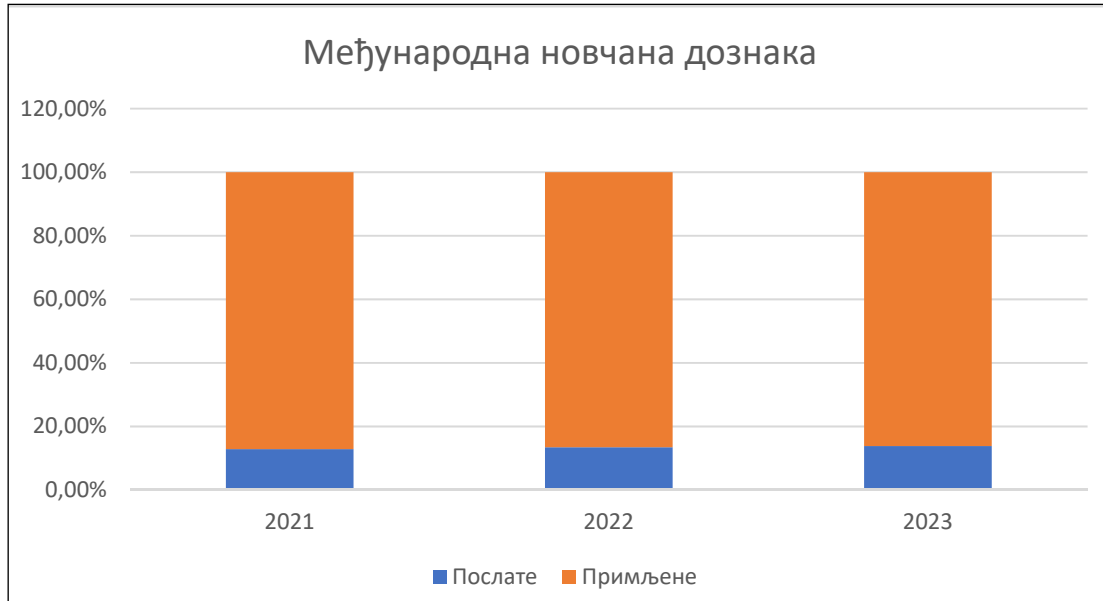
Институције имају усвојену пословну стратегију која садржи јасно дефинисане пословне циљеве и поступке за праћење остваривања тих циљева. Стратегија за управљање ризицима садржи преглед и дефиниције свих ризика којима је институција изложена или може бити изложена (укључујући и ризик од прања новца), дугорочне циљеве, начела преузимања ризика и управљање ризиком. Запослени су упознати са својим пословима, дужностима и одговорностима. Такође су донеле процедуре из области спречавања прања новца и финансирања тероризма и врше интерну ревизију обављања послова спречавања прања новца и финансирања тероризма. Све Институције су именовале лице задужено за извршавање обавеза из овог закона (овлашћено лице) и његовог заменика, при чему су обезбедиле сарадњу између овлашћеног лица и осталих организационих јединица. Такође, већи број институција унапредио је апликативна решења за праћење трансакција.

У периоду од претходне Националне процене ризика донета је нова Листа индикатора за препознавање основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма код платних институција и институција електронског новца (13. априла 2023. године) као реакција на нове трендове и типологије вршења ових кривичних дела злоупотребом Институција.

Плајне услуге и електронски новац

Најзаступљеније врсте платних услуга које се врше преко Институција су и даље услуге преноса новчаних средстава на платни рачун примаоца плаћања (комуналне и друге уплате) и услуге извршавања међународне новчане дознаке. Услуге преноса новчаних средстава на платни рачун примаоца плаћања (комуналне и друге уплате) пружа укупно осам платних институција (за четири мање у односу на претходну Националну процену ризика), јавни поштански оператор и пет институција електронског новца (за четири више у односу на претходну Националну процену ризика). Услуге извршавања међународне новчане дознаке пружа укупно шест Институција кроз системе *Western Union*, *RIA*, *MoneyGram* и *KoronaPay*, с тим што је на бази расположивих података и даље доминантан износ примљених у односу на послате новчане дознаке преко ових институција (од укупно извршених међународних новчаних дознака у 2021. години 87,18% односи се на пријем, а 12,82% на слање; у 2022. години 86,58% односи се на пријем, а 13,42% на слање; у 2023. години 86,18% односи се на пријем, а 13,82% на слање). Просечан износ и примљене и послате дознаке је 325 евра. Ризик ове услуге оцењен је као средњи имајући у виду да се највећи број дозна-

ка прима из земаља у којима живе грађани нашег порекла, које примењују високе стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма (Немачка, Аустрија, САД, Швајцарска, Француска, Шведска), као и да су износи трансакција релативно ниски. Такође је у посматраном периоду приметан смањен број миграната који користе услугу новчане дознаке, као резултат промењене мигрантске руте.

Тренутно у Републици Србији платне услуге преко мреже заступника пружа осам платних институција (за три мање у односу на претходну Националну процену ризика) и четири институције електронског новца (за три више у односу на претходну Националну процену ризика). Ово је резултат тога што су три платне институције (које су пружале платне услуге преко заступника) у посматраном периоду постале институције електронског новца, настављајући да пружају и платне услуге које су пружале док су имале статус платних институција. Број заступника преко којих Институције пружају платне услуге бележи континуирани раст у посматраном периоду (у 2021. години укупан број је био 5.185, у 2022. години 5.936, док у 2023. години 6.560 заступника). Имајући у виду природу платних услуга које се највише пружају од стране Институција странке су физичка лица која углавном с институцијама не успостављају пословни однос већ врше једнократну платну трансакцију, при чему се приликом пружања услуге новчане дознаке сви корисници идентификују без обзира на износ трансакције. Иако су странке Институција углавном физичка лица што умањује ризик од прања новца, чињеница да се са истима углавном не успоставља пословни однос повећава њихову рањивост, мада се ова пракса постепено мења имајући у виду да је у посматраном периоду успостављен пословни однос са 3.121 корисником међународне новчане дознаке који учестало користе ову услугу. Странке у највећој мери користе готов новац за реализацију платних трансакција, при чему је број иницираних трансакција уплатом готовог новца на туђ рачун (комуналне и друге уплате) смањен за 3,6% у 2023. години у односу на 2021. годину док је вредност повећана за 13,7%, пре свега као последица инфлације односно раста цена комуналних услуга. Просечна вредност платне трансакције у 2021. години износила је цц 4.200 рсд, у 2022. години 4.800 рсд, док је у 2023. години износила цц 5.600 рсд). Ризик ове услуге оцењен је као средњи имајући у виду просечан износ трансакције и најчешћу сврху трансакције.

Учешће трансакција већих од 1.000 евра у укупном броју готовинских трансакција износило је свега 0,4%. У посматраном периоду у укупној вредности платних трансакција извршених преко Институција динарске трансакције учествовале су са цц 86% а девизне (међународне новчане дознаке) са цц 14%. Иако интензивна употреба готовине у овом сектору утиче на повећање рањивости, природа и просечна вредност трансакција утиче на смањење рањивости.

Издавање електронског новца је и даље у повоју имајући у виду да дозволу за издавање електронског новца има шест институција при чему су три институције дозволу добиле тек у 2023.

години. Издавање електронског новца бележи пад у 2022. и 2023. години у односу на 2021. годину, јер је управо у 2022. години институцији електронског новца (која је имала највећу вредност издатог електронског новца) одузета дозвола за издавање електронског новца (између осталог, због неадекватне примене одредаба Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма), а институције електронског новца које су у међувремену добиле дозволу за издавање електронског новца закључно са 2023. годином нису отпочеле са издавањем истог, односно на крају ове године није било издатог електронског новца.

Законом је предвиђен изузетак код издавања електронског новца где издаваоци електронског новца не морају вршити радње и мере познавања и праћења странке ако је у складу са анализом ризика процењено да постоји низак ризик од прања новца или финансирања тероризма и ако су испуњени следећи услови: 1) износ електронског новца похрањен на платном инструменту се не може допуњавати или максимални месечни лимит за плаћање је ограничен на 150 евра у динарској противвредности и који се може користити само у Републици Србији; 2) максимални износ похрањеног електронског новца не прелази 150 евра у динарској противвредности; 3) новац похрањен на платном инструменту се користи искључиво за куповину робе или услуга; 4) новац похрањен на платном инструменту не може се користити у даљинској трговини у смислу закона којим се уређује трговина за иницирање платне трансакције путем интернета или коришћењем средстава комуникације на даљину, ако износ платне трансакције прелази 50 евра у динарској противвредности; 5) платни инструмент се не може финансирати анонимним електронским новцем; 6) издавалац електронског новца у довољној мери прати трансакције или пословни однос тако да може да открије неуобичајене или сумњиве трансакције; 7) не постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма; 8) није у питању откуп електронског новца за готов новац или подизање готовог новца у вредности електронског новца, где откупљени износ прелази 50 евра у динарској противвредности. Постављена ограничења у примени наведеног изузетка доводе до ограничења рањивости Институција при његовом коришћењу. Наиме, ова ограничења су усклађена са упоредном праксом (прописи Европске уније) и постављена су тако да елиминишу ситуације у којима ризик од прања новца није низак. Осим што је услов да је обвезник проценио да постоји низак ризик, како би се избегле потенцијалне злоупотребе ових услуга, прописани су ниски општи новчани лимити (укупни и месечни) и ниски посебни новчани лимити у специфичним ризичнијим ситуацијама (у случају готовог новца и коришћења платног инструмента за плаћања на интернету), као и ограничење употребе платног инструмента за плаћање робе или услуга, ограничење допуњавања средстава на платном инструменту, ограничење међународних трансакција и забрана финансирања инструмента анонимним електронским новцем. Такође, како би се избегле евентуалне злоупотребе које се нису могле предвидети, издавалац мора бити у стању да прати ове трансакције. У пракси овај изузетак се користи у врло ограниченом обиму. Од 2019. до 2022. године изузетак је користила само једна институција електронског новца у погледу једног платног инструмента. Стање издатог електронског новца похрањеног на овом платном инструменту кретало се у износу од око 3 милиона динара, а прихватало га је око 20 привредних субјеката са којима је институција имала закључене уговоре уз предузимање свих радњи и мера према овим привредним субјектима. Након што је овој институцији одузета дозвола (7. јула 2022. године) ниједна институција није издавала електронски новац до краја извештајног периода. Имајући у виду да је материјалност овог изузетка ниска, као и да су уведена строга ограничења употребе овог изузетка у складу са најбољим решењима из упоредне праксе, рањивост овог изузетка је оцењена као ниска. Народна банка Србије пажљиво прати степен употребе овог изузетка те ће у случају потребе размотрити потребу за увођењем додатних ограничења (као што је то био случај 2019. године када су ограничења и лимити поштрени), као и за самим изузетком.

Извештаји о сумњивим активностима

На основу података добијених од Управе за спречавање прања новца који се тичу пријављених извештаја о сумњивим активностима (у даљем тексту: ИСА) Институција извршених путем система за пренос новца (међународне новчане дознаке/трансфер новца) и извршавањем услуге преноса новчаних средстава са платног рачуна, односно на платни рачун, Институције које пружају ове услуге:

жају ове услуге су пријавиле у периоду од 1. 1. 2021. године до 31. 12. 2023. године 1.420 ИСА (852 се односио на платни промет, док се 468 односио на трансфер новца). Повећан обим пружања услуга платног промета утицао је на повећање ИСА у вези са овом услугом Институција. Узевши у обзир доступне податке које Институције имају о корисницима услуга платног промета, може се закључити да је квалитет ИСА на задовољавајућем нивоу. За велики број лица из ИСА је у УСПН већ био отворен предмет, односно већ су била предмет рада на основу ИСА других обвезника или захтева других надлежних органа или страних партнерских служби. Већина ИСА је, након анализе, прослеђен надлежним органима на даље поступање. Када су у питању ИСА у вези трансфера новца, тренд смањења броја ИСА (започет још у периоду који је претходио овој анализи) се наставља. Наведено је последица састанака са Институцијама и обукама УСПН на којима је указано на престанак мигрантске кризе, као и на потребу за побољшаном анализом ризика уместо индикативног пријављивања сумњивих трансакција. Квалитет пријављених ИСА је и даље у побољшању. Настављено је са вршењем детаљнијих анализа пре пријаве извештаја УСПН. Претрага интернета, анализа јавно доступних информација и коришћење комерцијалних база података су уочљиви у извештајима Институција. Наведено је довело до већег броја пријава где је јасно уочљива повезаност са пореском утајом. Приливи средстава резидентима јасно указују да се више не ради о трансакцијама повезаним са мигрантима, већ изазивају сумњу на „фриленсере” – број трансакција је у опадању, док је вредност у порасту; значајни приливи из прекоокеанских (САД) и развијених земаља (ЕУ), у просеку високих вредности (не нешто што упућује на трансакције које се извршавају за мигранте). Трансакције слања средстава указују на повећан број лица из страних држава која раде у Републици Србији и шаљу помоћ у матичну државу, док трансакције прилива најчешће потичу из САД и ЕУ, те указују на слање зарада нерезидентима који раде из Републике Србије или слање помоћи од миграната који су већ прешли у земље Запада. Узевши у обзир да, када је трансфер новца у питању, Институције постављају ограничења која су релативно ниска, како у вредности појединих трансакција, тако и укупној вредности извршених трансакција на месечном нивоу, њихове услуге не могу представљати значајну претњу са аспекта прања новца.

Други фактори рањивости

У вези с постојањем других фактора рањивости вршена је процена да ли постоје неки додатни фактори који могу учинити институције рањивим у односу на ризик од прања новца те је закључено да: 1) постоји ограничено анонимно коришћење производа – Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма је предвидео изузетак од познавања и праћења странке који даје могућност да издаваоци електронског новца не морају вршити радње и мере познавања и праћења странке ако је у складу са анализом ризика процењено да постоји низак ризик од прања новца или финансирања тероризма и ако су испуњени законом прописани услови; 2) ограничено постојање типологија прања новца у сегменту злоупотребе услуге извршавања међународне новчане дознаке – информације о шемама и типологијама прања новца објављене су на сајту УСПН; 3) ограничено постојање употребе ове категорије других финансијских институција у шемама преваре и утаје пореза – на основу података добијених од УСПН, који се тичу анализе пријављених ИСА, у појединим случајевима уочена је повезаност са пореском утајом; 4) ограничена могућност индиректног коришћења производа Институција – употреба електронског новца је могућа на „non-face-to-face” начин, с тим што су институције електронског новца, као обвезници Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, дужне да спроводе радње и мере познавања и праћења странке у складу с одредбама овог закона. Институције омогућују и прихватање платних картица на интернету, а приликом успостављања пословног односа са трговцима и током трајања тог односа дужне су такође да спроводе прописане радње и мере познавања и праћења странке. Имајући у виду да Институције омогућују прихватање платних картица у сарадњи са банкама које су чланице картичних система, трговци са којима ће се успоставити пословни однос предмет су провере и од стране банке. Такође у Републици Србији је доношењем Одлуке о условима и начину утврђивања и провере идентитета физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације од стране Народне банке Србије омогућено Институцијама да успостављају пословни однос са клијентом путем видео-идентификације. Тиме је извршена даља дигитализација финансијских услуга уз узи-

мање у обзир свих ризика од прања новца и финансирања тероризма које овај начин идентификације клијента подразумева, у складу с најбољом међународном праксом. Стога су овом одлуком детаљно прописани услови које Институција мора испунити да би могла да утврђује и проверава идентитет физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације (тј. видео-идентификацијом), те је прописана дужност Институције да о испуњености прописаних услова обавести Народну банку Србије пре увођења ове услуге. У посматраном периоду ниједна Институција није нудила корисницима могућност видео-идентификације).

Закључак

Најзначајнији фактори који су довели до оцене рањивости су интензивна употреба готовине која утиче на повећање рањивости, док природа и просечна вредност трансакција и веома мало учешће трансакција већег износа утичу на смањење рањивости, као и значајно смањење издатог електронског новца. Резидуални ризик повећавају недовољно чести непосредни надзори. У том смислу упркос томе што није било нарочитог разлога за забринутост, односно што последице нису нарочито значајне због лимитираних могућности за прање новца путем Институција, неопходно је интензивирати надзорне активности Народне банке Србије у области надзора над Институцијама, како би супервизор био у потпуности уверен да има праву слику овог сектора, те како би се евентуални пропусти у раду Институција на време исправили и избегле евентуалне штетне последице. Ово посебно интензивирањем непосредног надзора и то циљаним контролама у областима од највећих ризика.

Сектор овлашћених мењача

Општи опис сектора и структуре (материјалности)

Мењачки послови су искључиво послови пружања услуге – куповине од физичких лица и продаје тим лицима ефективног страног новца и чекова који гласе на страну валуту.¹⁰² Овлашћени мењач може мењачке послове да обавља на једном или више мењачких места, а за свако мењачко место се прибавља овлашћење Народне банке Србије.

Сектор овлашћених мењача Републике Србије је процењен као средње рањив.

Величина Сектора мењача по основу броја привредних субјеката који обављају наведену делатност је променљива имајући у виду да се на дневном нивоу доносе решења о издавању/одузимању овлашћења за обављање мењачких послова, те је на дан 31. децембар 2023. године регистровано 2.169 субјеката који су мењачке послове обављали на 3.104 мењачких места. На основу приказаног броја овлашћених мењача и мењачких места по годинама, у табели 1 уочава се благо смањење броја регистрованих овлашћених мењача и релативно стабилан број мењачких места.

Табела 1: Број овлашћених мењача и мењачких места

година	укупан број мењача	број мењачких места
2021	2.174	3.092
2022	2.248	3.204
2023	2.169	3.104

У посматраном периоду издато је 1.117 овлашћења за обављање мењачких послова. Решење о одузимању овлашћења за обављање мењачких послова *донеси се на захтев странке или када овлашћени мењач више не испуњава прописане услове (по службеној дужности)*. Донећо је 577 ре-

102 Мењачки послови дефинисани су у Закону о девизном пословању („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 и 30/18), ближи услови и начин обављања ових послова уређени су Одлуком о условима и начину обављања мењачких послова („Службени гласник РС”, бр. 84/18, 86/18, 53/20, 32/22, 67/22 и 39/23).

шења о одузимању овлашћења за обављање мењачких послова *на захтев странке и 558 решење о одузимању овлашћења по службеној дужности*. Народна банка Србије спроводи детаљне улазне контроле у складу са регулаторним оквиром, које, између осталог, обухватају и проверу подобности власника/оснивача и значајних руководилаца (тзв. *Fit&Proper* провере).

Табела 2: Подаци о издавању/одузимању овлашћења

година	Решења о издавању овлашћења				Решења о одузимању овлашћења	
	нови мењачи	нова мењачка места	пресељење	промена података	брисање по захтеву странке	брисање по службеној дужности
2021	132	88	45	90	215	228
2022	130	79	42	93	198	254
2023	161	81	46	130	164	76
Укупно	423	248	133	313	577	558

Решења о одузимању овлашћења могу бити донета на основу захтева странке, или по службеној дужности, кад се у поступку надзора утврди да овлашћени мењач не испуњава услове за обављање мењачких послова.

Народна банка Србије на основу територијалне припадности обвезнике сврстава у четири регионалне целине, и то: Београд, Ниш, Нови Сад и Крагујевац. Територијална распоређеност овлашћених мењача и мењачких места показује да је на територији региона Београда регистровано 39,97% овлашћених мењача и 43,94% мењачких места, док је на територији региона Ниша регистровано најмање учешће овлашћених мењача 16,56% и 14,56% мењачких места. Приказана територијална распоређеност овлашћених мењача за 2023. годину, приближно је иста и у дужем периоду.

Табела 3: Регионална распоређеност овлашћених мењача и мењачких места

Подручје	Број овлашћених мењача	%	Мењачка места	%
Београд	867	39,97	1.364	43,94
Нови Сад	519	23,91	663	21,36
Ниш	359	16,56	452	14,56
Крагујевац	424	19,56	625	20,14

Са аспекта организовања правне форме, може се констатовати да су 81,30% овлашћених мењача предузетници, друштва са ограниченом одговорношћу учествују са 18,04% у укупном броју овлашћених мењача, док су друге правне форме заступљене са процентима учешћа испод 1%.

Табела 4: Структура обвезника по начину организовања у 2023. години

Број овлашћених мењача	2.284	%
предузетници	1.857	81,30%
ортачка друштва	10	0,44%
друштва са ограниченом одговорношћу	412	18,04%
акционарска друштва	3	0,13%
земљорадничке задруге	2	0,09%

На основу података о уплаћеном оснивачком капиталу правних лица овлашћених мењача на дан 31. децембар 2023. године, може се констатовати да овлашћени мењачи послују са уплаћеним новчаним и неовчаним капиталом у износу око 41.827,38 милиона РСД. Од укупног износа оснивачког капитала 64,81% је оснивачки капитал домаћег порекла (око 27.107,71 милиона РСД), а не-

резидентни оснивачки капитал овлашћених мењача представља укупно 35,19% укупног оснивачког капитала (око 14.719,66 милиона РСД). Оснивачи мењача који су нерезиденти имају порекло капитала из Грчке, Кине, Кипра, Словеније, Мађарске, Турске, Холандије и Немачке.

Од укупног броја овлашћених мењача на дан 31. децембар 2023. године (1.737), 80,08% су регистровани као предузетници.¹⁰³ Имајући у виду да је прописано да предузетник за све обавезе настале у вези са обављањем своје делатности одговара целокупном својом имовином и да у ту имовину улази и имовина коју стиче у вези са обављањем делатности, оснивачка структура предузетника није разматрана.

Фактори од утицаја на рањивост система

Ако посматрамо величину Сектора мењача на основу промета¹⁰⁴ сектора, исти је износио 15,944 милијарди евра у 2023. години (13,944 милијарди евра у 2021. години, 15,437 милијарди евра у 2022. години). Укупан промет, број извршених трансакција и просечна вредност извршене трансакције, приказани су у табели 5.

Табела 5: Подаци о промету на основу достављених извештаја о промету по годинама

Година	Укупна вредност трансакција у милијардама евра	Укупан број трансакција	Просечна вредност трансакције у еврима	Број трансакција откупа	Просечна вредност трансакције откупа у еврима	Број трансакција продаје	Просечна вредност трансакције продаје у еврима
2021	13.944	63.965.768	218	52.134.441	143	11.831.297	462
2022	15.437	71.796.129	215	59.128.822	158	12.667.307	477
2023	15.944	72.207.392	220.82	58.934.381	164.62	13.273.011	470.31

На основу података о промету може се констатовати да је у сектору мењача велики број трансакција са просечном малом вредношћу, при чему је учешће трансакција откупа ефективног страног новца заступљено са већим учешћем у укупном броју трансакција. Посебно указујемо да је учешће странака-нерезидената у укупно оствареном промету овлашћених мењача у току 2023. године 0,133%, што на најбољи начин указује да је учешће прекограничних претњи у укупном промету занемарљиво.

Сагледани ризик овлашћених мењача у току 2023. године са аспекта спречавања прања новца и финансирања тероризма указује да је пондерисана¹⁰⁵ оцена целог сектора овлашћених мењача са аспекта угрожености од прања новца 1,733¹⁰⁶. Највећи број овлашћених мењача 353 (15,4% укупног броја) оцењено је оценом 1,79¹⁰⁷.

Табела 6: Распон ранга овлашћених мењача по степену угрожености у 2023. години

	Низак ризик Распон 1–1,55	%	Средњи ризик Распон 1,56–1,99	%	Висок ризик Распон 2,00–2,67	%
Број мењача	503	22,02	1.567	68,61	214	9,37

103 Чланом 85 Закона о привредним друштвима („Службени гласник РС”, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21).

104 Промет овлашћених мењача приказан је из извештаја достављених у апликацији МЕПО; за овлашћене мењаче без промета оштећених, ваноптицајних и ин валута и без промета банака у делу мењачких послова

105 Оцена ризика која узима у обзир заступљеност мењача.

106 Ранг овлашћеног мењача може се кретати у распону од 1 до 2,67, при чему је 1 најмање ризичан, а коефицијент 2,67 представља најризичније овлашћене мењаче, при чему је коефицијент 1 најмање ризичан, док коефицијент 2,66 представља најризичније овлашћене мењаче применом ове матрице.

107 Распони ризика представљају следеће вредности: од 1 до 1,55 нискоризични овлашћени мењачи, од 1,56 до 1,99 средње ризични овлашћени мењачи и од 2 до 2,67 високо ризични овлашћени мењачи.

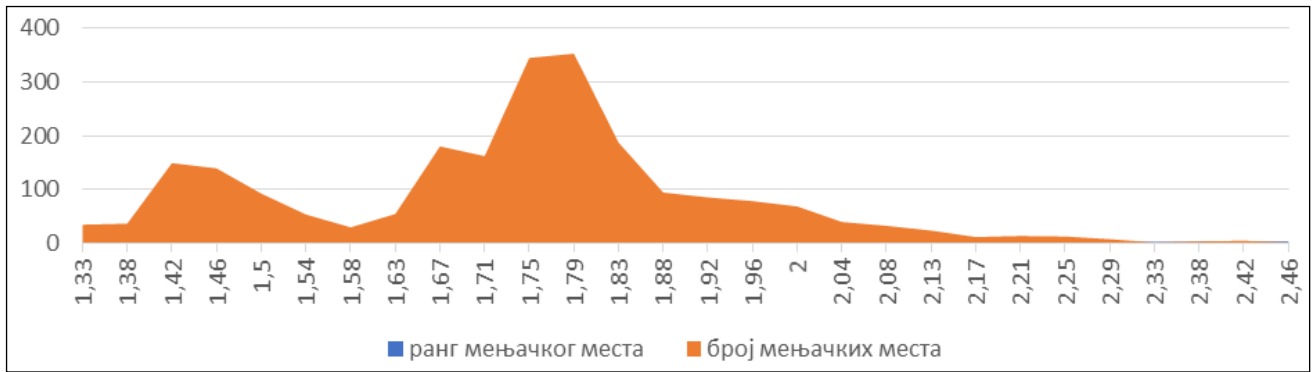

График 1: Ранг овлашћеног мењача по степену изложености ризику прања новца у 2023. години

Анализом података о величини овлашћеног мењача на основу броја мењачких места за период 2021–2023. године, може се констатовати да око 81% овлашћених мењача мењачке послове обавља на једном мењачком месту и да највећи број овлашћених мењача ангажује од два до четири радника.

Извршен надзор, резултати надзора и утврђене неправилности

Народна банка Србије у обављању своје надзорне функције код мењача спроводи надзор континуирано, путем посредне и непосредне контроле, а на основу процене ризика.

Приликом сачињавања плана контроле полази се од резултата Националне процене ризика, структурног и инхерентног ризика сваког појединачног мењача, у делу обима промета, броја, висине и учесталости трансакција, локације, броја мењачких места, претходно утврђених неправилности и др.

У посматраном периоду од 2021. до 2023. извршено је укупно 8.553 контрола које су обухватале област спречавања прања новца и то: 659 непосредних и 7.894. посредних.¹⁰⁸ Територијална расподељеност извршеног надзора приближно одговара територијалној расподељености обвезника.

Табела 7: Подаци о броју извршених контрола

Година	Број непосредних контрола	Број посредних контрола	
		Контрола годишњих извештаја	Контрола Упитника
2021	184	927	2.710
2022	236	725	1.440
2023	239	784	1.308

Када у вршењу надзора утврди постојање незаконитости или неправилности Народна банка Србије може да захтева отклањање неправилности у року који сама одреди, донесе решење о привременој забрани обављања мењачких послова на контролисаном мењачком месту или свим мењачким местима у периоду до 30 радних дана, као и да одузме овлашћење за обављање мењачких послова контролисаном мењачком месту или свим мењачким местима. У посматраном периоду донето је 49 решења којима се овлашћеним мењачима налаже отклањање неправилности у обављању мењачких послова.

На основу утврђених неправилности у поступцима контроле у посматраном периоду, поднето је 47 захтева за покретање прекршајног поступка¹⁰⁹ због поступања супротно одредбама Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма (2021. године – 11 захтева, 2022. године – 11 захтева и 2023. године – 25 захтева).

108 Посредна контрола се обавља анализом достављених података на захтев Народне банке Србије из Упитника о спроведеним активностима мењача у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, годишњих извештаја о извршеној унутрашњој контроли и предузетим мерама након те контроле.

109 Прекршајни поступак се покреће када је овлашћени мењач основан у форми предузетника.

Поднети захтеви односе се на следеће прекршаје: овлашћени мењач није именовано овлашћено лице и заменика овлашћеног лица за вршење послова у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма, овлашћени мењач није обавестио Управу за спречавање прања новца о личном имену и називу радног места овлашћеног лица и његовог заменика, није извршио радње и мере утврђивања идентитета странке приликом вршења две или више повезаних трансакција, није применио листу индикатора за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, није Управи за спречавање прања новца доставио податке у вези са готовинским трансакцијама, није сачинио годишњи извештај о извршеној унутрашњој контроли и предузетим мерама након те контроле и није предузео радње и мере – утврдио идентитет странке и није применио индикаторе за сумњиве трансакције.

Такође, поднето је 12 пријава за привредни преступ¹¹⁰ због поступања супротно Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма зато што овлашћени мењач – правно лице, није: донео одлуку о именовању овлашћеног лица његовог заменика за вршење појединих радњи и мера за спречавање прања новца; Управи за спречавање прања новца доставио податке о личном имену и називу радног места овлашћеног лица и његовог заменика за вршење појединих радњи и мера за спречавање прања новца и Управи за спречавање прања новца није доставио податке о готовинским трансакцијама¹¹¹.

У периоду 2021–2023. године Народној банци Србије достављене су 106 пресуде за прекршаје¹¹² из Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма. У табели 7 приказан је преглед изречених пресуда за прекршаје из Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма по годинама.

Табела 8: Преглед изречених пресуда за прекршаје из Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма

Година	Број изречених пресуда	Укупно изречене новчане казне
2021	24	280.000,00 РСД
2022	41	478.000,00 РСД
2023	41	635.000,00 РСД
укупно	103	1.393.000,00 РСД

Народна банка Србије редовно подноси жалбе на достављене судске одлуке у циљу поштовања казнене праксе, које има за последицу и подизање свести о значају поштовања прописа у овој области. Народна банка Србије сматра да би казнена политика требало да буде оштрија због чега се разматра предлагање увођења могућности да Народна банка Србије изриче новчане казне у управном поступку, што се показало ефикаснијим механизмом у случају свих других обвезника под надзором Народне банке Србије.

Ефикасност надзора над овим сегментом обвезника треба сагледати и са аспекта стабилног броја запослених који обављају те послове (2021. – 26 запослених, 2022. – 27 запослених и 26 запослених у 2023. години).

Ризик

Мењачки послови су послови куповине и продаје ефективног страног новца и не постоји „мењачки производ”. Делатност мењача осликава се у обављању трансакције, која се обавља са физичким лицем које спорадично и *ad hoc* захтева вршење трансакције (без успостављања пословног

110 Поступак за привредни преступ се покреће када је овлашћени мењач основан у форми привредног друштва.

111 У једном случају поднет је захтев за привредни преступ за две повезане трансакције у укупном износу од 43.000 CHF.

112 Указујемо да се део достављених судских одлука односи на захтеве поднете у претходним годинама, због дужине судских поступака.

односа), која је увек присутна на мењачком месту и која се увек обавља у целини, у готовини и у моменту вршења трансакције. У поступку надзора, појачана је пажња над овлашћеним мењачима који поред мењачких послова обављају и друге делатности или мењачке послове обављају на локацијама повећаног ризика (аутопутеви, аеродроми, луке, уређени простори за приређивање посебних игара на срећу и сл.). Нарочито су присутни послови које као другу делатност, мењачи обављају као заступници небанкарских пружалаца платних услуга те је то обрађено у делу процене ризика који се односи на ове институције.

Подаци о квантитету и квалитету извештаја о сумњивим трансакцијама

На основу података добијених од Управе за спречавање прања новца у назначеном периоду овлашћени мењачи су поднели укупно 92 извештаја о сумњивим активностима (2021. године – 16 извештаја, 2022. године – 39 извештаја и 2023. године – 37 извештаја). Упоредном анализом броја пријављених САР за период обухваћен претходном НРА, може се констатовати благи пораст броја пријављених САР. Након извршене анализе поднетих извештаја одлучено је да се подаци садржани у 4 извештаја доставе надлежним тужилаштвима.

Укупан новчани износ који је садржан у извештајима о сумњивим активностима износи ЕУР 9.345.791,87.

Табела 9: Преглед вредности пријављених сумњивих активности

година	откуп	продаја
2021	1.084.826,56	744.387,46
2022	2.525.293,24	2.259.121,06
2023	1.533.532,07	1.198.631,48

Предмет извештаја о сумњивим активностима односи се на 79 домаћих физичких лица (два функционера) и шест страних физичких лица (три из Кине и по једно из Црне Горе, Руске Федерације и Марока).

Узимајући у обзир укупан промет и број обављених трансакција овлашћених мењача, може се закључити да је недовољан број поднетих извештаја о сумњивим активностима. Такође, образложења поднетих извештаја о сумњивим активностима нису увек на задовољавајућем нивоу¹¹³.

Обуке

Народна банка Србије врши обуку за стицање сертификата и након сprovedене обуке, врши проверу знања лица која ће непосредно обављати мењачке послове-зайослене (радници). У посматраном периоду 2021–2023. године, одржано је 30 обука за стицање сертификата за обављање мењачких послова и 3.072 лица су након обуке стекла сертификати за обављање мењачких послова. У периоду 2021–2023. године, није било случајева одбијања захтева за похађање обуке и стицање сертификата за обављање мењачких послова због осуђиваности лица (кривичног досијеа).

Интегришћеност зайослених

Лица која непосредно обављају мењачке послове по питању интегритета, поред обавезног поседовања сертификата за обављање мењачких послова, у обавези су да испуњавају и следеће услове: да није правоснажно осуђиван за кривична дела против привреде, имовине, живота и тела, јавног реда и мира, службене дужности и правног саобраћаја, за кривична дела прања новца и

113 Достављани извештаји садрже најчешће само навођење једног индикатора за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца, без навођења додатних података који би евентуално указали на основану сумњу у порекло новца или других околности које би биле од значаја за анализу конкретних случајева.

финансирања тероризма и/или за друго кривично дело и/или привредни преступ који то лице чине неподобним у вези са обављањем мењачких послова.

Резултати надзора су показали да овлашћена лица нису предузимала дисциплинске мере против запослених.

У циљу боље информисаности и едукације овлашћених мењача на интернет презентацији Народне банке Србије и Управе за спречавање прања новца, доступан је низ докумената из области спречавања прања новца и финансирања тероризма: закон и подзаконски акти (правилници, смернице, упутства, листе индикатора за пријаву сумњивих трансакција и други акти), текстови који овлашћеним мењачима омогућавају проширења сазнања из ове области (нпр. Препоруке за пријављивање сумњивих активности), препоруке FATF-а и др.

Мењачки послови су послови куповине и продаје ефективног страног новца *ad hoc* физичким лицима, те је заступљеност готовине у овом сектору 100%, а у питању је вид пружања услуге у којој нема заснивања пословног односа са странком. У сектору нема клијената који су правна лица, нема аранжмана са комплексним и нетранспарентним власничким и управљачким структурама, нема нерегистрованих субјеката нити регистрованих који пружају стручне посредничке услуге у јурисдикцијама са ниским нивоом контролних механизма за спречавање прања новца и финансирања тероризма, и сл. У сектору мењача послови се не врше преко заступника, али мењачи често врше улогу заступника небанкарских пружалаца платних услуга. У сектору мењача анонимно коришћење производа је у одређеним случајевима доступно (овлашћени мењач је дужан да идентификује странку у случајевима прописаним Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма, али мењач може идентификовати странку при вршењу сваке трансакције), премда се трансакције евидентирају путем софтвера па их је лако открити. Постоји типологија прања новца која се односи на злоупотребу категорије мењача, али мењачи се користе у шемама преваре или утаје пореза у врло ретким случајевима. Физичко лице је увек присутно на мењачком месту те нема индиректног коришћења производа.

Облик пружања услуге мењачких послова преко банкомата за обављање мењачких послова, привукао је посебну пажњу надзорног органа, јер су овлашћени мењачи показали интересовање за овај вид пружања услуге. Наиме, трансакција замене ефективног страног новца на банкоматима се обављају без присуства запослених, на прометним локацијама, што умањује могућност примене свих радњи и мера праћења странке.

Препознајући географски ризик одређених овлашћених мењача, као и ризик од начина пружања услуге путем банкомата, Народна банка Србије је усвојила измене *Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова* којима је прецизирала и додатно регулисала обављање делатности на међународном аеродрому или луци, у простору иза места где се врши гранична провера лица, и/или у уређеном простору за приређивање посебних игара на срећу (у даљем тексту: рестриктивна зона). У том случају овлашћени мењач је обавезан да то наведе у захтеву, као и да код сваке куповине и продаје ефикасно физичком лицу на мењачком месту које се налази у рестриктивној зони, у потврду о откупу, односно продаји упише личне податке резидента/нерезидента из важеће личне карте или пасоша, чиме се контрола Народне банке Србије чини ефикаснијом.

Истим прописом проширена и пооштрена је обавеза овлашћеног мењача да поседује видео-опрему која омогућава непрекидно видео-снимање благajничког места и чување видео-снимака најмање 30 последњих радних дана, што директно омогућава надзорном органу утврђивање сумњивих и повезаних трансакција.

Ризик производа

Оцена инхерентне рањивости услуге мењача, као и крајња оцена рањивости услуге мењача је средња.

Закључак

Специфичност сектора огледа се у сталној промени броја овлашћених мењача, као последице издавања и одузимања овлашћења за обављање мењачких послова, па је један од сталних ризика примене прописа из ове области (и поред мера које предузима надзорни орган) могуће

недовољно знање новорегистрованих мењача у области поштовања прописа. Мењачке послове обављају углавном предузетници са малим бројем запослених, на фреквентним локацијама, често вршећи још неку привредну делатност, што може да умањи пажњу при примени радњи и мера из области спречавања прања новца. У току 2024. године, Народна банка Србије, у циљу смањења резидуалног ризика код новорегистрованих овлашћених мењача, увела је праксу да уз свако решење о издавању овлашћења за обављање мењачких послова, достави списак обавеза, радњи и мера из области спречавања прања новца које је овлашћени мењач дужан да спроводи у свом пословању.

Тржиште животног осигурања

Општи опис сектора и структуре (материјалности)

Сектор животног осигурања у Републици Србији је, са аспекта могућности за прање новца, оцењен као ниско рањив.

На крају 2023. године, на тржишту животног осигурања у Републици Србији пословало је десет обвезника, од којих се четири баве искључиво животним, а шест и животним и неживотним осигурањем. Сва друштва су регистрована у Београду, осим једног које је регистровано у Новом Саду.

Једно друштво је у домаћем, а девет у страном власништву.

На тржишту послује још шест друштава за неживотно осигурање и четири друштва за реосигурање, која нису обвезници по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма, услед чега нису предмет ове анализе и оцене.

Сва друштва за осигурање која послују са дозволом за рад Народне банке Србије у Агенцији за привредне регистре регистрована су као акционарска друштва под шифром делатности 6511 – животно осигурање.

На тржишту послује и четрдесет шест посредника у животном осигурању, који се третирају као обвезници, а од којих је тридесет три регистровано у Београду, четири у Новом Саду, два у Панчеву, и по један у Крагујевцу, Краљеву, Шапцу, Бачкој Паланци, Бачкој Тополи, Зрењанину и Суботици.

Сви посредници у осигурању који послују са дозволом за рад Народне банке Србије у Агенцији за привредне регистре регистровани су као друштва са ограниченом одговорношћу под шифром делатности 6622 – друштва за посредовање у осигурању.

Билансна сума сектора осигурања (са реосигурањем) на крају 2023. године износи 3.204 млн евра (375.484 млн динара), док се од тога на друштва за осигурање која обављају послове животних осигурања односи 2.565 млн евра (300.592 млн динара), при чему билансна сума која се односи само на животна осигурања износи 1.285 млн евра (150.629 млн динара).¹¹⁴ У 2023. години просечна премија по уговору о осигурању живота износи 300 евра, док је слична ситуација и са рентним осигурањем (~300 евра). Просечна премија допунског осигурања живота по уговору нешто је мања од 25 евра. Животна осигурања везана за јединице инвестиционих фондова остварују просечну премију по уговору око 580 евра, али имају занемарљиво учешће у укупној премији животних осигурања.

У укупној билансној суми финансијског сектора под надзором Народне банке Србије (6.534 млрд динара), која је у 2023. години износила око 80% БДП-а, банкарски сектор учествује са 90,9%, док осигурање, по билансној суми, капиталу и броју запослених, заузима друго место са 5,7%.

У 2023. години друштва за осигурање су остварила укупну премију у висини од 1,3 млрд евра (155,3 млрд динара). У структури премије у 2023. години учешће неживотних осигурања износило је 80,3%, док је учешће животних осигурања износило 19,7%, услед већег номиналног раста премије неживотних осигурања (18,6%) од раста премије животних осигурања (6,3%).

114 Према званичном средњем курсу Народне банке Србије на дан 31. децембар 2023. године.

Фактори који су од утицаја на рањивост система

Сектор осигурања дефинисан је Законом о осигурању.¹¹⁵ Одлука која се односи на издавање дозвола и сагласности Народне банке Србије¹¹⁶ је усклађена са препорукама Комитета Манивал, те су услови који се односе на „чист криминални досије” (*clean criminal record* – неосуђиваност за кривична и друга кажњива дела), испуњени тако што се примењују: 1) на оснивача, стицалаца удела, лица која су именована за чланове органа управљања као и стварне власнике и сараднике наведених лица; 2) подједнако и на правна и на физичка лица осниваче, односно стицаоце власништва.

На располагању је ефикасан режим кажњавања, будући да се кажњавање врши према секторском закону, према коме је дефинисан велики опсег управних мера, од упућивања писмене опомене за блаже повреде прописа преко новчаних казни за друштво и чланове управе, до одузимања дозволе за рад друштва у случају теже повреде прописа односно разрешење чланова управе.

Имајући у виду још увек недовољну развијеност животног осигурања у Републици Србији, као и структуру производа осигурања, која се базира на традиционалним производима, могућности за прање новца су релативно мале, тј. сектор није атрактиван у такве сврхе, што је основни фактор ниске рањивости ове делатности. Увођење производа животних осигурања који су посебно ризични са становишта могућности за прање новца и финансирање тероризма остало је тек у почетној фази, тако да структура и заступљеност производа животних осигурања на тржишту није измењена од претходне Националне процене ризика.

Извршен надзор и његови резултати

Надзор се, у складу са Законом о осигурању, обавља путем посредне и непосредне контроле. Поред друштава за осигурање која поседују дозволу за обављање животних осигурања, надзор се врши и код друштава за посредовање у осигурању када обављају послове посредовања у животним осигурањима. При вршењу надзора, користи се концепт супервизија на бази ризика. Процењује се колико је надзирани ентитет изложен ризику од прања новца и финансирања тероризма, затим колико квалитетно управља тим ризиком и на крају колики је нето ризик, као основна улазна величина при опредељивању контролних активности. По актуелној оцени, инхерентни ризик је низак до средње низак, управљање је адекватно, тако да је и резидуални ризик низак. То потврђују и појединачне оцене ризика које се на годишњем нивоу раде за све обвезнике.

Непосредне контроле спроводе се на основу годишњег плана. Контроле из области спречавања прања новца и финансирања тероризма су у периоду 2021–2023. године биле искључиво засебне и циљане. У периоду 2021–2023. године на бази одговора на достављене упитнике извршено је 180 посредних контрола у области осигурања. Урађена су три поступка непосредне контроле, са изрицањем мера надзора друштвима за осигурање, као и једна непосредна контрола спровођења тих мера. Најзначајнији резултати ових контролних поступака су везани за подизање нивоа значаја и квалитета функције спречавања прања новца и финансирања тероризма у друштвима за осигурање (нпр. организационе промене у циљу адекватнијег позиционирања према највишем руководству), затим пуно усклађивање одредаба свих интерних аката са прописима који регулишу спречавање прања новца и финансирање тероризма, као и уређивање досијеа свих клијената у смислу потпуности документације која се односи на питања спречавања прања новца и финансирања тероризма. Изречено је неколико писмених опомена и издати су налози друштвима за осигурање да унапреде своје системе управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, по којим налозима је уредно и поступљено. На овај начин, делатност осигурања је додатно ојачана у погледу способности да управља овим ризиком, чији се објективни ниво, као што је већ и наговештено, није суштински променио (повећао) у односу на претходну Националну процену ризика.

115 Закон о осигурању („Службени гласник РС”, бр. 139/14) и измене и допуна тог закона објављених у „Службеном гласнику РС”, бр. 44/21.

116 Одлука о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања/реосигурања и појединих сагласности Народне банке Србије („Службени гласник РС”, бр. 55/15, 69/15 – исправка, 36/17 и 29/18 и 44/24).

Ризик – стране

На крају 2023. године укупан броја клијената је 406.808, од чега је учешће нерезидената само 1.104. Од укупног броја клијената њих 97,24 је сврстано у низак ризик, 2,25% у средњи ризик а 0,52% у висок ризик.

У наставку је дата структура по резидентности и категорији ризика.

Резиденти:	На дан 31. 12. 2023. године (%)	Нерезиденти:	На дан 31. 12. 2023. године (%)
Висок ризик	0,51	Висок ризик	2,54
Средњи ризик	2,24	Средњи ризик	4,53
Низак ризик	97,25	Низак ризик	92,93

Укупан број странака високог степена ризика (резиденти и нерезиденти) на дан 31. 12. 2023. године	2.503
Физичка лица	2.344
Правна лица	159
Предузетници	0

Приказ високоризичних клијената по профилу ризика, на дан 31. децембар 2023. године:

Резиденти физичка лица укупно	Функционер	Без физичког присуства	Једнократна премија преко 15.000 евра	Промена имена/ презимена	Повезаност са офшор фирмама	Несразмера профила клијента и висине уплате	Остали (интерни) критеријуми
2.329	570	382	512	-	-	-	865

Нерезиденти физичка лица укупно	Функционер	Без физичког присуства	Једнократна премија преко 15.000 евра	Из земаља високог ризика	Промена имена/ презимена	Повезаност са офшор фирмама	Несразмера профила клијента и висине уплате	Остали (интерни) критеријуми
15	5	0	5	3	-	-	-	12

Резиденти правна лица укупно	Офшор у власничкој структури	Траст у власничкој структури	Остали (интерни) критеријуми
156	40	5	111

Нерезиденти правна лица укупно	Офшор у власничкој структури	Траст у власничкој структури	Остали (интерни) критеријуми
3	0	0	3

Према заступљености по државама у структури клијената нерезидената највише је заступљена Босна и Херцеговина са 23,62%, затим Црна Гора са 15,58%, Немачка са 8,54%, Северна Македонија са 7,54%, Хрватска са 7,04%, Аустрија са 5,03%, Руска Федерација са 3,52%, Италија са 2,51% док је код осталих земаља заступљеност испод 2%. Закључак је да географски фактор нема значајан утицај на рањивост овог сектора, с обзиром да су, што је и логично, најзаступљеније земље из околине и земље у којима има доста држављана Републике Србије на привременом раду.

Ризик – производи

Сви производи доступни у сектору осигурања оцењени су као ниско рањиви, укључујући: полису животног осигурања са ниском премијом; уговор о животном осигурању код кога појединачна рата премије или више рата премије осигурања, које треба платити у једној календарској години, укупно не прелази износ од 1.000 евра у динарској противвредности или ако плаћање једнократне премије не прелази износ од 2.500 евра у динарској противвредности, полису осигурања живота за случај смрти која се не може користити као средство обезбеђења.

Све врсте животних осигурања у Републици Србији су подељене у три групе, и то: Појединачна (негрупна) мешовита осигурања живота (осигурање живота за случај смрти и за случај доживљења и допунско осигурање живота од последице незгоде/болести); Групна (колективна) мешовита осигурања живота (осигурање живота за случај смрти и за случај доживљења) и Рентна осигурања живота. За процену производа коришћени су следећи критеријуми: укупна вредност/величина производа, коришћење заступника, профил главних клијената, расположивост полисе са инвестиционим карактеристикама, ниво готовинске активности, могућност прекограничног коришћења производа, могућност анонимне употребе производа, индикатори о злоупотреби производа у типологијама прања новца, значајна употреба производа ради избегавања плаћања пореза или у преварним схемама, тешкоће у праћењу података о уплатама по основу ових производа.

Највеће тржишно учешће у животним осигурањима има производ – Појединачна (негрупна) мешовита осигурања живота. Међутим, код овог производа врло је ниско учешће врло богатих појединаца, иностраних и домаћих функционера, странаца уопште и занемарљиво је мали број клијената сврстан у више групе ризика. Распоживост полисе са инвестиционим карактеристикама доступна је само код овог производа али ограничено. Производи који у себе укључују инвестициону компоненту (па су као такви посебно занимљиви са становишта могућности за прање новца) и даље су у фази развоја и бележе благи раст по годинама (2021. – 6.588; 2022. – 8.362; 2023. – 11.056 уговора), међутим учешће ових уговора у уговорима животних осигурања је и даље на ниском нивоу (0,7% укупно закључених уговора, односно 2,5% животних осигурања) у односу на традиционалне производе животних осигурања.

Релативна заступљеност производа – Рентна осигурања живота је готово занемарљива. Због своје природе (једнократна уплата и периодичне исплате), овај производ се сматра најрањивијим са становишта прања новца и финансирања тероризма. Међутим, његова занемарљива заступљеност онемогућава да се овакви уговори искористе за прање новца или финансирање тероризма, јер су због саме уплате, која обично прелази износ од 15.000 евра, одмах означене као сумњиве трансакције и пријављују се Управи за спречавање прања новца.

У Републици Србији је забрањена продаја производа осигурања страних осигуравајућих друштава, односно друштава за осигурање која немају дозволу за продају осигурања на територији Републике Србије. Такође, са полисама животног осигурања, прибављених у Републици Србији, односно од осигуравајућих друштава која имају дозволу за продају осигурања на територији Републике Србије, је немогуће остварити било какав финансијски ефекат у иностранству. Такође је карактеристично да не постоји готовинска активност јер се сви уговори о осигурању плаћају преносом са банковних рачуна. Немогућа је анонимна употреба производа животних осигурања у Републици Србији. Не постоје познати примери коришћења производа животних осигурања ради избегавања плаћања пореза (јер не постоје порески подстицаји за животно осигурање), нити је познато да је неко оштећен преварном схемом која је укључивала полису животног осигурања.

Откривене сумњиве активности и извештавање о њима

У наредној табели је приказан преглед пријављених сумњивих трансакција у последње три године у сектору осигурања:

	Година			
	2021	2022	2023	укупно
Број пријављених сумњивих трансакција	27	13	15	55

Предмет извештаја о сумњивим активностима било је 77 домаћих физичких лица, шест домаћих правних лица (сва регистрована у форми д.о.о.) и три предузетника. Укупан новчани износ у периоду посматрања који је садржан у извештајима о сумњивим трансакцијама износи 4.907.764 евра. Податке садржане у четири извештаја Управа за спречавање прања новца је доставила надлежним тужилаштвима. У највећем броју пријава процена активности клијената од стране обвезника није била адекватна у смислу да није било стварног основа за пријаву лица и њихових активности. Такође, утисак је да обвезници у великом броју случајева пријављују клијенте тек када долази до исплате осигуране суме, тј. накнаде из осигурања, а да се мање пажње поклања утврђивању порекла имовине приликом закључења уговора и плаћања премије.

Закључак

На садашњем степену развијености животног осигурања, овај сектор није атрактиван за сврхе прања новца, што је основни фактор ниске рањивости ове делатности, чему треба додати и елиминацију практично свих готовинских трансакција, али и снажну посвећеност друштава за осигурање да континуирано јачају своје механизме превенције прања новца и повезаних нежељених појава. Поред наведеног, сектор животног осигурања базира се на традиционалним производима, код којих су могућности за прање новца релативно мале, с обзиром да је основни мотив њихове куповине заштита, а не зарада. Инвестициона компонента у производима животног осигурања законски је могућа, али је у пракси ефемерна појава. Такође, нема разлога за супервизорску забринутост у погледу интегритета запослених, познавања области спречавања прања новца и финансирања тероризма од стране запослених, редовног обучавања запослених, ефикасности функције усклађености пословања. Осим наведеног, кроз поступке лиценцирања спроводи се строга контрола уласка на тржиште, с тим да се контролни механизми континуирано унапређују ради смањења резидуалног ризика. Инхерентним ризиком се адекватно управља и није утврђено присуство значајног резидуалног ризика. Међутим, квалитативна вредност извештаја и правилна процена сумњивих активности од стране обвезника је оно на шта треба усмерити пажњу у обухватама у наредном периоду.

Друштва за управљање добровољним пензијским фондовима

Општи и опис сектора и структуре (материјалности)

Сектор добровољних пензијских фондова у Републици Србији је, са аспекта могућности за прање новца, оцењен као ниско рањив.

На крају 2023. године на тржишту добровољних пензијских фондова у Републици Србији пословало је четири друштва – обвезника, од којих је једно у домаћем, а три у већинском страном власништву. Сви су регистровани у Београду, сви имају дозволу Народне банке Србије, а у привредном регистру уписани су под шифром 6530 – пензијски фондови.

На тржишту су присутне и две кастоди банке¹¹⁷, као и шест правних лица која обављају послове посредовања¹¹⁸ (пет банака и једно друштво за осигурање), али су сва та лица већ и сама третирана као обвезници примене прописа из области спречавања прања новца.

117 Кастоди банка је банка која отвара новчани рачун добровољног пензијског фонда, врши прикупљање пензијских доприноса и исплате акумулираних средстава члановима фонда, отвара и води рачуне хартија од вредности које чине имовину добровољног пензијског фонда код Централног регистра хартија од вредности у своје име, а за рачун чланова добровољног пензијског фонда (збирни кастоди рачун) и обавља друге кастоди услуге за рачун добровољног пензијског фонда.

118 Друштво за управљање добровољним пензијским фондом може непосредно или преко посредника обављати услуге пружања информација о чланству у добровољном пензијском фонду, друге радње којима се заинтересована лица информишу о пословању добровољног пензијског фонда, као и поделу проспеката.

Имовина којом управљају друштва за управљање добровољних пензијских фондова (распоређена у укупно седам пензијских фондова) на дан 31. 12. 2023. године износи 53,8 милијарди динара. У односу на укупни финансијски сектор над којим Народна банка Србије врши надзор учешће добровољних пензијских фондова износи 0,8%, а учешће нето имовине свих добровољних пензијских фондова у бруто друштвеном производу Републике Србије (БДП) износи 0,7%.

Просечна уплата на име доприноса на крају 2023. године износила је 5.105,06 динара или 44 евра.¹¹⁹ Просечна висина једнократне исплате износила је 435.467,87 динара или 3.176 евра.

Фактори који су од утицаја на рањивост система

Делатност добровољних пензијских фондова у Републици Србији регулисана је Законом о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима.¹²⁰ Подзаконски акт – Одлука која се односи на издавање дозвола и сагласности Народне банке Србије¹²¹ је усклађена са препорукама Комитета Манивал, те су услови који се односе на „чист криминални досије” (*clean criminal record* – неосуђиваност за кривична и друга кажњива дела), испуњени тако што се примењују: 1) на оснивача, стицалаца удела, лица која су именована за чланове органа управљања као и стварне власнике и сараднике наведених лица; 2) подједнако и на правна и на физичка лица осниваче, односно стицаоце власништва.

На располагању је ефикасан режим кажњавања, будући да се кажњавање врши према секторском закону, према ком је дефинисан велики опсег управних мера, од упућивања писмене опомене за блаже повреде прописа преко новчаних казни за друштво и чланове управе, до одузимања дозволе за рад друштва у случају теже повреде прописа односно разрешење чланова управе.

Прописима Републике Србије, такозвани „трећи стуб пензијског осигурања”, уређен је тако да уопште није погодан за прање новца, због изузетно тешких и строго контролисаних услова за повлачење средстава из добровољног пензијског фонда, што је основни фактор ниске рањивости ове делатности. Кључна популациона група су запослена лица и то она која раде код послодаваца вољних да организују пензијски план. Свакако, услуга добровољних пензијских фондова доступна је и осталим грађанима (до 70 година живота) за индивидуално уговарање.

Извршен надзор и његови резултати

Функција надзора спроводи се кроз обављање непосредних и посредних контрола. У периоду од 2021. до 2023. године, поред редовног посредног надзора (на бази одговора на достављене упитнике извршено је 25 посредних контрола), обављена је и једна циљана непосредна контрола у области спречавања прања новца, у вези са којом је обављена и накнадна комуникација са Управом за спречавање прања новца по питању потребе за појачавањем улоге овлашћеног лица за спречавање прања новца у друштвима за управљање добровољним пензијским фондом. Закључци контрола су да је сектор добровољних пензијских фондова сасвим адекватно заштићен од прања новца и финансирања тероризма. Инхерентни ризик је низак до средње низак, управљање је адекватно, тако да је и резидуални ризик низак. То потврђују и појединачне оцене ризика које се на годишњем нивоу раде за све обвезнике.

Ризик – сјранке

На крају 2023. године укупан број клијената је 275.928, од чега је учешће нерезидената 0,68%. Сви су физичка лица. У наставку је дата структура по резидентности и категорији ризика.

119 Према званичном средњем курсу Народне банке Србије на дан 31. децембар 2023. године.

120 „Службени гласник РС”, бр. 85/02 и 31/11.

121 Одлука о ближим условима и начину издавања дозвола и сагласности друштву за управљање добровољним пензијским фондом („Службени гласник РС”, бр. 29/18).

Резиденти	На дан 31. 12. 2023. године	Нерезиденти	На дан 31. 12. 2023. године
Висок ризик	0,46	Висок ризик	1,22
Средњи ризик	12,65	Средњи ризик	8,33
Низак ризик	86,89	Низак ризик	90,45

Приказ високоризичних клијената по профилу ризика, на дан 31. децембар 2023. године:

Резиденти физичка лица укупно	Функционер	Повезани с функционером	Без физичког присуства	Промена имена/ презимена	Повезаност са офшор фирмама	Несразмера профила клијента и висине уплате	Остали (интерни) критеријуми
1.278	389	30	26	-	6	-	833

Нерезиденти физичка лица укупно	Функционер	Без физичког присуства	Из земаља високог ризика	Промена имена/ презимена	Повезаност са офшор фирмама	Несразмера профила клијента и висине уплате	Остали (интерни) критеријуми
23	1	-	-	-	-	-	22

Према заступљености по државама у структури клијената нерезидената највише је заступљена Босна и Херцеговина са 31,72%, затим Хрватска са 24,37% и Црна Гора са 18,20%. Следе, Руска Федерација са 11,92%, Северна Македонија са 2,61% и Словенија са 2,45%. Учешће осталих земаља иде до 1%. Закључак је да географски фактор нема значајан утицај на рањивост овог сектора, с обзиром да су, што је и логично, најзаступљеније земље из окружења и земље чији држављани пословно бораве у Републици Србији.

Ризик – производ

Посматрано по производу, констатује се да делатност добровољних пензијских фондова нуди корисницима један (јединствен) производ, који је оцењен као ниско ризичан са становишта прања новца.

У односу на напред наведено, а на бази детаљне анализе свих параметара по одговарајућој методологији, процењује се да је сектор добровољних пензијских фондова изложен ниском нивоу претњи од прања новца и финансирања тероризма, а оправдање се огледа у чињеници да се ради о сектору који није „стимулативан” и профитабилан за прање новца, с обзиром на изражену социјалну компоненту, као и то да је у питању алтернатива материјалној сигурности која се постиже кроз редовни пензиони систем у доба старости. Делатност добровољних пензијских фондова не представља значајан извор ризика од прања новца и финансирања тероризма, односно има ниску рањивост на прање новца и то због: своје позиције у укупном учешћу на финансијском тржишту Републике Србије, малог учешћа у бруто друштвеном производу, описане природе делатности као и ниске величине појединачних трансакција – уплата доприноса чланова добровољних пензијских фондова. Структура уплатилаца такође није указала на појачане ризике у овом делу финансијског сектора.

Дата оцена рањивости је адекватна и из разлога што развој овог сектора и даље почива на пореској стимулацији од стране државе, при чему, према објављеном податку за 2023. годину, за уплате доприноса до 7.529,00 динара, постоји пореска олакшица. Просечне месечне уплате доприноса тренутно не достижу наведени износ. Апсолутно су искључене готовинске трансакције како при уплати доприноса тако и при исплати акумулираног износа. Све уплате и исплате се врше банкарским трансферима. Уплате доприноса као и број чланова из иностранства су и даље занемарљиви.

За добровољне пензијске фондове је карактеристично да не постоји могућност прекограничног коришћења производа. Такође је карактеристично да не постоји готовинска активност јер се све уплате врше преносом са банковних рачуна (најчешће директно од стране послодавца за своје запослене који су чланови добровољног пензијског фонда). Немогућа је анонимна употреба производа добровољних пензијских фондова, тј. анонимно чланство у тим фондовима. Сви обвез-

ници имају развијене електронске књиговодствене и рачуноводствене системе, који бележе сваку уплату. Не постоје познати примери коришћења добровољних пензијских фондова ради покушаја прања новца у Републици Србији.

Индикатори и потреба за обукама

Није уочено одавање информација, а констатовано је да се запослени редовно обучавају по свим стандардима.

Закључак

Позитивним прописима је уређено тако да овај сектор уопште није погодан за прање новца, пре свега због изузетно тешких и строго контролисаних услова за повлачење средстава из добровољног пензијског фонда. Такође, што се тиче уплате средстава у фонд, она се најчешће врши преко послодавца који организује пензијски план, што само по себи представља средство додатне контроле и превенције од прања новца. Нема разлога за супервизорску забринутост у погледу ефикасности функције спречавања прања новца у добровољним пензијским фондовима. Кроз поступке лиценцирања спроводи се строга контрола уласка на тржиште, с тим да се контролни механизми континуирано унапређују ради смањења резидуалног ризика. Инхерентним ризиком се адекватно управља и није утврђено присуство значајног резидуалног ризика.

ЗАКЉУЧАК			
СЕКТОР	РАЊИВОСТ	ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА НИЖУ РАЊИВОСТ	ФАКТОРИ ОД УТИЦАЈА НА ВИШУ РАЊИВОСТ
Банке	средња	<ul style="list-style-type: none"> – банке примењују ефикасне технике ублажавања ризика од прања новца; – банке имају информационе системе који им омогућавају поуздано праћење клијената и њихових трансакција (пословања) и сагледавање неубичајених модела понашања по свим ризицима; – банке успешно испуњавају функцију усклађености пословања; – банке су адекватно уредиле систем унутрашњих контрола, интерних и екстерних ревизија и посвећују дужну пажњу обукама запослених; – сви производи су оцењени као средње рањиви јер банке примењују адекватне контролне механизме за ублажавање рањивости сваког појединачног производа; – Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора (изречене су управне мере и новчане казне). 	<ul style="list-style-type: none"> – потребно је да банке предузму додатне активности на побољшању интегритета запослених; – потребно је да банке у обукама запослених усмере пажњу на утврђивање стварног власника странке, процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у односу на врсту странке, пословног односа, производа/услуге и трансакције.
Сектор осигурања	ниска	<ul style="list-style-type: none"> – на садашњем степену развијености животног осигурања, овај сектор није атрактиван за сврхе прања новца; – базира се на традиционалним производима, код којих су могућности за прање новца релативно мале, с обзиром да је основни мотив њихове куповине заштита, а не зарада; – функција усклађености пословања је ефикасна; – сви производи су оцењени као ниско рањиви; – Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора. 	

ЗАКЉУЧАК			
СЕКТОР	РАЊИВОСТ	ФАКТОРИ КОЈИ УТИЧУ НА НИЖУ РАЊИВОСТ	ФАКТОРИ ОД УТИЦАЈА НА ВИШУ РАЊИВОСТ
Даваоци финансијског лизинга	ниска	<ul style="list-style-type: none"> – даваоци финансијског лизинга не обављају платни промет нити депозитне послове; – све трансакције плаћања и наплата по основу финансијског лизинга врше се безготовински, преко банака; – не могу имати заступнике ни посреднике; – производ финансијски лизинг је оцењен као ниско рањив; – функција усклађености пословања је ефикасна; – Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора; 	
Добровољни пензијски фондови	ниска	<ul style="list-style-type: none"> – позитивним прописима је уређено тако да овај сектор уопште није погодан за прање новца, пре свега због изузетно тешких и строго контролисаних услова за повлачење средстава из добровољног пензијског фонда; – уплата средстава у фонд се најчешће врши преко послодавца који организује пензијски план; – сви производи су оцењени као ниско рањиви; – Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора. 	
Други пружаоци платних услуга и издаваоци електронског новца	средња	<ul style="list-style-type: none"> – већи број институција је унапредио апликативна решења за праћење трансакција; – није било кршења интегритета запослених у институцијама; – институције имају израђене програме обуке запослених, укључујући и обуке запослених код заступника пре отпочињања са радом; – интензивна употреба готовине која утиче на повећање рањивости, док природа и просечна вредност трансакција и веома мало учешће трансакција већег износа утичу на смањење рањивости, као и значајно смањење издатог електронског новца. 	интензивна употреба готовине која утиче на повећање рањивости, док природа и просечна вредност трансакција и веома мало учешће трансакција већег износа утичу на смањење рањивости, као и значајно смањење издатог електронског новца.
Овлашћени мењачи	средња	<ul style="list-style-type: none"> – оцена рањивости услуге/трансакције је средња; – учешће трансакција нерезидената је на занемарљивом нивоу; – Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора; 	специфичност сектора огледа се у сталној промени броја овлашћених мењача, као последице издавања и одузимања овлашћења за обављање мењачких послова, па је један од сталних ризика у примени прописа из ове области (и поред мера које предузима надзорни орган) могуће недовољно знање новорегистрованих мењача у области поштовања прописа.

СЕКТОР ТРЖИШТА КАПИТАЛА

Комисија за хартије од вредности је припремила ажурирану процену рањивости сектора тржишта капитала од прања новца. Према методологији Светске банке и унетим критеријумима, утврђено је да је степен рањивости у овом сектору у Републици Србији средње низак, што указује на присутност ризика од прања новца, али у ограниченом обиму.

Извршена је процена општих улазних променљивих, а затим и процена изложености по врсти обвезника, као и процена по врсти производа.

Оцена сваког појединог параметра дата је на основу података којима располаже Комисија за хартије од вредности, података који су прикупљени од обвезника, података којима располажу Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности, Београдска берза, Народна банка Србије, Управа за спречавање прања новца, правосудни органи и друге институције у Републици Србији, као и објављених података међународних организација.

Приликом оцене општих променљивих, поред оцена које је дао надзорни орган, нарочито је узета у обзир и оцена фактора ризика од стране приватног сектора, као и њихови коментари.

Основни подаци о тржишту капитала и обвезницима по Закону о СПН/ФТ који су у надлежности Комисије и њиховој материјалности у финансијском систему земље

Комисија за хартије од вредности, као надзорни и регулаторни орган Републике Србије, врши надзор над применом Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма (Закон о СПН/ФТ), од стране следећих обвезника:

1. Друштва за управљање инвестиционим фондовима, која су овлашћена за обављање послова управљања инвестиционим фондовима, у складу са законима који уређују инвестиционе фондове у Републици Србији;
2. Брокерско-дилерских друштава (инвестиционих друштава према одредбама Закона о тржишту капитала „Службени гласник РС”, бр. 129/21), у чије редовне активности спада пружање инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
3. Овлашћених банака (кредитних институција), које су организациона јединица кредитне институције у чије пословање спада пружање једне или више инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности у вези са једним или више финансијских инструмената, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
4. Кастоди банака, односно депозитара (кредитна институција), које пружају услуге депозитара дефинисане законима који уређују инвестиционе фондове у Републици Србији, односно води рачун инвестиционог фонда, обавља контролне послове, послове праћења тока новца фонда и послове чувања имовине фонда;
5. Друштва за ревизију и самосталних ревизора, који у складу са Законом о ревизији имају дозволу за обављање ревизије финансијских извештаја (процена ризика за ове обвезнике је дата у оквиру модула за нефинансијски сектор);

6. Пружалаца услуга повезаних са дигиталним токенима – који пружају једну или више услуга повезаних с дигиталном имовином у складу са Законом о дигиталној имовини (процена ризика за ове обвезнике је дата у оквиру посебне Националне процене ризика за сектор дигиталне имовине);
7. Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности (обвезник Закона о спречавању прања новца са изменама закона из новембра 2023. године) – који обавља послове клиринга, салдирања и регистровања трансакција финансијским инструментима у складу са Законом о тржишту капитала.

На тржишту капитала Републике Србије, на дан 31. децембра 2023. године пословало је:

- 14 брокерско-дилерских друштава (инвестициона друштва);
- 8 овлашћених банака (кредитне институције са дозволом за обављање делатности инвестиционог друштва);
- 11 друштава за управљање инвестиционим фондовима, који управљају имовином 26 инвестиционих фондова са јавном понудом (*UCITS*) и 6 алтернативних инвестиционих фондова (*AIF*);
- 5 кастоди банака (депозитара);
- 2 пружаоца услуга повезаних са дигиталним токенима;
- Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности.

У односу на претходно посматрани период израде Националне процене ризика, смањен је број инвестиционих друштава и депозитара, док се број друштава за управљање инвестиционим фондовима повећао, тако да се уочава тренд повећања броја учесника на домаћем тржишту капитала, нарочито у делу индустрије инвестиционих фондова, где 11 друштава за управљање инвестиционим фондовима управља имовином 32 инвестициона фонда.

И поред наведеног пораста лиценцираних учесника на тржишту капитала и имовине којом управљају, са становишта учешћа у укупној билансној суми финансијског сектора Републике Србије, тржиште капитала има и даље мало учешће, од 2,2%, у односу на банкарски сектор, који има учешће око 90%. Наведено указује на, и даље, доминантно коришћење банкарских производа као преовлађујућих извора финансирања и инвестирања. Посматрајући учешће тржишта капитала у финансијском сектору земаља у региону, уочен је исти или сличан однос величине и учешћа тржишта капитала. Тржишта су углавном неликвидна, са највећим учешћем банака у структури инвеститора и са највећом активом. Тако на пример према извештају EBRD тржиште капитала Словеније се налази међу најнеразвијеним тржиштима у ЕУ.¹²² И финансијско тржиште Босне и Херцеговине је недовољно развијено, а водећу улогу имају банке.¹²³ Такво тржиште је и у Црној Гори, са учешћем банака од око 93% у активи институција црногорског финансијског сектора на дан 31. 12. 2023. године, док је учешће инвестиционих фондова 0,5%.¹²⁴ Тржиште капитала у Бугарској је такође релативно плитко, са тржишном капитализацијом око 10% бруто друштвеног производа, а банкарски сектор стабилан и регулисан у складу са прописима Европске уније.¹²⁵

Битно је истаћи да су високоликвидна тржишта атрактивнија за активности прања новца. Тако се у Смерницама ФАТФ-а¹²⁶ о надзору на бази ризика истиче да тржишта хартија од вредности често карактеришу сложеност, интернационалност, висок ниво интеракције, велики обим, брзина и анонимност и да неке од ових карактеристика повезаних са сектором хартија од вредности могу створити прилике за криминалне радње прања новца. Извештај ФАТФ-а Прање новца и финансирање тероризма у сектору хартија од вредности истиче главне рањивости у сектору хартија од вредности, а као једну од рањивости наводи високу ликвидност неких тржишних производа, што често омогућава њихову лаку конверзију у готовину.

122 EBRD, *Slovenia Country Strategy 2024–2029* Approved by the Board of Directors on 24 July 2024.

123 <https://www.cbbh.ba>.

124 CBCG, ANO, Управа прихода и царина, Комисија за тржиште капитала.

125 <https://www.ebrd.com/resilient-bulgaria.pdf>.

126 FATF, *GUIDANCE FOR A RISK-BASED APPROACH SECURITIES SECTOR*, October 2018.

Један од примера за ову тврдњу је случај *Deutsche Bank* из 2017. године где су клијенти банке кроз филијале у Русији и Великој Британији, користећи такозване „*mirror trades*” високо ликвидних хартија од вредности преbacили око 10 милијарди долара из Русије на банковне рачуне у иностранству, односно на Кипру, у Естонији и Летонији.¹²⁷

С друге стране, имамо тржиште капитала у Републици Србији које је углавном неликвидно и где тренд искључења компанија са Београдске берзе траје готово непрекидно од светске финансијске кризе. На Београдској берзи се од почетка 2024. године у континуитету тргује са акцијама свега 22,5% од укупног броја листираних компанија, док код чак њих 77,50% није било трговања.

На тржишту капитала у Републици Србији тргује се на регулисаном тржишту, односно МТП (Београдска берза) и на ОТЦ тржишту. Вредност промета на ОТЦ тржишту има велико учешће у укупном промету на домаћем тржишту капитала (око 99,6% у просеку у посматраном периоду и претежно се односи на репо трансакције пословних банака), а када је у питању број трансакције, предњачи регулисано тржиште, што указује на уситњену појединачну вредност трансакције на тржишним сегментима Београдске берзе.

Номинално посматрано, укупни промет на Београдској берзи и даље је далеко испод вредности забележених пре финансијске кризе, када је годишњи промет Београдске берзе прелазео 2 милијарде ЕУР. У прилог томе говори чињеница да је током 2023. године промет на Београдској берзи износио око 178 милиона ЕУР, међу три најнижа у последњих 25 година, уз веома мали број трансакција (19.471). Додатно је убрзан негативан тренд укупног промета који је уочен још у претходном извештајном периоду. Поред наведеног, у посматраном периоду уочен је и пораст вредности промета и трансакција трговања на иностраним тржиштима, од стране клијената домаћих инвестиционих друштава.

Када је у питању износ тржишне капитализације, као индикатора величине и степена развоја тржишта, она је у посматраном периоду чинила 6,7% БДП-а, што јасно указује на тренд константног опадања у поређењу са подацима приказаним у претходним националним проценама ризика (период 2018–2020. године: 10% БДП-а, период 2015–2017. године: 12,3% БДП-а).

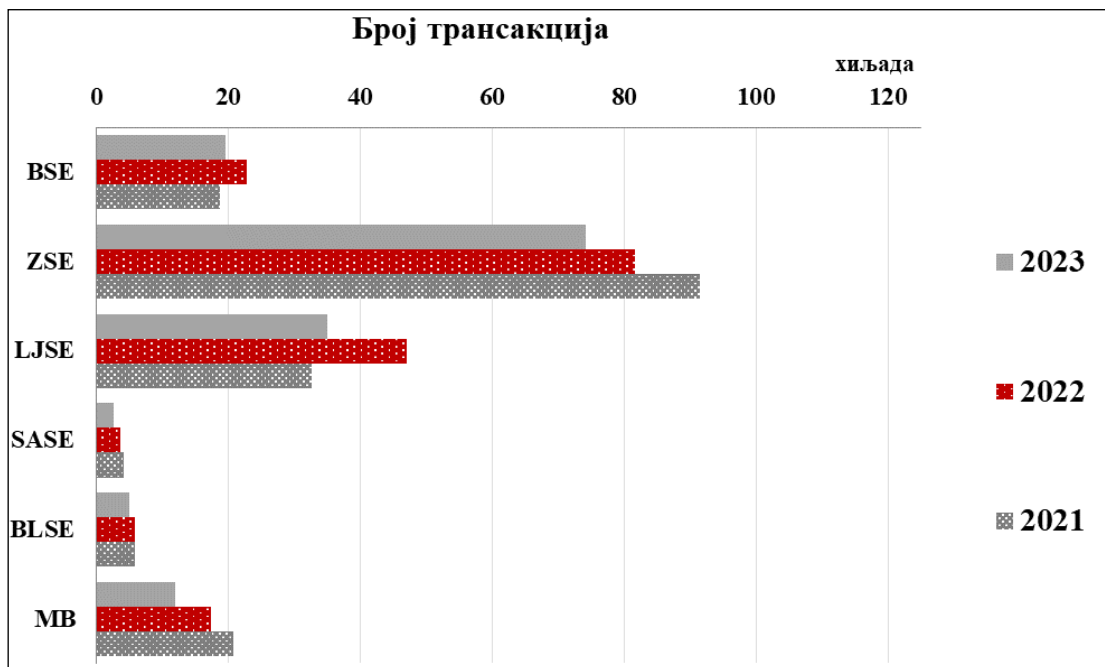
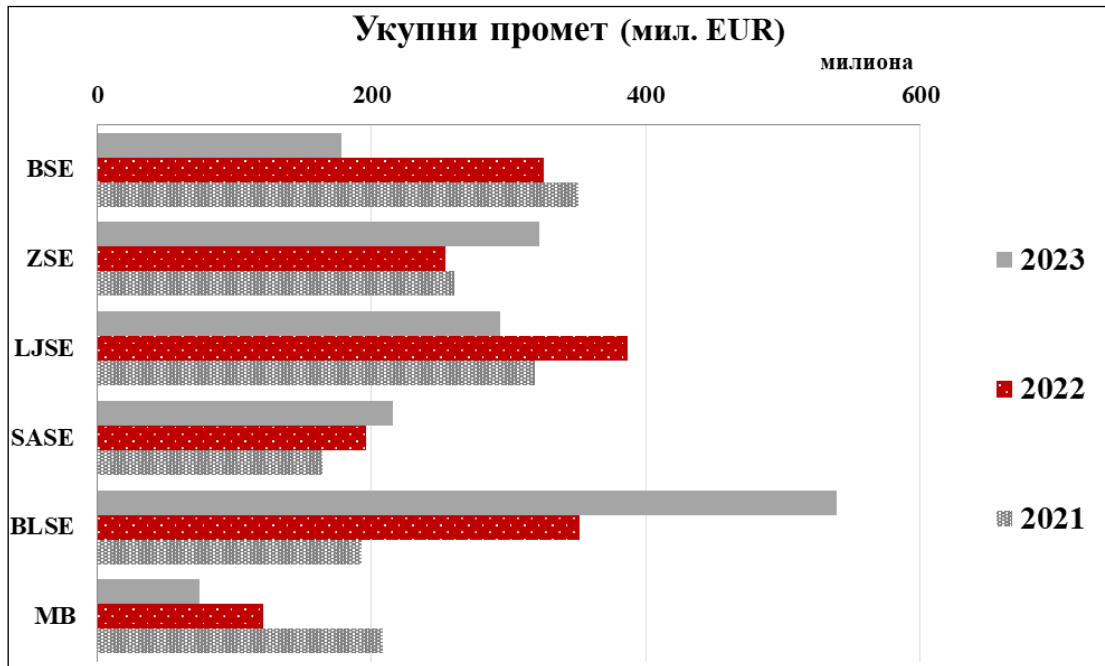
Највећи део промета на Београдској берзи остварен је на сегменту тржишта *Prime Listing* и то претежно од трговине обвезницама Републике Србије (око 93% у 2023. години). Овим финансијским инструментима, намењеним за финансирање буџетског дефицита, може се трговати, поред Београдске берзе и на ОТЦ тржишту, а емитовање је у надлежности Министарства финансија, односно Управе за јавни дуг.

Са становишта учешћа чланова Берзе у укупном промету, доминантно учешће имају овлашћене банке са око 84% вредности укупног промета. Овлашћене банке на Београдској берзи реализују и око 56% укупног броја трансакција.

Осим наведеног, приликом ове процене посматрани су подаци са тржишта у региону. Из анализе оствареног промета и броја трансакција на Београдској берзи у поређењу са берзама у региону (Загребачка, Љубљанска, Сарајевска, Бањалучка, Македонска), произлази да је промет на овим берзама био неколико пута већи него на Београдској берзи (графикон 1), али и даље тржишта капитала ових земаља имају карактеристике тржишта у развоју.

Индустрија инвестиционих фондова у Републици Србији бележи тренд раста у посматраном периоду и повећање учешћа од 0,5% у укупној билансној суми финансијског сектора, у односу на претходно посматрани период. Укупна имовина под управљањем износи нешто преко 948 милиона ЕУР и налази се претежно у краткорочним депозитима код пословних банака (око 75%). Треба напоменути да је у односу на претходни извештајни период, број друштава за управљање инвестиционим фондовима порастао за 120%, а укупна имовина под њиховим управљањем за 117%, с тим што четири друштва, која су у власништву банака, чине 85% капитала свих друштава за управљање. Број друштава за управљање инвестиционим фондовима је највише порастао у 2023. години. Куповина инвестиционих јединица обавља се искључиво преко рачуна отворених код банака. Приликом процене ризика друштава за управљање инвестиционим

127 <https://www.fca.org.uk/news/press-releases/fca-fines-deutsche-bank-163-million-anti-money-laundering-controls-failure> и <https://www.sanctionsanner.com/knowledge-base/what-is-mirror-transaction-822>.

Графикон 1: Анализе оствареног промета и броја трансакција на Београдској берзи у поређењу са берзама у региону

фондовима, цењена је и чињеница да је инвестициона јединица инструмент који је ликвидан, односно у складу са законским одредбама, друштво за управљање је дужно да откупи инвестиционе јединице најкасније у року од пет радних дана од дана подношења захтева члана фонда, што додатно повећава рањивост овог сегмента и могућност евентуалне злоупотребе. Без обзира што су новооснована друштва за управљање инвестиционим фондовима још увек на почетку пословања, извршена је процена даљих кретања активности у индустрији инвестиционих фондова како би биле предузете све неопходне активности у смислу смањења евентуалних ризика у будућности (графикон 2).

Графикон 2: Укупна нето имовина инвестиционих фондова

Када говоримо о утицају виртуелне имовине, у вези са изложеношћу у односу на ову врсту имовине, два обвезника су одговорила да имају могућност улагања у деривате који у својој основи имају виртуелну имовину, односно да с једне стране цена деривата зависи од кретања цене виртуелне имовине, али такође су истакли да ту постоји само тржишни ризик јер уколико дође до драстичног смањења вредности виртуелне имовине која је у основи деривата доћи ће и до пада цене деривата што доводи до тога да ће клијент претрпети губитак. Међутим ово је уско повезано са ризичношћу самог финансијског инструмента.

Утврђени степен рањивости производа на тржишту капитала

На основу анализе података о трговању на Београдској берзи, утврђено је да постоји велики број трансакција мале вредности у трговању акцијама, да је учешће блок трансакција као ризичније врсте трговања (због већих износа и чињенице да се ради о договореним трансакцијама) на ниском нивоу, велики број компанија које су листиране на берзи код којих није било трговања њиховим акцијама у последњих годину дана, тако да се трговање акцијама оцењује као производ ниског степена рањивости.

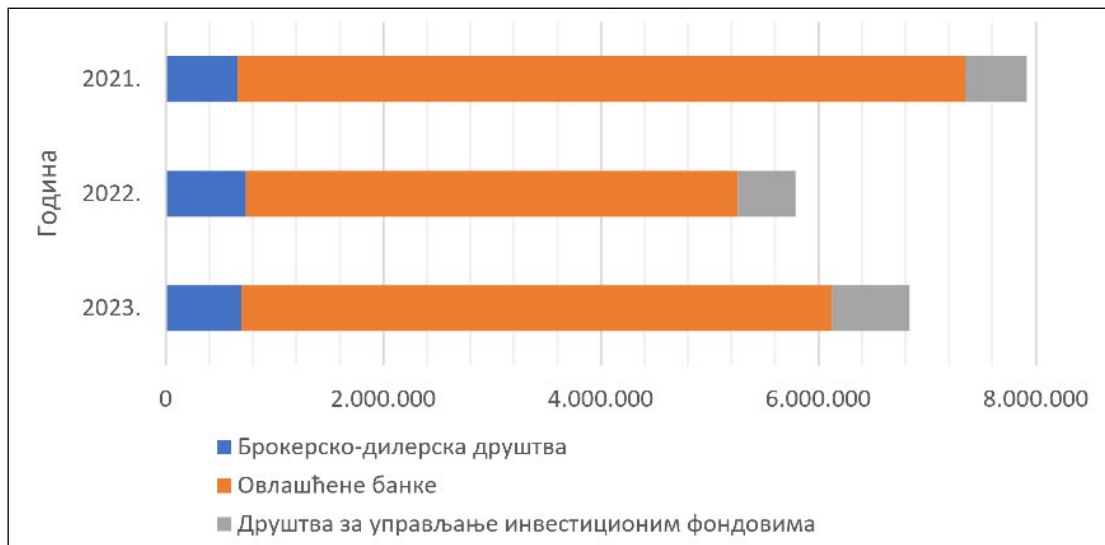
Од укупног промета у трговању хартијама од вредности у посматраном периоду, највећи део се односи на трговину обвезницама РС, посредством овлашћених банака које тргују доминантно у своје име и за свој рачун (око две трећине вредности промета), те наведено утиче на оцену обвезница као производа ниског степена рањивости.

Инвестиционе јединице као производ могу бити привлачније за инвестирање али и за злоупотребе прања новца, пре свега због своје ликвидности и законске обавезе откупа од стране друштва за управљање у кратком року. Узимајући наведено у обзир, као и тренд раста овог сегмента тржишта капитала, али и структуру клијената друштава за управљање (велики број физичких лица ниског степена ризика), утврђен је већи степен рањивости од прања новца у поређењу са трговањем акцијама и обвезницама.

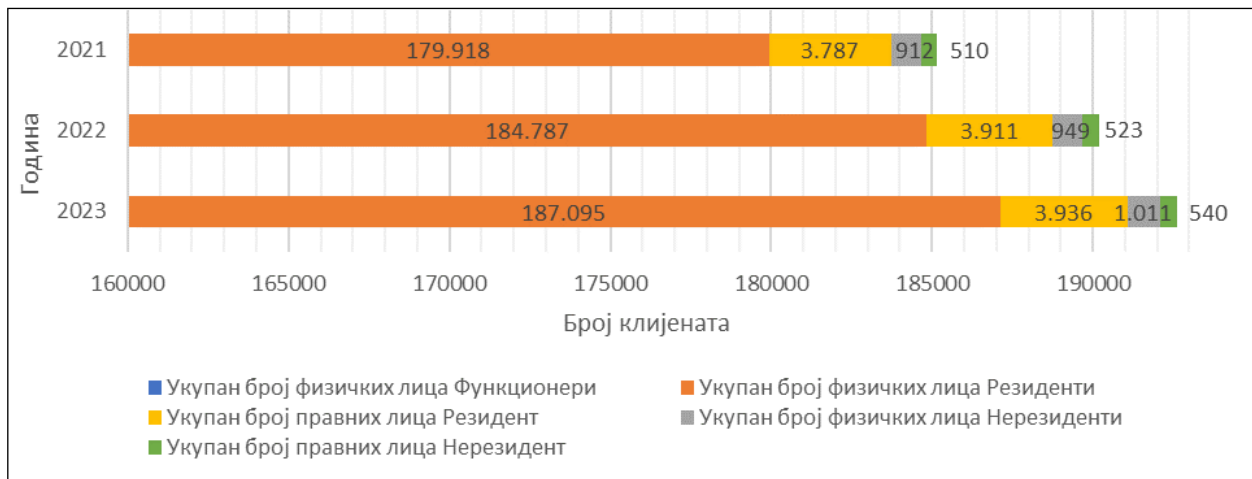
Структура рањивости сектора према активностима обвезника и клијената

Према утврђеном стању у посматраном периоду, тржиште капитала карактерише велико учешће домаћих клијената физичких лица, уз веома мало учешће клијената ризичних форми правних лица, нерезидената и функционера. Највећи број трансакција се обавља на домаћем тржишту, Београдској берзи и то од стране овлашћених банака, док је код брокерско дилерских друштава утврђен пораст пружања услуга трговања у иностранству. Имаоци инвестиционих јединица су у највећем делу резиденти физичка лица.

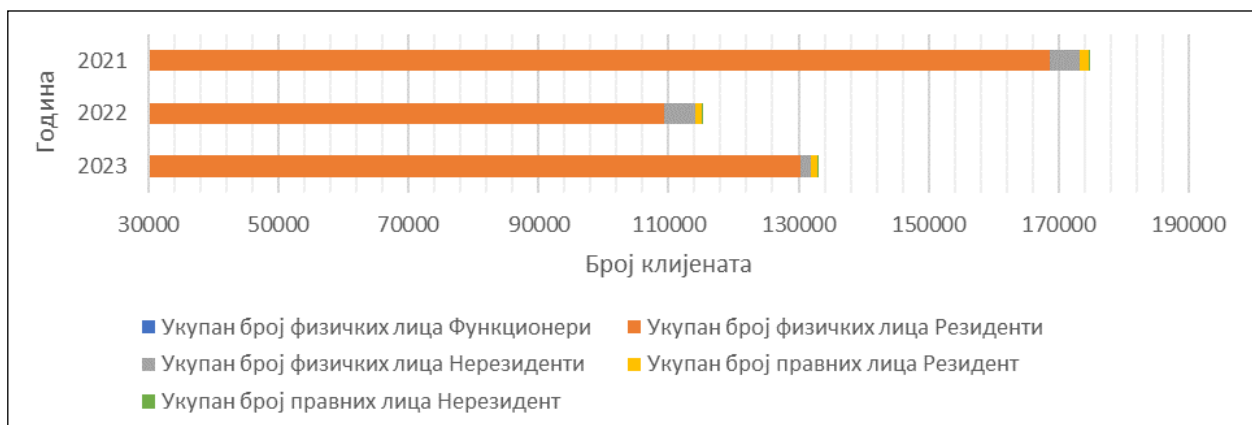
У наставку следи приказ основних карактеристика тржишта капитала у посматраном периоду према укупном броју и структури клијената, трансакцијама и промету код обвезника, као и приходима који су обвезници остварили у пружању својих услуга клијентима.

Графикон 3: Преглед пословних прихода по врсти обвезника

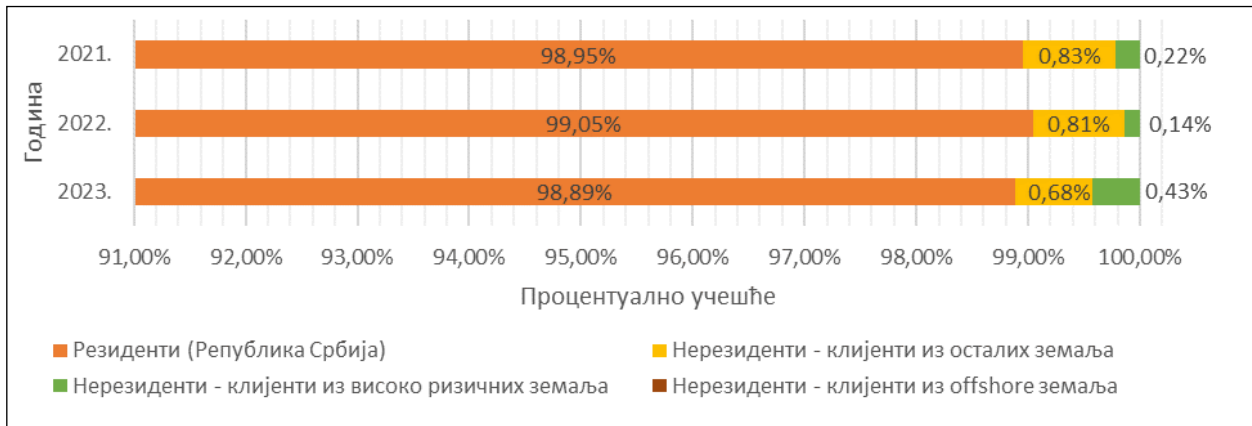

Графикон 4: Структура клијената инвестиционих друштава

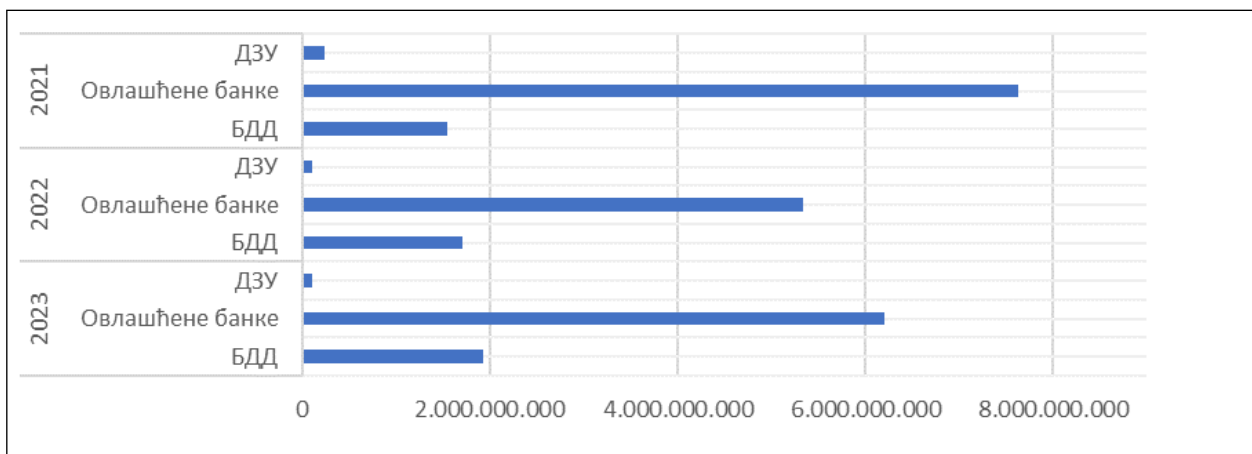

Графикон 5: Структура клијената овлашћених банака

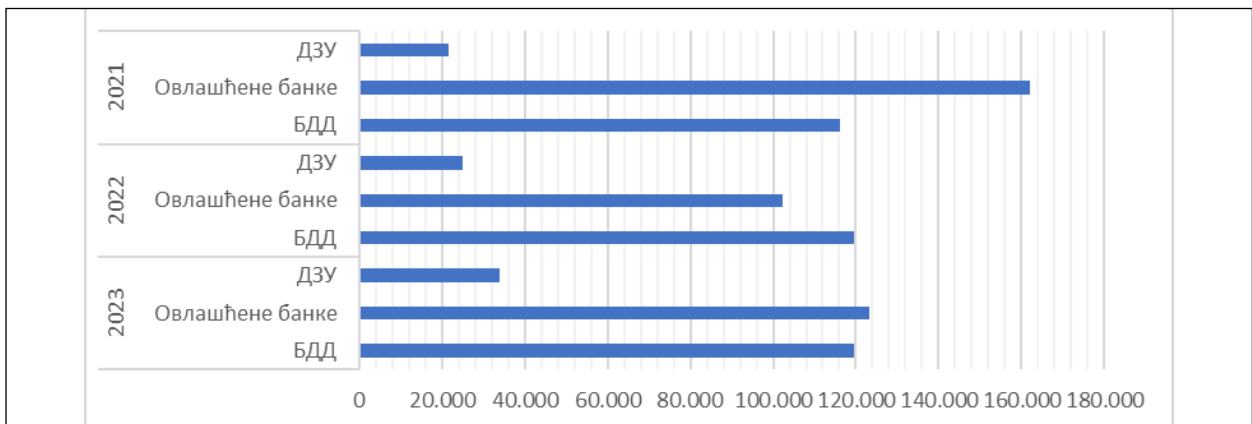
Процена ризика од прања новца

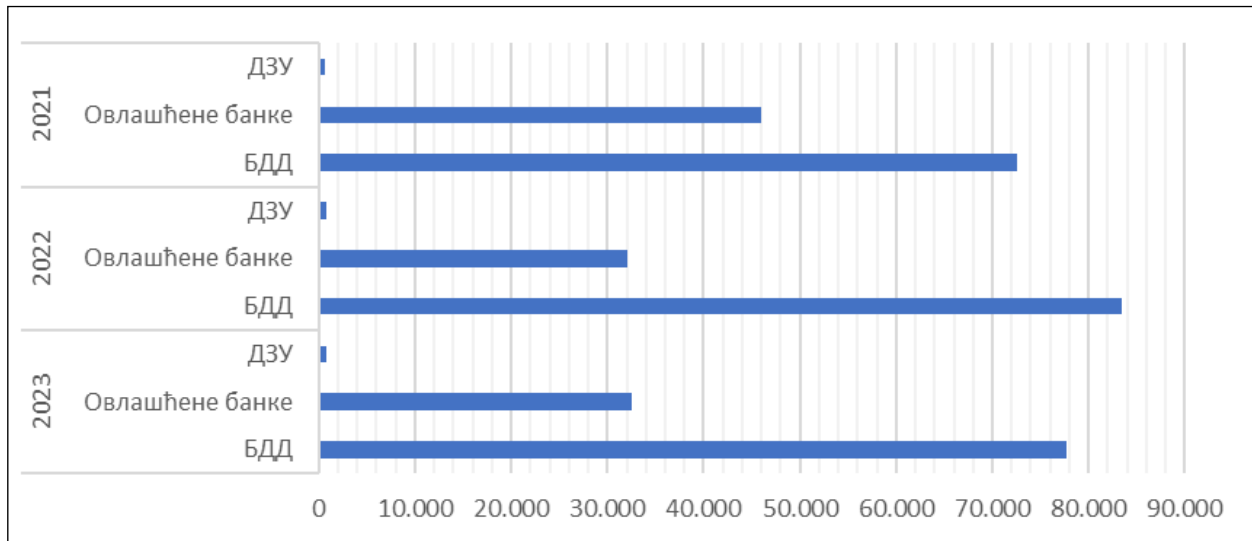
Графикон 6: Структура чланова инвестиционих фондова

Графикон 7: Укупан промет по врсти обвезника

Графикон 8: Број клијената по врсти обвезника

Графикон 9: Укупан број трансакција по врсти облигацоне вредности

Према утврђеном стању у посматраном периоду, узимајући у обзир оцену рањивости производа, структуру и број клијената, њихово појединачно учешће у промету и броју трансакција, као и остварене приходе облигацоне вредности, друштва за управљање инвестиционим фондовима су оцењена вишим степеном рањивости у односу на овлашћене банке и брокерско-дилерска друштва. Како су клијенти депозитара искључиво друштва за управљање инвестиционим фондовима који су такође и сами облигацонци по Закону о СПНФТ, рањивост депозитара је на изузетно ниском нивоу, односно готово не постоји.

Ефикасност функције надзора

Облигацонци Закона о СПНФТ су у вишегодишњем систему свеобухватног лицензирања, континуираног и непосредног надзора који се спроводи од стране Комисије за хартије од вредности. Приступом заснованом на процени ризика, утврђује се ризик ком је изложен облигацоник и на основу добијених оцена општег ризика од прања новца облигацоне вредности, приступа се изради Плана непосредног надзора. На тај начин Комисија за хартије од вредности усмерава функцију надзора на области и облигацонике са највећим ризиком.

Табела 1: Број извршених контрола у периоду од 2021. до 2023. године

	Посредне контроле	Непосредне контроле	Утврђене неправилности
2021	66	7	1
2022	70	12	4
2023	78	7	2

Утврђене незаконитости и неправилности у овим поступцима односиле су се на идентификацију правног лица, законског заступника и вођење евиденција, те су предузете прописане мере – решења којим је наложено отклањање утврђених неправилности и опомене, поднете су одговарајуће пријаве за привредни преступ код надлежних органа. Поводом поднетих пријава за привредни преступ у предметним надзорима, Комисији је достављена једна осуђујућа пресуда, што је као резултат имало повлачење сагласности на избор члана управе инвестиционог друштва. Имајући у виду број и врсту изречених мера, као и природу уочених незаконитости и неправилности, уочава се да су облигацонци тржишта капитала упознати са нормативним оквиром у вези СПНФТ и да имају свест о важности поштовања прописа из ове области, што говори и чињеница да је смањен број утврђених неправилности у односу на претходни период. С тим у вези, у

референтном периоду већи број непосредних надзора спроведен је над друштвима за ревизију, обвезницима из нефинансијског сектора, нарочито узевши у обзир број ових обвезника, као чињеницу да су нови обвезници у надлежности Комисије, од 2020. године.

Комисија за хартије од вредности, као надзорни орган за учеснике на тржишту капитала, примењује строге контролне мере у циљу спречавања да учioniоци кривичних и других кажњивих дела као и њихови сарадници поседују значајан контролни удео или имају управљачку функцију у субјектима који су обвезници Комисије, како приликом лиценцирања, регистрације тако и у поступку континуираног праћења у накнадним променама у власништву. Процес лиценцирања и регистрације подразумева детаљну проверу власничке структуре, стварног власништва, порекла средстава и подобности чланова управе. Спровode се дубинске анализе које укључују прикупљање и верификацију релевантне документације, као и провере кроз доступне базе података и сарадњу са другим надлежним органима. Наведене улазне контроле свакако доприносе смањењу рањивости.

У погледу квалитета пријављених извештаја о сумњивим трансакцијама, треба истаћи да економски јачи обвезници (пре свега овлашћене банке и депозитари које послују у оквиру пословних банака) поседују боље информационе системе и софистициранију опрему за праћење трансакција клијената у поређењу са њиховим профилима, као и идентификацију високоризичних клијената и трансакција.

Табела 2: Број пријављених извештаја о сумњивим трансакцијама

Година	2021	2022	2023
Број пријављених сумњивих трансакција	8	7	15

У погледу достављених извештаја о сумњивим активностима, највећи број пријављених САР, односи се на такозване трансакције без плаћања – ФОП (*free of payment*), где је углавном путем поклона дошло до промене власништва над акцијама. У вези са наведеним, свакако треба имати у виду да је учешће ФОП трансакција у укупном броју трансакција мало (0,8%-1,2%).

Поред позитивно оцењених критеријума које се односе на свеобухватност правног оквира, надзорне процедуре, доступност и ефективност улазних контрола, функције усклађености, и од стране приватног сектора, као и од стране надзорног органа, оно што је предложено у погледу унапређења система борбе против прања новца и финансирања тероризма јесте, пре свега одржавање непосредних презентација и обука за све обвезнике који су у надлежности Комисије за хартије од вредности, а нарочито за друштва за управљање инвестиционим фондовима, с обзиром да је у референтном периоду повећан број друштава за управљање инвестиционим фондовима.

Такође, као део резидуалног ризика је препозната потреба, као и у прошлој процени, за додатним обукама запослених код свих обвезника у смислу побољшања квалитета и броја пријављених извештаја о сумњивим активностима, који и даље нису на адекватном нивоу те у том смислу постоји одређени степен рањивости. Осим наведеног, остаје део резидуалног ризика који се односи на мали број супервизора који спроводе надзор на применом Закона о СПНФТ. Ово посебно имајући у виду да Комисија за хартије од вредности, као надзорни орган, врши надзор и над друштвима за ревизију и пружаоцима услуга повезаних са дигиталним токенима, као и новим обвезником Централним регистром хартија од вредности. Како је, у односу на претходни период, дошло до смањења броја запослених који врше надзор над применом закона у надлежности Комисије, а тиме и Закона о СПНФТ, ово је рањивост коју треба смањити у наредном периоду.

Коначна оцена рањивости сектора за хартије од вредности

Сектор тржишта капитала је, на основу свега наведеног и у складу са методологијом Светске банке, оцењен као сектор који има умерено-ниску рањивост од прања новца и у том смислу коначна оцена рањивости је остала непромењена у односу на претходну Националну процену ризика.

На утврђену оцену су утицали следећи разматрани критеријуми: мало учешће тржишта капитала у структури финансијског система Републике Србије, велики удео неактивних и ниско ризичних клијената, обвезници не примају готовинске трансакције већ се сва плаћања врше посредством рачуна отворених у банкама, сви финансијски инструменти су дематеријализовани и гласе на име и није могуће скривање власништва, трговање се обавља у највећем обиму државним обвезницама Републике Србије као стандардно неризичним финансијским инструментом и то од стране самих обвезника Закона о СПН/ФТ уз мало учешће у промету других клијената, мало учешће нерезидената и функционера као клијената, стриктни прописи из ове области и јаке улазне контроле, свест обвезника о ризику од прања новца и поштовање свих међународних стандарда приликом доношења прописа, као и дугогодишњи свеобухватни континуирани и непосредни надзор обвезника заснован на процени ризика.

Осим наведеног, приликом процене, узети су у обзир и подаци надлежних органа и чињеница да учесници на тржишту капитала, и као сами обвезници и њихови клијенти нису били предмет истрага у радњама прања новца као и да није утврђена повреда интегритета код запослених код обвезника. Такође, у посматраном периоду нису утврђени елементи који указују на злоупотребе на тржишту капитала, односно није било кривичних пријава за манипулацију и инсајдерско трговање, као предикатних кривичних дела. Све наведено указује да ризик од прања новца на тржишту капитала постоји али да је због наведених карактеристика тржишта капитала умањен.

У циљу, не само процене рањивости сектора у посматраном периоду већ и у циљу планирања превентивних мера, важно је нагласити да је Република Србија у 2021. години донела Стратегију за развој тржишта капитала за период 2021–2026. године у којој су, између осталог, инвестициони фондови, за које је у овој процени утврђен одређени степен рањивости, препознати као један од значајнијих извора институционалне тражње и улагања у дугорочне хартије од вредности. С тим у вези, оно што се може очекивати у наредном периоду, у погледу додатних емисија корпоративних обвезница (обвезнице привредних друштава) и локалних самоуправа, емисије државних хартија од вредности, оснивање алтернативних инвестиционих фондова, као и појава финансијских инструмената у облику дигиталне имовине, свакако ће позитивно утицати на даљи развој тржишта капитала и појачану активност инвеститора (посебно страних) на домаћем тржишту капитала. Међутим, за очекивати је да ће даљи развој тржишта капитала отворити простор за све „пераче новца” и бити потенцијална нова шанса како би трансферисали незаконито стечен новац. Комисија за хартије од вредности, као регулаторно тело тржишта капитала, заједно са активним учешћем обвезника на тржишту капитала, као и правосудних органа, наставиће са спровођењем сталних едукација и других потребних превентивних мера за ублажавање надоласећих ризика и спречавање прања новца на тржишту капитала.

Закључак

Тржиште капитала учествује са свега 2,2% у укупној билансној суми финансијског сектора и карактерише га ниска ликвидност. На дан 31. децембар 2023. године, на тржишту капитала Републике Србије пословало је: 14 брокерско-дилерских друштава (инвестиционих друштава); 8 овлашћених банака (кредитних институција са дозволом за обављање делатности инвестиционог друштва); 11 друштава за управљање инвестиционим фондовима која управљају имовином 26 инвестиционих фондова са јавном понудом (UCITS) и 6 алтернативних инвестиционих фондова (AIFs); 5 депозитарних банака (депозитара); 2 пружаоца услуга у вези са дигиталним токенима и Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности.

Обвезници и њихови клијенти нису били предмет истрага у радњама прања новца те није утврђена повреда интегритета код запослених код обвезника. Такође, нису утврђени елементи који указују на злоупотребе на тржишту капитала, односно није било кривичних пријава за манипулацију и инсајдерско трговање, као предикатних кривичних дела.

Постоји јака надзорна активност над обвезницима, редовне обуке обвезника, као и снажна сарадња са релевантим институцијама по питањима СПНФТ.

Фактори који указују на вишу рањивост од ПН:

Пораст учешћа инвестиционих фондова и дигиталне имовине

Индустрија инвестиционих фондова бележи тренд раста, инвестиционе јединице као производ могу бити привлачније за инвестирање али и злоупотребе прања новца, пре свега због своје ликвидности и законске обавезе откупа од стране друштва за управљање у кратком року. Такође појава финансијских инструмената у облику дигиталне имовине, довешће до привлачења инвеститора али и евентуално отворити простор за трансфер незаконито стеченог новца.

Незадовољавајући ниво сумњивих извештаја

Квалитет извештаја о сумњивим активностима јесте бољи него у претходној НРА, али и даље није на задовољавајућем нивоу.

Фактори који указују на нижу рањивост од ПН:

Карактеристике тржишта капитала

Ниско учешће тржишта капитала у структури финансијског система Републике Србије, слаба ликвидност, велики удео неактивних и ниско ризичних клијената, обвезници не примају готовинске трансакције, дематеријализовани и регистровани финансијски инструменти, велико учешће државних обвезница Републике Србије у трговању.

Строги прописи и регулација

Постоје строги прописи у овој области, висока свест обвезника о ризику од прања новца и потребе усклађености са међународним стандардима, опсежна контрола при лиценцирању обвезника, континуирани и свеобухватни редовни непосредни надзори на основу процене ризика, као и сарадња са релевантним институцијама.

РАЊИВОСТ ОЗНАЧЕНИХ ПРАВНИХ И ФИЗИЧКИХ ЛИЦА НЕФИНАНСИЈСКОГ СЕКТОРА

У анализи рањивости нефинансијског сектора учествовали су представници Управе за спречавање прања новца, Пореске управе, Управе за игре на срећу, Управе царина, Министарства унутрашње и спољне трговине, Министарства информисања и телекомуникација, Комисије за хартије од вредности, Јавнобележничке коморе Србије, Адвокатске коморе Србије, као и надлежни прекршајни и привредни судови, тужилаштва, Министарства унутрашњих послова и Агенције за привредне регистре.

Од великог значаја је и чињеница да су представници приватног сектора узели учешће у овој процени ризика кроз непосредне сесије и прикупљање и анализу података упитника и на тај начин допринели свеобухватној и непристрасној анализи и оцени постојећег стања нефинансијског сектора.

Рањивост од прања новца нефинансијског сектора Републике Србије процењена је код обвезника по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма, „Службени гласник РС”, бр. 113/17, 91/19, 153/20 и 92/23 (у даљем тексту: Закон о СПН/ФТ): посредника у промету и закупу непокретности, приређивача посебних игара на срећу у играчницама и приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, друштва за ревизију, предузетника и правних лица која се баве пружањем рачуноводствених услуга, поштанских оператора, адвоката и јавних бележника, али и код субјеката који нису обвезници по Закону о СПН/ФТ, где је оцењено на основу података и анализа, као и претходних процена ризика да постоји ризик да се сектори користе и за прање новца: инвеститори у делатности изградње стамбених и нестамбених зграда, делатност промета предмета од драгоцених метала, делатност промета аутомобила.

Узимајући у обзир учешће сектора на тржишту може се констатовати да од свих представника нефинансијског сектора далеко највеће учешће се односи на сектор некретнина, затим следе сектор игара на срећу, адвокати, рачуновође, поштански оператори, јавни бележници, ревизори.

У наставку је табеларни преглед надзорних органа и обвезника над којима ови органи врше надзор над применом Закона о СПН/ФТ.

Надзорни орган	Обвезник
Управа за спречавање прања новца	Предузетници и правна лица која се баве пружањем рачуноводствених услуга
Комисија за хартије од вредности	Друштва за ревизију
Управа за игре на срећу	Приређивачи посебних игара на срећу у играчницама
	Приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације
Министарство унутрашње и спољне трговине	Посредници у промету и закупу непокретности
Министарство информисања и телекомуникација	Лица која се баве поштанским саобраћајем
Адвокатска комора Србије	Адвокати
Јавнобележничка комора	Јавни бележници

У референтном периоду, број обвезника по годинама је како следи:

Обвезник	2021	2022	2023	30. 6. 2024.
Посредници у промету и закупу непокретности	1.017	1.097	1.203	1.255
Игре на срећу преко средстава електронске комуникације – <i>online</i>	23	23	25	28
Казина/играчнице	2	2	2	2
Рачуновође	646	3.701	5.573	5.672
Ревизори	76	77	75	75
Адвокати	11.449	11.822	12.230	-
Јавни бележници	225	226	224	233
Поштански оператори	53	56	55	57

Када је реч о пословној имовини и пословним приходима, према поднетим финансијским извештајима Агенцији за привредне регистре на дан 31. 12. 2023. године, предњачи сектор непокретности и то изградња стамбених и нестамбених зграда, а затим сектор игара на срећу.

Врсте субјекта	Укупна актива – Пословна имовина (погаји у хиљадама динара)	Пословни приходи** (погаји у хиљадама динара)
Посредници у промету непокретности (шифре делатности 6831)	13.595.781	9.754.714
Сектор некретнина (шифра делатности 4120)	991.465.452	559.386.144
Приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације	61.171.118	98.813.204
Казина/играчнице	1.535.534	1.455.956
Аутомати	72.200.316	107.727.447
Приређивачи посебних игара на срећу – клађење	58.166.291	94.224.116
Класичне игре	4.191.024	6.054.058
Поштански оператори (шифре делатности 5320 и 5310)	48.094.967	52.723.644
Ревизори	10.068.963	11.580.759
Рачуновође (Регистар пружалаца рачуноводствених услуга)	38.120.605	47.768.138

Нормативни оквир је у потпуности унапређен и усаглашен са Препоруком 28 ФАТФ, с обзиром да је забрањено кривично осуђиваним правним лицима и физичким лицима да буду оснивачи, власници или чланови органа управљања правним и физичким лицима да се као предузетници баве овом делатношћу ако су осуђивани за унапред утврђена кривична дела, укључујући и кривично дело прање новца и кривично дело финансирање тероризма.

Доношењем нових секторских закона наведена забрана је пооштрена и проширена, тако да је уведена забрана осуђиваности на казну затвора за кривична дела извршена у земљи и иностранству. Забрана се односи како на правно лице/предузетника, тако и на осниваче, власнике и управљачку структуру.

Процена рањивости нефинансијског сектора утврђена је на основу података који се односе на свеобухватност правне мреже за спречавање прања новца; ефективност надзорних процедура и праксе; расположивост и примена управних мера; расположивост и примена кривичних санкција; расположивост и ефикасност улазних контролних механизма; интегритет запослених; познавање спречавања прања новца од стране запослених; ефикасност функције усклађености

Рањивост означених правних и физичких лица нефинансијског сектора

пословања; ефикасност праћења и извештавања о сумњивим активностима; ниво тржишног притиска у смислу испуњавања стандарда у домену спречавања прања новца; расположивост и приступ информацијама о стварном власништву; расположивост поуздане идентификационе инфраструктуре и расположивост независних извора информација, као део инхерентне процене, а у обзир је узет и план мера и активности који су дефинисани за одређене секторе као активности које су недостајале да би се унапредио рад институција у систему за спречавање прања новца и финансирања тероризма (резидуални ризици).

Табела: Секторска рањивост

Сектор	Рањивост
Посредници у промету и закупу непокретности	Средња са тенденцијом ка високој
Адвокати	Висока
Игре на срећу преко средстава електронске комуникације – <i>online</i>	Средња са тенденцијом ка високој
Рачуновође	Средња са тенденцијом ка високој
Казина/играчнице	Средња
Ревизори	Средња
Јавни бележници	Средња
Поштански оператори	Средње ниска

Преглед свих услуга и производа које пружа нефинансијски сектор у референтном периоду по категорији ризика:

Обвезник	Назив услуге/производ	Степен ризика
Поштански оператори	Вредносна пошиљка	Низак
	Откупна пошиљка	Низак
	Упутница	Средњи
Ревизори	Ревизија финансијских извештаја	Средњи
Јавни бележници	Уговор о промету непокретности	Средњи ка високом ризику
	Уговор о уступању потраживања	Средњи ка ниском ризику
	Уговор о суинвестирању и изградњи и деоби објеката	Низак ризик
Посредници у промету и закупу непокретности		
Продаја	кућа (продаја)	Висок
	кућа (куповина)	Средњи
	стана (продаја)	Висок
	стана (куповина)	Висок
	посл. простора (куповина)	Висок
	посл. простора (продаја)	Средњи
	грађ. земљишта (куповина)	Висок
	грађ. земљишта (продаја)	Висок
	пољ. земљишта (куповина)	Средњи
	пољ. земљишта (продаја)	Висок
	гаража (продаја)	Висок
	гаража (куповина)	Средњи
	Остало (нпр. шума)	Низак

Процена ризика од прања новца

Обвезник	Назив услуге/производ	Степен ризика
Закуп	кућа (закуп)	Средњи
	кућа (издавање)	Средњи
	стан (закуп)	Висок
	стан (издавање)	Висок
	стана на дан (закуп)	Висок
	стана на дан (издавање)	Висок
	посл. простора (закуп)	Средњи
	посл. простора (издавање)	Средњи
	пољ. земљишта (закуп)	Средњи
	пољ. земљишта (издавање)	Висок
	гаража (закуп)	Висок
	гаража (издавање)	Средњи
	Остало (нпр. шума)	Низак
Инвеститори у грађењу некретнина/ директан промет		
Промет	кућа (продаја)	Висок
	кућа (куповина)	Средњи
	стана (продаја)	Висок
	стана (куповина)	Висок
	посл. простора (продаја)	Висок
	грађ. земљишта (куповина)	Висок
	грађ. земљишта (продаја)	Низак
Приређивачи посебних игара на срећу у играчницама	<i>Texas Hold'em poker</i> (производ)	Средњи
	<i>American Roulette</i> (производ)	Средњи
Приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације	<i>online</i> клађење(производ)	Средњи
	виртуелне игре (производ)	Средњи
	<i>online</i> слотови (производ)	средње висок
Рачуновође	Свеобухватне рачуноводствене услуге	средњи ка високом ризику
	Обрачун зараде	Низак
	Пореско саветовање	средњи ка високом ризику
	Оснивање/регистровање у АПР-у	средњи ка високом ризику
Адвокати	Израда финансијских извештаја	Средњи
	куповина и продаја непокретности или привредног друштва	Висок
	управљање имовином странке	Средњи
	отварање или располагање рачуном код банке	Средњи
	прикупљање средстава неопходних за оснивање, обављање делатности и управљање привредним друштвима	Средњи
	оснивање, пословање или управљање привредним друштвима или лицима страног права	Средњи

СЕКТОР ИГАРА НА СРЕЋУ

Сектор игара на срећу карактерише брзи економски раст и технолошки развој, а укупно тржишно учешће сектора игара на срећу у нефинансијском сектору по годинама је следеће:

2021	2022	2023
3,23%	3,35%	3,54%

У Републици Србији на дан 31. 12. 2023. године игре на срећу приређује укупно 70 правних лица, која сва послују у форми друштава са ограниченом одговорношћу, а у наставку је дат преглед броја одобрења/дозвола по врстама игара на срећу:

Врста игре на срећу	Играчнице	Online	Клађење	Аутомати	Класичне игре на срећу
Број одобрења/дозвола	2	23	20	60	1

Једно правно лице може да поседује дозволу, односно одобрење за приређивање једне или више врста игара на срећу, а регионална распоређеност приређивача игара на срећу је следећа: Београдски регион – 60%; регион Војводине – 16%; регион Шумадије и Западне Србије – 13% и регион Јужне и Источне Србије – 11%.

У оквиру сектора игара на срећу, само приређивачи посебних игара на срећу у играчницама и приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације су обвезници по Закону о СПН/ФТ, а у периоду 2021–2023. није било значајног повећања броја обвезника, а према прегледу који следи:

2021	2022	2023
23	23	25

23% приређивача игара на срећу на аутоматима, приређује и *online* игре, док је тај проценат код приређивача игара на срећу/клађење 68%.

Уплате и исплате 2021–2023. године

Врста игре на срећу	Уплате	Исплате	Уплате (РСД)	Исплате (РСД)	Уплате (ЕУР)	Исплате (ЕУР)
Играчнице	0,22%	0,18%	7.327.781.786	5.507.431.546	62.402.445	46.900.577
Online	62,14%	64,00%	2.043.227.816.135	1.947.487.988.619	17.399.864.565	16.584.556.541
Клађење	9,07%	8,70%	298.371.909.996	264.785.425.497	2.540.896.704	2.254.878.534
Аутомати	27,92%	26,71%	918.141.019.449	812.719.649.531	7.818.770.508	6.921.015.718
Класичне игре на срећу	0,64%	0,41%	20.965.830.797	12.325.418.211	178.542.311	104.961.672

У референтном периоду 2021–2023. године, уплате и исплате у сектору игара на срећу показују константан и уједначен тренд раста код свих врста игара на срећу. Укупне уплате повећане су у 2023. години за 57% у односу на 2021. годину, док је проценат повећања укупних исплата у 2023. у односу на 2021. годину 56%.

Имајући у виду да се коришћење дигиталне имовине развија великом брзином, у процени је размотрена и употреба криптовалута, а узимајући у обзир све чешћу употребу истих као средстава плаћања. Иако обвезници у сектору игара на срећу још увек не користе ову врсту плаћања, развој савремених технологија указује на потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата.

Даље, у смислу сагледавања профила клијената, као и процене географског ризика, извршена је и анализа странака у сектору игара на срећу, које су искључиво физичка лица, и којом приликом је утврђено да је у периоду 2021–2023. године учешће нерезидената у укупном броју странака било највише 2,7%, с тим што је оно нарочито изражено у играчницама у којима исти чине око 60% од укупног броја странака, док је код приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације највећи проценат нерезидената свега 1,70%. Такође, проценат функционера као странака код свих приређивача игара на срећу је изузетно низак, и није прелазио 0,0018%.

Надзор у сектору игара на срећу

Управа за игре на срећу, као специјализовани орган у области игара на срећу, формирана је и почела са радом 1. марта 2019. године, а основана је као орган управе у саставу министарства надлежног за послове финансија Законом о изменама и допунама закона о играма на срећу¹²⁸.

Управа за игре на срећу, у оквиру својих надлежности прописаних Законом о играма на срећу¹²⁹, осим контролне има и функцију лицензирања, чиме се обезбеђује превентивно деловање у спречавању прања новца и финансирања тероризма у области игара на срећу, у делу који се односи на издавање одобрења за приређивање игара на срећу.

Посредни надзор врши се у континуитету над свим обвезницима, а у периоду 2021–2023. извршено је 9 непосредних надзора, што у односу на укупан број приређивача игара на срећу који су обвезници по ЗСПНФТ чини 36% покривености надзором.

У референтном периоду је 21% приређивача било у високом степену ризика, 61% у средњем степену ризика, а 18% у ниском степену ризика.

У свим надзорима утврђене су неправилности, а број налога у решењима донетим у наведеним поступцима непосредних надзора, указује на висок ниво неусклађености пословања обвезника са прописима у области спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Даље, у светлу растућег броја нелиценцираних понуда за игре на срећу, без обзира на чињеницу што није могуће директно прање новца кроз илегалне активности (будући да добици остају илегални), Управа за игре на срећу је у периоду 2021–2023. поднела и 19 кривичних пријава по основу неовлашћеног приређивања посебних игара на срећу, без одобрења Управе за игре на срећу. Такође, у периоду 2019–2023. одузето је и 5 одобрења.

У односу на претходну процену, може се констатовати да је у области игара на срећу постигнут напредак, пре свега имајући у виду унапређене организационе и техничке капацитете функције надзора, а нарочито имајући у виду успостављање електронског система за надзор, што у условима мањег броја инспектора, омогућава и осигурава усмеравање ресурса администрације на зоне највећег ризика и представља значајан алат за делотворније утврђивање сумњивих трансакција.

Приватни сектор био је укључен у описану процену и дао је уопштено позитивне оцене, осим у делу који се односи на расположивост и приступ информацијама о стварном власништву, расположивост идентификационе структуре и независних извора информација, за које сматра да има простора за побољшања.

Играчнице

Посебне игре на срећу у играчницама могу приређивати правна лица са седиштем на територији Републике Србије, чија је регистрована претежна делатност коцкање и клађење на основу дозволе, која се даје решењем Владе. Правно лице може добити дозволу за приређивање посебних

128 „Службени гласник РС”, бр. 95/18.

129 „Службени гласник РС”, бр. 18/20.

игара на срећу у играчницама, уколико то лице или његов већински оснивач, поседује учешће у најмање једној играчници и уколико приређује игре на срећу у играчницама најмање пет година.

Дозволу за приређивање посебних игара на срећу у играчницама у Републици Србији тренутно поседују 2 приређивача, а обе играчнице (казина) налазе се на територији града Београда, и у њима се приређују тзв. „живе игре” на столовима, као и посебне игре на срећу на аутоматима. У посматраном периоду није било промена у броју играчница, односно исти се није мењао у дужем временском периоду и до сада није било случајева одузимања дозвола.

Власничка структура обвезника је следећа: једна играчница је у власништву домаћег физичког лица, које је и стварни власник наведеног правног лица, док у другој једно домаће правно лице има учешће од 90% капитала, а друго 10%, а чији су стварни власници једно домаће и једно страно лице.

Када је у питању рањивост ове врсте приређивања игара на срећу, најзначајнији елемент који утиче на исту је употреба готовине, која је доминантна, а чињеница да су странке искључиво физичка лица, са собом може носити специфичне ризике у односу на јурисдикцију из које долазе и утицати на изложеност високо ризичним клијентима.

У делу који се односи на улазак у играчницу, Законом о играма на срећу прописано је да је улазак у играчницу дозвољен пунолетним лицима, уз обавезу приређивача да обезбеди трајну базу података, као и писану изјаву лица којом под материјалном и кривичном одговорношћу изјављује да у играма на срећу учествује за свој рачун и у своје име, а посебан случај утврђивања и провере идентитета странке приликом уласка странке у играчницу, регулисан је и Законом о СПН/ФТ. Имајући у виду наведене одредбе и поменуто изјаву странке да учествује у играма на срећу у своје име и за свој рачун, суштински се констатује идентификација стварног власника странке која је физичко лице и која тиме потврђује да није под било чијом контролом.

Такође, Правилником о ближим условима за спровођење аудио и видео-надзора, начину чувања документације и телесне заштите у играчници, спровођење видео-надзора и чување документације у аутомат клубу, односно кладионици, омогућено је надгледање области у којима се одвијају трансакције, односно делова играчница који су подвргнути аудио и видео-надзору, што обухвата критична подручја у којима може долазити до прања новца, укључујући столове за игре на срећу, аутомате и сличне делове просторија, као што су рецепција и благајна, пут кретања новца и жетона и др.

Међутим, иако казина имају строге системе за превенцију превара и заштиту од свих криминалних активности, резидуални ризик и даље постоји, а играчнице се и даље могу сматрати значајним каналом за прање новца кроз активности игара на срећу, између осталог, имајући у виду и географски ризик, односно чињеницу да нерезиденти чине чак 60% од укупног броја странака, као и брзину и обим трансакција у кешу. Анализа указује да број нерезидената који долазе из земаља са црне листе није велики и износи 0,58% у односу на укупан број нерезидената, док је број функционера изузетно мали и износи 0,0238% у односу на укупан број странака. Процентуално учешће странака по степену ризика код играчница у референтном периоду је следеће: висок 0,13%, средњи 14,09% и низак 85,78 %.

Приликом процене, осим података из посредног надзора који се врше у континуитету код оба обвезника, узет је у обзир и резултат једног извршеног непосредног надзора у 2022. години, којом приликом су утврђене неусаглашености између обавеза утврђених Законом о СПН/ФТ и њиховог спровођења у пракси. Наиме, обвезници показују неуједначен ниво разумевања обавеза по Закону о СПН/ФТ у делу који се односи на интегритет овлашћеног лица и поступак заснивања радног односа на радном месту, пре свега имајући у виду резултат поменутог непосредног надзора.

Исто указује на то да је потреба за унапређењем разумевања обвезника које се односи на њихове обавезе по Закону о СПН/ФТ, као и спровођењем истих у пракси константна, а чињеница је да и поред редовних обука које обвезници спроводе, специфична знања неопходна учесницима који су део система захтевају подизање на виши ниво.

Обуке обвезника

Период	Интерне	Екстерне	Укупно
2021–2023	13	5	18

Пријава сумњивих активности

У делу који се односи на ефективност праћења и извештавања о сумњивим трансакцијама, код ове групе обвезника приметно је да постоји неопходност побољшања разумевања и развијања свести и знања у њиховом препознавању, а имајући у виду ниво пријава сумњивих трансакција, који је изузетно низак, како по броју, тако и у делу квалитета. У том смислу, наглашена је потреба за унапређењем наведених извештаја код ове групе обвезника. Наиме, у периоду 2021–2023. пријављено је само 6 извештаја о сумњивим активностима, а сви извештаји поднети су од стране једне од укупно две играчнице, и то: 2021. – 3; 2022. – 3 и 2023. – 0.

Имајући у виду наведено, број пријављених извештаја о сумњивим трансакцијама од стране играчница, у односу на претходну НПР, када их је било 15, показује значајан тренд пада.

Ризик производа

У сагледавању ризика производа, ризик у покер и рулет играма процењен је као средњи, имајући у виду да обавезна регистрација играча у одређеној мери смањује исти, међутим утицај великих уплата готовог новца и значајно учешће странака нерезидената условљавају примену појачаних радњи и мера.

Закључак:

Из наведеног произлази да иако изложеност ризику у играчницама и даље остаје прилично висока, а на коју пре свега утичу значајан број и брзина трансакција у готовини и број странака нерезидената, резултати процене указују да свест о ризицима постоји, али да су одређене слабости и даље присутне, пре свега у делу пријаве сумњивих трансакција и интегритета запослених. Чињеница је да у одређеном степену и даље постоји неусаглашеност између обавеза утврђених прописима из области СПН/ФТ и њиховог спровођења у пракси од стране једног дела обвезника.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Доминантна употреба готовине, као и велики број трансакција
- Географски ризик – значајан број странака нерезидената
- Број пријава сумњивих трансакција је изузетно низак и показује значајан тренд пада у односу на претходну НПР
- Неуједначен ниво разумевања обавеза по ЗСПНФТ, који се односи на интегритет овлашћеног лица и поступак заснивања радног односа
- Криптовалуте – потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима
- Регулисана провера идентитета странке приликом уласка у играчницу, као и аудио и видео надзор
- Лицензирање – приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана
- Функција контроле оперативна у пуном капацитету – посредни и непосредни надзори се врше у континуитету
- Процент функционера занемарљив

Игре на срећу преко средстава електронске комуникације – *online*

Право на приређивање игара на срећу преко средстава електронске комуникације, сходно Закону о играма на срећу, имају Државна лутрија Србије и приређивачи чија је регистрована претежна делатност коцкање и клађење, којима је Управа за игре на срећу одобрењем пренела право на приређивање посебних игара на срећу преко средстава електронске комуникације. Већина приређивача, односно 61% послује као део тзв. „мешовитог приређивања”, што са собом носи одређене ризике који се односе на већу употребу готовине.

Регионална распоређеност ове групе обвезника је следећа: Београдски регион – 76%; регион Војводине – 8%; регион Шумадије и Западне Србије – 12% и регион Јужне и Источне Србије – 4%.

Сви приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације су домаћа правна лица, а у наставку је дат преглед њихове власничке структуре:

	2021	2022	2023
Домаћа правна лица	21	21	23
од којих странао власништво (25% или више)	9	10	13

Стварни власници наведених правних лица у већини случајева су домаћа лица (52%).

У случају приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, чињеница да играчи нису физички присутни, отежава поступак провере идентитета странке, односно један је од значајних фактора који утичу на њихову рањивост.

На већи ризик од прања новца код приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, упућују и околности као што су:

- пословање које подразумева одсуство контаката „лицем у лице”, које може носити одређене ризике и захтева алтернативу или додатне методе усклађености;
- омогућено плаћање готовином: већина плаћања код приређивача преко средстава електронске комуникације врши се директно са рачуна из финансијских институција. Међутим, обвезник може да функционише као део мешовитог приређивања које укључује и кладионице, односно игре на срећу на аутоматима, тзв. „земаљско клађење”. Тако може бити омогућено странкама да готовином допуњују евиденционе рачуне на уплатно-исплатном месту, а онда исте користе за *online* игре, а већина приређивача посебних игара на срећу преко средстава електронске комуникације, послује као мешовито приређивање;
- коришћење евиденционих рачуна код обвезника: без задовољавајућих интерних контрола, странке могу користити ове рачуне за депоновање и повлачење без коцкања и уз минималне улоге;
- припејд картице: коришћење готовине за финансирање припејд картице представља сличне ризике као код готовине.

Сходно наведеном, код ове врсте приређивања изложеност ризику константно је повећана услед великог броја трансакционих токова и недостатка интеракције лицем у лице.

Посебно имајући у виду да проценат приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације који су примали уплате готовине од странака за допуну евиденционог рачуна износи 78%, док процентуално учешће готовинских уплата у односу на укупне уплате износи нешто више од 33%.

Имајући у виду наведене ризике, односно чињеницу да све већа употреба *online* сервиса у дигиталној економији, односно развој модерних технологија, наглашавају потребу за успостављањем снажних детекционих механизма, Законом о играма на срећу, прописано је да је приређивач посебних игара на срећу преко средстава електронске комуникације дужан да користи информационо-комуникациони систем за приређивање игара на срећу преко средстава електронске комуникације (ИКС). У том смислу, успешном имплементацијом *ИКС-а за приређивање у јулу 2021. године*, омогућено је чување, архивирање и размена података електронским путем са софтверским решењем Управе за игре на срећу у сврху вршења надзора над приређивачима игара на срећу, чиме је делотворност функције надзора у посматраном периоду значајно унапређена.

На наведени начин омогућена је евиденција о трансакцијама, која даље омогућава развој специфичних показатеља ризика и утврђивања приоритета за поступање, односно значајан је алат за делотворније утврђивање сумњивих трансакција и омогућава и осигурава усмеравање ресурса администрације на зоне највећег ризика.

У одговору на горе описане ризике и технолошке изазове и развој, наведени ИКС Управе за игре на срећу је 2023. године унапређен модул за надзор, праћење и детекцију превара у области СПН/ФТ који омогућава: праћење трансакција *real time*; анализу података о играчима; валидацију

података достављених Управи за игре на срећу за обрачун накнада, као и проактиван приступ, чији је резултат достављање података о извршеним трансакцијама изнад 15.000 евра у динарској противвредности за 32 играча/странке у 2023. години које су пријављене Управи за спречавање прања новца од стране Управе за игре на срећу.

У анализи броја трансакција уочен је значајан тренд раста у 2022. у односу на 2021. годину (266%) након увођења ИКС, док у 2023. години то повећање износи 27%, а просечна вредност појединачне трансакције показује смањење у 2023. у односу на 2021. годину.

Сходно наведеном, без обзира на ризике које са собом по природи носи, у исто време, *online* приређивање има и одређену ублажавајућу карактеристику, а то је могућност, односно лакше праћење трансакција.

У сагледавању профила клијената, као показатеља ризика, утврђено је да је проценат нерезидената код ове врсте приређивања свега 1,70%, док је проценат функционера као странака занемарљив и у референтном периоду није прелазило 0,0014%. Процентуално учешће странака по степеноу ризика код приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације у посматраном периоду је следеће: висок 0,31%, средњи 5,00% и низак 94,69%.

Надзор

У оквиру активности провере усаглашености са законским обавезама, посредни надзор обавља се у континуитету над свим обвезницима, а у периоду 2021–2023. године, у складу са планом инспекцијског надзора, извршено је и 8 теренских надзора код приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, што у односу на број од 23 приређивача чини 34,8% покривености надзором.

У свим надзорима утврђене су неправилности, а број налога у решењима донетим у наведеним поступцима непосредних надзора, указује на висок ниво неусклађености пословања обвезника са законским прописима у области спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Најчешће неправилности које представљају привредне преступе односе се између осталог, и на чињеницу да: обвезници нису донели одлуку о именовању овлашћеног лица и његовог заменика; нису пре именовања одговорног лица и његовог заменика обезбедили доказе/акт надлежног органа о неосуђиваности, а што их чини неподобним за вршење послова овлашћеног лица и заменика овлашћеног лица; нису обавестили Управу за спречавање прања новца о личном имену и називу радног места овлашћеног лица и његовог заменика; нису донели акт којим су били дужни да утврде поступак, којим се при заснивању радног односа на радном месту, на коме се примењују одредбе овог закона, кандидат за то радно место проверава да ли је осуђиван за кривична дела којима се прибавља противправна имовинска корист или кривична дела повезана са тероризмом или тај поступак не примењују.

Имајући у виду регионалну распоређеност обвезника, највећи број надзора је извршен у Београдском региону, где је и утврђен највећи број откривених неправилности – 87%, док је у региону Шумадије и Западне Србије – 13%.

Табеларни преглед укупног броја надзора, утврђених неправилности и укупан износ изречених новчаних казни у периоду 2021–2023:

Година	Број посредних надзора	Број непосредних надзора	Укупан број утврђених неправилности	Изречена новчана казна у дин.	
				Правно лице	Одговорно лице
2021	21	3	17	240.000	40.000
2022	21	3	18	385.000	59.000
2023	23	2	11	3.500.000	320.000
Укупно	65	8	46	4.125.000	419.000

Резултати посредних и непосредних надзора указују да су приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације само у одређеном степену усвојили примену стандарда у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма, и да је потреба за унапређењем разумевања обвезника које се односи на њихове обавезе по Закону о СПН/ФТ, као и спровођењем

истих у пракси веома изражена, а специфична знања неопходна учесницима који су део система захтевају подизање на значајно виши ниво.

У циљу превазилажења наведених недостатака, обвезницима су доступне све информације у вези са типологијама, као и све новине у вези са активностима СПН/ФТ које се објављују на веб презентацији Управе за спречавање прања новца и Управе за игре на срећу. Даље, поред закона као примарног извора информација, унапређених Смерница за процену ризика из 2022. године, значајну улогу у превазилажењу наведених одступања имају и тренинг програми за обвезнике, а које је Управа за игре на срећу и спровела у посматраном периоду у сарадњи са Управом за спречавање прања новца.

Такође, према подацима из посредног надзора, обвезници су у периоду 2021–2023. одржали укупно 162 обуке, и то:

Период	Интерне	Екстерне	Укупно
2021–2023	112	50	162

Производи и услуге

Производи код ове врсте приређивања процењени су како следи: *online* клађење – средњи ризик; виртуелне игре – средњи ризик и *online* слотови – средње висок.

Недостатак физичког присуства странке, као и могућност плаћања готовином у случају „мешовитог приређивања”, преко уплатно-исплатних места у кладионицама или у аутомат клубовима, доводи до средњег ризика производа *online* клађење и виртуелне игре, док много већи износ уплата код *online* слотова у односу на остале производе, утиче на повећање степена ризика. Чињеница да играчи нису физички присутни, која отежава поступак провере идентитета странке, као и могућност плаћања готовином, условљавају примену појачаних радњи и мера.

Извештај о сумњивим активностима

Код ове групе обвезника, побољшање је нарочито потребно у делу ефективности праћења и извештавања о сумњивим трансакцијама, будући да и даље постоји недовољно разумевање и недовољно развијена свест и знање код појединих приређивача, иако је динамика позитивна. Као резултат непосредног надзора извршеног у 2023. години код обвезника који приређује посебне игре на срећу преко средстава електронске комуникације, Управа за игре на срећу, пријавила је Управи за спречавање прања новца – Сектору за аналитику и спречавање финансирања тероризма, податке о трансакцијама изнад 15.000 евра за 5 играча, за које постоје индиције да се ради о прању новца, будући да су исти вршили уплате готовином у кладионицама у износима преко 15.000 евра и без игре, после одређеног периода, захтевали исплату готовине.

Према подацима УСПН који се односе на пријављене извештаје о сумњивим трансакцијама од стране приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације, у периоду 2021–2023. године, утврђено је да је било 65 пријављених извештаја од стране 10 обвезника, и то по годинама: 2021. – 6; 2022. – 26 и 2023. – 33.

Без обзира на чињеницу што је у посматраном временском периоду већи број обвезника/приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације подносио извештаје о сумњивим активностима и што се број пријава значајно повећао у односу на претходну НРА, имајући у виду укупан обим трансакција, тај број би требало да буде и већи.

Такође, у односу на претходну процену, квалитет самих пријава је у одређеној мери унапређен, а обвезници у већем броју случајева указују на потенцијално нелегално порекло средстава, уз навођење и других околности које у конкретном случају препознају као неуобичајене. И поред наведеног, велики број пријава односи се на случајеве када обвезник пријављује лице не због сумње у потенцијално прање новца, већ због сумње да лице/лица поступају на начин који није у складу са предвиђеним правилима учествовања у играма на срећу, а већи број пријава тиче се злоупотребе са платним картицама (различити видови преваре).

Имајући у виду наведено, може се констатовати да и поред обука, смерница, листе индикатора, резидуални ризик и даље постоји, будући да је и даље присутно недовољно разумевање и недовољно развијена свест и знање у препознавању сумњивих трансакција од стране обвезника/приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације.

Такође, имајући у виду да анализа ризика подразумева разумевање ризика и представља једну од кључних функција у процесу процене ризика, у процени су сагледани и узети у обзир подаци из посредног и непосредног надзора који се односе на анализе ризика које обвезници сачињавају сходно члану 6 ЗСПНФ. Општи је закључак да је квалитет истих неуједначен и у значајном броју случајева незадовољавајући, односно да поједине анализе одговарају задатим стандардима, мада квалитет истих може значајно да варира од обвезника до обвезника. У том смислу, у циљу подизања њиховог квалитета на виши ниво, неопходно је значајно унапређење постојећег стања и подизања нивоа знања обвезника у овом сегменту.

Сходно свему описаном, процена указује да је код ове групе обвезника, пре свега, неопходно побољшање ефективности функције усклађености и интегритета запослених, односно делотворности управљања ризицима, а посебно у делу ефективности праћења и извештавања о сумњивим трансакцијама.

Закључак:

Имајући у виду резултате непосредних надзора, јасно је да и даље постоји недовољно разумевање важности придржавања извештајних процедура и обавеза које се односе на спречавање прања новца и финансирања тероризма од стране појединих приређивача игара на срећу преко средстава електронске комуникације.

Одговор на ризик повезан са недостатком непосредног контакта код ове групе обвезника могу бити адекватне провере и верификационе мере, односно обавезна видео-идентификација. Такође, обвезници би требало да буду свесни и чињенице да *online* технике могу да омогуће сакривање правих идентитета и извора средстава.

С тим у вези, у односу на претходну процену, осим обавезе коришћења ИКС Управе за игре на срећу, приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације, у делу примене појачаних радњи и мера познавања и праћења странке, поред коришћења података Агенције за спречавање корупције, ЈМБГ националног алгорита провере података, геолокацијског система за проверу ИП адресе корисника, телефонске верификације и сл., врше и додатне провере идентитета применом нових технологија и *online* алата, које позитивно утичу на степен тачности и ефикасности процеса верификације идентитета странке и профила играча, а рањивост је у овом делу у одређеној мери смањена. Међутим, резидуални ризик по овом основу и даље постоји, а начин његовог превазилажења у циљу смањења рањивости је и у увођењу обавезне видео-идентификације.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Одсуство контакта лицем у лице отежава поступак провере идентитета, због чега се врше додатне провере идентитета применом нових технологија, али резидуални ризик и даље постоји
- *Могућности њоседовања лиценци за приређивање више врста игара – њзв. „мешовито приређивање“, са собом носи специфичне ризике (већа могућности ујошребе њошовой новца)*
- Изузетно висок проценат неправилности у непосредним надзорима, мада је приметно благо побољшање, имајући у виду просек привредних престапа по обвезнику
- Број пријава сумњивих трансакција је повећан, унапређен и квалитет у одређеној мери, али је и даље потребно значајно побољшање
- Криптовалуте – потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима
- Унапређени су организациони, као и технички капацитети функције надзора успостављањем електронског система за надзор
- *Функција контроле оперативна у њуном кайаццијетју - њосредни и њејосредни надзори се врше у конјинунуијетју*
- Ублажавајућа карактеристика – могућност и лакше праћење трансакција
- Лиценцирање – приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана
- Процент функционера занемарљив, као и број странака нерезидената

РАЧУНОВОЋЕ И РЕВИЗОРИ

Секторским законом је уведена обавеза уписа рачуновођа у Регистар пружалаца рачуноводствених услуга, који води Агенција за привредне регистре (у даљем тексту: АПР). Напоменимо овде да под шифром делатности 6920 региструју се привредни субјекти који обављају рачуноводствене, књиговодствене, ревизорске послове, као и послове пореског саветовања.

Упис у Регистар пружалаца рачуноводствених услуга врши се на основу претходно издате дозволе од стране Коморе овлашћених ревизора (у даљем тексту: Комора), чиме је уведена обавеза лицензирања, ако су испуњени предвиђени услови. Комори овлашћених ревизора је поверено јавно овлашћење да издаје дозволе за рад, док је АПР овлашћена за вођење Регистра пружалаца рачуноводствених услуга (у даљем тексту Регистар).

До 30. 6. 2024. године у Регистар који води АПР уписано је укупно 5.672 правних лица, односно предузетника који су добили дозволу у складу са Законом о рачуноводству.¹³⁰

Правно лице које подноси захтев за издавање дозволе дужно је да докаже идентитет стварног власника тог правног лица, на начин и у смислу закона којим се уређује Централна евиденција стварних власника.

Један од разлога за одузимање дозволе рачуновођи је поступање супротно прописима којима се уређује СПН/ФТ, када Комора на образложени предлог органа надлежног за спровођење прописа о СПН/ФТ одузима дозволу за пружање рачуноводствених услуга. До сада није било одузимања дозволе по овом основу.

Тржишно учешће привредних друштава и предузетника који су регистровани у рачуноводственим агенцијама у нефинансијском систему:

Обвезник	2019	2020	2021	2022	2023
Рачуновође	2,32%	2,47%	2,19%	1,96%	2,11%

Тржишно учешће привредних друштава и предузетника не бележи велике промене, током посматраних година и креће се у опсегу око 2%.

У погледу географске распоређености привредних субјеката који су регистровани под шифром делатности 6920, примећено је да је највећа концентрација на територији Града Београда, а затим следе Јужнобачки управни округ (седиште Нови Сад), Нишавски управни округ (седиште Ниш), Сремски управни округ (седиште Сремска Митровица), Златиборски управни округ (седиште Ужице) и Мачвански управни округ (седиште Шабац).

¹³⁰ Извор: Агенција за привредне регистре.

Према резултатима матрице ризика надзорног органа у референтном периоду је 8% рачуновођа било у високом степену ризика, 65% рачуновођа у средњем степену ризика, а 27% рачуновођа у ниском степену ризика.

Број посредних надзора у референтном периоду

Обвезник	2019	2020	2021	2022	2023	30. 6. 2024.	Укупно
Рачуновође	295	246	229	308	315	152	1.545

Број непосредних надзора

Обвезник	2019	2020	2021	2022	2023	30. 6. 2024.	Укупно
Рачуновође	6	6	20	42	42	12	128

Број неправилности које представљају привредни преступ по годинама

Обвезник	2019	2020	2021	2022	2023	30. 6. 2024.	Укупно
Рачуновође	61	81	210	100	220	54	726

Број неправилности које представљају прекршај по годинама

Обвезник	2019	2020	2021	2022	2023	30. 6. 2024.	Укупно
Рачуновође	0	0	18	257	139	40	454

Утврђене неправилности односе се на: пропуст обвезника да пријави сумњиву активност свог клијента, анализу ризика, идентификацију странака, заступнике и стварне власнике, именување овлашћеног лица, заменика и члана највишег руководства одговорног за примену Закона о СПН/ФТ и достављање њихових података УСПН, утврђивање поступка за функционера и офшор, унутрашњу контролу, програм годишњег стручног образовања, едукацију запослених, листе индикатора и вођење евиденција.

У референтном периоду спроведен је и непосредан надзор примене Закона о Централној евиденцији стварних власника и укупно је извршено 56 надзора у којима је утврђено 9 неправилно-

сти. У складу са редовним инспекцијским поступком и процедуром за утврђене неправилности покренути су прекршајни поступци према надлежним прекршајним судовима.

У периоду од 2019. до 2024. године надлежни привредни судови су пресудили у 31 случају, правна лица су осуђена на новчане казне у укупном износу од 59.211,59 ЕУР, а одговорна лица у правним лицима у укупном износу од 10.514,37 ЕУР.

Када је реч о прекршајним судовима, донете су 24 пресуде, и изречене казне предузетнику у укупном износу од 19.799,78 ЕУР.

У процењиваном периоду Одсек за надзор је, за три правна лица код којих је извршена непосредна контрола, надлежним тужилаштвима поднео кривичне пријаве због основане сумње да су извршили кривично дело из члана 353 Кривичног законика, односно неовлашћено се бавили одређеном делатношћу за чије обављање је по закону или другим прописима донетим на основу закона потребна дозвола надлежног органа (у овом случају за пружање рачуноводствених услуга).

Резултати надзора указују да је потребно и даље уложити напор у едукацији обвезника.

Инспектори који раде у Одсеку за надзор континуирано похађају обуке које организују домаће и стране институције. Двоје запослених поседује CAMS сертификат (*Certified Anti-Money Laundering Specialist*) и један инспектор поседује CFE сертификат (*Certified Fraud Examinee*).

Даљи планови односе се на наставак обука које се односе како на улогу рачуновођа у систему за спречавање прања новца и финансирање тероризма тако и јачање свести о типологијама прања новца и могућностима да се рачуноводствене услуге злоупотребе у сврху прања новца. Поред обука, УСПН је унапредила званични сајт, у циљу боље информисаности обвезника, а израђен је и приручник за рачуновође са моделима интерних аката, а што би требало да допринесе и олакша примену радњи и мера прописаних Законом о СПН/ФТ код ове групе обвезника.

Као вид превентивног деловања, Одсек за надзор новооснованим обвезницима рачуновођама шаље инструкцију за рад (у периоду од 3 године послато је 1.786 ових обавештења).

Сумњиви извештаји

У периоду од 2019. године до 30. 6. 2024. године УСПН је пријављено 47 сумњивих активности од стране правних лица и предузетника која пружају рачуноводствене услуге. Након извршене анализе поднетих извештаја (у периоду 2019–2020) 25% од свих поднетих извештаја је прослеђено Пореској управи, а у периоду 2021–2023. чак 74% извештаја је прослеђено даље, од тога 65% надлежном тужилаштву, а остатак Пореској управи.

Разлози за пријаву су били разнолики: због сумње у подизање новца без покрића, нелогично високи трошкови за адвокатске и консултантске услуге, исплата готовине за покриће материјалних трошкова, авансна плаћања и уплате позајмица оснивача за ликвидност у високим износима без доказа о пореклу, недостављање тражене/одговарајуће пословне документације обвезнику, сумњива плаћања иностраном партнеру у високим износима од стране повезаних правних лица, веза са правним лицима регистрованим на офшор дестинацијама и сумња у идентитет стварног власника, сумња да се лице доводи у везу са ФТ, сумња да није извршено плаћање свих пореских обавеза за запослене и сл.

Закључак:

У овој области учињен је значајан напредак, пре свега увођењем обавезе лиценцирања рачуновођа (за шта је услов неосуђиваност), као и увођењем посебног Регистра пружалаца рачуноводствених услуга. Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима, рачуновође су спречене да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана. Имајући у виду број регистрованих обвезника у овом сектору, може се констатовати да је број поднетих извештаја о сумњивим активностима мали и да је стога интенција УСПН интензивирање обука, са посебним акцентом на студије случаја, на типологије прања новца, као и на подизање свести о томе да рачуновође могу бити злоупотребљене од стране организованих криминалних група, као и појединаца.

Рад рачуновођа једна је од кључних полуга криминалних структура у процесу прања новца, из разлога што је након учињене криминалне радње потребно да се кроз књиговодство направи привид легалности за одређене трансакције. Ангажовање рачуноводственог сектора је веома

атрактивно за потенцијалне „пераче” новца из разлога што ће свака рачуноводствена исправа која се даје на књижење, уколико поседује формалну исправност, бити прокњижена без обзира да ли су се пословне промене догодиле или не.

Поред наведеног, рачуновође могу пружати и услуге пореског саветовања, што је „перачима новца” такође атрактивно, јер им рачуновође могу пружити стручне савете који се тичу пореских прописа.

У претходном периоду позитивно се може оценити сарадња надзорног органа – УСПН и приватног сектора – струковних удружења. Као резултат сарадње израђена је Посебна анализа правног оквира и стања у сектору рачуноводства, на основу плана активности који је пратио претходну националну процену ризика. Закључак је да су активности за смањење рањивости: превенција, едукација, подизање свести о ризицима. Следствено овим закључцима УСПН је организовала низ обука како у виду вебинара, тако и кроз радионице на којима је било присутно више стотина рачуновођа.

Потребно је у наредном периоду, а нарочито имајући у виду велики број рачуновођа, интензивирати обуке код ове групе обвезника, а ради унапређења њиховог система за борбу против прања новца и финансирања тероризма и како би исти схватили свој значај у том систему, јер су у прилици да виде аспект пословања својих странака, који не виде други обвезници, будући да имају увид у њихову пословну документацију, те виде много више у односу на друге обвезнике.

Сходно свему наведеном, недовољна свест о ризицима, недостатак ресурса и знања потребног за имплементацију правила која се односе на СПН/ФТ код рачуновођа нарочито могу утицати на рањивост овог сектора, те у наредном периоду треба додатно унапредити превентиван рад са рачуновођама кроз сталне едукације.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Иако је сектор рачуновођа добро организован, приметне су слабости које се огледају у начину на који врше провере и управљају ризицима, те је из тог разлога њихова изложеност и рањивост од прања новца значајна
- Изузетно висок проценат неправилности у непосредним надзорима, мада је приметно благо побољшање, имајући у виду просек привредних преступа по обвезнику
- Број пријава сумњивих активности смањен у односу на претходни период
- Недовољан број инспектора у односу на величину сектора

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Рачуновође морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док УСПН може дати предлог за одузимање дозволе ако се прекрше прописи о СПН/ФТ
- Забрањено је да оснивачи/власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије
- Значајан напредак у овом сектору је увођење обавезе лиценцирања правних лица, односно предузетника за пружање рачуноводствених услуга, као и увођења посебног Регистра пружалаца рачуноводствених услуга, који води АПР
- УСПН врши годишњи надзор у складу са проценом ризика, проверавајући поштовање прописа СПН/ФТ и контролу квалитета рада рачуновођа
- Ефикасан посредни и непосредни надзор који УСПН обавља у складу са приступом заснованим на процени ризика
- Ефикасан надзор Управе над применом ЗОЦЕСВ код обвезника
- Добро успостављена пракса континуираног одржавања обука
- Рачуновође су имале прилику да присуствују бројним обукама и едукацијама, и надзорни орган улаже труд да континуирано и правовремено ажурира смернице, процедуре, контролне листе, учествује у доношењу докумената као што су препоруке за пријаву сумњивих активности, како би приближио законску регулативу, упркос томе у посредним и непосредним надзорима уочавају се неправилности

РЕВИЗОРИ

Функционисање ревизорске професије уређено је Законом о ревизији („Службени гласник РС”, бр. 73/19) и подзаконским актима донетим за његово спровођење. Овим законом се, између осталог, прописују услови и правила за обављање ревизије финансијских извештаја, а редефинисане су и надлежности у погледу спровођења система контроле квалитета рада, као и систем јавног надзора над радом ове професије.

У Републици Србији, на дан 31. децембра 2023. године, пословало је укупно 75 друштава за ревизију, од којих је четири друштва у 100% страном власништву, два друштва у већинском страном власништву, док су остала друштва за ревизију у власништву домаћих физичких и правних лица. У погледу правне форме организовања сва друштва за ревизију су организована као друштва са ограниченом одговорношћу.

Сходно новом закону из 2020. године, изрицање мера поверено је Комисији за хартије од вредности чиме је додатно унапређен систем изрицања санкција и унапређење независности надзора од утицаја професије (решење предложено у складу са захтевима ЕУ регулативе и најбољом праксом).

Лиценце за рад ревизорима и дозволе за рад друштвима за ревизију издаје Министарство финансија.

Приликом процене величине и значаја сектора за ревизију, узето је у обзир да је у Републици Србији ревизија обавезна за редовне годишње финансијске извештаје и консолидоване финансијске извештаје великих и средњих правних лица, јавних друштава у складу са законом којим се уређује тржиште капитала и свих правних лица, односно предузетника чији укупан приход остварен у претходној пословној години прелази 4.400.000 евра у динарској противвредности.

Учешће обвезника ревизије у укупном броју друштава која достављају ФИ:

	2021	2022	2023
Укупан број обвезника који достављају ФИ	281.165	285.712	286.335
Укупан број обвезника ревизије ФИ	4.464	5.026	5.561
Учешће обвезника ревизије у укупном броју друштава која достављају ФИ	1,59%	1,76%	1,94%

Табела: Преглед прихода по друштвима за ревизију

година	назив	Приходи од пружања услуга ревизије	Приходи од пружања услуга пореског саветовања	Приходи од пружања рачуноводствених услуга	Укупни пословни приходи (РСД)	Приходи без услуга ревизије (РСД)
2023	Остварени приходи	3.969.641.201,00	1.765.077.305,00	551.965.136,00	8.350.438.387,00	4.380.797.186,00
2023	Учешће појединих врста прихода у укупним	47,54%	21,14%	6,61%	100,00%	52,46%
2022	Остварени приходи	3.550.992.085,00	1.170.350.720,00	493.224.768,00	7.813.944.627,00	4.262.952.542,00

Процена ризика од прања новца

година	назив	Приходи од пружања услуга ревизије	Приходи од пружања услуга пореског саветовања	Приходи од пружања рачуноводствених услуга	Укупни пословни приходи (РСД)	Приходи без услуга ревизије (РСД)
2022	Учешће појединих врста прихода у укупним	45,44%	14,98%	6,31%	100,00%	54,56%
2021	Остварени приходи	2.781.141.417,00	963.412.413,00	387.153.382,00	6.379.906.340,00	3.598.764.923,00
2021	Учешће појединих врста прихода у укупним	43,59%	15,10%	6,07%	100,00%	56,41%
2020	Остварени приходи	2.685.945.070,00	1.198.388.706,00	375.514.093,00	7.373.514.979,00	4.687.569.909,00
2020	Учешће појединих врста прихода у укупним	36,43%	16,25%	5,09%	100,00%	63,57%

Анализом података произлази да је учешће обвезника ревизије финансијских извештаја (који су потенцијални клијенти друштава за ревизију), у укупном броју обвезника који имају обавезу израде и објављивања финансијских извештаја, занемарљиво мало, што свакако указује на мали обим ревизорске професије, али са друге стране је цењена и чињеница да су обвезници ревизије углавном велика правна лица и лица са великим приходом.

За разлику од претходне процене ризика, сада је приликом оцене значаја сектора ревизије узета у обзир и чињеница да друштва за ревизију осим ревизије финансијских извештаја врло често пружају и услуге пореског саветовања и рачуноводствене услуге. На основу анализе прихода које су та друштва остварила по врсти прихода, произлази да је у референтном периоду у просеку око 40% друштава за ревизију пружало и услуге пореског саветовања, да је око 25% пружало и рачуноводствене услуге, а да су приходи од обављања послова ревизије финансијских извештаја у укупним приходима друштава за ревизију износила мање од половине укупних прихода друштава за ревизију, што такође показује на ниско учешће ревизорске професије у оквиру нефинансијског сектора.

Комисија за хартије од вредности, као надзорни и регулаторни орган Републике Србије, врши надзор над применом Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма од стране друштава за ревизију и самосталних ревизора, који у складу са Законом о ревизији имају важећу дозволу за обављање ревизије финансијских извештаја.

У циљу процене рањивости сектора ревизије, анализирани су и разматрани фактори који се односе, пре свега, на добро уређен законодавни оквир. Наиме, друштва за ревизију у складу са Законом о ревизији имају обавезу да поседују дозволу за обављање послова ревизије а ревизију обављају лиценцирани овлашћени ревизори. Дозволе и лиценце издаје Министарство финансија, а Комисија за хартије од вредности има надлежност да одузме дозволу за рад друштву за ревизију, између осталог, и ако друштво за ревизију, односно самостални ревизор поступа супротно прописима којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Приликом анализе ризика и власничке структуре друштава којима је вршена ревизија финансијских извештаја – клијената, утврђено је да се у највећем броју ради о резидентима, а од 21,82% друштава (просек за референтни период), којима су власници нерезиденти, око 11,58% (просек за референтни период) је оцењено као високоризично (углавном је у питању географски ризик). Такође, у односу на резултате Националне процене ризика из 2021. године, а анализирајући податке о делатности и облику организовања клијента друштава за ревизију, произлази да је и у том смислу вредност овог фактора ризика на нижем нивоу него у претходној Националној процени ризика.

Рањивост означених правних и физичких лица нефинансијског сектора

Правна форма/категорија ризика клијената обвезника (друштва за ревизију)	2021	2022	2023
Акционарско друштво	4,73%	4,06%	4,02%
Висок ризик	10,58%	10,31%	7,38%
Низак ризик	60,10%	80,53%	83,38%
Средњи ризик	29,33%	9,16%	9,23%
Друштво са ограниченом одговорношћу	68,61%	65,57%	70,90%
Висок ризик	6,39%	6,49%	5,09%
Низак ризик	63,33%	81,30%	80,97%
Средњи ризик	30,27%	12,20%	13,94%
Јавно акционарско друштво (Закон о тржишту капитала)	5,02%	4,10%	2,32%
Висок ризик	6,33%	5,28%	5,32%
Низак ризик	87,33%	89,06%	83,51%
Средњи ризик	6,33%	5,66%	11,17%
Остало	16,27%	19,10%	16,16%
Висок ризик	6,84%	8,02%	7,11%
Низак ризик	66,90%	70,91%	80,58%
Средњи ризик	26,26%	21,07%	12,31%
Локална самоуправа	3,61%	3,08%	3,16%
Висок ризик	6,29%	3,52%	3,91%
Низак ризик	91,19%	93,97%	94,53%
Средњи ризик	2,52%	2,51%	1,56%
Пословно удружење	1,36%	3,70%	3,21%
Висок ризик	1,67%	0,00%	0,38%
Низак ризик	93,33%	99,16%	66,54%
Средњи ризик	5,00%	0,84%	33,08%
Представништво страног привредног друштва	0,39%	0,39%	0,22%
Висок ризик	5,88%	0,00%	5,56%
Низак ризик	64,71%	92,00%	88,89%
Средњи ризик	29,41%	8,00%	5,56%
Укупно	100,00%	100,00%	100,00%

Извор: КХОВ

Стварни власници клијената друштава за ревизију	2021	2022	2023
Власници – резиденти	76,86%	74,33%	83,33%
Власници – нерезиденти:	23,14%	25,67%	16,67%

Извор: Централна евиденција стварних власника

Категорија ризика власника нерезидената	2021	2022	2023
Висок ризик	10,13%	14,59%	10,02%
Средњи ризик	18,40%	12,20%	12,57%
Низак ризик	71,48%	73,20%	77,41%

Извор: КХОВ

Представници друштава за ревизију, чији су коментари и мишљења такође узети у обзир, сматрају да сектор ревизије има низак ризик, имајући у виду карактер услуге ревизије, односно чињеницу да ову услугу користе одређена правна лица која су претходно основана и раде у складу са релевантним законима, као и да су у питању правни субјекти који најчешће постоје довољно дуго да су морали претходно да остваре одређене услове да би постали предмет ревизије (висина прихода, величина, својство јавног друштва). Такође, сматрају да је далеко већи ризик у привредним субјектима који нису у опсегу ревизије јер имају промет испод 4,4 мил ЕУР.

Ризик професије и ризик производа

Ревизија финансијских извештаја је оцењена као производ средњег ризика.

Приликом процене рањивости узети су у обзир и следећи фактори: ревизију није могуће вршити преко заступника или са заступником или трећим лицем, ревизија се врши у директној комуникацији са клијентом, постоји обавеза вођења евиденција, ревизија финансијских извештаја се обавља за претходну пословну годину, уговор се закључује за сваки ангажман. Такође, на овакву оцену производа утицала је и чињеница да је без обзира што је око 70% клијената по правној форми организовано као друштво са ограниченом одговорношћу, од свих тих друштава преко 60% је процењено као нискоризично.

Све наведено указује на малу рањивост сектора ревизије, али ризик од прања новца и финансирања тероризма код клијената друштава за ревизију увек постоји, те ревизори исти не смеју да игноришу нити могу примењивати поједностављене радње и мере приликом обављања ревизије финансијских извештаја.

Нагзор

Број извршених контрола у периоду од 2021. до 2023. године:

	Посредне	Непосредне	Утврђене неправилности
2021	76	0	0
2022	77	22	11
2023	75	19	5

Утврђене неправилности и предузете мере:

Укупан број утврђених неправилности	Решење	Пријава за привредни преступ	Опомена
16	7	7	9

Највећи број незаконитости и неправилности које су утврђене у поступцима надзора (код 13 друштава) односио се на идентификацију правног лица, законског заступника (неуредна или неажурна документација). По питању утврђивања стварног власништва странака од стране обвезника утврђено је укупно 4 незаконитости односно неправилности (које су се односиле на прибављање личног документа стварног власника, уписивање датума, времена и лица које је вршило идентификацију, прибављање извода из надлежног регистра, поседовање документације којом се потврђују спроведене радње и мере), док је у једном случају услед утврђених незаконитости донето и решење и поднета пријава за привредни преступ против обвезника и одговорног лица. У преостала три случаја Комисија је изрекла писмене опомене имајући у виду природу и обим утврђених незаконитости и неправилности. Код изречених опомена углавном се радило о недостацима у вођењу евиденција, старе копије прочитаних личних докумената идентификационим документима и слично.

Такође, када је у питању утврђивање стварног власника странке, у једном непосредном надзору је утврђено неслагање у подацима о стварним власницима уписаним у централну евиденцију стварних власника и стварним власницима које је обвезник утврдио на основу расположиве

документације и доступних информација о странци, о чему је обавештена Управа за спречавање прања новца и Агенција за привредне регистре.

Поводом поднетих пријава за привредни преступ из поступака непосредних надзора, Комисији је достављено 5 осуђујућих пресуда за друштва за ревизију и њихова одговорна лица.

Комисија за хартије од вредности будно прати дешавања и пословне активности друштава за ревизију и најмање једном годишње кроз континуирани надзор проверава примену Закона о СПН/ФТ у извештајном периоду, као и успостављене системе контрола и управљање ризиком, и на тај начин се константно иновирају ризици који се користе у матрици ризика за сваког појединачног обвезника. Матрица ризика за сваког обвезника обухвата процену нивоа структурног ризика, затим нивоа присутног инхерентног ризика и процену нивоа квалитета система контрола и система управљања ризиком, како би се као резултат добио укупни нето ризик и тренд кретања ризика за сваког појединачног обвезника. На основу утврђеног нивоа ризика Комисија доноси годишњи План спровођења непосредног надзора у коме се утврђују обим и учесталост спровођења непосредног надзора.

Такође, приликом оцењивања ефективности надзорних процедура и пракси, узета је у обзир и чињеница да је Комисија у складу са Законом о ревизији надлежна за контролу квалитета рада друштава за ревизију, самосталних ревизора и лиценцираних овлашћених ревизора ради провере да ли при обављању ревизије поступају у складу са МСР и одредбама наведеног закона, што свакако може да побољша бољу процену обвезника и разумевање њиховог пословања и по питању примене одредаба Закона о СПН/ФТ. С тим у вези, у периоду од 2021. године до 2023. године укупно је спроведено 42 контроле квалитета рада друштава за ревизију и због неправилности утврђених у поступцима контроле квалитета рада друштава за ревизију и овлашћених лиценцираних ревизора, а у вези са применом Закона о ревизији и професионалне регулативе, изречено је укупно шеснаест мера, од чега се осам мера односи на отклањање неправилности за друштва за ревизију и осам мера је изречено лиценцираним овлашћеним ревизорима у тим друштвима.

У односу на претходну Националну процену ризика, када је Комисија 2020. године тек презузела надлежност над сектором ревизије и располагала са много мање искуства и информација о пословању друштава за ревизију, сада је свакако приликом процене (на пример знања запослених код обвезника, броја обука које су похађали, функције усклађености, тржишног притиска и слично) узето у обзир и искуство и утисци супервизора који су вршили непосредни надзор на терену и који су у контакту са субјектима надзора. У Националној процени ризика из 2021. године је једна од активности, која је идентификована као неопходна за побољшање система за СПН/ФТ, била унапређење нивоа знања код ревизора нарочито у делу који се односи на квалитет пријављених извештаја о сумњивим активностима, који је тада био лоше оцењен. С тим у вези, спроведен је значајан број обука намењених друштвима за ревизију и већ се у овој процени види напредак у том делу, односно приметно је побољшање квалитета пријављених извештаја и обвезници у већем броју случајева указују на околности које се у конкретном случају препознају као неуобичајене, уз навођење ширег круга података, што је свакако значајан напредак у односу на квалитет пријава које су биле предмет разматрања у претходној НРА.

Број супервизора је смањен у односу на 2020. годину док је укупан број обвезника који су у надлежности Комисије повећан.

Што се тиче административних и кривичних санкција, оцењено је да имају позитиван утицај на понашање руководећих органа и запослених код обвезника и на основу досадашњег сазнања и искуства спровођење санкција има одвраћајући ефекат од кршења одредаба закона код друштава за ревизију. Томе у прилог говори чињеница да су у непосредним надзорима у 2022. години код половине (50%) контролисаних друштава утврђене неправилности, док је у 2023. години доста мање учешће друштава са утврђеним неправилностима (26%).

Процењено је да већина запослених у друштвима за ревизију поступа савесно, али и да увек постоји одређени степен ризика да поједини запослени могу бити подложни несавесном поступању.

Чињеница је да су друштва за ревизију и самостални ревизори већ дуги низ година у систему надзора, што у сваком случају указује на повећану свест и пажњу код руководиоца приликом

контроле постојећих и запошљавања нових ревизора, а такође према расположивим подацима, запослени код друштава за ревизију нису евидентирани као окривљени у предметима формираних поводом кривичног дела прање новца. Комисија је у референтном периоду због неправилности утврђених у поступцима контроле квалитета рада друштава за ревизију и овлашћених лиценцираних ревизора, а у вези са применом Закона о ревизији и професионалне регулативе изрекла укупно шеснаест мера (8 друштвима за ревизију и 8 лиценцираним овлашћеним ревизорима у тим друштвима). На пример, приликом контроле једног друштва за ревизију изречена је мера условног одузимања дозволе за рад на период од шест месеци и једном овлашћеном лиценцираном ревизору је изречена мера јавне опомене по основу кршења одредаба члана 12 Закона о ревизији према коме друштво за ревизију није испуњавало услов за обављање ревизије финансијских извештаја, јер једини члан друштва није био овлашћени лиценцирани ревизор.

Пријаве сумњивих активности

У референтном периоду од укупно 28 извештаја о сумњивим активностима од стране једнаест обвезника који су подносили извештаје о сумњивим активностима, подаци из 4 извештаја су достављени на даљу надлежност и поступање надлежном јавном тужилаштву, док су подаци из 9 извештаја достављени Пореској управи. У одређеном броју случајева подаци из извештаја о сумњивим активностима нису прослеђени с обзиром на то да су пријаве поднете након што је Управа конкретне податке доставила надлежним органима на основу раније пријаве неког од других обвезника. Имајући у виду да оцена квалитета извештаја о сумњивим активностима јесте боља, али и даље није на високом нивоу, као и чињеницу да су пријаве и у овом референтном периоду биле углавном од друштава за ревизију са територије Београда и Новог Сада, оцена је да има места унапређењу и побољшању нивоа знања запослених код обвезника.

Приликом ажурирања националне процене ризика, консултован је и приватни сектор. Наиме, друштва за ревизију генерално имају високо поверење у ефикасност активности надзора и интегритет особља, оценивши ове аспекте веома позитивно. Такође, познавање система за спречавање прања новца и финансирање тероризма међу запосленима, као и функцију усклађености, обвезници су оценили да су солидни, али и да постоји простор за додатна побољшања. И обвезници се слажу да је ефикасност праћења и извештавања о сумњивим активностима област која захтева даљи рад како би се постигла већа ефикасност.

Закључак:

На утврђену оцену рањивости ревизора утицали су следећи разматрани критеријуми: мало учешће сектора ревизије у структури нефинансијског система Републике Србије, велики удео ниско ризичних клијената, мало учешће обвезника ревизије у укупном броју привредних друштава која имају обавезу достављања финансијских извештаја, ниско учешће прихода које друштва за ревизију остваре од послова ревизије финансијских извештаја у укупним приходима друштва, чињеница да ову услугу користе одређена правна лица која су претходно основана и раде у складу са релевантним законима, као и да су у питању правни субјекти који најчешће постоје довољно дуго да су морали претходно да остваре одређене услове да би постали предмет ревизије, ревизија финансијских извештаја је оцењена као производ ниског ризика, ревизију није могуће вршити преко заступника или са заступником или трећим лицем, ревизија се врши у директној комуникацији са клијентом, постоји обавеза вођења евиденција, ревизија финансијских извештаја се обавља за претходну пословну годину, као и стриктни прописи из ове области и јаке улазне контроле, свест обвезника о ризику од прања новца и поштовање свих међународних стандарда приликом доношења прописа, као и дугогодишњи свеобухватни континуирани надзор обвезника заснован на процени ризика.

С обзиром да Комисија за хартије од вредности, као надзорни орган, осим над друштвима за ревизију, врши надзор и над актерима на тржишту капитала број запослених који врши надзор над применом Закона о СПН/ФТ остаје као ризик који треба смањити у наредном периоду, а нарочито уколико би дошло до значајног повећања активности и ризика у овим секторима. Такође, као

резидуални ризик је препознато, као и у прошлој процени, да је запосленима код обвезника потребно још усавршавања у смислу побољшања квалитета и броја пријављених извештаја о сумњивим активностима, као и идентификације клијената, с обзиром да квалитет пријављених извештаја о сумњивим трансакцијама још увек није на задовољавајућем нивоу.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Најчешће неправилности односе се на идентификацију правних лица и стварних власника.
- Квалитет пријава сумњивих активности је побољшан, али недовољно, уз потребу за додатном обуком запослених.
- Недовољан број супервизора: Комисија за хартије од вредности, као надзорни орган, осим над друштвима за ревизију, врши надзор и над другим врстама обвезника у складу са Законом о СПН/ФТ, и у том смислу број супервизора се препознаје као ризик који треба смањити у наредном периоду, а нарочито уколико би дошло до значајног повећања активности и ризика у овим секторима.

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Друштва за ревизију морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док КХОВ може одузети дозволу ако се прекрше прописи о СПН/ФТ. Забрањено је да оснивачи/власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије.
- Учешће обвезника ревизије у укупном броју друштава која морају подносити финансијске извештаје је мање од 2%.
- Приходи од ревизије чине мање од половине укупних прихода друштава за ревизију; остали приходи су углавном пореско саветовање и рачуноводствене услуге.
- Ревизија се обавља у директној комуникацији са клијентом, уз обавезу евиденције и закључивање уговора по ангажману и ревизију није могуће вршити преко заступника.
- Комисија за хартије од вредности врши континуирани и непосредни надзор самосталних ревизора и лиценцираних овлашћених ревизора у складу са проценом ризика, проверавајући поштовање прописа СПН/ФТ и врши контролу квалитета рада друштава за ревизију и ревизора у складу са Законом о ревизији.

АДВОКАТИ

Адвокатура као самостална, независна и саморегулирајућа професија уређена је посебним прописима – Законом о адвокатури, Статутом адвокатске коморе и Кодексом професионалне етике.

Надзор над њрименом ЗОСПНФТ

Надзор над радом адвоката у примени Закона о СПН/ФТ врши Адвокатска комора Србије.

Адвокатска комора Србије врши како посредан тако и непосредан надзор у циљу примене закона из области СПНФТ. Спроведено је 16 непосредних надзора (5 надзора у АОД, 5 надзора у заједничким адвокатским канцеларијама и 6 надзора адвоката).

По основу надзора могу се изрећи санкције адвокатима који се не понашају сходно наведеним прописима. Најтежа санкција је брисање из Именика адвоката, а поготово с обзиром на то да су о томе обавештени сви чланови Коморе, те повлачи за собом распрострањеност информације унутар професије и оставља неизбрисив траг у адвокатској каријери. Потребно је истаћи и да адекватно санкционисање обављања послова неспојивих са адвокатуром појачава превентивно дејство за наредни период.

Комисија је дефинисала четири основна критеријума за вршење непосредне контроле: величина канцеларије, седиште канцеларије, облик организовања канцеларије и врста адвокатских послова којим се канцеларија претежно бави. Комисија је донела одлуку да контролу започне у ортачким адвокатским друштвима са седиштем у Београду. Ова одлука се заснива на очекивању Комисије да ће спроведеним контролама остварити максималан ефекат тако што ће обухватити највећи број адвоката, као и на процени Комисије да у овим канцеларијама постоји тзв. „високи ризик” јер природа послова којим се баве адвокати у тзв. „корпоративној адвокатури” у већој мери кореспондира са ситуацијама у којима постоји обавеза адвоката да предузимају одређене радње у складу са Законом.

Комисија је дефинисала два допунска критеријума за вршење непосредне контроле:

- одговори појединих адвоката на конкретна питања из упитника која су формулисана на основу ситуација описаних у индикаторима ризика за препознавање сумње;
- прикупљени подаци и информације које указују на постојање сумње од прања новца и финансирања тероризма у активностима појединих адвоката, било да су достављени од Управе у складу са Споразумом о сарадњи или да се до тих података дошло на други начин.

Потребно је констатовати да Адвокатска комора Србије није у референтном периоду извршила ажурирање Смерница за анализу и процену ризика, што се може констатовати као рањивост система. Свакако на овоме ће се радити након доношења нових процена ризика од ПН/ФТ/ПУДИ/ПР.

Адвокати су показали да поседују свест о потреби за познавањем материје коју уређује Закон о СПН/ФТ и познавање ове материје међу адвокатима је у порасту.

У погледу познавања обавеза адвоката које проистичу из Закона о СПН/ФТ, за адвокате је од великог значаја Адвокатска академија АКС у оквиру које су предузети значајни кораци ка оптималној едукацији полазника тако што је пажљиво спроведена интеграција едукације о СПН/ФТ у постојеће наставне предмете.

Извештаји о сумњивим активностима

У анализираном периоду од 2021. до 2023. године поднето је укупно 7 извештаја о сумњивим активностима.

- 2021. године поднето је 6 извештаја о сумњивим активностима;
- 2022. године поднет је 1 извештај о сумњивим активностима;
- 2023. године није поднет ниједан извештај о сумњивим активностима.

Извештаји о сумњивим активностима поднети су од стране 7 адвоката. Као разлози због којих су достављане пријаве наводе се:

- адвокат у својству пуномоћника доставља УСПН предлог за покретање прекршајног поступка због повреде одредбе ЗСПНФТ која се односи на ограничење готовинског пословања, при чему је основни мотив тај што је лице које заступа потенцијално оштећено од стране трећег лица у купопродајном односу чији је предмет непокретност (лице дало капару продавцу, а овај је то занемарио и продао непокретност трећем лицу које је такође дало капару, наводно у готовини, у износу преко ЕУР 15.000,00).
- Различити случајеви у којима се адвокат јавља у својству заступника лица у чије име подноси пријаву УСПН и то најчешће против лица са којима клијент адвоката има одговарајући спор имовинско-правне природе (случајеви су у вези са закупом пољопривредног земљишта, реституцијом, уговором о зајму и признањем дуга, повредом права прече куповине у вези са располагањем непокретностима, неплаћањем пореза на закуп непокретности, пореском утајом).

Након извршене анализе, информације садржане у достављеним извештајима о сумњивим активностима нису достављене другим државним органима на даље поступање из разлога што је већ на основу самих САР било јасно да није реч о пријавама због сумње у извршење к. д. прање новца, већ да су пријаве мотивисане намером да се УСПН искористи у решавању приватних спорова лица која су била клијенти адвоката од стране којих су подношене пријаве, односно зато што је у датом моменту процењено да нема довољно елемената за достављање информације другом државном органу на даље поступање.

Укупан новчани износ који је садржан у извештајима о сумњивим активностима износи ЕУР 5.052.776,00. Укупан износ по годинама је следећи: 2021. година = ЕУР 5.004.776,00, 2022. година = ЕУР 48.000,00. У одређеном броју извештаја не наводи се конкретан новчани износ, већ се говори о непокретној и другим врстама имовине без навођења вредности или се говори о другим околностима које су представљале разлог за пријаву.

Предмет извештаја о сумњивим активностима било је укупно 12 домаћих физичких лица, 3 страна физичка лица (по једно лице из САД, Аустрије и Руске Федерације), 5 домаћих правних лица (сва регистрована у форми Д.О.О.), 2 домаћа лица регистрована у форми предузетника и једно домаће пољопривредно газдинство.

На основу наведеног може се закључити да је, пре свега, с обзиром на број регистрованих обвезника у сектору, Управи достављен мали број извештаја о сумњивим активностима. Настављена је тенденција из претходног периода да адвокати по правилу подносе пријаве Управи у својству заступника једне од страна у одговарајућем поступку/спору, без адекватног образложења сумње у порекло новца или имовине која је предмет пријаве, уз узгредно помињање кривичног дела прање новца (или другог кривичног дела) у пријави, са циљем да се на тај начин оправда подношење пријаве Управи и уз очекивање да од Управе добију одређене информације које би затим могли употребити у спору или поступку који се води (или би се потенцијално могао водити) пред неким од државних органа. С тим у вези, истичемо да је УСПН током 2023. године примила неколико поднесака од стране адвоката који нису могли бити третирано као извештаји о сумњивим активностима, имајући у виду да је већ на основу самих дописа било јасно да мотив за њихово достављање није испуњавање обавеза у смислу ЗСПНФТ, већ жеља да се УСПН искористи на начин који би ишао у прилог странци за чији рачун адвокат поступа.

Едукације

У сарадњи са Управом за спречавање прања новца одржан је вебинар „Прање новца путем трговине” 18. 3. 2021. године.

- Адвокатска академија АКС и Мисија ОЕБС-а у Србији организовале су трибину на тему „Поступање адвоката у предметима корупције и привредног криминала” 8. децембра 2023. године.
- Активно се ради на плановима да се у оквиру Адвокатске академије уведе посебан предмет који би се искључиво бавио питањима СПН/ФТ, што би значајно унапредило изучавање ове области и допринело много темељнијој едукацији полазника, чиме би се специјализовали за та питања.

Закључак:

Чињеница да су сва адвокатска ортачка друштва уз испуњење формалних законских обавеза, саставила и интерни акт којим се прецизно уређује поступање у случају сумњивих трансакција и да су донете одлуке којим се за поступање у оваквим случајевима одређују конкретна лица у канцеларији говори у прилог да постоји свест код одређене групе адвоката, али ипак је потребно уложити додатне напоре да се повећа круг обвезника који примењују Закон о СПН/ФТ, тј. да се сви адвокати у будућности ангажују у смислу примене Закона о СПН/ФТ и то треба постићи едукацијама у оквиру АКС, али и едукацијама и обавештењима упућеним сваком појединачном адвокату преко подручних комора. Планиране су обуке адвоката кроз семинаре у сарадњи са Правосудном академијом.

Такође, ради се на томе да се подружне коморе широм Србије активно укључе и буду подршка АКС, јер би ово умрежавање значајно подигло на виши ниво систем спречавања прања новца код адвоката.

Од великог значаја је да се континуирано врши посредни, а након тога и непосредни надзор адвоката у циљу контроле примене Закона о СПН/ФТ.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Потребно умрежавање свих подружних комора у оквиру Адвокатске коморе Србије
- Мали број обављених посредних контрола адвоката
- Мали број обављених непосредних контрола адвоката
- С обзиром на број регистрованих обвезника у сектору, Управи је достављен мали број извештаја о сумњивим активностима
- Квалитет извештаја сумњивих активности није на задовољавајућем нивоу
- Низак ниво свести адвоката у вези са управљањем ризицима

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Задовољавајуће успостављена пракса континуираног одржавања обука

ПОСРЕДНИЦИ У ПРОМЕТУ И ЗАКУПУ НЕПОКРЕТНОСТИ

Посредници у промету и закупу непокретности (у даљем тексту: Посредници), су део нефинансијског дела система са учешћем од 23% у укупном промету сектора некретнина.

Облици организовања уписаних привредних субјеката у Регистар посредника Министарства:

Година	Привредни субјекти	Д.о.о.	Предузетници
2019	929	533	396
2020	987	560	427
2021	1.017	585	432
2022	1.097	633	464
2023	1.203	712	491
2024	1.255	747	508
Укупно:	1.255	747	508

Промет посредовања, односно пословни приход правних субјеката 94% је већи у односу на предузетнике. Разлог за овакво стање правних лица и опстанак на тржишту је што су присутни у великим градовима где је обим услуга промета/закупа некретнина велики, вредност трансакција велики.

Доношењем измена посебног Закон о посредовању у промету и закупу непокретности, који прописује услове и начин отпочињања рада, уписивањем у Регистар посредника министарства и проверу стручне оспособљености агента (лица запослена) путем стручног испита ради стицања уверења (лиценце), извршено је директно усклађивање са препорукама ФАТФ-а.

Унапређено је праћење и сагледавање процењеног ризика (странка, услуга, трансакција) из секторске процене непокретности са акцентом на резидуални ризик према утврђеним активностима прописаним Акционим планом.

Анализа клијенаџа

У 90% случајева стварни власник је домаће физичко лице. Када се ради о страном власништву код нерезидената, највећим делом су држављани Кипра и Руске Федерације.

За закључење пословног односа доминира непосредан начин реализације услуга Посредника директно са странкама. Поред непосредног начина реализације постоји и реализација услуга путем видео идентификације, трећег лица/заступника, адвоката или другог посредника.

Укупан број реализованих услуга директног посредовања на годишњем нивоу износи 91%, са просечним обимом од 22.000 услуга. Странке су већином резиденти док су најчешћи нерезиденти из Русије 6%, БиХ 1.5% и ЦГ 1%.

Заступљеност функционера као странке у посредовању је код резидената у порасту за 100% у односу на претходну националну процену.

Укупан промет купопродаје непокретности преко Посредника, просечно на годишњем нивоу, са пословним приходом делатности за некретнине које су плаћене износи 38 милиона € (без готовински преко банака, готовином, кредит, лизинг и виртуалном валутом). У најчешћем броју

случајева, посредници углавном посредују у продаји/куповини/закупу станова и кућа. У последњих неколико година примећује се пораст од 5% када је у питању обим промета кућа (продаја), станова (продаја/куповина), пословног простора (продаја), промет грађевинског земљишта (продаја) и промет гаража, што потврђује повећање ризика на виши ниво са прометом Посредника од наплате посредничке накнаде до 3% од уговорене купопродајне вредности.

Наплата накнаде коју странка плаћа је готовинска у 79% случајева с обзиром да не премашује вредност изнад 15.000 € (обухвата готовину и/или безготовину преко банке).

Уочава се да је значајан пораст укупног пословног прихода десет најпрофитабилнијих Посредника, у просеку годишње 19%, последње године износи укупно 35 милиона €, где су сваке године исти привредни субјекти на листи (из Београдског, Јужнобачког, Севернобачког, Рашког и Моравичког округа).

Присуство правних лица на тржишту посредовања у непокретности, са просечно ангажованих 9 запослених агената, као резултат имају око 94% већи промет од предузетника и физичких лица заједно.

Закључак

Посредници у промету и закупу непокретности, имајући у виду њихову пре свега пословну делатност и повезаност са сектором некретнина представљају сектор вишег ризика. Наиме, и поред континуираног надзора значајан број посредника и даље није свестан свог положаја и обавеза по ЗОСПНФТ. Велики део обвезника и даље сматра у самопроценама своје пословне активности нискоризичним са аспекта прања новца и низак степен знања када се ради о систему за спречавање прања новца и финансирање тероризма.

Процена ризика странака у овом процењивању на основу приказаног ризика приликом рада на процени ризика посредници су се изјаснили да се послове купопродаје и даље извршавају најчешће готовински (обухвата кеш/физичка готовина и безготовински преко банака), и то је начин реализације у 59% случајева укупног плаћања свих услуга. Коришћење готовине само по себи јесте начин плаћања који са собом носи виши ризик. Иако мало учешће код посредника идентификовано је и плаћање виртуелним валутама.

Странке/њихови налогодавци у 90% случајева су лица која продају/купују своје старе (коришћене) некретнине. Посредници у промету и закупу непокретности ретко продају непокретности у сопственом власништву.

Просечан број запослених износи приближно 2 радника код Посредника.

Надзор

За надзор у области спречавања прања новца и финансирања тероризма ангажовано је 32 инспектора. Међутим тржишни инспектор има 33 закона којим су му прописана овлашћења за надзор што резултира смањењем броја поступања у непосредном/теренском надзору Посредника.

Надзор над Посредницима је показао да су њихове странке у пословању у 93% случајева физичка лица која продају/купују/закупљују своје старе некретнине. Уговори за успостављање пословног односа посредовања у непокретностима се закључују међусобно са странкама, без неопходне овере код нотара. Међутим, избегавање Посредника и међусобног уговарања странака, због плаћања посредничке накнаде у промету некретнина у великој мери се предузима директно од укључених страна или путем услуга адвоката или нотара.

Приликом надзора врши се: Процена нивоа структурног, инхерентног и резидуалног ризика обвезника, као и процена нивоа квалитета система контрола и система управљања ризиком.

Најчешће неправилности констатоване канцеларијским надзором у посматраном периоду (Узорак 85% регистар Посредника):

Назив утврђене неправилности	Број
Анализе ризика нису урађене у складу са Смерницама	18
Овлашћена лица и заменици нису именовани	14
Идентитет странке није утврђен	5
Управи нису достављени подаци о овлашћеним лицима у року од 15 дана од дана именовања истих	11
Управа није обавештена о сумњивим готовинским трансакцијама у износу изнад 15.000 евра/ динарској противвредности	3
Поступак није утврђен за стварног власника/странка функционер	3
Листе индикатора нису израђене	1
Евиденција података није вођена у складу са законом	3
Годишњи извештаји нису израђени	2
План стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма није донет	2

Неправилности које су уочене у односу на укупан број извршених надзора повезаних са поднетим захтевима пред судовима, збирно:

Година	2019		2020		2021		2022		2023		2024	
	Пос	Неп	Пос	Неп	Пос	Неп	Пос	Неп	Пос	Неп	Пос	Неп
Врста надзора												
Број надзора	841	191	889	163	746	142	899	138	874	129	793	0
Укупно надзора	1.032		1.052		888		1.037		1.003		793	
Укупно предуз. мера	20		15		8		19		9		3	
Пријаве за утврђене неправилности	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП
Број утврђ. неправилности	18	4	4	11	7	4	16	3	6	3	2	1
Број пресуда	12	4	4	7	2	4	8	4	5	2	1	/

Разлози насталих неправилности су углавном недовољна свест Посредника о значају познавања и праћења прописа, нарочито израде анализе ризика и пријаве одговорног лица, тако да је

казнена политика судова код новчаног санкционисања и пресуда код ПК (прекршај) до макс. 425 € а ПП (преступ) макс. 1.250 € и за одговорно лице 425 €.

Уочава се просечан пораст ефеката за констатоване неправилности од стране ПУ у контроли са износом просечно годишње 350.000 €.

Извештај о сумњивим активностима

У посматраном временском периоду поднето је релативно мало извештаја о сумњивим активностима, и то: за 3 домаћа физичка лица и 24 страна физичка лица (16 из Русије, 2 из Белорусије, 2 из БиХ, и по 1 из Украјине, УАЕ, Турске и ЦГ). Извештаји углавном не садрже додатне податке који би на адекватан начин указали на сумњу у порекло новца или друге околности које би биле од значаја за анализу конкретног случаја. На основу извештаја о сумњивим активностима које су поднели посредници ниједна информација није достављена другим државним органима.

Анализом поднетих извештаја о сумњивим активностима уочено је да су разлози за пријаву у већини случајева били следећи: купац непокретности је страни држављанин из УАЕ (то је био једини разлог за пријаву); купац, држављанин Турске, осуђен на казну затвора због неовлашћеног ношења оружја које му је пронађено на граничном прелазу приликом изласка из РС; пријављивање лица, држављане Русије, због тога што их посредник сматра високоризичним, а као објашњење таквог статуса наводи да је реч о „држављанину земље којој су УН и Савет Европе увели санкције” и др.

Укупан број пријава је заправо последица непознавања у довољној мери прописа који регулишу област СПН/ФТ од стране једног обвезника који је поднео велики број пријава искључиво у вези са лицима која је сврстао у висок ризик, без било каквог додатног образложења. Укупан новчани износ који је садржан у извештајима о сумњивим активностима износи 5.901.082,92 €.

Едукације

Постоји потреба за унапређењем разумевања Посредника и подизања свести о процењивању ризика, које се односе на њихове обавезе по прописима, као и спровођењем истих у пракси. Приступило се тренинзима, радионицама, одржавању обука у највећим градовима Србије уз подршку МУСТ, ПКС и УСПН просечно 15 по години са учешћем 27% инспектора и око 43% активних Посредника, а све ради подизања свести о поштовању прописа у области СПН/ФТ. Обукама сваке године се одазивају увек исти агенти, који су ангажовани код Посредника са процењеним ниским ризиком за надзор, остали не узимају учешће.

Закључак:

У наредном периоду потребно је унапредити кадровски потенцијал инспектора, квалитет свеобухватног надзора Посредника и у континуираним контролама надзираних субјеката извршити провере да ли су регистровани привредни субјекти извршили евидентирање, чување и тачност података о стварном власнику и нарочито да ли су обавили процењивање ризика у складу са прописима.

Као нарочит проблем указано је на појам готовине. Приватни сектор је истакао као спорну прописану законску дефиницију појма готовине у Закону о СПН/ФТ, што доводи до забуне Посредника код узимања података од странке и шта прихватити као начин плаћања, односно усвојити као исправно и да ли готовина и безготовински начин плаћања преко банака, припадају истој категорији плаћања готовином и да је потребно у овом смислу прецизирати законску одредницу.

Иако је повећан надзор над радом агената провером поседовања лиценци рада, што је резултирало у повећању за 30% годишње броја физичких лица која стичу лиценцу/уверење за послове агента у посредовању некретнина по основу Закона о посредовању у промету и закупу непокретности имајући у виду да је поседовање лиценце услов за рад код Посредника. Ипак и даље је илегално ангажовање агената присутно на тржишту рада.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Делимична примена санкција везано за мере из надзора нису у потпуности спроведене код судова због временског кашњења и малих износа/испод лимита у пресудама
- Непотпуна примена прописа који се односе на спречавање прања новца код агенција за посредовање непокретностима
- Непотпуна примена расположивих правних средстава за праћење, евидентирање и извештавање о сумњивим трансакцијама
- Непотпуна примена дефинисане процедуре провере стварног власништва, са ризиком провере порекла финансијских/других трансакција као удела у корпорацијама и другим облицима привредних субјеката
- Делимична примена прописа због немогућности дубинске анализе странке и расположивости квалитетних и одговарајућих комерцијалних података о финансијско-банкарском статусу странке и начину обављања трансакције

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Област посредовања у промету и закупу непокретности је добро регулисана прописима
- Тржишна инспекција је у складу са планираним надзорима реализовала 85% контрола што се може сматрати добрим резултатом али непотпуном контролом
- Потпуне примене прописаних услова за отпочињање обављања делатности посредовања, кроз контролне механизме лиценцирања и регистровања агената
- Потпуна примена прописаних процедура за именовање овлашћеног лица и његовог заменика за вршење радњи и мера СПН/ФТ. Интерним процедурама прописане су радње у циљу спречавања запослених за криминалним и корупцијским радњама у области прања новца

ЈАВНИ БЕЛЕЖНИЦИ

У складу са Законом о јавном бележништву (у даљем тексту: ЗЈБ), јавно бележништво је служба од јавног поверења, а јавни бележници су стручњаци из области права, којима су од стране државе поверена јавна овлашћења, и који се именују од стране министра надлежног за послове правосуђа.¹³¹ Јавни бележник није заступник странке, већ лице које је овлашћено да обавља послове одређене овим законом.¹³² Такође, јавни бележник не сме посредовати у закључењу правних послова, преузети јемство или дати друго обезбеђење странци у вези неке службене радње, а дужан је да води рачуна да ни лица која код њега раде не предузимају такве радње.¹³³

Табела 1: Статистички приказ попуњености јавнобележничких места према подручјима апелационих судова на дан 1. 8. 2024. године

Подручје Апелационог суда у Београду	Подручје Апелационог суда у Новом Саду	Подручје Апелационог суда у Крагујевцу	Подручје Апелационог суда у Нишу
81	69	51	32

Сви запослени у јавнобележничкој канцеларији дужни су да као пословну тајну чувају све податке које у обављању својих послова код јавног бележника сазнају у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма. За повреду обавезе чувања пословне тајне запослени одговара као за тешку повреду радне обавезе. Предвиђена је сходна примена одредаба ЗЈБ о дисциплинској одговорности јавних бележника и дисциплинском поступку и на јавнобележничке приправнике, јавнобележничке сараднике и јавнобележничке помоћнике, као и на заменике и вршиоце дужности јавног бележника.¹³⁴

Према евиденцији Коморе до сада није вођен ниједан дисциплински поступак против јавнобележничких приправника, јавнобележничких сарадника и јавнобележничких помоћника.

Закон о СПН/ФТ, одређује да су јавни бележници обвезници када сачињавају или потврђују (солемнизују) исправе у вези са следећим пословима¹³⁵:

- 1) куповина или продаја непокретности или привредних друштава;
- 2) управљање имовином;
- 3) отварање или располагање рачуном код банке (банкарским рачуном, штедним улогом или рачуном за пословање са хартијама од вредности);
- 4) прикупљање средстава неопходних за оснивање, обављање делатности и управљање привредним друштвима;
- 5) оснивање, пословање или управљање привредним друштвом или лицем страног права.

Улога јавног бележника посебно је значајна у поступку промета непокретности који је у Републици Србији регулисан Законом о промету непокретности („Службени гласник РС”, бр. 93/14, 121/14 и 6/15)¹³⁶. Уговор о промету непокретности закључује у облику јавнобележнички потврђе-

131 Члан 2 Закона о јавном бележништву.

132 Члан 52, став 1 Закона о јавном бележништву.

133 Члан 52, став 3 Закона о јавном бележништву.

134 Члан 167, став 1 Закона о јавном бележништву.

135 Члан 4 ЗСПН/ФТ.

136 Непокретности, у смислу овог закона, јесу: земљиште (пољопривредно, грађевинско, шуме и шумско земљиште), зграде (пословне, стамбене, стамбено-пословне, економске и др.) и други грађевински објекти, као и посебни де-

не (солемнизоване) исправе, и за овај посао искључиво је надлежан јавни бележник на чијем се подручју налази непокретност која је предмет уговора, при чему је, ако се непокретности које су предмет уговора налазе на подручју више јавних бележника, надлежан сваки од тих јавних бележника. Уговор који није закључен на наведени начин, не производи правно дејство.¹³⁷ Уколико јавни бележник, на основу извршеног увида у регистар непокретности или на други начин, утврди да је предмет уговора о промету непокретности објекат или посебан део зграде за који није издата употребна дозвола или у погледу кога је у току поступак легализације, дужан је да о томе упозори уговорнике и да о томе унесе упозорење у складу са правилима којима је уређена јавнобележничка делатност, а ако се уговорници противе уношењу упозорења, јавни бележник одбија да предузме тражену службену радњу.¹³⁸

Јавни бележници су у извештајном периоду донели укупно 365 решења којима су одбили предузимање службене радње, односно којима су одбили понуду за успостављање пословног односа, чиме су на адекватан начин показали своје превентивно деловање. Неки од разлога због којих су јавни бележници одбили успостављање пословног односа су: захтеван промет нелегално изграђених објеката, немогућност утврђивања овлашћења за заступање, пратећа документација странке има недостатке и не садржи уобичајене информације итд.

Табела 2: Број решења о одбијању предузимања службене радње донетих од стране јавних бележника

Број донетих решења о одбијању:		
2021. година:	2022. година:	2023. година:
130	107	128

Имајући у виду учешће политички експонираних личности (функционера) у поступцима пред јавним бележницима, у табели 3 је приказан број предмета у којима су функционери приступили у јавнобележничке канцеларије у својству странке.

Табела 3: Број предмета у којима су функционери учесници у поступку пред јавним бележницима

Година	Подаци о броју предмета где је учесник у поступку функционер
2021	805
2022	326
2023	407

Табела 4: Приказ укупног броја странака резидентних и нерезидентних физичких и правних лица за период 2021–2023. године

Година	Укупан број странака резидентних физичких лица	Укупан број странака нерезидентних физичких лица	Укупан број странака резидентних правних лица	Укупан број странака нерезидентних правних лица
2021	365.738	5.607	27.721	959
2022	320.802	5.726	31.892	121
2023	310.285	7.165	28.653	61

Обрадом прикупљених података утврђено је да је највећи број странака нерезидентних физичких лица и правних лица, разврстаних по држављанству, односно земљи регистрације, из следећих земаља:

лови зграда (станови, пословне просторије, гараже и гаражна места) на којима може постојати засебно право својине; док промет непокретности представља пренос права својине на непокретности правним послом, уз накнаду или без накнаде.

137 Члан 4 Закона о промету непокретности.

138 Члан 4а Закона о промету непокретности.

Процена ризика од прања новца

За 2021. годину: Хрватска, Босна и Херцеговина, Немачка, Црна Гора, Русија, Аустрија, Мађарска, САД, Кина итд.

За 2022. годину: Русија, Немачка, Босна и Херцеговина, Хрватска, Аустрија, Црна Гора, САД, Мађарска, Кина итд.

За 2023. годину: Русија, Кина, Немачка, Босна и Херцеговина, Аустрија, Хрватска, Црна Гора, Мађарска, САД итд.

Надзор

Према облику ЈКС врши непосредан и посредан надзор.

Према врсти ЈКС врши:

- 1) Редован надзор – према претходно усвојеном плану надзора (обавља се најмање једном у 2 године);
- 2) Ванредни – по захтеву Министарства правде, тужилаштва, МУП-а, и других надлежних државних органа, односно уколико на рад јавног бележника постоји притужба странака и/или учесника у поступку која доводи у сумњу рад јавног бележника;
- 3) Контролни – ради провере да ли су извршене мере које су наложене обвезнику.

У периоду од јуна 2022. до јуна 2024. године спроведен је непосредни стручни надзор над радом 118 јавнобележничких канцеларија, и у оквиру којег се посебан део надзора односи на примену ЗСПН/ФТ.

Непосредан надзор над радом јавних бележника обавља Комисија састављена укупно од 15 чланова, такође јавних бележника, који својим дугогодишњим радом и искуством доприносе квалитетном и стручном надзору.

У извештајном периоду вођена су 4 дисциплинска поступка због тежих повреда закона, односно почињених дисциплинских преступа од стране јавних бележника, у којима су јавни бележници оглашени одговорним.

Табела 6: Укупан број извршених надзора, покренутих поступака и изречених мера у периоду 2021–2023. године, а у вези са применом ЗСПН/ФТ

Надзори орган: Јавнобележничка комора Србије							
Година	Број обвезника	Број посредних надзора	Број непосредних надзора	Број утврђених неправилности	Број покренутих поступака	Исход поступака/ изречене казне	Врста изречене казне
2021	225	225	3	0	1 ¹³⁹	1	Новчана казна
2022	226	226	67	1	1	1	Новчана казна
2023	224	224	51	2	2	2	Новчана казна

Уколико јавни бележник сумња или има основе сумње да су финансијска средства, која су у вези са трансакцијом која је предмет правног посла, резултат криминалне активности или да се односе на финансирање терориста, дужан је да то одмах пријави Управи за спречавање прања новца.¹⁴⁰

¹³⁹ Поступак је покренут 2021. године, а на основу резултата непосредног надзора који је извршен током 2020. године.

¹⁴⁰ Чланови 58 и 59 ЗСПН/ФТ.

Табела 7: Подаци УСПН – Одељења за аналитику о броју извештаја о сумњивим активностима које су поднели јавни бележници

Година	Број извештаја о сумњивим активностима	Укупан новчани износ који је садржан у извештајима о сумњивим активностима
2021	238	ЕУР 19.611.758,74
2022	239	ЕУР 24.137.600,42
2023	197	ЕУР 28.191.682,74

Извештаји о сумњивим активностима су поднети од стране 93 јавних бележника, а најчешћи разлози за пријаву су били: цена непокретности знатно виша или нижа од процењене тржишне вредности непокретности, цена непокретности исплаћена у целости пре закључења/овере уговора, сумња да лице не купује непокретност за себе већ за другог, располагање непокретности у кратком року након њеног стицања и др. Подаци садржани у извештајима достављени су следећим органима: 38 иницијатива Пореској управи, 11 иницијатива достављено је БИА, 10 иницијатива достављено је надлежним тужилаштвима и 7 иницијатива МУП-у.

Сарадња

Јавнобележничка комора Србије, као надзорни орган, континуирано поступа по захтевима надлежних државних органа, пре свега по захтевима за доставу података и документације Министарства унутрашњих послова, као и по захтевима за пружање потребних обавештења надлежних виших јавних тужилаштава, у одговарајућим поступцима. На основу достављених захтева Министарства унутрашњих послова или надлежних виших јавних тужилаштава, Комора одређује и спроводи ванредне надзоре над радом јавних бележника у предметима на које се предметни захтеви и односе, о резултатима надзора Комора обавештава органе који су захтеве и упутили.

Табела 8: Број захтева поднетих ЈКС од стране надлежних органа у периоду 2021–2023. године

Надлежни орган који је упутио захтев	Број упућених захтева
МУП – Управа криминалистичке полиције	5
Више јавно тужилаштво у Београду	4
Више јавно тужилаштво у Нишу	2
Више јавно тужилаштво у Новом Саду	2
Више јавно тужилаштво у Краљеву	2

Закључак:

На основу достављеног извештаја Управе, као и резултата спроведених посредних и непосредних надзора, утврђено је да је у наредном периоду посебно потребно радити на побољшању квалитета извештаја о сумњивим активностима које јавни бележници као обвезници достављају Управи. Најмање једном годишње Јавнобележничка комора Србије у сарадњи са Управом за спречавање прања новца – Сектор за аналитику и спречавање финансирања тероризма, организује и одржава обавезну обуку за све јавнобележничке канцеларије на тему „Анализа сумњивих трансакција”, у оквиру које се посебна пажња посвећује примерима добре и лоше праксе у поштовању пријаве сумњивих трансакција од стране јавних бележника као обвезника Закона.

С обзиром на број јавних бележника, као регистрованих обвезника, као и да је УСПН достављен значајан број извештаја о сумњивим активностима, може се рећи да јавни бележници на правилан начин прихватају обавезе успостављене Законом о СПН/ФТ. Јавнобележничка комора ће наставити са праксом унапређења знања и редовног информисања јавних бележника и запослених у јавнобележничким канцеларијама у погледу обавеза прописаних ЗСПН/ФТ, пре свега у циљу даљег побољшања квалитета извештаја о сумњивим активностима, као и у вези са новим технологијама и производима повезаних са дигиталном имовином.

У складу са утврђеним ризицима и у светлу ризика некретнина које носе највећу претњу од прања новца прилагодиће се и план и програм обуке јавних бележника.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Потребно побољшати квалитет пријава сумњивих активности
- Потребно је обезбедити додатне обуке за јавне бележнике и овлашћена лица у канцеларијама
- Имајући у виду рањивост сектора некретнина, у наредном периоду је потребно посебну пажњу посветити непосредним надзорима у сегменту промета непокретности

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Висока свест јавних бележника и запослених у канцеларијама о значају улоге у систему борбе против прања новца и ФТ
- Ефикасан посредан и непосредан надзор
- Велики број пријава сумњивих активности од стране јавних бележника

ПОШТАНСКИ ОПЕРАТОРИ

Тржиште поштанских услуга у Републици Србији регулисано је кроз активности Министарства информисања и телекомуникација (у даљем тексту: МИТ), које је надлежно и за област поштанских услуга, као и активности националног регулатора Регулаторног тела за електронске комуникације и поштанске услуге (у даљем тексту: РАТЕЛ). МИТ врши надзор над применом Закона о поштанским услугама и прописа донетих на основу закона, док је РАТЕЛ независно регулаторно тело које има обавезу да кроз одговарајућа подзаконска акта регулише област поштанских услуга, да издаје и одузима дозволе за рад, води регистар издатих и одузетих дозвола поштанским операторима, који је јавно доступан на сајту РАТЕЛ-а, као и да својим деловањем омогући конкуренцију и спречи сваки вид монополског деловања на тржишту поштанских услуга.

Инспекција за поштанске услуге је надзорни орган над применом Закона о СПН/ФТ за обвезнике који се баве поштанским услугама, а обавеза је на снази од 2020. године имајући у виду да су лица која се баве поштанским саобраћајем препозната и укључена у листу обвезника наведеног закона, због приметне изложености од кривичних дела пореске утаје и других пореских кривичних дела трговаца, који своју робу продају путем поштанских пошиљака, јер се иста дела третирају као предикатна кривична дела за кривично дело прање новца. Инспектори за поштанске услуге спроводе надзор над применом Закона о поштанским услугама, као и над применом Закона о СПН/ФТ и Закона о Централној евиденцији стварних власника, када су у питању поштански оператори.

План надзора усклађује се са процењеним ризицима и матрица ризика се ажурира како би се на адекватан начин проценили обвезници који захтевају приоритетнији надзор у односу на друге.

Поштански оператори су привредни субјекти који обављају једну или више поштанских услуга. На тржишту поштанских услуга у Републици Србији, поштанске услуге обављају: јавни поштански оператор (у даљем тексту: ЈПО), тј. Јавно предузеће „Пошта Србије”; Београд, који поседује посебну лиценцу за пружање универзалне поштанске услуге, уз право обављања резервисаних поштанских услуга и поштански оператори који поседују одобрења за обављање осталих поштанских услуга.

Према територијалној доступности, одобрење за пружање поштанске услуге, у унутрашњем поштанском саобраћају на територији Републике Србије, има 30 поштанских оператора. У међународном поштанском саобраћају, одобрење за пружање услуга има 17 поштанских оператора. Курирске услуге, које су заступљеније у већим градовима, пре свега у Београду и Новом Саду, пружа 25 оператора. Опште карактеристике поштанског тржишта за период 2021–2023. године, дате су у табели (извор података РАТЕЛ).

Табела 1: Карактеристике поштанског тржишта

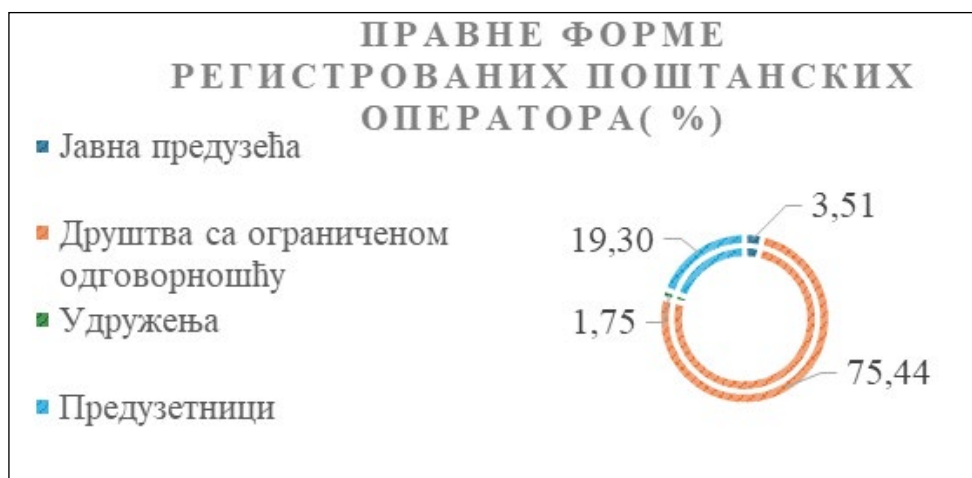
Година	Број поштанских оператора	Број услуга	Приход у милијардама динара (од поштанских услуга)	Број запослених
2021	53	312.976.000	27,7	18.911
2022	56	301.104.000	29,4	18.752
2023	55	277.797.000	33,6	18.459

У 2023. години проценат учешћа активе привредних друштава чија је претежна делатност пружање поштанских услуга у активи нефинансијског сектора¹⁴¹ – привредна друштва износи 2,10%, док проценат учешћа активе предузетника чија је претежна делатност пружање поштанских услуга, у активи нефинансијског сектора – предузетници износи 0,66%. Такође, у 2023. години проценат учешћа активе привредних друштава и предузетника, чија је претежна делатност пружање поштанских услуга, у активи финансијског сектора¹⁴² износи 0,70% (извор података АПР).

У 2023. години, забележен је значајнији раст броја запослених код осталих поштанских оператора од 6,7%.

Важно је и истаћи, да у укупном обиму промета поштанских пошиљака на поштанском тржишту у унутрашњем и међународном саобраћају из године у годину, пет највећих поштанских оператора учествује са око 98%, док сви остали заједно учествују у укупном обиму са око 2%.

Структуру поштанских оператора чине: 2 јавна предузећа у 100% власништву државе, 11 предузетника, једно удружење и 43 друштва са ограниченом одговорношћу.

Према подацима о структури обвезника (удео домаћег и страног капитала), чија је претежна делатност пружање поштанских услуга, преовлађујући је удео домаћег капитала. Осам поштанских оператора је у већинском власништву чланова привредних субјеката, страних фирми. Од 5 највећих оператора компликовану власничку структуру имају два. Два поштанска оператора, чији су стварни власници физичка лица оснивачи и власници траста, имају ризичне форме. Међутим, процењено је да је ризик злоупотребе услуге са циљем прања новца и финансирања тероризма код ове форме оператора низак, јер имају мали обим услуга-пошиљака које се примаоцима уручују преко пакетомата, а садржај пошиљке су производи који су купљени путем званичне интернет платформе од регистрованих продаваца.

Када је питању делатност поштанских услуга, поштански оператори је обављају у складу са посебном лиценцом, лиценцом или одобрењем, сходно прописаним чланом 64 Закона о поштанским услугама. Уколико привредни субјекат испуњава услове, министар информисања и телекомуникација издаје привредним субјектима решење као претходну сагласност за прибављање дозволе, односно доказ о испуњености услова за обављање поштанских услуга.

Правни оквир који се односи на спречавање прања новца и финансирања тероризма код лица која се баве поштанским саобраћајем је заокружен и потпун и редовно се ажурира и унапређује у складу са променама на националном и глобалном поштанском тржишту, као и променама у вези са ризицима у предметној области. С тим у вези, континуирано се врше анализе регулативе, размењују се искуства са другим надзорним органима везана за наведено, и дају се предлози за побољшавање свих аката релевантних за спречавање прања новца и финансирања тероризма.

141 Нефинансијски сектор обухвата активу привредних друштава и предузетника, шифре делатности 3212, 4120, 4511, 4519, 5310, 5320, 6920, 9200.

142 Финансијски сектор обухвата активу следећих институција: банке, друштва за осигурање, даваоци финансијског лизинга, ДУДПФ, ДУИФ, затворени/приватни инвестициони фондови, брокерско-дилерска друштва, друге финансијске институције, факторинг друштва, платне институције и институције електронског новца.

Ризик њроизвода/услуга

Ризик којем су изложени поштански оператори у погледу спречавања прања новца и финансирања тероризма, кроз поштанске услуге које пружају, заснован је на финансијској природи поштанске упутнице и исплати откупног износа за откупне поштанске пошиљке. Услуге и ризици дати су у табели.

Табела 2: Услуге и ризици

Редни број	Врста услуге	Ризик услуге
1.	Поштанске упутнице у унутрашњем и међународном саобраћају	Финансијска природа услуге, слање новца и исплата готовине на адреси корисника
2.	Исплата откупног износа	Финансијска природа услуге, откупна поштанска пошиљка је вредносна поштанска пошиљка која садржи робу, при чијем уручењу курир директно од примаоца преузима износ новца, који представља вредност садржине пошиљке, изражену кроз означену вредност откупа од стране пошиљаоца. Преузети новац у готовини (откупни износ) од примаоца пошиљке поштански оператор доставља пошиљаоцу на текући рачун, на назначену адресу или исплаћује у просторијама поштанског оператора
3.	Вредносне пошиљке у унутрашњем и међународном поштанском саобраћају	Пошиљке у унутрашњем поштанском саобраћају се преузимају затворене

Ризик услуге поштанска упутница у унутрашњем и међународном саобраћају је средњи, имајући у виду финансијску природу исте, могућност слања новца у унутрашњем и међународном саобраћају (само на основу билатералних уговора са овлашћеним поштанским операторима), као и сет мера који се примењује. Лимитиран је износ новца који се може исплатити по једној упутници, врши се идентификација примаоца новца, запослени спроводе појачане радње и мере када се трансакција упутница врши за корисника из ФАТФ земље (прибавља додатну документацију о сврси и намени средстава и порекло имовине) и прибавља се копија личног документа без обзира на износ упутнице. Ове трансакције/корисници се аутоматски евидентирају у наменску апликацију. Интерна акта садрже и листе индикатора за препознавање основане сумње да се ради о прању новца. Клијенти који користе услуге међународна упутница су у највећем броју резиденти а у мањем броју странци из суседних и западноевропских земаља. Пошиљаоци упутница у унутрашњем поштанском саобраћају су 99% физичка лица, док су примаоци новца у складу са општим условима за обављање универзалне услуге искључиво физичка лица.

Ризик услуге откупни износ је низак, зато што су откупне пошиљке у највећем броју настале као последица наручивања робе у оквиру куповине на даљину, при чему је откупни износ-новац који представља вредност робе која је садржана у пошиљци, а и у претходном периоду нису идентификовани механизми прања новца и финансирања тероризма путем ове услуге. Томе у прилог иде и чињеница да се пошиљаоци откупних пошиљака, односно примаоци откупног износа идентификују од стране поштанских оператора о чему се води евиденција у електронском облику. С обзиром на број извршених услуга, као и да се услуга може извршити без закључења уговора (уговор о приступу), мишљења смо да су у већини случајева пошиљаоци правна лица.

Ризик услуге вредносно писмо у унутрашњем и међународно саобраћају је низак, јер вредносне пошиљке, по правилу не садрже новац, а и у претходном периоду нису идентификовани механизми прања новца и финансирања тероризма путем ове услуге. Томе у прилог иде и чињеница да се пошиљаоци вредносних пошиљака идентификују од стране поштанских оператора о чему се води евиденција у електронском облику. С обзиром на број извршених услуга, као и да се услуга може извршити без закључења уговора (уговор о приступу), мишљења смо да су у већини случајева пошиљаоци правна лица.

Надзор

Инспекција за поштанске услуге врши надзор путем посредног, непосредног инспекцијског надзора и превентивног деловања – службеним саветодавним посетама.

Број надзора по годинама за период 2020–2023. године дат је у табели.

Табела 3: Табеларни приказ броја надзора инспекције за поштанске услуге

Година	Број посредних надзора	Број непосредних надзора	Број саветодавних надзора	Број неправилности у непосредном надзору
2020	/	/	40	/
2021	/	/	/	/
2022	28	3	/	/
2023	18	4	/	/

Привредним субјектима који су поднели захтев за проверу испуњености услова за отпочињање и обављање осталих поштанских услуга, односно законском заступнику, у поступку провере прописаних услова спроводи се и саветодавна посета која се односи на прописане обавезе у складу са Законом о СПН/ФТ. Приликом надзора нису утврђене неправилности у вези спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Приватни сектор је оценио да је сарадња са надзорним органом у области поштанског саобраћаја изузетно корисна у погледу консултације и појашњења, док су се оператори негативно изразили везано за доступност информација и претходних искустава у региону, што се може објаснити чињеницом да откупне и вредносне пошиљке нису предмет ове врсте надзора у региону и државама чланицама ЕУ.

Може се констатовати да већина запослених поступа савесно, да поштански оператори врше обуке – едукације, да користе Смернице, као и да имају израђене листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција. Представници оператора активно учествују у обукама и семинарима. Свест о важности придржавања извештајних процедура и обавеза које се односе на спречавање прања новца и финансирања тероризма у великој мери зависи од организационе структуре оператора и овлашћених лица, код обвезника.

Извештаји о сумњивим активностима

Поштански оператори имају адекватне и одговарајуће софтвере за праћење и евидентирање комплексних и неуобичајено великих трансакција, добро разумеју оквир својих извештајних обавеза које се односе на сумњиве трансакције и активности, воде евиденције о трансакцијама које су доступне и које омогућавају да утврђене сумњиве трансакције буду пријављене Управи за СПН/ФТ. Управи за спречавање прања новца пријављено је 33 лица у вези са спречавањем прања новца, а с тим у вези, након извршене анализе поднетих извештаја од стране Управе за спречавање прања новца, подаци садржани у извештајима прослеђени су надлежним органима на даље поступање (пореска управа). Наиме, све пријаве се односе на лица која су користила услугу поштанска упутница (као посебну услугу, и као део услуге – уплата откупног износа за уручене откупне пошиљке). Поднет је задовољавајући број извештаја о сумњивим активностима, који се у садржинском смислу, такође, могу оценити као задовољавајући. Пријаве се односе на физичка лица и у највећем броју случајева односиле су на сумњу у обављање нерегистроване пословне делатности, односно на трговину различитом врстом робе која је претходно оглашена путем интернета, док се део пријава односио на пружање одговарајућих услуга по ком основу су остваривани приливи.

У већини случајева странке су означене као ниско и средње-ниско ризичне.

Закључак:

Имајући у виду будућност развоја поштанске делатности и глобално свеprisутну субституцију поштанских услуга са електронским услугама, у ери дигитализације, нису препознати нови ризици.

Имајући у виду све напред наведене мере третирања ради ублажавања ризика, резидуални ризик ипак постоји. На резидуални ризик утиче велика флукуација запослених код поштанских оператора која је карактеристична за све услужне делатности у земљи и региону. Такође, на постојање резидуалног ризика утиче и чињеница да се пошиљке у унутрашњем саобраћају предају затворене, због обезбеђивања неповредивости садржаја пошиљке, али уз обавезу декларисања садржине од стране пошиљаоца. С тим у вези, треба наставити са перманентном едукацијом запослених у циљу унапређења лојалности запослених код поштанских оператора и препознавања сумњивих трансакција на основу листе индикатора, јер у случају постојања сумњи поштански оператор може затражити отварање пошиљке, ради провере декларисаног садржаја пошиљке.

Анализирани ризици, спроведени надзори, сачињене анализе и извештаји, преузета искуства од надзорних органа и међународна искуства, као и све друге активности реализоване у извештајном периоду, а и свеобухватан приступ борби са свим изазовима у овој области, су директно утицали да ризик сектора у овом извештајном периоду буде на нижем нивоу.

Фактори који утичу на виши степен рањивости од прања новца:

- Потребно је повећати број обука-едукација

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Спроводе се континуирани непосредни надзори
- Спроводе се континуирани посредни надзори
- Поштански оператори добро разумеју оквир својих извештајних обавеза које се односе на сумњиве трансакције и активности, воде евиденције о трансакцијама које су доступне и које омогућавају да утврђене сумњиве трансакције буду пријављене
- Поднет је задовољавајући број извештаја о сумњивим активностима, који се у садржинском смислу, такође, могу оценити као задовољавајући

Врста субјекта	Материјалност (на дан 31. 12. 2023. године)			РАЊИВОСТ	ЗАКЉУЧАК
	Број обвезника	Укупна активна –Пословна имовина (подаци у хиљадама динара)	Пословни приходи** (подаци у хиљадама динара)		
Приређивачи игара на срећу преко средстава електронске комуникације	25	61.171.118	98.813.204	Средња са тенденцијом ка високој	<ul style="list-style-type: none"> - Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима. - Унапређени су организациони, као и технички капацитети функције надзора успостављањем електронског система за надзор. - Могућност поседовања лиценци за приређивање више врста игара – тзв. „мешовито приређивање”, са собом носи специфичне ризике (већа могућност употребе готовог новца). - Криптовалуте – потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу. - Лиценцирање – приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана. - Процент функционера занемарљив, као и број странака нерезидената. - Одуство контакта лицем у лице отежава поступак провере идентитета, због чега се врше додатне провере идентитета применом нових технологија, али резидуални ризик и даље постоји. - Функција контроле оперативна у пуном капацитету – посредни и непосредни надзори се врше у континуитету. - Изузетно висок проценат неправилности у непосредним надзорима, мада је приметно благо побољшање, имајући у виду просек привредних преступа по обвезнику. - Ублажавајућа карактеристика – могућност и лакше праћење трансакција. - Број пријава сумњивих трансакција је повећан, унапређен и квалитет у одређеној мери, али је и даље потребно значајно побољшање.
Казина/ играчице	2	1.535.534	1.455.956	Средња	<ul style="list-style-type: none"> - Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима. - Регулисана провера идентитета странке приликом уласка у играчицу, као и аудио и видео надзор. - Лиценцирање – приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана. - Доминантна употреба готовине, као и велики број трансакција. - Криптовалуте – потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу. - Процент функционера занемарљив. - Географски ризик – значајан број странака нерезидената. - Функција контроле оперативна у пуном капацитету – посредни и непосредни надзори се врше у континуитету. - Број пријава сумњивих трансакција изузетно низак, показује значајан тренд пада у односу на претходну НПП. - Неуједначен ниво разумевања обавеза по ЗСПНФГ, који се односи на интегритет овлашћеног лица и поступак заснивања радног односа.

Рањивост означених правних и физичких лица нефинансијског сектора

<p>Посредници у промету и закупу непокретности</p>	<p>1.203</p>	<p>13.595.781</p>	<p>9.754.714</p>	<p>Средња са тенденцијом ка високој</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Област посредовања у промету и закупу непокретности је добро регулисана прописима. - Тржишна инспекција је у складу са планираним надзорима реализовала 85% контрола што се може сматрати добрим резултатом али непотпуном контролом. - Делимитична примена санкција везано за мере из надзора нису у потпуности спроведене код судова због временског кашњења и малих износа/испод лимита у пресудама. - Потпуне примене прописаних услова за отпочињање обављања делатности посредовања, кроз контролне механизме лиценцирања и регистровања агената. - Потпуна примена прописаних процедура за именовање овлашћеног лица и његовог заменика за вршење радњи и мера СПН/ФТ. Интерним процедурама прописане су радње у циљу спречавања запослених за криминалним и корупцијским радњама у области прања новца. - Непотпуна примена прописа који се односе на спречавање прања новца код агенција за посредовање непокретностима. - Непотпуна примена расположивих правних средстава за праћење, евидентирање и извештавање о сумњивим трансакцијама. - Непотпуна примена дефинисане процедуре провере стварног власништва, са ризиком провере порекла финансијских/других трансакција као удела у корпорацијама и другим облицима привредних субјеката. - Делимитична примена прописа због немогућности дубинске анализе странке и расположивости квалитетних и одговарајућих комерцијалних података о финансијско-банкарском статусу странке и начину обављања трансакције.
<p>Поштански оператори</p>	<p>55</p>	<p>48.094.967</p>	<p>52.723.644</p>	<p>Средње ниска</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Спроводе се континуирани непосредни надзори. - Спроводе се континуирани посредни надзори. - Поштански оператори добро разумеју оквир својих извештајних обавеза које се односе на сумњиве трансакције и активности, воде евиденције о трансакцијама које су доступне и које омогућавају да утврђене сумњиве трансакције буду пријављене. - Поднет је задовољавајући број извештаја о сумњивим активностима, који се у садржинском смислу, такође, могу оценити као задовољавајући. - Потребно је повећати број обука- едукација.
<p>Ревизори</p>	<p>75</p>	<p>10.068.963</p>	<p>11.580.759</p>	<p>Средња</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Друштва за ревизију морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док КХОВ може одузети дозволу ако се прекрше прописи о СПН/ФТ. Забрањено је да оснивачи/ власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије. - Учешће обвезника ревизије у укупном броју друштва која морају подносити финансијске извештаје је мање од 2%. - Приходи од ревизије чине мање од половине укупних прихода друштва за ревизију; остали приходи су углавном пореско саветовање и рачуноводствене услуге. - Ревизија се обавља у директној комуникацији са клијентом, уз обавезу евиденције и закључивање уговора по ангажману. - Комисија за хартије од вредности врши годишњи надзор у складу са проценом ризика, проверавајући поштовање прописа СПН/ФТ и контролу квалитета рада друштва и ревизора. - Најчешће неправилности односе се на идентификацију правних лица и стварних власника. - Квалитет пријава сумњивих активности је побољшан, али недовољно, уз потребу за додатном обуком запослених.

Врста субјекта	Материјалност (на дан 31. 12. 2023. године)			РАЊИВОСТ	ЗАКЉУЧАК
	Број обвезника	Укупна активна имовина (подаци у хиљадама динара)	Пословни приходи** (подаци у хиљадама динара)		
Рачуновође	5.573	38.120.605	47.768.138	Средња са тенденцијом ка високој	<ul style="list-style-type: none"> Рачуновође морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док УСПН може дати предлог за одузимање дозволе ако се прекрше прописи о СПН/ФТ. Забрањено је да оснивачи/власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије. Значајан напредак у овом сектору је увођење обавезе лиценцирања правних лица, односно предузетника за пружање рачуноводствених услуга, као и увођења посебног Регистра пружалаца рачуноводствених услуга, који води АПР. Ефикасан посредни и непосредни надзор који УСПН обавља у складу са приступом заснованом на процени ризика, Ефикасан надзор Управе над применом ЗОЦЕСВ код обвезника. Сектор рачуновођа добро је организован, али су приметне слабости које се огледају у начину на који врше провере и управљају ризицима, те је из тог разлога њихова изложеност и рањивост од прања новца значајна. Број пријава сумњивих активности смањен у односу на претходни период. Недовољан број инспектора. Добро успостављена пракса континуираног одржавања обука.
Рачуновође	5.573	38.120.605	47.768.138	Средња са тенденцијом ка високој	<ul style="list-style-type: none"> Рачуновође су имале прилику да присуствују бројним обукама и едукацијама, и надзорни орган улаже труд да континуирано и правремено ажурира смернице, процедуре, контролне листе, учествује у доношењу докумената као што су Препоруке за пријаву сумњивих активности, како би приближио законску регулативу, упркос томе у посредним и непосредним надзорима уочавају се неправилности.
Јавни бележници	224			Средња	<ul style="list-style-type: none"> Висока свест јавних бележника и запослених у канцеларијама о значају улоге у систему борбе против прања новца и ФТ. Ефикасан посредан и непосредан надзор. Велики број пријава сумњивих активности од стране јавних бележника, али је потребно побољшати квалитет извештаја. Потребно је обезбедити додатне обуке за јавне бележнике и овлашћена лица у канцеларијама. Имајући у виду рањивост сектора некретнина, у наредном периоду је потребно посебну пажњу посветити непосредним надзорима у сегменту промета непокретности.
Адвокати	12.230			Висока	<ul style="list-style-type: none"> Потребно умрежавање свих подружних комора у оквиру Адвокатске коморе Србије. Мали број обављених посредних контрола адвоката. Мали број обављених непосредних контрола адвоката. С обзиром на број регистрованих обвезника у сектору, Управи је достављен мали број извештаја о сумњивим активностима. Квалитет извештаја сумњивих активности није на задовољавајућем нивоу. Низак ниво свести адвоката у вези са управљањем ризицима. Добро успостављена пракса континуираног одржавања обука.

ДРАГОЦЕНИ/ПЛЕМЕНИТИ МЕТАЛИ

Привредни субјекти који обављају промет племенитих метала и накита, по делатностима су производња накита и сродних предмета, производња племенитих метала и трговина на велико са-товима и накитом. Наведени субјекти нису обвезници по Закону о СПН/ФТ али се примена прописа код њих односи на контролу МУСТ којима је прописано ограничење готовинског плаћања робе и трговину и откуп предмета од драгоцених метала. Делатности које обухвата промет племенитих метала у смислу готовинског плаћања су ниско ризични и нису од значаја у смислу рањивости у нефинансијском сектору. Активних привредних субјеката са регистрованим претежним делатностима промета племенитих метала износи 998 у 2024. години, и то правних лица 152 и предузетника 846. Уочено је опадање броја регистрованих предузетника последњих година у просеку 213% на свим подручјима РС, углавном из разлога брисања из АПР на лични захтев. Учешће тржишног промета племенитим металима у укупном промету РС износи 0,23%.

Министарство унутрашње и спољне трговине (МУСТ) надлежно је за издавање дозвола за извоз/увоз злата и сребра. Сходно законским решењима, у периоду 2019–2024. године, ниједно лице које је поднело прописану/тражену документацију за добијање дозволе увоз/извоз, није одбијено. Извоз/увоз готових предмета/накита од злата и сребра је слободан.

Надлежности НБС у овој области је да може извозити и износити у иностранство, као и увозити и уносити из иностранства, златне полуге и злато у непрерађеном и кованом облику, као и у земљи куповати и продавати златне полуге, и користити услуге претапања и изливања златних полуга. Законом о Народној банци Србије дата је и могућност да НБС прибавља мале количине племенитих метала, такође директно, од лица овлашћених за испирање племенитих метала

Дирекција за мере и драгоцене метале (Дирекција) је орган управе у саставу Министарства привреде и обавља стручне послове и послове државне управе који се односе на контролу произведених предмета од драгоцених метала код привредних субјеката.

Спровођење надзора врши се појединачно по надлежним органима у складу са овлашћењима и то од стране НБС, Дирекције, Тржишне инспекције, Пореске инспекције и Управе царина.

Тржишна инспекција (МУСТ) извршила је 772 надзора у континуитету непосредни/теренски надзор у складу са Законом о инспекцијском надзору, члан 46 Закона о СПН/ФТ над ограничењем готовинског плаћања, Законом о трговини и посебним Законом о предметима од драгоцених метала и предузела 7 мера. Надзор над прометом и откупом предмета, према свим прописима којима се уређује евиденција предмета у трговини и тржишни надзор, обављају тржишни инспектори у складу са наведеним посебним законом.

Није било повреде члана 46 Закона о СПН/ФТ, којим је прописано ограничење готовинског плаћања робе у износу од 10.000 евра, или више у динарској противвредности. На основу доступних информација од надлежних судских органа не постоје покренути кривични поступци и нема пријављених сумњивих трансакција у посматраном периоду, везано за ПН/ФТ и делатности производње, увоза и промета предмета од драгоцених метала.

Тржишна инспекција је контролисала и 6 залагаоница, чије су претежне делатности остале помоћне делатности у пружању финансијских услуга, осим осигурања и пензијских фондова а које обављају откуп предметима од драгоцених метала а не трговину, односно промет роба и услуга. Инспекција је предузела 6 мера из области откупа предмета, покретањем судских поступака али само по Закону о трговини.

Неправилности које су уочене код контроле промета предмета од злата у односу на укупан број извршених надзора 2019–2024. повезаних са осталим прометом и поступањем по члану 46 Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма

Процена ризика од прања новца

Година	2021		2022		2023		2024	
Врста надзора	Неп		Неп		Неп		Неп	
Број надзора	2		51		251		224	
Укупно пред. мера	2		2		1		/	
Пријаве за утврђене неправилности	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП
Број утврђ. неправилности		1	1	1		1	/	/
Број пресуда							/	/

Неправилности констатоване у надзору МУСТ односиле су се на: истакнутост продајне цене у валути промета, исправе о продаји робе, декларацији и невођење евиденције промета робе (КЕП).

Судови су решили 2 ПК прекршајне пријаве, које су биле везане за невођење евиденције промета по Закону о трговини, са новчаном казном од 255 €.

Дирекција је обавила укупно 10.848 контрола и обрадила 1.720.053 произведених предмета од драгоцених метала.

Пореска управа извршила је надзор над 127 привредних субјеката који обављају промет предмета од драгоцених метала у делу: контроле ПДВ-а, пореза на добит, пореза на доходак грађана, контроле евиденције промета преко фискалне касе. Предузела је укупно 64 мере чиме је остварен ефекат/приход од 50.455 €.

Управа царина контролом прекограничног промета запленила је 87.6 kg предмета од злата због илегалног преноса.

Привредни субјекти који обављају делатност производње и промета предмета од драгоцених метала нису обвезници по Закону о спречавању прања новца и финансирању тероризма, али су дужни да примењују одредбу за ограничење готовинског плаћања.

Посебним новим Законом о предметима од драгоцених метала, прецизно је сада дефинисан надзор између Тржишне инспекције и Дирекције у делу контроле производње, промета и вођења евиденције предмета од драгоцених метала, што је довело до адекватног надзора ове делатности и драстичног смањења ризика последњих година.

Ризик рањивости за производњу и промет производа од драгоцених метала је низак. Поједностављене радње и мере се могу применити за комплетну услугу промета за предмете од драгоцених метала, док појачане радње и мере само код предмета од драг. метала (откуп).

Закључак:

Потребно је законски јасно дефинисати промет предмета од драгог камења, јер за ову област не постоји правна регулатива. Недостатак и непостојање прописа је слободно тржиште и немогућност контролисања промета предмета од драгог камења.

Као могућа претња може се сматрати и увоз/извоз предмета – накита од драгоцених метала који нису у режиму дозвола. Такође, није јасно регулисан и дефинисан промет на велико металним и неметалним отпацама и остацима намењеним за рециклажу, код делатности трговине на велико отпацама и остацима.

Делатност производње и промета предмета од драгоценог метала не представља само утврђену ниску рањивост, већ је могућа претња систему код откупа и залагања предмета. С обзиром да се у делу судских предмета везаним за ПН, новац стечен нелегалним активностима улаже у делатност залагаоноца за откуп или кредитирање странака за заложене предмете од драгоцених метала и драгог камења, односно откупом секундарних сировина. Сходно томе, неопходно је усагласити и јасно прописати регулативом надлежности у надзору над оваквим тржиштем у финансијском сектору за помоћне делатности у пружању финансијских услуга, осим осигурања и пензијских фондова.

ПРОМЕТ АУТОМОБИЛА

Привредни субјекти који обављају промет аутомобила нису обвезници по Закону о спречавању прања новца и финансирању тероризма, међутим њихова делатност у смислу готовинског плаћања је од значаја у смислу рањивости. Привредни субјекти сходно члану 46 овог закона, дужни су да поштују прописано ограничење готовинског плаћања робе, које важи и у случају ако се плаћање робе и услуге врши у више међусобно повезаних готовинских трансакција у укупном износу од 10.000 € или више у динарској противвредности.

Активних привредних субјеката са регистрованим претежним делатностима по Закону о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре и Уредбе о класификацији делатности, за промет аутомобилима износи 1.401 у 2024. години, правних лица 1.099 и предузетника 302.

Уочен је велики пораст регистрације предузетника последњих година у просеку 320% на подручјима града Београда, Војводине, Шумадије и Западне Србије. Учешће тржишног промета сектора промета аутомобилима и моторним возилима у укупном промету РС износи 1,8%.

Тржишна инспекција извршила је надзор у континуитету у складу са Законом о инспекцијском надзору члан 110, став 6 а у вези са чланом 46 Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма над ограничењем готовинског плаћања. Надзор је обављен у непосредној контроли у посматраном периоду над 939 привредних субјеката.

Контроле готовинског плаћања робе по члану 46 ЗСПНФТ (МУСТ)

Година	2021		2022		2023	
Врста надзора	Неп		Неп		Неп	
Број надзора	122		121		246	
Укупно пред. мера	1		12		14	
Пријаве за утврђене неправилности	ПК	ПП	ПК	ПП	ПК	ПП
Број утврђ. неправилности	/	1	/	12	5	9
Број пресуда	/	1	/	12		6

Предузето је 48 мера и поднето 48 пријава због употребе готовине, а према подацима достављеним од стране судова, поступци покренути у претходном периоду, окончани су доношењем 29 пресуда (остали предмети су у раду), са изреченим новчаним казнама искључиво због употребе готовине код плаћања у промету половних аутомобила непоштовањем члана 46 Закона о СПН/ФТ. Вредност санкција је од 341 € до 5.968 € за правна лица и од 34 € до 341 € за одговорна лица у правном лицу.

Такође, Пореска управа по Закону о пореском поступку и пореској администрацији и Закону о фискалним касама, константно врши контроле пореских обвезника који се баве прометом аутомобила. Од 513 контрола утврђено је да су код 63% контролираних пореских обвезника биле неправилности са новооткривеним приходима од укупно 6.693.826 €.

Надзор над прометом аутомобила врши и Управа царине по Царинском закону која је у поступку праћења и евидентирања броја прекограничног увоза аутомобила забележила већи извоз од увоза нових аутомобила, док је увоз половних аутомобила већи у увозу. Царински службеници су у посматраном периоду, привремено задржали укупно 1.068 моторних возила ради даље провере.

Процена ризика од прања новца

У складу са тим, потребно је у наредном периоду унапредити квалитет свеобухватног надзора континуираним контролама и појачаном међуресорном сарадњом надлежних државних органа у тим контролама. Поједностављене радње и мере код промета аутомобила се могу применити само код нових аутомобила (продаја/куповина), док појачане радње и мере код половних аутомобила/увоз (продаја/куповина) и половних аутомобила (продаја/куповина).

Ризик рањивости је средњи код општег сагледавања ризика за промет нових и половних аутомобила.

Закључак:

С обзиром да промет аутомобила представља високу претњу нефинансијском сектору, у циљу потпуног смањења ризика у делатности промета аутомобила, неопходно је елиминисање готовинских трансакција за сва плаћања приликом куповине/продаје половних аутомобила и преношења свих трансакција на банкарски сектор.

РЕЗИМЕ ЗА ОЦЕНУ РИЗИКА СЕКТОРА

ФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР

БАНКЕ

Број обвезника и материјалност: 20 банака, билансна сума 50,71 млрд ЕУР

РАЊИВОСТ

- банке примењују ефикасне технике ублажавања ризика од прања новца;
- банке имају информационе системе који им омогућавају поуздано праћење клијената и њихових трансакција (пословања) и сагледавање неуобичајених модела понашања по свим ризицима;
- банке успешно испуњавају функцију усклађености пословања;
- банке су адекватно уредиле систем унутрашњих контрола, интерних и екстерних ревизија и посвећују дужну пажњу обукама запослених;
- сви производи су оцењени као средње рањиви јер банке примењују адекватне контролне механизме за ублажавање рањивости сваког појединачног производа;
- Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора (изречене су управне мере и новчане казне);
- потребно је да банке предузму додатне активности на побољшању интегритета запослених;
- потребно је да банке у обукама запослених усмере пажњу на утврђивање стварног власника странке, процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у односу на врсту странке, пословног односа, производа/услуге и трансакције.

ПРЕТЊА

- Прање новца кроз сектор: имовина која представља предмет прања новца помоћу производа и услуга банкарског сектора инволвира се у банкарски систем често под плаштом извршавања трансакција у вези са трговином, прометом некретнина и пословним активностима које су повезане са пољопривредом. На овај начин под привидом пословних активности извршавају се веома сложене и комплексне трансакције како би се прикрила њихова права сврха и намена, а то је прање новца.
- Убачени „инсајдери”: инсајдери, уључујући и службенике банака, поред рачуновођа, повремено експлоатишу своја овлашћења у финансијском систему да помогну извршавању прања новца, што представља стални ризик пословања.
- Прокативно откривање „инсајдера”: Србија је развила и наставља да развија своје капацитете који јој омогућавају да детектује и бори се против претње која долази од лица која представљају убачене инсајдере у финансијске институције. Значајни напори су фокусирани на ову слабост која је детектована у систему као слаба тачка и резултати предмета прања новца говоре да је остварен напредак у овој борби.
- Јака сарадња регулатора и обвезника: Финансијске институције и регулатори константно раде заједнички како би ојачали финансијски систем у борби против прања новца кроз редовна унапређења знања и размену информација о шемама прања новца, комплексним трансакцијама кроз банкарски сектор и на тај начин стално унапређујући усклађеност радњи и мера са новим изазовима.
- Сарадња надлежних институција: Сарадња полиције, пореске полиције и финансијских институција доприноси даљем јачању могућности Србије да благовремено открије софистициране шеме прања новца на овај начин стварајући јак одвраћајући механизам.

РИЗИК: СРЕДЊИ КА ВИСОКОМ

СЕКТОР ОСИГУРАЊА

Број обвезника и материјалност: 10 друштава за осигурање и 55 заступника животног осигурања, билансна сума 1,29 млрд ЕУР

РАЊИВОСТ

- на садашњем степену развијености животног осигурања, овај сектор није атрактиван за сврхе прања новца;
- базира се на традиционалним производима, код којих су могућности за прање новца релативно мале, с обзиром да је основни мотив њихове куповине заштита, а не зарада;
- функција усклађености пословања је ефикасна;
- сви производи су оцењени као ниско рањиви;
- Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора.

ПРЕТЊА

Није било предмета прања новца у овом периоду. Остаје рањив имајући у виду пре свега разноликост производа који су доступни клијентима, могућност једнократних уплата и уплата анuitета у већим износима од уговорених, повећање премије или доприноса, могућност куповине полиса које служе као колатерал за кредит, право усмеравања накнаде из осигураног случаја на трећа лица, полисе животног осигурања које садрже опцију куповине инвестиционих јединица и у том смислу изложен прању новца.

РИЗИК: НИЗАК

ДАВАОЦИ ФИНАНСИЈСКОГ ЛИЗИНГА

Број обвезника и материјалност: 15, билансна сума 1,4 млрд ЕУР

РАЊИВОСТ

- даваоци финансијског лизинга не обављају платни промет нити депозитне послове;
- све трансакције плаћања и наплата по основу финансијског лизинга врше се безготовински, преко банака;
- не могу имати заступнике ни посреднике;
- производ финансијски лизинг је оцењен као ниско рањив;
- функција усклађености пословања је ефикасна;
- Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора.

ПРЕТЊА

Није непосредно коришћен за активности прања новца, али потребно је имати у виду код трансакција високе вредности у лизингу (као нпр. код луксузних возила) да може бити изложен прању новца кроз коришћење традиционалних начина прања новца у овом сектору.

РИЗИК: НИЗАК

ДОБРОВОЉНИ ПЕНЗИЈСКИ ФОНДОВИ

Број обвезника и материјалност: 4, билансна сума 10,8 млн ЕУР

РАЊИВОСТ

- позитивним прописима је уређено тако да овај сектор уопште није погодан за прање новца, пре свега због изузетно тешких и строго контролисаних услова за повлачење средстава из добровољног пензијског фонда;
- уплата средстава у фонд се најчешће врши преко послодавца који организује пензијски план;
- сви производи су оцењени као ниско рањиви;
- Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора.

ПРЕТЊА

Нема директних случајева прања новца, ипак пензијски фондови и повезаност са међународним и трансакцијама у значајном износу могу представљати потенцијал за прање новца кроз пре свега инвестиционо повезане шеме.

РИЗИК: НИЗАК

ДРУГИ ПРУЖАОЦИ ПЛАТНИХ УСЛУГА И ИЗДАВАОЦИ ЕЛЕКТРОНСКОГ НОВЦА

Број обвезника и материјалност: 9 платних институција;
1 јавни поштански оператор;
6 институција електронског новца, билансна сума 118,96 млн ЕУР

РАЊИВОСТ

- већи број институција је унапредио апликативна решења за прање трансакција;
 - није било кршења интегритета запослених у институцијама;
 - институције имају израђене програме обуке запослених, укључујући и обуке запослених код заступника пре отпочињања са радом;
 - интензивна употреба готовине која утиче на повећање рањивости, док природа и просечна вредност трансакција и веома мало учешће трансакција већег износа утичу на смањење рањивости, као и значајно смањење издатог електронског новца.
-

ПРЕТЊА

Нису идентификовани случајеви прања новца, али постоје секторски ризици имајући у виду могућност да се користи у извесним случајевима као алтернатива банкарском сектору и да су идентификовани по том питању и сумњиви извештаји, нарочито у делу пословања које се односи на мењачке послове и депозите што се може искористити за криминалне активности.

Степен претње: Средњи

РИЗИК: СРЕДЊИ

ОВЛАШЋЕНИ МЕЊАЧИ

Број обвезника и материјалност: 2169, билансна сума 356,97 мил ЕУР

РАЊИВОСТ

- оцена рањивости услуге/трансакције је средња;
 - учешће трансакција нерезидената је на занемарљивом нивоу;
 - Народна банка Србије спроводи ефикасан режим надзора;
 - специфичност сектора огледа се у сталној промени броја овлашћених мењача, као последице издавања и одузимања овлашћења за обављање мењачких послова, па је један од сталних ризика у примени прописа из ове области (и поред мера које предузима надзорни орган) могуће недовољно знање новорегистрованих мењача у области поштовања прописа.
-

ПРЕТЊА

Учестале трансакције у значајним износима: значајан број учесталих трансакција које су одмах испод законског лимита – структуриране трансакције које у збиру дају значајне износе.

Недовољан број извештаја о сумњивим активностима: многе мењачнице не испуњавају законску обавезу пријављивања трансакција које прелазе лимит за пријаву готовинских трансакција по ЗО-СПНФТ.

Укључивање лица из криминалне средине: појединци повезани са криминалним активностима користе услуге мењачница за промену значајних новчаних износа где извештаји о сумњивим активностима нису пријављени, што указује на већу могућност злоупотребе услуга мењачница од стране клијената високог ризика.

Појачане регулаторне мере: Народна банка Србије подноси кривичне пријаве против неовлашћене размене валута што указује на ефикасан регулаторни надзор сектора.

Унапређена сарадња надлежних институција и обвезника: извештаји платних институција и банака су олакшали откривање и истраживање сумњивих активности у мењачницама што указује на ефикасну међусобну сарадњу.

Побољшана идентификација структурираних трансакција: случајеви у којима су идентификоване структуриране трансакције указују на опрезност надлежних институција и будност када је овај начин извршења трансакција у питању.

РИЗИК: СРЕДЊИ КА ВИСОКОМ

ТРЖИШТЕ КАПИТАЛА

Број обвезника и материјалност: 14 брокерско-дилерских друштава (инвестиционих друштава); 8 овлашћених банака (кредитних институција са дозволом за обављање делатности инвестиционог друштва); 11 друштава за управљање инвестиционим фондовима, која управљају имовином 26 инвестиционих фондова са јавном понудом (UCITS) и 6 алтернативних инвестиционих фондова (AIFs); 5 депозитарних банака (депозитара); 2 пружаоца услуга у вези са дигиталним токенима и Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности, 2,2% у билансној суми финансијског сектора

РАЊИВОСТ

- Пораст учешћа инвестиционих фондова и дигиталне имовине.
- Индустрија инвестиционих фондова бележи тренд раста, инвестиционе јединице као производ могу бити привлачније за инвестирање али и злоупотребе прања новца, пре свега због своје ликвидности и законске обавезе откупа од стране друштва за управљање у кратком року. Такође појава финансијских инструмената у облику дигиталне имовине, довешће до привлачења инвеститора али и евентуално отворити простор за трансфер незаконито стеченог новца.
- Незадовољавајући ниво сумњивих извештаја.
- Квалитет извештаја о сумњивим активностима јесте бољи него у претходној НРА, али и даље није на задовољавајућем нивоу.
- Карактеристике тржишта капитала.
- Ниско учешће тржишта капитала у структури финансијског система Републике Србије, слаба ликвидност, велики удео неактивних и ниско ризичних клијената, обвезници не примају готовинске трансакције, дематеријализовани и регистровани финансијски инструменти, велико учешће државних обвезница Републике Србије у трговању.
- Строги прописи и регулација.
- Постоје строги прописи у овој области, висока свест обвезника о ризику од прања новца и потребе усклађености са међународним стандардима, опсежна контрола при лиценцирању обвезника, континуирани и свеобухватни редовни непосредни надзори на основу процене ризика, као и сарадња са релевантним институцијама.

ПРЕТЊЕ

Низак степен претње у поређењу са осталим секторима имајући у виду стриктну регулативу и дематеријализацију хартија од вредности што умањује анонимност. Иако је класификован као сектор ниског степена претње, тржиште капитала остаје релевантно за праћење растућих ризика и изложеност која по том основу може настати.

РИЗИК: НИЗАК КА СРЕДЊЕМ

ФАКТОРИНГ

Број обвезника и материјалност: 22, 0,14% удела у финансијском систему.

РАЊИВОСТ

Сектор факторинга се састоји од малог броја обвезника и тржишно учешће је занемарљиво (нарочито ако се направи паралела са банкама које као производ нуде факторинг услуге).

Услови за оснивање факторинг друштва и бављење факторингом су јасно дефинисани, како у погледу оснивачког удела тако и у погледу лица којима није дозвољено бављење овим пословима.

Ниво знања и интегритет запослених су на високом нивоу.

Сарадња са надзорним органом је константна, и сви обвезници сектора на годишњем нивоу буду предмет посредног надзора.

Иако су у непосредним надзорима уочене неправилности, овај сектор се може оценити да је већим делом усклађен са законом и подзаконским актима из области СПНФТ.

ПРЕТЊЕ

Нема пријављених случајева прања новца, али имајући у виду међународни карактер пословања и недостатак стриктних правила и процедура за спречавање прања новца и за прекограничне трансакције чини овај сектор рањивим, посебно када су укључени офшор ентитети.

РИЗИК: НИЗАК

НЕФИНАНСИЈСКИ СЕКТОР

ИГРАЧНИЦЕ

Број обвезника и материјалност: 2, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 1.535.534 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 1.455.956

РАЊИВОСТ

- Доминантна употреба готовине, као и велики број трансакција
- Географски ризик - значајан број странака нерезидената
- Број пријава сумњивих трансакција изузетно низак, показује значајан тренд пада у односу на претходну НПП
- Неуједначен ниво разумевања обавеза по ЗСПНФТ, који се односи на интегритет овлашћеног лица и поступак заснивања радног односа
- Криптовалуте - потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу

Фактори који утичу на нижи степен рањивости од прања новца:

- Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима
- Регулисана провера идентитета странке приликом уласка у играчницу, као и аудио и видео-надзор
- Лиценцирање - приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана
- Функција контроле оперативна у пуном капацитету - посредни и непосредни надзори се врше у континуитету
- Процент функционера занемарљив.

ИГРЕ НА СРЕЋУ ПРЕКО СРЕДСТАВА ЕЛЕКТРОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Број обвезника и материјалност: 25, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 61.171.118 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 98.813.204

РАЊИВОСТ

- Одсуство контакта лицем у лице отежава поступак провере идентитета, због чега се врше додатне провере идентитета применом нових технологија, али резидуални ризик и даље постоји;
 - Могућност поседовања лиценци за приређивање више врста игара – тзв. „мешовито приређивање“, са собом носи специфичне ризике (већа могућност употребе готовог новца);
 - Изузетно висок проценат неправилности у непосредним надзорима, мада је приметно благо побољшање, имајући у виду просек привредних престапа по обвезнику;
 - Број пријава сумњивих трансакција је повећан, унапређен и квалитет у одређеној мери, али је и даље потребно значајно побољшање;
 - Криптовалуте – потенцијални ризик у настајању када је у питању употреба овог финансијског алата, иако се још увек не користе у сектору игара на срећу;
 - Нормативни оквир је адекватан и усаглашен са међународним стандардима;
 - Унапређени су организациони, као и технички капацитети функције надзора успостављањем електронског система за надзор;
 - Функција контроле оперативна у пуном капацитету – посредни и непосредни надзори се врше у континуитету;
 - Ублажавајућа карактеристика – могућност и лакше праћење трансакција;
 - Лиценцирање – приређивачи су спречени да у власничкој и управљачкој структури имају физичка лица која су осуђивана;
 - Процент функционера занемарљив, као и број странака нерезидената.
-

ПРЕТЊЕ

Нелегално приређивање игара на срећу: Распрострањено приређивање игара на срећу без дозволе надлежне институције и немогућност праћења токова новца, нарочито праћење готовинских трансакција даје веће могућности за прање новца.

Природа обављања трансакција – готовинске трансакције: Учестала полагања и подизања готовине, добит која се исплаћује физичким лицима, честа извршавања готовинских трансакција испод законског лимита омогућава бољи процес прикривања и раслојавања новца.

Структуриране трансакције: Плаћања на рачуне у мањим износима – мултиплициране трансакције које се извршавају од стране већег броја појединаца индукују типолошки образац прања новца – намеру лица да избегну пријаву извештаја о сумњивим активностима.

Коришћење „параван лица“: Коришћење лица која се приказују као номинални власници уместо правих корисника и користе за прикривање лица којима су средства заиста намењена.

Редовна ревизија, супервизија и извештавање: Редовна контрола од стране пореских органа, идентификоване неправилности показују проактивну улогу надлежних институција и улагање напора да се кроз редовно праћење открију активности за које није дато одобрење надлежне институције.

Међуагенцијска сарадња: Сарадња Управе за спречавање прања новца и Министарства унутрашњих послова и надзорних и инспекцијских органа омогућава ефикасно праћење сумњивих образаца понашања и води до истраге високоризичних случајева.

Пријаве извештаја о сумњивим активностима: Пријаве извештаја о сумњивим активностима од стране других обвезника и препознавање могућих модалитета прања новца за сектор игара на срећу доприноси ефикасном *scrutiny on the sector*.

ОЦЕНА РИЗИКА: СРЕДЊИ КА ВИСОКОМ

РАЧУНОВОЋЕ

Број обвезника и материјалност: 5.573, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 38.120.605 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 47.768.138

РАЊИВОСТ

- Рачуновође морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док УСПН може дати предлог за одузимање дозволе ако се прекрше прописи о СПН/ФТ;
- Забрањено је да оснивачи/власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије;
- Значајан напредак у овом сектору је увођење обавезе лиценцирања правних лица, односно предузетника за пружање рачуноводствених услуга, као и увођење посебног Регистра пружалаца рачуноводствених услуга, који води АПР;
- Ефикасан посредни и непосредни надзор који УСПН обавља у складу са приступом заснованим на процени ризика;
- Ефикасан надзор Управе над применом ЗОЦЕСВ код обвезника;
- Сектор рачуновођа добро је организован, али су приметне слабости које се огледају у начину на који врше провере и управљају ризицима, те је из тог разлога њихова изложеност и рањивост од прања новца значајна;
- Број пријава сумњивих активности смањен у односу на претходни период;
- Недовољан број инспектора;
- Добро успостављена пракса континуираног одржавања обука;
- Рачуновође су имале прилику да присуствују бројним обукама и едукацијама, и надзорни орган улаже труд да континуирано и правовремено ажурира смернице, процедуре, контролне листе, учествује у доношењу докумената као што су Препоруке за пријаву сумњивих активности, како би приближио законску регулативу, упркос томе у посредним и непосредним надзорима уочавају се неправилности.

ПРЕТЊЕ

Директно учешће у шемама прања новца: рачуновође су издавале фиктивне фактуре и помагале клијентима у прикривању средстава и подизању готовине са рачуна клијената у циљу прања новца. Рањивост на злоупотребе од стране ОКГ: сектор рачуновођа се користи за оснивање правних привредних друштава и израду лажних фактура чиме се омогућава криминалним мрежама прање новца у значајним износима.

Супервизија и међуагенцијска сарадња: интензиван надзор, извештаји о сумњивим активностима и сарадња надлежних институција помажу у идентификацији слабих карика у систему за спречавање прања новца код рачуновођа, што произлази из неколико извештаја упућених тужиоцима на основу извештаја о сумњивим активностима које су пријавиле финансијске институције.

Међусекторска сарадња: праћење трансакција повезаних са рачуноводственим агенцијама од стране финансијских институција омогућава ефикасан преглед изложености ризицима од прања новца повезаних са рачуноводственим агенцијама и трансакцијама које се извршавају.

РИЗИК: ВИСОК

АДВОКАТИ

Број обвезника: 12.230

РАЊИВОСТ

- Потребно умрежавање свих подружних комора у оквиру Адвокатске коморе Србије;
- Мали број обављених посредних контрола адвоката;
- Мали број обављених непосредних контрола адвоката;
- С обзиром на број регистрованих обвезника у сектору, Управи је достављен мали број извештаја о сумњивим активностима;
- Квалитет извештаја сумњивих активности није на задовољавајућем нивоу;
- Низак ниво свести адвоката у вези са управљањем ризицима;
- Добро успостављена пракса континуираног одржавања обука.

ПРЕТЊЕ

Услуге високог ризика: адвокати често извршавају трансакције које су повезане са другим областима високог ризика (некретнине и банкарство и управљају значајним средствима у име клијента што потенцијално може прикрити прави избор средстава.

Учешће у готовинским трансакцијама: често извршавање трансакција у износу који се креће одмах испод законског лимита за пријаву готовинских трансакција указује на сумњу да се ради о структурираним трансакцијама.

Пријава сумњивих извештаја: иако су у обавези да пријаве сумњу у прање новца бележе се случајеви у којима адвокати нису испунили своју превентивну улогу према ЗОСПНФТ.

Надзорна улога: повећана контрола рачуна адвоката и прекограничних трансакција довела је до идентификовања сумњивих активности, што је довело до ефикасног реаговања регулаторних тела и органа кривичног гоњења.

Међународна сарадња: размена информација са суседним земљама показала је способност да се идентификују појединци повезани са прањем новца који компромитују ову професију.

РИЗИК: ВИСОК

ЈАВНИ БЕЛЕЖНИЦИ

Број обвезника: 224

РАЊИВОСТ

- Висока свест јавних бележника и запослених у канцеларијама о значају улоге у систему борбе против прања новца и ФТ;
- Ефикасан посредан и непосредан надзор;
- Велики број пријава сумњивих активности од стране јавних бележника, али је потребно побољшати квалитет извештаја;
- Потребно је обезбедити додатне обуке за јавне бележнике и овлашћена лица у канцеларијама;
- Имајући у виду рањивост сектора некретнина, у наредном периоду је потребно посебну пажњу посветити непосредним надзорима у сегменту промета непокретности.

ПРЕТЊЕ

Улога у високоризичним трансакцијама некретнинама: Нотари су од суштинског значаја за трансакције некретнинама у Србији, сектору који је веома склон прању новца, што их чини критичним тачкама за улазак незаконитих средстава у финансијски систем.

Непријављивање сумњивих активности: У случајевима који укључују иста лица или нелогичне и брзе трансакције некретнинама од стране организованих криминалних група, јавни бележници

нису поднели извештаје о сумњивим активностима, што указује на потребу за даљим унапређењем надзора и превентивних акција.

Идентификоване рањивости: Случајеви у којима су се јавни бележници суочили са оптужбама за злоупотребу службеног положаја указују на повећан фокус надзорних органа и служби за спровођење закона, што побољшава усклађеност и спречава кршење режима АМЛ/ЦФТ.

Већи број извештаја о СТР-у: Јавни бележници доследно подносе већи број САР-а, што указује на то да мере надзора доводе до побољшане усклађености система.

РИЗИК: СРЕДЊИ КА ВИСОКОМ

ПОСРЕДНИЦИ У ПРОМЕТУ И ЗАКУПУ НЕПОКРЕТНОСТИ

Број обвезника и материјалност: 1.203, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 13.595.781 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 9.754.714

РАЊИВОСТ

- Област посредовања у промету и закупу непокретности је добро регулисана прописима.
- Тржишна инспекција је у складу са планираним надзорима реализовала 85% контрола што се може сматрати добрим резултатом али непотпуном контролом.
- Делимична примена санкција везано за мере из надзора нису у потпуности спроведене код судова због временског кашњења и малих износа/испод лимита у пресудама.
- Потпуне примене прописаних услова за отпочињање обављања делатности посредовања, кроз контролне механизме лиценцирања и регистравања агената.
- Потпуна примена прописаних процедура за именовање овлашћеног лица и његовог заменика за вршење радњи и мера СПН/ФТ. Интерним процедурама прописане су радње у циљу спречавања запослених за криминалним и корупцијским радњама у области прања новца.
- Непотпуна примена прописа који се односе на спречавање прања новца код агенција за посредовање непокретностима.
- Непотпуна примена, расположивих правних средстава за праћење, евидентирање и извештавање о сумњивим трансакцијама.
- Непотпуна примена дефинисане процедуре провере стварног власништва, са ризиком провере порекла финансијских/других трансакција као удела у корпорацијама и другим облицима привредних субјеката.
- Делимична примена прописа због немогућности дубинске анализе странке и расположивости квалитетних и одговарајућих комерцијалних података о финансијско-банкарском статусу странке и начину обављања трансакције.

ПРЕТЊА

Иако се посредници не појављују као окривљени у предметима прања новца блиско су и уско повезани са најризичнијим сектором – сектором непокретности. Анализа је показала да су посредници у промету непокретности коришћени од стране лица која су под истрагом због сумње на организовани криминал и прање новца. То их чини сектором изложеним ризику од прања новца.

РИЗИК: СРЕДЊИ КА ВИСОКОМ

ПОШТАНСКИ ОПЕРАТОРИ

Број обвезника и материјалност: 55, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 48.094.967 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 52.723.644

РАЊИВОСТ

- Спроводе се континуирани непосредни надзори;
- Спроводе се континуирани посредни надзори;
- Поштански оператори добро разумеју оквир својих извештајних обавеза које се односе на сумњиве трансакције и активности, воде евиденције о трансакцијама које су доступне и које омогућавају да утврђене сумњиве трансакције буду пријављене;
- Поднет је задовољавајући број извештаја о сумњивим активностима, који се у садржинском смислу, такође, могу оценити као задовољавајући;
- Потребно је повећати број обука-едукација.

ПРЕТЊА

Два лица се сумњиче за прање новца од ЕУР 378.844 кроз фиктивну пословну документацију у којима је коришћен сектор оператора. Овај сектор је умешан у прикривање новца из нелегалне трговине где су средства у коначном интегрисана у сектор некретнина и скупоцену робу.

РИЗИК: СРЕДЊИ

РЕВИЗИЈА

Број обвезника и материјалност: 75, Укупна актива – Пословна имовина (подаци у хиљадама динара) 10.068.963 Пословни приходи (подаци у хиљадама динара) 11.580.759

РАЊИВОСТ

- Друштва за ревизију морају поседовати дозволу Министарства финансија за рад, док КХОВ може одузети дозволу ако се прекрше прописи о СПН/ФТ. Забрањено је да оснивачи/власници буду правна/физичка лица са кривичним осудама или тешким повредама прописа СПН/ФТ, што смањује рањивост сектора ревизије.
- Учешће обвезника ревизије у укупном броју друштава која морају подносити финансијске извештаје је мање од 2%.
- Приходи од ревизије чине мање од половине укупних прихода друштава за ревизију; остали приходи су углавном пореско саветовање и рачуноводствене услуге.
- Ревизија се обавља у директној комуникацији са клијентом, уз обавезу евиденције и закључивање уговора по ангажману.
- Комисија за хартије од вредности врши годишњи надзор у складу са проценом ризика, проверавајући поштовање прописа СПН/ФТ и контролу квалитета рада друштава и ревизора.
- Најчешће неправилности односе се на идентификацију правних лица и стварних власника.
- Квалитет пријава сумњивих активности је побољшан, али недовољно, уз потребу за додатном обуком запослених.

ПРЕТЊА

Блиско и нераскидиво повезан са сектором рачуноводства. Не постоји непосредна укљученост у предметима прања новца нити је откривено да су ревизори учествовали у прању новца, али професионалне услуге овог сектора могу индиректно помоћи прању новца – имајући у виду трансакције које извршавају клијенти и начин извештавања, стога је интензиван надзор и даље кључна компонента у превенцији.

РИЗИК: СРЕДЊИ

СПИСАК ПРЕДСТАВНИКА ИНСТИТУЦИЈА УКЉУЧЕНИХ У ПРОЦЕС НАЦИОНАЛНЕ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА

Национални координатор (НРА)		
	Јавно тужилаштво за организовани криминал	Јелена Пантелић
Институција		Име и презиме
1.	Безбедносно-информативна агенција	Мане Гајић
2.	Безбедносно-информативна агенција	Драгана Видаковић
3.	Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података	Сања Дашић, координатор
4.	Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података	Дејан Николић
5.	Комисија за хартије од вредности	Горан Купрешанин, координатор
6.	Врховни суд	Татјана Вуковић
7.	Министарство унутрашњих послова	Небојша Адамовић
8.	Министарство финансија – Управа за спречавање прања новца	Данијела Танић Зафировић, координатор
9.	Министарство финансија – Управа за спречавање прања новца	Татјана Јеросимић, координатор
10.	Народна банка Србије	Виолета Бојић, координатор
11.	Народна банка Србије	Драган Михаиловић
12.	Врховно јавно тужилаштво	Миљко Радисављевић, координатор
13.	Јавно тужилаштво за организовани криминал	Владимир Стевановић, координатор
14.	Јавно тужилаштво за организовани криминал	Јасмина Милановић Ганић, координатор
15.	Јавно тужилаштво за организовани криминал	Маријана Симић Вујашевић, координатор
16.	Јавно тужилаштво за организовани криминал	Александар Исаиловић
17.	Министарство правде	Златко Петровић
18.	Министарство правде	Магдалена Марковић
19.	Министарство правде	Јована Кутањац

Национална процена ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
1.	Управа за спречавање прања новца (Сектор за аналитику и спречавање прања новца) – Подгрупа „Финансијски сектор”	Драгана Николић Ракар
2.	Управа за спречавање прања новца (Сектор за аналитику и спречавање прања новца) – Подгрупа „Нефинансијски сектор”	Владимир Ђокић
3.	Управа за спречавање прања новца (Сектор за аналитику и спречавање прања новца) – Подгрупа „Финансирање тероризма”	Ђорђевић Вујичић
4.	Управа за спречавање прања новца (Група за правне послове и усклађивање прописа са међународним стандардима) – Подгрупа „Рањивост система”	Марина Нојкић Лазаревић
5.	Управа за спречавање прања новца (Одсек за надзор) – Подгрупа „Нефинансијски сектор”	Игор Грбовић
6.	Управа за спречавање прања новца (Одсек за надзор) – Подгрупа „Нефинансијски сектор”	Милица Кљајић
7.	Управа за спречавање прања новца (Сектор за аналитику и спречавање прања новца) – Подгрупа „Претње систему”	Душан Гутић
8.	Управа за спречавање прања новца (Сектор за аналитику и спречавање прања новца) – Подгрупа „Претње систему”	Сања Кијановић
9.	Комисија за хартије од вредности	Ирена Радуловић
10.	Комисија за хартије од вредности	Александар Божовић
11.	Комисија за хартије од вредности	Дејана Кресовић
12.	Комисија за хартије од вредности	Никола Бугарин
13.	Комисија за хартије од вредности	Ивана Ђурђевић
14.	Комисија за хартије од вредности	Владан Гајић
15.	Комисија за хартије од вредности	Весна Ступљанин
16.	Министарство спољних послова	Милош Јончић
17.	Министарство спољних послова	Милан Гојковић
18.	Министарство спољних послова	Сања Ковач
19.	Министарство финансија – Управа за игре на срећу	Биљана Мурганић
20.	Министарство финансија – Управа за игре на срећу	Верица Чугаљ
21.	Министарство финансија – Управа за игре на срећу	Елеонора Синђелић
22.	Министарство финансија – Управа за игре на срећу	Милош Станковић
23.	Министарство информисања и телекомуникација	Марија Вучинић
24.	Министарство информисања и телекомуникација	Слађана Станимировић
25.	Министарство информисања и телекомуникација	Биљана Стајковић Матовић
26.	Министарство финансија – Управа царина	Веселин Чубровић
27.	Министарство финансија – Управа царина	Игор Јиндра
28.	Министарство финансија – Управа царина	Саша Нешић
29.	Агенција за привредне регистре – Регистар финансијских извештаја	Марина Ђукић

Списак представника институција укључених у процес националне процене ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
30.	Агенција за привредне регистре – Регистар финансијских извештаја	Весна Цумбо
31.	Агенција за привредне регистре – Регистар привредних субјеката	Марија Пајић
32.	Агенција за привредне регистре – Регистар привредних субјеката	Биљана Ваљаревић
33.	Агенција за привредне регистре – Регистар привредних субјеката	Јелена Чукић
34.	Агенција за привредне регистре – Регистар привредних субјеката	Марга Житко
35.	Агенција за привредне регистре – помоћник руководиоца оператера	Дијана Првуловић
36.	Агенција за привредне регистре – Регистар заложног права и Регистар финансијског лизинга	Тамара Ђукановић
37.	Агенција за привредне регистре – Регистар удружења	Јована Јанковић
38.	Агенција за привредне регистре – Централна евиденција обједињених процедура за издавање аката у остваривањеу права на изградњу и употребу објеката	Ружица Ускововић
39.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Анђела Роглић
40.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Јелена Кркаловић
41.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Мирјана Дамјановић
42.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Снежана Обренов Ивановић
43.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Соња Ранђеловић
44.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Јелена Поповић
45.	Министарство унутрашње и спољне трговине	Јелена Петровић
46.	Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности	Ивана Килибарда
47.	Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности	Александра Павловић
48.	Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности	Жељко Вуловић
49.	Јавнобележничка комора Србије	Александра Стевановић
50.	Јавнобележничка комора Србије	Марко Томић
51.	Јавнобележничка комора Србије	Саша Бошковић
52.	Јавнобележничка комора Србије	Душанка Жунџић
53.	Јавнобележничка комора Србије	Јадранка Голубовић
54.	Адвокатска комора Србије	Урош Цветојевић
55.	Адвокатска комора Србије	Милош Мршовић
56.	Адвокатска комора Србије	Душан Дробњаковић
57.	Врховни суд	Татјана Вуковић
58.	Врховни суд	Гордана Којић
59.	Врховни суд	Ивана Булован

Национална процена ризика

Представници Институција		Име и презиме
60.	Врховни суд	Јасмина Љубичић
61.	Врховни суд	Наташа Младеновић
62.	Виши суд у Београду	Наташа Албијанић
63.	Виши суд у Београду	Зоран Бурсаћ
64.	Виши суд у Београду	Драгана Марковић
65.	Виши суд у Београду	Мирјана Цицић
66.	Виши суд у Нишу	Јелена Миладиновић
67.	Виши суд у Нишу	Бојан Вујачић
68.	Виши суд у Краљеву	Весна Спасић
69.	Виши суд у Краљеву	Гордана Крстић
70.	Виши суд у Новом Саду	Ана Стаменић
71.	Виши суд у Новом Саду	Ђорђе Радовановић,
72.	Први основни суд у Београду	Александар Ђорђевић
73.	Други основни суд у Београду	Дејан Гарић
74.	Други основни суд у Београду	Лука Пантелић
75.	Апелациони суд у Београду	Душанка Ђорђевић
76.	Апелациони суд у Београду	Гордана Ивковић
77.	Апелациони суд у Београду	Наташа Милосављевић Миљковић
78.	Апелациони суд у Новом Саду	Боривој Пап
79.	Апелациони суд у Новом Саду	Наташа Бањац
80.	Апелациони суд у Крагујевцу	Александар Блануша
81.	Апелациони суд у Крагујевцу	Радоман Спарић
82.	Апелациони суд у Нишу	Јасмина Јововић
83.	Апелациони суд у Нишу	Иван Булатовић
84.	Прекршајни апелациони суд у Београду	Маја Вадњал
85.	Прекршајни апелациони суд у Београду	Марија Мимица
86.	Привредни суд у Београду	Гордана Ратковић
87.	Привредни суд у Београду	Драгана Стојановић
88.	Привредни апелациони суд у Београду	Златан Дмитрић
89.	Привредни апелациони суд у Београду	Срђан Никић
90.	Управни суд у Београду	Братислав Ђокић
91.	Управни суд у Београду	Зорица Китановић
92.	Врховно јавно тужилаштво	Миљко Радисављевић
93.	Врховно јавно тужилаштво	Тања Васиљевић Вељковић
94.	Врховно јавно тужилаштво	Зоран Петрић

Списак представника институција укључених у процес националне процене ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
95.	Врховно јавно тужилаштво	Ана Клипа
96.	Врховно јавно тужилаштво	Маја Томовић
97.	Врховно јавно тужилаштво	Милена Манојловић Недељковић
98.	Апелационо јавно тужилаштво Београд	Томислав Килибарда
99.	Апелационо јавно тужилаштво Београд	Лидија Комлен
100.	Апелационо јавно тужилаштво Ниш	Небојша Тасић
101.	Апелационо јавно тужилаштво Ниш	Тања Исаиловић
102.	Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад	Тања Лагумџија
103.	Апелационо јавно тужилаштво Нови Сад	Драгана Тадић
104.	Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац	Милијана Дончић
105.	Апелационо јавно тужилаштво Крагујевац	Душан Зубовић
106.	Тужилаштво за високо технолошки криминал	Борис Мајлат
107.	Тужилаштво за високо технолошки криминал	Сања Цинцаревић
108.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Београду	Јелена Зилкић
109.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Београду	Марта Церовић Оцокољић
110.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Београду	Тијана Матаругић
111.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Београду	Бранкица Марић
112.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Нишу	Драгољуб Миладиновић
113.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Нишу	Јелена Паповић Миладиновић
114.	Основно јавно тужилаштво у Нишу	Нина Миленовић
115.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Краљеву	Сања Протић
116.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Краљеву	Бранислав Павловић
117.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Краљеву	Селена Тапушковић
118.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Новом Саду	Видак Даковић
119.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Новом Саду	Александар Барац
120.	Више јавно тужилаштво – Посебно одељење у Новом Саду	Олга Дамјановић
121.	Министарство унутрашњих послова	Владимир Бачић
122.	Министарство унутрашњих послова	Ненад Антонијевић
123.	Министарство унутрашњих послова	Трифун Миловановић
124.	Министарство унутрашњих послова	Милан Пејчић
125.	Министарство унутрашњих послова	Сања Богетић
126.	Министарство унутрашњих послова	Вељко Маринковић
127.	Министарство унутрашњих послова	Милена Милојковић
128.	Министарство унутрашњих послова	Весна Зечевић
129.	Министарство унутрашњих послова	Петар Јуришић

Национална процена ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
130.	Министарство унутрашњих послова	др Синиша Достић
131.	Министарство унутрашњих послова	Златко Ђурић
132.	Народна банка Србије (Сектор за економска истраживања и статистику)	Александар Пинкуљ
133.	Народна банка Србије (Сектор за принудну наплату)	Здравко Колунџић
134.	Народна банка Србије (Сектор за принудну наплату)	Јелена Милић
135.	Народна банка Србије (Сектор за надзор над обављањем делатности осигурања)	Рада Јевтић
136.	Народна банка Србије (Сектор за надзор над обављањем делатности осигурања)	Данило Милошевић
137.	Народна банка Србије (Сектор за девизне послове и кредитне односе са иностранством)	Санда Малевих
138.	Народна банка Србије (Сектор за девизне послове и кредитне односе са иностранством)	Љупка Милошевски
139.	Народна банка Србије (Сектор за контролу пословања банака)	Снежана Кратовац
140.	Народна банка Србије (Сектор за контролу пословања банака)	Сандра Јовановић
141.	Народна банка Србије (Сектор за контролу пословања банака)	Александра Медан
142.	Народна банка Србије (Сектор за платни систем)	Кристина Трајковић
143.	Народна банка Србије (Сектор за платни систем)	Маја Латиновић
144.	Народна банка Србије (Дирекција за законодавно – правне послове)	Филип Савић
145.	Народна банка Србије (Центар за посебну контролу – AML)	мр Срђан Миловановић
146.	Народна банка Србије (Центар за посебну контролу – AML)	Силвија Дуванчић Гујаничић
147.	Народна банка Србије (Центар за посебну контролу – AML)	Драгана Јовановић
148.	Народна банка Србије (Центар за посебну контролу – AML)	Ненад Јездимировић
149.	Народна банка Србије (Центар за посебну контролу – AML)	Марија Ружић
150.	Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог (Сектор за сарадњу са цивилним друштвом)	Жарко Степановић
151.	Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог (Сектор за сарадњу са цивилним друштвом)	Сања Атанковић Опачић
152.	Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог (Сектор за сарадњу са цивилним друштвом)	Бранка Лазић
153.	Пореска управа (Одељење унутрашње контроле)	Небојша Костић
154.	Пореска управа (Сектор пореске полиције)	Бобан Ничић
155.	Пореска управа (Сектор за контролу)	Владимир Јовичић
156.	Министарство правде – Дирекција за управљање имовином	Владимир Ђеклић
157.	Министарство правде – Дирекција за управљање имовином	Мирјана Милосављевић Зорић

Списак представника институција укључених у процес националне процене ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
158.	Републички завод за статистику	Весна Зајц
159.	Републички завод за статистику	Дијана Додиг Букилица
160.	Републички геодетски завод	Снежана Јосиповић
161.	Републички геодетски завод	Блажо Филиповић
162.	Координациона комисија за инспекцијски надзор	Бранислава Ђилас
163.	Координациона комисија за инспекцијски надзор	Лидија Вајагић
164.	Агенција за спречавање корупције	Предраг Кнежевић
165.	Агенција за спречавање корупције	Марија Парезановић Брадара
166.	Војнообавештајна агенција	Његош Копитић
167.	Војнообавештајна агенција	Никола Галић
168.	Војнобезбедносна агенција	Жељко Цекиновић
169.	Војнобезбедносна агенција	Драган Петрашевић
170.	Министарство културе – Сектор за заштиту културног наслеђа и дигитализацију	Милош Гајић, начелник
171.	Министарство културе – Сектор за заштиту културног наслеђа и дигитализацију	Вања Вулевић
172.	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	Иван Дивац, в.д. помоћника министра за инспекцијски надзор
173.	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	Дуња Спасић, руководилац Групе за правно-административне послове СИН
174.	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	Бранислав Вучковић, шеф Одсека за правне послове министарства, Секретаријат министарства
175.	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре	Ана Михајловић, Секретаријат министарства
176.	Министарство привреде	Сандра Тасић
177.	Министарство привреде	Јелица Трнинић Шишовић
178.	Министарство правде – Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама	Татјана Милошевић
179.	Министарство правде – Управа за сарадњу са црквама и верским заједницама	Даница Перуничкић
180.	Високи савет судства	Марија Аранђеловић Јуреша
181.	Високи савет судства	Жак Павловић
182.	Високи савет тужилаца	Јелена Глушица
183.	Високи савет тужилаца	Вања Мартиновић
184.	Правосудна академија	Ненад Вујић
185.	Правосудна академија	Мирко Миловановић
186.	Министарство финансија – Сектор за финансијски систем	Огњен Поповић
187.	Министарство финансија – Сектор за финансијски систем	Александар Јањушевић

Национална процена ризика

Представници		Име и презиме
	Институција	
188.	Министарство финансија – Управа за трезор	Бојан Стојилковић, начелник Одељења за фискалну статистику
189.	Министарство финансија – Управа за трезор	Гордана Петровић
190.	ЈП Нуклеарни објекти Србије	Далибор Арбутина в.д. директора
191.	ЈП Нуклеарни објекти Србије	Милош Младеновић,
192.	Народна банка Србије Сектор за економска истраживања и статистику	Александар Пинкуљ
193.	Министарство туризма и омладине – Сектор за туризам	Маша Ковачевић
194.	Министарство туризма и омладине – Сектор за туризам	Марија Марић
195.	Министарство туризма и омладине – Сектор туристичке инспекције	Ратка Вушуровић
196.	Министарство туризма и омладине – Сектор туристичке инспекције	Саша Ристески
197.	Министарство унутрашњих послова –Сектор за ванредне ситуације, Одељење за промет и транспорт експлозивних материја и контролисане робе	Слађана Кнежевић
198.	Министарство унутрашњих послова –Сектор за ванредне ситуације, Одељење за промет и транспорт експлозивних материја и контролисане робе	Мила Пузић Трнавац
199.	Министарство унутрашњих послова – Служба за борбу против високотехнолошког криминала, Одсек за анализу транзакција криптовалута и других облика дигиталне имовине	Бранко Крстић
200.	Министарство унутрашњих послова – Служба за борбу против високотехнолошког криминала, Одсек за анализу транзакција криптовалута и других облика дигиталне имовине	Владимир Марјановић
201.	Министарство привреде – Дирекција за мере и драгоцене метале	Чедомир Белић
202.	Министарство привреде – Дирекција за мере и драгоцене метале	Зоран Дамњановић
203.	Министарство привреде – Дирекција за мере и драгоцене метале	Драган Пантић
204.	Министарство одбране – Генералштаб Војске Србије	потпуковник Урош Алашевић
205.	Директорат за радијациону и нуклеарну сигурност и безбедност Србије	Владимир Јањић
206.	Директорат за радијациону и нуклеарну сигурност и безбедност Србије	Катарина Жарковић
207.	Министарство рударства и енергетике	Стефан Србљановић, државни секретар
208.	Министарство рударства и енергетике – Сектор за међународну сарадњу и европске интеграције	Марија Роловић

Списак представника институција укључених у процес националне процене ризика

Представници		
	Институција	Име и презиме
209.	Градска управа града Београда – Секретаријат за урбанизам и грађевинске послове	Владан Ђешнић, д.и.а.
210.	Градска управа града Београда – Секретаријат за урбанизам и грађевинске послове	Весна Јовановић
211.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Сектор пољопривредне инспекције	Теодора Јаковљевић
212.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Сектор пољопривредне инспекције	Предраг Вукчевић
213.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	Зоран Маринковић,
214.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за аграрна плаћања	Милица Павловић
215.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управа за аграрна плаћања	Миња Радовановић

Приватни сектор

Привредна комора Србије	Катарина Оцокољић
Привредна комора Србије	Владимир Ђорђевић
Привредна комора Србије – Удружење факторинг	Тања Курсор
Удружење осигуравача	Бранко Дмаљановић
Удружење осигуравача	Бојан Рељић
КЛАСТЕР некретнине	Дамир Борић
КЛАСТЕР некретнине	Ненад Ђорђевић
Удружење банака	Сања Томић
Асоцијација туристичких агенција ЈУТА	Александар Сенчић

ISBN 978-86-81546-15-4

